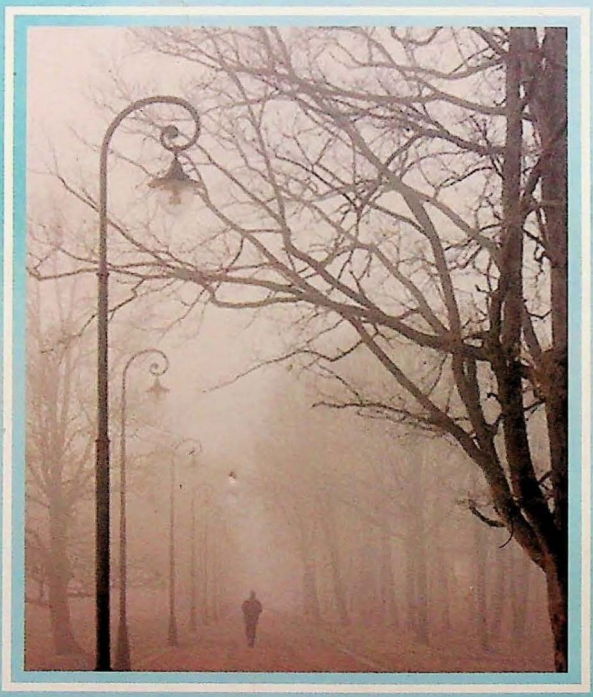
کیف ڌاران کوءِ...

(ناول)

منير چانڊيو

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

همت
پبليڪيشن

کیف ڈاران کوءِ...

(ناول)

منیر چانڈیو

همت پبلیکیشن حیدرآباد

سپ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو:	ڪيف ڌاران ڪوءِ..
موضوع:	ناول
ناول نويس:	منير چانڊيو
ڪمپوزنگ:	سليمان سميجو
	(پريات پرنٽنگ پريس ٽنڊوالهيار_ 0306_3568033)
چاپو پهريون:	مارچ (بهار) 2010ع
ڇپائيندڙ:	همت پبليڪيشن حيدرآباد
ملهه:	
ڪُل صفحا:	196

All Rights Reserved

Book Title:	KAIF DHARAN KOI ...
Subject:	Novel
Novelist:	Muneer Chandio muneer_us2003@yahoo.com 0333-2631804
First Edition:	March 2010
Published by:	Himat Publication Hyderabad

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

اَرپنا

پنهنجي سياسي، سماجي، ادبي، فڪري ۽
روحاني استاد ۽ محسن
سائين جامي چانڊيي صاحب جي نالي،
جنهن جهڙو نيڪ نيت، وڏيءَ دل وارو، لائق ۽
باڪمال انسان نه ڏٺم

اداري پاران

همت پبليڪيشن حيدرآباد پاران وري هڪ نئون ادبي تحفو ڪٽي ايندي بيحد خوشي محسوس ٿي رهي آهي. هن ڪان اڳ پر به اسان سنڌي ادب ۾ هولي جي نامياري عالم ۽ اديب پروفيسر ڊاڪٽر عبدالجبار جوٽيجي صاحب جي آتم ڪٿا جو ڪتاب "مجاز" ۽ سنڌي شاعري جي منفرد لهجي واري سريلي شاعر سجڻ سومري جي شاعريءَ جو ڪتاب "ديس درد ۽ عاشقي" ڇپائي چڪا آهيون. هن پيري اسان ناول جي چونڊ ڪئي آهي . ڇو ته ناول سنڌي ادب ۾ تمام گهٽ لکيو ويو آهي.

هي ناول "ڪيف ڌاران ڪوءِ..." اسان جي پياري دوست منير چانڊيي لکيو آهي. منير چانديو جيڪو ڪيتري ئي وقت کان سنڌ جي اخبارن ۽ رسالن ۾ لکندو رهيو آهي. پهريون پيرو صاحب ڪتاب ٿي رهيو آهي. جنهن جي مونکي بيحد خوشي آهي . هن جڏهن هن ناول جو مونسان ذڪر ڪيو ته ڪائنس مسودو ونڊي پڙهڻ شروع ڪيم ۽ پڙهڻ کانپوءِ آئون حيران ٿي ويس ۽ ڪيس فون ڪري چيم ته يار تو ته ڪمال ڪري ڇڏيو آهي. تو هڪ اهڙو ناول لکيو آهي. جيڪو محبت ڪندڙ ماڻهن لاءِ هڪ ٽانڪ جي حيثيت رکندڙ آهي. هن ناول جو ڊڪشن تمام خوبصورت آهي. ۽ پڙهندڙ کي پاڻ سان گڏ ڪٽي هلڻ ۾ ڪامياب ويو آهي. منهنجي خواهش ۽ دعا آهي ته اسان جو پياروِ دوست منير چانڊيو ايئن ئي سنڌي ادب کي منفرد ناولن جا تحفا ڏيندو رهي.

موڪلاڻي ناهي. ساڻ سلامت

سلطان احمد جوٽيجو

مهاڳ

نوجوان نسل جو احاطو ڪندڙ ناول

اسان جي سنڌي شعبي جا شاگرد جڏهن شاعري ڪندا آهن، ڪهاڻيون، مضمون ۽ مقالا لکندا آهن، يا ڊگري وٺڻ کانپوءِ جڏهن نوڪرين سان لڳندا آهن، تڏهن ڏاڍي خوشي ٿيندي آهي. اڄ جڏهن مان اسان جي سنڌي شعبي جي بيحد لائق شاگرد ۽ سنڌ جي نوجوان ليکڪ منير چانڊيي جي ناول "ڪيف ڏاران ڪوءِ..." جو مهاڳ لکي رهي آهيان، تہ مون کي هڪ اڻ ٻُڌي خوشيءَ جو هڪ وڏو احساس بہ ٿي رهيو آهي. هو جنهن پنهنجي ايم اي (آنرس) جي ڊگري فرسٽ ڪلاس سيڪنڈ پوزيشن ماٿي حاصل ڪئي، پنهنجي شاگرديءَ واري زماني کان ئي سمورين علمي، ادبي، سماجي ۽ سياسي سرگرمين ۾ پرپور حصو وٺندو انهن موضوعن تي اخبارن ۾ رسالن ۾ لکندو ۽ علمي، ادبي ۽ سياسي ڪتاب سهيڙيندو ايڊٽ ڪندو ۽ ڇپائيندو رهيو آهي. سچ تہ منير چانڊيي جهڙا شاگرد ئي اسان جي شعبي جي اصل سونهن آهن.

ناول جيڪو سنڌي ادب ۾ 1870ع ۾ ڊاڪٽر جانسن جي ناول "راسيلاس" کي سنڌي ويس اوڀائڻ کانپوءِ آيو. ۽ سنڌي ٻوليءَ ۽ ادب جي هڪ وڏي محسن مرزا قليچ بيگ صاحب جي 1888ع ۾ لکيل ناول "دلارام" ۽

1895ع ۾ لکيل ناول "زينت" کان پوءِ ۾ طبعزاد ناول طور سامهون اچي نروار ٿيو. تنهن کي لڳ ڀڳ ڏيڍ صدي گذرڻ کان پوءِ به ايڏا اها گهربل حيثيت حاصل ٿي نه سگهي آهي. جيڪا ڪيس حاصل ٿيڻ کپندي هئي. هر پاسي کان "سنڌي ادب ۾ ناول جي کوٽ آهي" واريون ڳالهيون ٻڌجي ۾ پڙهجي رهيون آهن. ان صورتحال ۾ سنڌي ادب کي ناول جا تحفا ڏيڻ، سڄ ته سنڌي ادب جي خدمت آهي. ورهاڱي کان پوءِ به ڪيترائي ناول لکيا ويا آهن. پر ناول ايڏا تائين سراج جي "پڙاڏو سوئي سڏ" ۾ "مرڻ مون سين آءِ"، غلام نبي مغل جي "اوڙاهه"، آغا سليم جي "اونداهي ڏرتي، روشن هٽ" ۾ "هِر اوست"، امر جليل جي "نيٺ گونگي ڳالهايو"، ماٽڪ جي "ساهه مٽ ۾" ماهتاب محبوب جي "خواب، خوشبو ۾ چوڪري" ۾ ڪجهه ٻين جي ناولن کان اڳتي وڌي نه سگهيو آهي. اهي ائي ڪجهه ناول آهن، جن جو ادبي ڪچهرين ۾ ذڪر ٿئي ٿو باقي ٻيا ڪيترائي ناول ڪنهن موچاري ذڪر ۾ به نه اچي سگهيا آهن.

منير چانڊيي جو هيءُ سماجي ناول پنجن بابن تي مشتمل آهي. جنهن جو بنيادي موضوع رومانويت آهي. جيڪو يونيورسٽيءَ جي پس منظر ۾ لکيو ويو آهي. جيتوٽيڪ سنڌي ادب ۾ يونيورسٽين جي پس منظر ۾ ٻيا به ٻه ٽي ناول لکيا ويا آهن، پر هي ناول انسان دوستي ۾ احساسن جي روانيءَ کي بيان ڪري ٿو هن ناول جا ڪردار پنهنجي مزاج ۾ مقصد ۾ واضح ۾ پنهنجي دور جي قومي، معاشي، سياسي، سماجي، نفسياتي ۾ طبقاتي مسئلن کان واقف آهن. ان ڪري ئي هيءُ ناول ٻين رومانوي ناولن کان منفرد، نرالو ۾ دل کي ڇهي ويندڙ آهي.

هيءُ ناول پنهنجي پلاٽ ۾ ڪردارن جي رونما ٿيندڙ واقعن جي تسلسل ۾ ايترو ته منظم ۾ پرپور آهي. جو هو پڙهندڙ کي پنهنجيءَ گرفت ۾ ايئن قابو ڪري ڇڏي ٿو جو پڙهندڙ پنهنجي ڌيان ۾ دلچسپيءَ کي هڪ لمحي لاءِ به ٽُٽڻ نه ٿو ڏئي. هو جيڪي به خيال پڙهندڙ جي دل ۾ دماغ تائين پهچائڻ چاهي ٿو سي پنهنجي ناول جي ڪُسناڪ ٻوليءَ ۾ ان جي ڊڪشن جي ڪري وڏي خوبصورتيءَ سان پهچائي ٿو ڇڏي. ۾ ڏک، سک، تڪليف، خوشيءَ، آس، اميد، حاصل، لاحاصل، وچوڙي، ميلاپ ۾ ٻين الياتي ڪيفيتن، احساسن ۾ جذبن جو اظهار جهڙيءَ ريت ناول ۾ ڪيو ويو آهي، سي ڪيفيتون، جذبا ۾

احساس پڑهندڙ جي من ۾ اُپارڻ ۾ ب٠ڪامياب ويو آهي. ناول نويس ناول ۾ ڪردارن ۽ انهن جي ماحول کي اهڙو ت٠حقيقي روپ ڏنو آهي، جو اهي اسان کي اسان جي ڳوناٽي ۽ شهري سماج جا ڏنل وائنل ڪردار لڳن ٿا ۽ ناول جا بنيادي ڪردار منصور ۽ سنڌيا، جيڪي بنيادي طور Teen agers نوجوان آهن، انهن ڪردارن کي پڑهندي ان ڳالهه جي خوشي ٿئي ٿي. ت٠اهي سنڌي ادب جي يونيورسٽين جي پس منظر ۾ لکيل ڪجهه ٻين رومانوي ناولن جي ڪردارن جيئن ولگر نه آهن ۽ هو پنهنجي سماج سان نسبت هڻڻ جي ڪري پنهنجي سماج جي هر نندي، وڏي ۽ جيڻ مرڻ جي مسئلن تي ڳالهائين ٿا. جهڙيءَ ريت يونيورسٽيءَ اندر ٽيندڙ منفي ۽ نام نهاد سياست جيڪو وايومنڊل قائم ڪيو آهي، تنهن کي هن نروار ڪيو آهي. ان جو مثال گهٽ ۾ گهٽ ٻ يونيورسٽي پس منظر ۾ لکيل ڪنهن ناول ۾ نٿو ملي.

هن رومانوي ناول ۾ جنهن خوبصورت تخليقي ڪاريگريءَ سان اسان جي هيئين وچين طبقي جي مسلسل غير يقينيءَ ۽ معاشي طور عدم تحفظ واري صورتحال ۾ رهڻ جي ڪري لالچي ۽ موقعي پرست ٿي پوندڙ نفسيات، قبيلائي جهيڙن جي عذاب، جاگيرداراٽي ۽ غلاماٽي سوچ، سنڌ جي پاٽي ڪيس، پنهنجن شهرن ۽ معدني وسيلن جي مالڪي، تعليم ۽ صحت جي شعبن جي صورتحال ۽ ٻين سياسي، معاشي ۽ سماجي مسئلن جي اپٽار ڪئي آهي، تنهن مان منير چانڊيو ادراڪ رکندڙ سنڌ جو دانشور ناول نويس ٿي سامهون آيو آهي.

هن ناول ۾ اهڙا ڪيترائي واقعا ۽ موضوع ملن ٿا، جيڪي سنڌي افسانوي ادب ۾ بنهه نوان ٿا لڳن، جيڪي ليکڪ جي مشاهدي ۽ اظهار جي قوت کي ظاهر ڪن ٿا، جيئن ت٠ناول سماج جو عڪس هوندو آهي. جڏهن ڪو ناول ڪنهن خاص دور ۽ حالتن ۾ لکجي ٿو ت٠لازمي ٿي پوي ٿو ت٠بنيادي موضوع سان گڏ اُن دؤر جي ب٠عڪاسي ڪئي وڃي. جو پڑهندڙ جڏهن ان تحرير کي پڑهي ت٠اُن دؤر ۽ حالتن جي هڪ مڪمل تصوير پڑهندڙ جي آڏو اچي. ۽ ان ڪوشش ۾ هو ڪامياب نظر اچي ٿو.

سنڌي ادب جا ڪيترائي ناول، فن جي حوالي کان ناول گهٽ ۾ ڏکهيون ڪهاڻيون وڌيڪ لڳندا آهن، مون کي خدشو هو ت٠ڪٿي هيءَ ناول ب٠ائين نه

هجي. پر مون کي خوشي آهي تہ هو پنهنجي پهرين ناول ۾ ئي هن صنف سان ۽ ان جي فن سان انصاف ڪرڻ ۾ ڪامياب ويو آهي.

سنڌي ادب ۾ نقادن جي بنهہ ڪوٽ ۽ پڙهندڙن جي بي ڌياني سبب مختلف صنفن جا ڪيترائي شاهڪار ڪتاب ميڙتا ماٽي نہ سگهيا آهن. اهڙي ناانصافي ڪيترين ئي تحريرن ۽ ڪتابن سان ٿي آهي. ڪابہ تحرير ليکڪ جي ذهني پيڙا، درد ۽ پورهيي جو ثمر هوندي آهي، مونکي پڪ آهي تہ منير چانڊيي جي هن سهڻي ناول جو سنجيدگيءَ سان اپياس ڪيو ويندو ۽ مون کي اميد آهي، تہ ادبي حلقن ۾ ساراهيو ويندو ۽ سندس هن خوبصورت تخليقي پورهيي کي ادب ۾ اهو مقام ملندو جنهن غير معمولي توجهہ جو مستحق هيءَ ناول آهي.مون کي پڪ آهي، تہ منير چانڊيي جو هيءَ ناول "ڪيف ڏاران ڪوڻ..." نوجوان نسل جو احاطو ڪندو.

پروفيسر ڈاڪٽر تهمينہ مفتي

سنڌي شعبو

سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو

2 مارچ 2010ع

1

تون مون لاءِ چا هئينءَ، اها خبر توکان پوءِ پئي! اهڙو ڪو لمحو نہ آهي، جنهن ۾ تون ياد نہ ايندي هجين! آڻ ئي پهر تون منهنجين اکين ۾ سمائي پئي آهين! ڏينهن تہ جيئن تيئن ڪري گذاري وٺان ٿو، پر راتيون ڪٽڻ ڏاڍيون ڏکيون ٿي ويون آهن. اهڙي ڪا رات نہ آهي، جنهن ۾ تون منهنجن خوابن ۾ نہ ايندي هجين! مان روز خواب ۾ ڏسان ٿو تہ پاڻ ڪڏهن ڪلاس ٽا وٺون، ڪڏهن آرٽس فيڪلٽيءَ جي ڪاريڊور ۾ بيٺا آهيون، ڪڏهن لائبريريءَ ۾ ڪتاب ٽا پڙهون، ڪڏهن لَورز پوائنٽ واري روڊ تي پنڌ ٽا ڪريون، ڪڏهن علامہ آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن جي پر ۾ ويٺا آهيون، تہ ڪڏهن مارئي هاسٽل جي سامهون واري مرزا قليچ بيگ پارڪ ۾ هارن جيئن ڊوڙون ٽا پايون، هونئن هر پيري تون منهنجي اڳيان ڊوڙ پائيندي هئينءَ، تہ مان تنهنجي پويان ڊوڙي جيئن توکي پڪڙيندو هوس، تہ تون ڪِل ۾ ٻُڏجي، ڳاڙهي ٿي ويندي هئينءَ، پر هاڻي خواب ۾ جيئن تون ڊوڙ ٿي پائين، تہ ڊوڙندي ئي ٿي وڃين! مان چرڪ پري جاڳي پوان ٿو اکيون پرجي ٽيون اچن، ساهہ مُنجهڙ لڳي ٿو وڏا وڏا ساهہ کڻڻ لڳان ٿو نڙي ڏُکڻ لڳي ٿي، ايئن ٿو محسوس ٿئي، جڙ نڙيءَ مٿان هاڻيءَ لت اچي رکي هجي.....

تون منهنجي ڪلاس فيلو هئينءَ، بيحد حَسين ۽ سهڻي! تنهنجن گهِرن ڪارن ۽ وشال نيٽن، اُپريل گلابي ڳلن، سهڻن سنهڙن چپڙن، وٽندڙ ڪاڏيءَ،

نڪ جي خوبصورت بيهڪ، پريل بُت، پُوري پُني قد، اڇي گلابي رنگ، ڪاري وارن جي چڱڀلائپ پرت پريل ڪپڙن، مٿي تي پاتل پوتيءَ، اکين جي ڳڻپيرتا ۽ چهري جي وضعداريءَ، تنهنجي شخصيت کي اهڙو ته موهيندڙ ٻڌائي ڇڏيو هو جو چوڪرا ته چوڪرا، پر ڪجهه استاد ۽ چوڪريون به ساهه ڏيڻ لڳيون هيئي! ڪلاس ۾ اڪيلي ئي چوڪري هئينءَ! شايد ان ڪري به گهڻو اُداس رهندي هئينءَ! تنهنجي اُداسي ڏينهون ڏينهن وڌندي پئي وئي. جيڪا مون کان قطعي برداشت نه پئي ٿي. مون چاهيو ٿي ته توسان ڳالهايان، پر الاءِ چو توسان ڳالهائي نه ٿي سگهيس! تنهنجي مون ڏانهن اک ٽيٽ سان ڏسڻ ۽ تنهنجي چهري جا تاثر ٻُڌائيندا هئا، ته تو ڄاڻ اڇي مون سان ڳالهايو ڪيترائي ڏينهن گذري ويا هئا، پر تو ايئن نه ڪيو هو. منهنجيءَ دل کي عجيب يقين هو ته تون تمام جلد اڇي مون سان پاڻ ئي ڳالهائيندينءَ! اُن ڏينهن جمعو هو. آسپاس جي ڳوٺن ۽ شهرن جا شاگرد گذريل ڏينهن ئي پنهنجن پنهنجن گهرن ڏانهن روانا ٿي ويا هئا. آڻن ڪلاس فيلوز مان اسان رهگو به ڇٽا ئي آيا هئاسين. اُن ڏينهن به تون جيئن جو تيئن اُداس هئينءَ! تنهنجي اها اُداسي ڏسي مان به اُداس ٿي ويو هوس، پر پنهنجيءَ ان اُداسيءَ کي ظاهر ٿيڻ نه ڏنو هوم. ميجر سبجيڪٽ جي استاد شاگردن جي غير حاضريءَ جو سبب ڄاڻائي ڪلاس نه ورتو هو. هو ڪجهه ڪتاب پڙهڻ لاءِ چئي هليو ويو هو. اُن ڏينهن مون کي ايئن پئي محسوس ٿيو جڙ توکي مون لاءِ چڪ ٿيندي هجي! مان پنهنجي ڀائري ۽ ڪتاب کڻي جيئن ڪلاس مان ٻاهر نڪرڻ لاءِ اُٿيو هوس، ته محسوس ٿيو هو ته تون مون ڏانهن ڏسي رهي آهين. ان وقت الاءِ چو تمام گهڻو چاهيندي به توسان ڳالهائي نه سگهيو هوس، رهگو ويندي ويندي هڪ نظر توڏانهن ڏنو هوم، تون مون ڏانهن ئي ڏسي رهي هئينءَ! هڪ پل لاءِ جيئن ئي توسان نظرون ملیون هيون، ته منهنجيءَ دل جو ڌڙڪو وڌي ويو هو. ان ئي لمحي تو پنهنجون نظرون جهُڪائي ڇڏيون هيون. مان پنهنجا ڪتاب ۽ ڀائري سنيالي جيئن ڪلاس روم مان نڪري ڪاريدور ۾ داخل پئي ٿيس، ته پُنيان سڏيو هيئي:

"ايڪسڪيوز مي..... پليز!"

تنهنجي ان آهستگيءَ مان سڏڻ جو آواز ايئن لڳو هوم، جڙ ڪويل ننڍ ۾ هلڪي سرگوشي ڪئي هجي، اها سرگوشي منهنجي روح جي گهرائيءَ ۾ لهي

وئي هئي. توڙانهن موٽندي پاڻ سنپالي پنهنجي چهري تي آڌرپائي مُرڪ آڻيندي چيو هوم:

"يس پليز..... چئو!"

تون اکيون جهڪايون گهريءَ سوچ ۾ ٻُڏي ٻيٺي هئينءَ، ڳڻيرتا ۽ پريشانيءَ جا پاڻ تنهنجي چهري تي تري آيا هئا. ڪن پل لاءِ ٻئي خاموشيءَ جي ور چڙهي ويا هئاسين. ان کان اڳ هونئن ڪيترائي پيرا گهري خاموشيءَ جي ور چڙهي چڪو هوس. ڪڏهن ڪڏهن تہ ڪا خاموشي صفا کائڻ ايندي هئي، پر هن خاموشيءَ جا عجيب رنگ هئا. ان خاموشيءَ ۾ جيڪا نغمگي هئي، تنهن منهنجي من ۾ هڪ عجيب سرور پيدا ڪري ڇڏيو هو. ڪن پل ڪانپوءِ توکان پڇيو هوم:

"توهان شايد مون کي سڏيو هو؟"

"جي..... ها.....!"

تو ساڳي آهستگيءَ مان پهرين جي چيو هو ۽ هڪ مختصر ساهيءَ کان پوءِ ها، ۽ وري گهريءَ سوچ ۾ ٻُڏي وئي هئينءَ! مون توکي انتهائي سِڪ ۽ پنهنجاڀ مان چيو هو:

"توهان جيڪو ڪجهہ چوڻ چاهيو ٿيون، سو بي فڪر ٿي چئو!"

"او..... جي.....!"

تون چاهيندي بہ ڪجهہ نہ چئي سگهي هئينءَ! مون وڌيڪ نهنائيءَ ۽ اُڪير مان چيو هو:

"جي.... جي..... توهان چئو! جيڪو بہ توهان چوڻ چاهيو ٿيون."

مان پاڻ اندروني طور ٿورو پريشان ٿي ويو هوس، پر اهڙي تاثر تي سئو سيڪڙو ضبط ڪيو ٻيٺو هوس. وڌيءَ تڪليف سان هڪ ساهيءَ ۾ هڪ جملو چيو هيئي!

"توهان مون کي منهنجي هاستل ڇڏڻ هلندؤ؟"

مان تنهنجي ان سادگيءَ ۽ معصوميت تي مُرڪي پيو هوس، ۽ توکي مُرڪندي چيو هوم:

"ها بلڪل! چو نہ.....؟"

"مهرباني.....!"

پوءِ تڪرَ ۾ پرس ۾ نوٽ ٻُڪ ڪڍندي چيو هيئي:

"هلو پليز!"

توسان جيئن ئي پهرين وِڪ ڪنئي هيس اُن وقت ايئن لڳو هوس جڙ مون اها پهرين وِڪ ئي ڪنئي هجي. نہ تہ ان کان اڳ جڙ ٻنڊڻن ۾ ٻڌو پيو هوس. اسان جون وِڪون آرٽس فيڪلٽيءَ جي پهرين منزل جي ڪاريڊور کان ڪجنديون ڏاڪڻين طرف وڌي رهيون هيون. فيڪلٽيءَ جي آڱڻ ۾ آباد. پيپل. بڑ. نم. سرنهن. ڪچنار. انب. جمون ۾ ڪنديءَ جا ڍڳها ۾ گهاٽا وڻ هوا ۾ جهومي رهيا هئا. سندن پنن جي ڪڑڪ ۾ ڪويلن جي ڪُوڪ جي ڪري ڏاڍي وڻندڙ موسيقي پئي محسوس ٿي. ان ڏينهن فطرت پنهنجي پوري حَسين رنگ ۾ موجود پئي لڳي. فيڪلٽيءَ جي ڏاڪڻين تان لهندي تنهنجي سينڊل ۾ منهنجي بوٽ جا گڏيل آواز بہ ڏاڍا مڏر پئي لڳا. ڏاڪڻين کان هيٺ لهي گرائونڈ فلور تي هلڻ لڳا هئاسين. تہ مون ٻاهر هڪ نظر بوگن ويليا جي گلابي پنن ۾ ٻوٽن ۾ گلاب جي گلن کي ڏٺو هو اهي بہ هوا جي زور تي جهُومي رهيا هئا. ايتري ۾ تنهنجو پيارو آواز وري منهنجن ڪنن ۾ پيو هو چيو هيئي:

"مون سوچيو پئي. تہ اوهان کي ڏاڍي تڪليف ڏئي رهي آهيان! پر ڇا ڪريان! ڪالهہ بہ پنڌ ئي پنڌ هاسٽل بجاءِ اي سي ۔ٽو وڃي نڪتيس. جتان وري اهو ئي ساڳيو رڪشا ڪرائڻو پيو. هاڻي روز روز تہ رڪشا تي نہ ٿي اچي وڃي سگهان نہ؟ ان ڪري..."

مون تنهنجي ڳالهہ ڪٽيندي چيو هو:

"نہ نہ ان ۾ تڪليف جي ڪهڙي ڳالهہ آهي؟ اهو ڪو مسئلو نہ آهي. پر اوهان اي سي ۔ ٽو ڪيئن وڃي نڪتيون؟ ڪنهن چوڪريءَ کان رستو پڇي ونُو ها نہ؟"

"چوڪرين کان پڇيو هوم. پر هنن فرسٽ ييئر فول بڻائي اوڏانهن موڪلي ڇڏيو."

مون کان ٿوري ڪِل نڪري وئي هئي. مُرڪندي چيو هوم:

"وڏيون ڪي بدمعاش چوڪريون هيون....!؟"

"اوهان بہ ڪِلو ٽا نہ منهنجي بيوقوفيءَ تي.....!؟"

"نہ نہ ان ۾ بيوقوفيءَ جي ڪا ڳالھ نہ آهي، مان تہ هنن جي بدمعاشيءَ تي ٽوڪلان، توهان جي جاءِ تي ڪوبہ هجي ها، تہ اهو بہ ايئن ڪري ها."

"ها، پر مان بہ ٿوري بيوقوف آهيان."

"نہ نہ اوهان پنهنجو پاڻ تي ڏوھہ نہ ڏيو، ڇو جي اهڙي ڳالھ آهي، تہ پوءِ چوندا آهن، نہ تہ دنيا جو هر ماڻهو ٿورو يا گهڻو بيوقوف ضرور هوندو آهي!"

مون ڏٺو هو تہ تنهنجي مُرڪ جي هوا جو هلڪو جهُوٽو تنهنجي اُداس مُک جي مائونٽ ايوريسٽ کي چُهي ويو هو. مون ايڏي اُداسي تنهنجي چهري کانسواءِ ٻئي ڪنهن جي چهري تي ڪانہ ڏٺي هئي. تون ايڏي اُداس ڇو هئينءَ؟ ان جي مون کي تہ ڪا خبر ڪانہ هئي، پر مون ايترو ضرور ڄاتو پئي، تہ ان اُداسيءَ کي ختم مون کان ٽيڙو آهي. اسان پنڌ ڪندا هلي سينٽرل لائبريريءَ جي سامهون زيرو پوائنٽ جي پرسان پهتا هئاسين. تون دنيا جهان کان بي نياز ٿي مون سان هلي رهي هئينءَ. مون ڏٺو هو تہ ڪيترين ئي اکيون اسان تي ٽِڪ ٻڌي بيهي رهيون هيون. زيرو پوائنٽ کان هيٺ لهندي توکان پڇيو هوم:

"توهان مائينر سبجيڪٽ ڪهڙا ڪنيا آهن؟"

"ايجان تہ ڪا خبر ڪانہ ٿي پئي، تہ ڪهڙا ڪٽان.....؟ اوهان ڪٽي ڇڏيا آهن؟"

"جي ها....."

"ڪهڙا....؟"

"سوشيالاجي ۽ جنرل هسٽري"

تون منهنجو جواب ٻُڌي سوچ ۾ ٻُڏي وئي هئينءَ! مون توکي چيو هو:

"اوهان بہ اهي ئي سبجيڪٽس ڪٽي ڇڏيو!"

"هونھ..... انهن ۾ ڇا پڙهائيندا آهن؟"

"سوشيالاجيءَ ۾ مختلف سماجن ۽ اُنهن جي رهٽي ڪهٽي، ثقافت ۽ تهذيب وغيره پڙهائي، انهن جي ارتقا ۽ اؤسر پڙهائيندا، ۽ هيو اهو پڙهائيندا، تہ انسان جي سماج سان ڪهڙي نسبت هجڻ گهرجي وغيره. باقي جنرل

هسٽريءَ ۾ ٻه سيمسٽر ننڍي کنڊ ڏکڻ ايشيا جي تاريخ ۽ ٻه سيمسٽر جديد يورپ جي تاريخ پڙهائيندا آهن."

"هونهه....."

تون وري سوچ ۾ پئجي وئي هئينءَ. اسان پنڊ ئي پنڊ گدامڙيءَ ۾ ايٽوپيائي وٽن جون قطارون پار ڪندا هلي "لَورز پوائنٽ" جي پرسان پهتا هئاسين. مون توکي پڇايو هو:

"هن چوواٽي کي علامہ آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن جي ڪري "لَورز پوائنٽ" چوندا آهن."

هڪ نظر لَورز پوائنٽ ۽ علامہ صاحب ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن تي وڌي هيئي ۽ وري نظرون جهُڪائي هلڻ لڳي هئينءَ! لَورز پوائنٽ ڀاڙهن ۽ ڦِڪن گُلن سان سينگاري پئي هئي. پاڻ فاطمہ جناح گرلز جمنازيم واري پاسي لڙي پيا هئاسين. تون مسلسل خاموش هئينءَ! اهي ڪجهہ جملا ٻہ توسان مون ان ڪري شعوري طور ڀالهايا هئا. تہ جيئن توکي بوريت جو احساس نہ ٿئي. گرلز جمنازيم ۽ وي سي هائوس جي اڳيان ڪيترائي گُل ۽ ٻوٽا لڳل هئا. گلاب جي مهڪندڙ گُلن، چنبيليءَ جي وٽن ۽ رابيل جي خوشبوءِ ماحول کي معطر بڻايو ٻيئي هئي. اسان اسٽاف بنگلا ۽ ٽيچرز هاسٽل پار ڪري گرلس هاسٽل جي اڳيان هلي ٻيٺا هئاسين. مون توکي پڇايو هو:

"هن هاسٽل کان آرٽس فيڪلٽيءَ ۽ اولڊ ڪئمپس حيدرآباد لاءِ مفت يونيورسٽيءَ جون بسون هلنديون اٿوَ! توهان ٻہ جيڪڏهن چاهيو تہ بس ۾ چڙهي فيڪلٽي اچي سگهو ٿيون. پر هڪ ڀالهہ ياد رکجو ان پوائنٽ واري کان پڇجو ضرور تہ بس ڪيڏانهن پئي وڃي؟ ايئن نہ ٿئي. جو توهان اولڊ ڪئمپس حيدرآباد وڃي نڪرو!"

مون کان مُرڪ ڇڏائجي وئي هئي. تون ٻہ مُرڪي پئي هئينءَ! پر تنهنجي اها مُرڪ تنهنجي سمنڊ جيڏي اُداسيءَ ۾ هڪ سيپيءَ برابر ٻہ نہ هئي. تو چيو هو:

"توهان جي تمام گهڻي مهرباني.....!"

"Welcome! You are always welcome."

"مان هاٿي هاسٽل ۾ اندر وڃان؟"

"ها ضرور!"

"چگو سياڻي ڳڏ!"

"ٺيڪ آهي، سياڻي ڳڏ!"

توسان گڏجي گهمڻ ۾ ڀالهائڻ جي حد کان وڌ خوشي ٿي هيم. اهو ڏينهن ته بيحد خوشيءَ ۾ گذريو هو، پر رات گذرڻ جو نالو ئي نه پئي ورتو. خوشيءَ ننڊ ئي اُڏائي ڇڏي هئي. مان تو لاءِ ڪيتري ئي وقت تائين سوچيندو، خواب ڏسندو ۽ مُسڪرائيندو رهيو هوس.

* * * * *

1.1

ان رات الاءِ ڪهڙي پهر وڃي اک لڳي هئي. صبح جو سوير جهرڪين جي ڇُون ڇُون، ڀيرن جي گهُڪهُو گهُو ۽ ڪويل جي ڪُوڪُو جي گڏيل جلترنگ تي منهنجون اکيون کُليون هيون. جهرڪين، ڀيرن ۽ ڪويلن جي مدّر آوازن تي منهنجي مُک تي مُرڪ تري آئي هئي، ايئن پئي لڳم، جيئن آڪاٿي وقت ۾ بادشاهن ۽ شهزادن کي جاڳائڻ لاءِ دلڪش ساز وڄايا ويندا هئا، تيئن مون کي جاڳائڻ لاءِ به فطرت مدّر ساز وڄائڻ شروع ڪيا هئا. جنهن ڪري مان جاڳي پيو هوس. باهر ولهه لڳي پئي هئي، جيئن ئي ڪمري کان باهر نڪتو هوس، ته سخت سيءَ جسم ۾ ڦهڙندي محسوس ٿيو هو. جنهن ڪري ڪنبٽي ونڊي وئي هيم. سڄيءَ ونگ جون بتيون ٻري رهيون هيون، تڪڙو تڪڙو واش روم وڃي آئيني اڳيان بيٺو هوس. پنهنجي چهري تي نظر پوڻ سان مُرڪ نڪري وئي هيم. ۽ پنهنجو پاڻ سان ماٺو ڪندي چيو هوم:

"ڪالهه کان ڏاڍو خوش لڳو پيو آهين؟"

ڪجهه وقت تائين مُرڪندو رهيو هوس. پوءِ برش ۽ شيوَ ڪري، وهنجي سهنجي، پينٽ ۽ شرٽ تي ڪوٽ پائي فيڪلٽيءَ لاءِ نڪري پيو هوس. باهر

ٽڏي ٽڏي هوا گهلي رهي هئي، جنهن سيءَ ۾ ويتر واڌارو ڪري ڇڏيو هو. مون سوچيو هو ته منهنجا ڳل، نڪ ۽ ڪنَ سيءَ ۾ ڳاڙها ٿي ويا هوندا. جيئن آرٽس فيڪلٽيءَ جي مين گيٽ مان اندر داخل ٿيو هوس، ته منهنجا قدم تڪڙا تڪڙا سنڌي شعبي ڏانهن کڄڻ لڳا هئا. جيئن جيئن پنهنجي شعبي جي ويجهو ٿي رهيو هوس، تيئن تيئن دل جو ڌڙڪو وڌي رهيو هو. مان جيئن ڪلاس روم ۾ داخل ٿيو هوس، ته ڏٺو هوم، تون سيءَ ۾ ڏڪي رهي هئينءَ! توکي اجرڪ اوڍيو پيو هو سچ ته تون اجرڪ ۾ سنڌ لڳي رهي هئينءَ! بيحد خوبصورت ۽ پياري.....! مون توکي سلام ڪندي چيو هو:

"گڊ مارننگ سنڌيا!"

منهنجي واتان پنهنجو نالو ٻڌي هڪ پل لاءِ ڇرڪي وئي هئينءَ! ۽ وڏي ڇيٽ ڏيڻ کانپوءِ هاڪار ۾ ڪنڌ ڏوٽيندي جواب ڏنو هيئي!

"مارننگ!"

ان وقت پنهنجن ڳهرن، ڪارن، پيارن ۽ اُداس نيٽن کي پهريون ڀيرو منهنجن نيٽن سان ملايو هيئي! جيڪي منهنجن نيٽن جي Save Memory ۾ هميشہ لاءِ محفوظ ٿي ويا هئا. اُن وقت زماني سان رهيل کهيل سڀ رنجشون ختم ٿيندي محسوس ٿيون هيم. دل چاهيو هو ته نيٽن جي تعريف ۾ ڪيل سڄيءَ دنيا جي شاعري تنهنجن نيٽن کي ارپي ڇڏيان. سوچيو هوم، تنهنجا وشال، گهرا ۽ پيارا نيٽ اُداس هوندي ٿي ايڏا حَسين ٿا لڳن، تون مُسڪرائيندينءَ، ته ڪيئن لڳندا! ٻلي! چا ته حَسين نيٽ آهن.....! خاموشي ٽوڙيندي توکان پڇيو هوم:

"اوهان ڪيئن آهيو؟"

آهستگيءَ سان وراڻيو هيئي!

"مان ٺيڪ آهيان..... اوهان ٻڌايو؟"

"مان بہ ٺيڪ آهيان."

"شڪر آهي."

تنهنجي ان مختصر جملي تي ڏاڍو پيار آيو هوم. سوچيو هوم، ته تون مون کي پنهنجو ايترو عزيز ٿي سمجهين، جو منهنجي ٺيڪ هجڻ تي شڪر پئي ادا ڪرين. پڇيو هيئي:

"توهان کي منهنجي نالي جي خبر ڪيئن پئي؟"

مُرڪندي چيو هوم:

"توهان پاڻ ئي ته تعارفي ڪلاس ۾ ٻڌايو هو."

"ها.....!"

توڪان پڇيو هوم:

"توهان کي منهنجو نالو ته ياد آهي نه؟"

وراڻيو هيئي:

"منصور.....!"

تنهنجي پياري آواز ۾ پنهنجو نالو ٻڌي سوچ ۾ پئجي ويو هوس. جيتوڻيڪ نندپڻ کان ان ئي نالي سان سڏبو پئي آيس، پر اُن وقت ايئن لڳو هوم، جڻ تو وٽان مهنجو نالو اُچارڻ ڪانپوءِ ئي مون کي نالو مليو هجي! منهنجي چهري تي مُرڪ تري آئي هئي، مان ان ئي سوچ ۾ محو هوس، ته پڇيو هيئي:

"توهان جو نالو منصور ئي آهي نه؟"

"جي ها، بلڪل."

مون کان بي اختيار جواب نڪري ويو هو، پوءِ توڪان مُرڪندي پڇيو هوم:

"اڄ توهان فيڪلٽي ڪيئن پهتيون؟"

"يونيورسٽي بس ۾ ڪالهه توهان اهو ڏاڍو سُٺو ڏَسُ ڏنو."

"اهو منهنجو فرض آهي، پر اڄ مون کي اوهان جي ڏاڍي ڳڻتي ٿي پئي هئي، ته ڪٿي اوهان اولڊ ڪئمپس جي پوائنٽ ۾ چڙهي حيدرآباد نه وڃي پهچو."

اها ڳالهه ٻڌي، اُداس مُرڪ مُرڪي ويئي هئين۽ ۽ سوچيندي چيو هيئي:

"ها.....!"

مون پنهنجي موبائيل فون تي وقت ڏسندي، توڪي چيو هو:

"هينئر سادا اٺ تا ٽيهن، پنهنجو پهريون انگريزي لازمي جو ڪلاس نَوَ لڳي ويهن منٽن تي ٽيندو جيڪڏهن اوهان کي خراب نه لڳي، ته هيٺ هلي چانهه پي اچون؟"

هڪ لمحي لاءِ پنهنجون نظرون منهنجين نظرن سان ملائي، وري جهُڪائي چڏيون هيئي ۽ پنهنجو نوٽ بُڪ ۽ پرس کڻندي چيو هيئي:

"هلو...."

سڄ تہ منهنجي اها آڇ قبولي، مون کي ڏاڍي خوشي ۽ مان بخشيو هيئي. پاڻ سنڌي شعبي جي ڪاريڊور مان ٽيندا، ڏاکڻيون لهي، انگريزي شعبي جي ڪاريڈور مان گذري فيڪلٽيءَ جي مين گيٽ کان ٻاهر اچي نڪتا هئاسين. مون هڪ نظر آسمان ڏانهن سڄ کي ڏنو هو جيڪو ملڪي زيرو بلب جيئن ٻري رهيو هو. پاڻ آرٽس فيڪلٽيءَ جي سامهون واري اُجڙيل پارڪ ۾ هلي ويٺا هئاسين. جتي جوڙن جي صورت ۾ ٻيا ٻه ڪيترائي ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون ويٺا هئا. اسان کي ويهندو ڏسي، ڪينٽين تي ڪميشن تي ڪم ڪندڙ ڇوڪرا ڊوڙي اچي پهتا هئا، جن پرسان پهچندي ئي چوڻ شروع ڪيو هو:

"چانهہ بسڪيٽ، سموسا، جوس....."

مون توڏانهن ڏسندي پڇيو هو:

"اوهان چانهہ سان گڏ ڇا کائيندیون؟"

انتهائي ڏيرج سان جواب ڏنو هيئي:

"ٻہ سموسا."

ٻن سموسن جو ٻڌي هلڪي مُرڪ ڇڏائجي وئي هيم. سمجهي ويو هوس، تہ تون ناشتو نہ ڪري آئي آهين. مون ان ڇوڪري کي ٻن چانهين ۽ ڇهين سموسن جو آرڊر ڏنو هو. هو سموسا ۽ چانهيون کڻڻ ويو هو تہ چيوهيئي:

"مان ناشتو نہ ڪري آئي آهيان، سويرِ ئي بس ۾ چڙهي آيس."

مُرڪندي چيو هوم:

"سُنو ٿيو جو ناشتو نہ ڪيوَ نہ تہ بس نڪري وڃيوَ ها! ۽ وري اوهان کي ساڳيو رڪشو ڪرٽو پوي ها."

تورهو مُرڪندي کيو هو:

"هونهہ....."

مان ڏسي رهيو هوس، تہ تنهنجي چهري تي اُداسيءَ جو پاڇو جيئن جو تيئن پيل هو. مون کي دلي طور يقين هو تہ تنهنجي چهري تان اهو اُداسيءَ جو پاڇو تمام جلد هميشہ هميشہ لاءِ مون کان ئي لهڻو آهي. ڪينٽين تي ڪم

ڪنڊ ڇوڪرو سموسا، چٽي ۾ چانهه رکي ويو هو. مون توکي سموسا کائڻ لاءِ چيو هو.

"سموسا کٽو."

تون خاموشيءَ سان سموسو کٽي کائڻ لڳي هئينءَ. سموسا کائڻ کانپوءِ چانهه پيئڻ شروع ڪئي هيئي. تنهنجي چانهه مان سُپ پرڻ واري انداز موهي وڌو هوم. تون سُپ مان سُپ پري چانهه پي رهي هئينءَ! جڏهن چانهه پي پوري ڪئي هئي سين، تہ ڇوڪرو ٽائو کڻڻ ۾ پئسا ونڻ آيو هو. مون جيئن ئي ڪيسي ۾ هٿ وڌو هو تہ تو چيو هو:

"هن کي مان پئسا ڏيان؟"

"نہ اڄ نہ ڪنهن ٻئي پيري ڏجو."

ان باري ۾ وڌيڪ ڪجهه نہ چيو هيئي. پاڻ جيئن اُٽڻ جي ڪئي هئي، تہ تو مون کي ڏسندي چيو هو:

"ڏسو! مون کي سموسو تہ لڳل نہ آهي؟"

اهو پهريون پيرو هو جو تو مون کي پاڻ کي ڏسڻ لاءِ چيو هو. مون تنهنجي چوٽ تي تنهنجن انتهائي پيارن چپن ڏانهن ڏٺو هو جن جي خوبصورت ڪُنڊن جي ٻاهران سموسي جو هلکو ذرو لڳل هو. مون پنهنجي ساڄي چپن جي ٻاهرين ڪُنڊ تي آڱر رکندي چيو هو:

"ها! هِن جڳهه تي ٿورو لڳل اٿوَ!"

پنهنجي پرس مان ٻہ ٽشو پيپر ڪڍي، هڪ مون کي ڏنو هيئي. ٽشو پيپر سان پنهنجن چپن جون ڪُنڊون اُکهي، مون کي ڏسندي چيو هيئي:

"هاڻي ڏسو!"

"هاڻي ٺيڪ آهي."

سچ تہ تنهنجي ان نج نبار انداز تي ڏاڍو پيار آيو هوم. تون شهري چوڪرين جي جُڙتو نخرن کان بلڪل اڻاڄاڻ هئينءَ. تون پنهنجي نج نبار انداز جي حُسن ۾ سادگيءَ جي ڪري سڀ کان الڳ هئينءَ. تون پنهنجي سياڻ ۾ لباس ۾ بہ ڏاڍي منفرد هئينءَ. تنهنجي ان خالص انداز تي تمام گهڻو ۾ وري وري پيار پئي آيو. پاڻ فيڪلٽيءَ طرف هلڻ لڳا هئاسين. هلندي چيو هيئي:

"توهان اڄ ٻه مون کي هاسٽل ڇڏڻ هلجو."

تنهنجي ان جملي تي ايڏي خوشي ٿي هئي، جو مان ان خوشيءَ ۾ ٻڏي ويو هوس. اظهار ڪيئن ڪريان ها، لفظ ئي نه پئي مليا. ڪجهه ساعتون مون وٽان جو ڪو جواب نه آيو هو ته چيو هيئي:

"جيڪڏهن توهان وٽ ٽائيم هجي ته توهان کي تڪليف نه ٿئي ته....!"

بي اختيار ڳالهائجي ويو هوم:

"مون وٽ ٽائيم ئي ٽائيم آهي، ته ان ۾ تڪليف جي ڪهڙي ڳالهه آهي؟"

"ڇا آهي، جو اوهان خاموش ٿي ويا نه؟"

"نه نه اهو ته مان اهو سوچي خوشيءَ ۾ خاموش ٿي ويس، ته توهان مون کي ڪيڏو نه مانُ بخشي رهيون آهيو."

"اڇا..... مون سمجهيو ته.....!"

"نه نه اهڙي ڪا ڳالهه نه آهي، اڄ ڪان اوهان مون کي ڪابه ڳالهه چوڻ ۾ ڪا هيڪ محسوس نه ڪجو."

"مهرباني!"

تون ٽورو مُرڪي هئينءَ، پاڻ هلندا هلي فائين آرٽس شعبي جي آڊيٽوريم هال پهتا هئاسين، جتي انگريزي لازمي جو ڪلاس رکيل هو جنهن ۾ هڪ طرف چوڪريون، ته ٻئي طرف چوڪرا ويٺل هئا. تون چوڪرين واري پاسي وڃي ويٺي هئينءَ. ڪجهه چوڪريون توکي پاڪر ۾ ڇُميون پائي مليون هيون. مان چوڪرن واري پاسي وڃي ويٺو هوس، جن مان اسان کي گڏ ايندي ڏسي ڪِن ٽوڪ مان، ڪن سازَ مان، ته ڪن وري ايئن ئي مُرڪي پنهنجي جاگيردارانهه سماج جي روايتن جي گهاٽي ۾ پيٽل ۾ پسمانده نفسيات جو اظهار پئي ڪيو. ڪلاس فيلوز کي سلام ڪري جيئن ئي سيٽ تي ويٺو هوس، ته اسان واري ڪلاس فيلو ساجد منهنجي ڪن ۾ سرهاٽ ڪندي چيو هو:

"وڏن مزن ۾ آهين!"

جيئن ئي ڏانهس نهاريو هوم، ته هن جي اکين ۾ خوشيءَ سان گڏ محرومي ۽ نظر آئي هئي. سوچيو هوم جنهن سماج جي يونيورسٽين ۾ چوڪرن ۽ چوڪرين کي ايئن الڳ الڳ پاسن ۾ ويهاريو ويندو هجي، ۽ لفظ ڳالهائڻ ۽

شڪ جي بنياد تي عورتن ۽ مردن کي ڪارو ڪاري ڪري ماريو ويندو هجي. ادارن ۾ سندن رسمي ڳالهائڻ کي به وڏو عيب سمجهيو ويندو هجي. ان سماج جي نوجوان جي دل مان پلا ٻيو ڪهڙو ٿو اظهار نڪري سگهي! مون هن ڏانهن مرڪ سان ڏٺو هو ۽ دل ئي دل ۾ چيو هوم.

"تون بلڪل ٺيڪ ٿو چئين پيارا!"

ڪجهه منٽن ڪانپوءِ انگريزي مضمون جي استاد آئي هئي. جنهن بنا بريڪ انگريزيءَ ۾ ڳالهائڻ شروع ڪيو هو. اڪثر شاگردن جا بنياد ڏاڍا ڪمزور هئا. ميڊم پنجاهه منٽن جو ڪلاس پورو ڪري جيئن آڊيٽوريم مان نڪتي هئي. تہ سڀ شاگرد ۽ شاگرديائيون به باهر نڪري رهيا هئا. جن مان اڪثريت "جهڙا آيا ڪلاس ۾ تهڙا ويا موتي" واري ڪيٽيگريءَ جي هئي. تون منهنجي ويجهو آئي هئينءَ! ۽ مون کي چيو هيئي:

"مان به مائينر سبجيڪٽ طور سوشيالاجي ۽ جنرل هسٽري ٿي ڪٹان."

مون خوشيءَ مان چيو هو:

"زبردست! هينئر سوشيالاجيءَ جو ڪلاس آهي. پوءِ هلو تہ سوشيالاجي ڊپارٽمينٽ هلون!"

"ها. هلو."

پاڻ سوشيالاجي ڊپارٽمينٽ هليا هئاسين. سيءَ ٺڪي چڪو هو. پر ٽڏڙي ٽڏڙي هوا گهلي رهي هئي. اڪثر شاگردن ۽ شاگرديائين کي ڪوٺ، سويٽر ۽ جيڪيٽون وغيره اوڍيل هئا. ڪجهه منٽن ۾ هلي ڪلاس روم ۾ ويٺا هئاسين. ڪجهه ئي منٽن ۾ ڪلاس ۾ استاد صاحب اچي ويو هو. ڪلاس ۾ خاموشي ڇانڀجي وئي هئي. هن ڪلاس ۾ ويئل سيني شاگردن ۽ شاگرديائين کي هڪ نظر ڏٺو هو. ۽ توڙانهن اشارو ڪندي چيو هئائين:

"She is new in the class."

ڪجهه شاگردن هڪ آواز ۾ چيو هو:

"Yes sir!"

هن توسان مخاطب ٿيندي چيو هو:

"Yes miss! What is your name?"

توتي جڙ برف اچي ڪري هئي. تنهنجي نڙيءَ مان الاءِ ڪيئن صفا آهستي آواز نڪتو هو:

"Sir! My name is Sindhia."

"Ok! I did hear your name; but come on the dice and introduce your self with all your fellows."

تون اُٿي ڀائيس تي اچي نہ سگهي هئين! چُپ ٽي، ڪنڌ هيٺ ڪيون ويٺي هئينءَ. توکي سر هڪ دفعو وري سڏيو هو.

"Come on Sindhia! Be confident."

تون جهڙي ويٺي هئينءَ، تهڙي ئي ويٺي رهي هئينءَ. تنهنجي اها حالت ڏسي استاد چيو هو:

"Ok, she is Sindhia."

ان کان پوءِ هن سوشيالاجيءَ جي اهميت، افاديت ۽ دائري تي ڳالهايو هو. ڪلاس ختم ٿيڻ کانپوءِ مون توکي دلداري ڏيندي چيو هو:

"ڪا ڳالهہ نہ آهي، توهان پريشان نہ ٿجو ايئن ٿيندو رهندو آهي، ۽ هيو تہ ان ڪلاس ۾ سڀني پنهنجو تعارف ڀائيس تي اچي ڪرايو هو."

تو ساڳيءَ آهستگيءَ مان چيو هو:

"ها....."

تون خاموش ٿي وئي هئينءَ! تنهنجي اها حالت ڏسي، مان بہ چُپ ٽي ويو هوس. ڪجهہ منٽن کانپوءِ توکان پڇيو هوم:

"هاڻي ڇا پروگرام آهي؟"

"مون کي هاسٽل ڇڏي اچو."

"ٺيڪ آهي."

پاڻ آرٽس فيڪلٽيءَ جي پوئين دروازي کان ٻاهر نڪتا هئاسين. سڄي رستي ۾ تون چُپ هئينءَ، مان چُپ هوس. ڪويلون چُپ هيون، سڄي يونيورسٽي چُپ هئي، جامشورو ۾ ان جو هر هڪ منظر چُپ لڳو پيو هو.

اسان روز ايئن ئي ملندا رهيا هئاسين. ڇانهيون پيئندا ۽ سموسا کائيندا رهيا هئاسين، گڏجي ڪلاس وٺندا رهيا هئاسين. مان توکي روز تنهنجي

هاسٽل تائين چڏي ايندو هوس. ڏيڍ مهيني کان وڌيڪ وقت گذري چڪو هو. پر تنهنجي اُداسيءَ ۾ ڪا ڪمي نه آئي هئي. فرق اهو پيو هو ته تون مون کي گهٽو گهٽو تمام گهٽو ۾ ڪڏهن ڪڏهن ته ديوانن جي حد تائين ڌسڻ لڳي هئينءَ. تنهنجا وشال، گهرا ۽ اُداس نيٺ ويتر اُداس ٿيڻ لڳا هئا. مان توکي هتان هُتان جون مزاحيه ڳالهيون ٻُڌائي ڪِلائڻ چاهيندو هوس، پر تون رڳو مُسڪرائيندي هئينءَ. اهو به اُداس نيٺن سان، جيڪي مُسڪرائڻ وقت ويتر اُداس، گهرا، وشال، خوبصورت ۽ پياسا ٿي ويندا هئا. مون کي محسوس ٿيندو هو تنهنجي من ۾ ڪا وڏي ڳالهه ڏهيل آهي، جيڪا تون مون کي ٻُڌائڻ چاهين ٿي، پر ٻُڌائي نه ٿي سگهين. ۽ ان ڳالهه توکي ايترو اُداس ۽ بيچين ڪري چڏيو آهي. تون منهنجي معاملي ۾ ڏاڍي جذباتي ٿي وئي هئينءَ. اهو تنهنجن پيارن نيٺن ٻُڌائي چڏيو هو جيڪي ڪجهه منٽن جي دوريءَ وقت ڏاڍا اتاولا، بيچين ۽ پريشان ٿي ويندا هئا. توکان ٿورو پرتي ٿيڻ تي روڪيندا هئا، ۽ ٿوري دير ڪرڻ تي جهيڑو ڪندا هئا. نيٺن کي پنهنجي الڳ زبان ٿيندي آهي، اهو مون تنهنجن نيٺن وٽان ئي ڄاتو هو. تون منهنجي ڏاڍو ويجهو ٿي وئي هئينءَ! ۽ گهٽو وقت گڏ رهڻ لڳي هئينءَ. ڪو دوست ملندو هو ته به بيلي رهندي هئينءَ. اي سي تو يا ٻئي ڪنهن ڊپارٽمينٽ ۾ ڪو ڪم هوندو هو ته گڏجي هلندي هئينءَ. هڪ ڏينهن موبائيل فون تي ڪال ڪري چيو هيئي:

"اڄ چنچر آهي، ڪڏهن ڪڏهن ٻ چنچر تي ڪينٽين بند هوندي آهي، اڪثر چوڪريون پاڻ رڌ پچاءُ ڪنديون آهن، بيون وڃي سوسائٽيءَ مان وٺي يا ڪائي ايندیون آهن. توهان ۽ تين وڳي تائين يا هاڻي منهنجي هاسٽل تي ايندا؟"

تو اهي سڀ جملا هڪ ئي ساهيءَ ۾ ڳالهايا هئا. چيو هومانءَ:

"ها، مان هاڻي ئي اچان ٿو."

"مهرباني."

مون پنهنجي موبائيل فون تي ٽائيم ڏٺو هو شام جا ڇهه ٽيا هئا، تڏ تڪڙ ۾ تيار ٿي ويو هوس. ٻاهر ٽڏيون هوائون گهلي رهيون هيون، ان ڪري پينٽ شرٽ تي ڪوٽ پائڻ سان گڏ مفلر به ويڙهي چڏيو هوم. هاسٽل جي مين گيٽ

کان نکري فزيولاجي ڊپارٽمينٽ کان ٽيندو زولاجي ڊپارٽمينٽ پهتو هوس، تہ منهنجي موبائيل فون تي تنهنجو ايس. ايم. ايس آيو هو جنهن ۾ لکيو هيئي:

"گهٽن منٽن ۾ ٽا پهچو؟"

مون وراڻيو هو:

"ڏهن منٽن ۾."

"ٺيڪ آهي، مان بہ ڏهن منٽن ۾ مارئي هاسٽل جي مين گيٽ تي ٽي پهچان."

"ٺيڪ آهي."

موبائيل فون ڪوٽ جي کيسي ۾ رکي، ٻئي هٿ پينٽ جي کيسن ۾ وجهي چڏيا هيم ۽ تکڙو تکڙو مارئي هاسٽل ڏانهن وڌڻ لڳو هوس. جيئن ئي مين گيٽ جي اڳيان پهچڻ وارو ٿيو هوس، تہ توکي مِسڊ ڪال ڏني هيم. تون گيٽ کان ٻاهر نکري آئي هئينءَ! مون توکي سلام ڪندي چيو هو:

"گُڊ ايوننگ!"

تو بہ مُرڪي چيو هو:

"گُڊ ايوننگ!"

"ڪيئن آهيو؟"

"ٺيڪ آهيان."

"شڪر آهي."

منهنجي واتان شڪر آهي جا لفظ ٻُڌي مُرڪي پئي هئينءَ. مُرڪندي پڇيو هيئي:

"اوهان ڪيئن آهيو؟"

"ٺيڪ آهيان."

"شڪر آهي."

تنهنجي "شڪر آهي" چوڻ سان ٻئي ڪِلي پيا هئاسين. پر تنهنجي ان ڪِل تي بہ اُداسيءَ جا ڪيئي پردا پيل هئا. تو پڇيو هو:

"هلون؟"

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

"ڪيڏانهن؟"

"سوسائٽي"

"ها، هلو."

تون هڪ اڏوراٽي جيڪٽ جي مٿان تيز سرمائي رنگ جي لوئي اوڍي آئي هئين؛ اسان وائيس چانسلر روڊ جي فٽ پاٽ تي هلڻ لڳا هئاسين. تنهنجون نظرون حسبِ معمول هيٺ هيون. پنڌ ڪندي تون هڪ ساهيءَ ۾ ڳالهائي وئي هئين؛

"هاڻي ڏسو! توهان کي اڄ مون گهرايو آهي، ان ڪري پاڻ جيڪا مانيِ ڪائيندا سين، ان جا پئسا مان پريندس."

تنهنجي اها ڳالهه ٻڌي ڪِلي پيو هوس، ۽ توکي ڪِلندي چيو هوم:

"ٺيڪ آهي، توهان ئي پرجو بس!"

تون خوش ٿي وئي هئين؛ تنهنجين وِڪن ۾ تيزي اچي وئي هئي. مون سوچيو پئي، جن ڳالهين کي مجائڻ جي لاءِ عاشق محبوبائن کي ايلاز ڪندا آهن، تڏهن وچي ڪن جا عرض آڳهيا آهن، تہ ڪن جا نہ. پر تون عجيب ملنگ انسان آهين، جو هر ڳالهه جي شروعات پاڻ ئي ڪري رهي آهين. پاڻ پنڌ ڪندا سوسائٽيءَ جي پهرين بار بي ڪيو اڳيان هلي بيٺا هئاسين. اسان کي ڏسندي ئي چوڪرو، پلاسٽڪ جون ڪرسيون ڪٽي آيو هو. پاڻ ڪرسين تي ويٺا هئاسين، تہ هو ڊوڙندو ويو هو ۽ تکڙ ۾ ٽيبل ڪٽي آيو هو. هن احترام مان پڇيو هو:

"جي سائين! چا کائيندا؟ چِڪن ڪڑهائي آهي، مٽن ڪڑهائي آهي، دال فرائي آهي، انڊو ٽيمو آهي، پيندبيون فرائي آهن، چانهه آهي ۽ بوتلون آهن."

مون توڏانهن ڏٺو هو بنا سوچڻ جي چيو هيئي:

"چِڪن ڪڑهائي تا کائون."

مون توسان مُرڪي هاڪار ۾ ڪنڈ ڏوٽيو هو. ۽ هن پورهيت چوڪري کي چيو هوم:

"پيارا! توهان اسان لاءِ چِڪن ڪڑهائيءَ جو هڪ پيس ٺهرائي اچو."

"ٺيڪ آهي سائين!"

پورهيت ڇوڪرو آرڊر ونڊي هليو ويو هو. اُداسي توکي ڇهڻي پئي هئي. تون مُرڪندي به اُداس هئينءَ! تنهنجا اُداس نيٺ مون کي پوري گهرائيءَ سان ڏسڻ لڳا هئا. تنهنجي گهرن نيٽن ۾ مون کي تنهنجي گِهرن نيٽن جيترو پيار نظر اچڻ لڳو هو. مون کي محسوس ٿيندو هو جڏ تنهنجا نيٺ مون کي چئي رهيا هجن، ته تون مون سان ڏاڍو پيار ڪندي آهين. پر پنهنجي زبان سان ان جو اظهار ڪندي الاءِ ڇو ڊڄين ٿي. اهو محسوس ڪندي مون توکي چيو هو:

"ٻڌاءِ!"

"هونهہ.....!"

"توهان هڪ سُٺي دوست هجڻ جي ناتي، مون کي بيحد عزيز ۽ پياريون آهيو. ان ڪري توهان مون سان هر اها ڳالهہ شيئر ڪري سگهو ٿيون، جيڪا هڪ سُٺي دوست کي پنهنجي دوست سان ڪرڻ گهرجي."

اهو ٻڌڻ سان تنهنجي چهري تي خوشيءَ جا پاڻَ اُپري آيا هئا. تون سوچ ۾ هلي وئي هئينءَ ۽ تنهنجي واتان رڳو هڪ ئي لفظ نڪتو هو:

"ها....."

"ڪابہ ڳالهہ جيڪا بظاهر ڪيڏي به ناگوار لڳندڙ هجي، اها به اوهان مون کي چئي سگهو ٿيون. مان ان تي به بلڪل مائينڈ نہ ڪندس."

تون وري ڪجهہ مُرڪي پئي هئينءَ ۽ پنهنجن پيارن نيٽن کي منهنجن نيٽن سان ملائيندي چيو هيئي:

"ها..... بلڪل!"

مون محسوس ڪيو هو تنهنجي متان جڏ ڪا ڇپ پئي هئي، جيڪا ان جملي ٻڌڻ سان توتان لٿي هجي. تون پُرسڪون ٿيندي نظر اچي رهي هئينءَ ڪجهہ منٽن ڪانپوءِ پورهيت ڇوڪرو ڇڪن ڪڑهائيءَ جو هوڙ ۽ مانيون ڪٽي آيو هو. اسان ماني کائي اُٺيا هئاسين، تو پرس مان پئسا ڪيڊي بل ۽ ٽپ ڏني هئي. واپسيءَ ۾ مون محسوس ڪيو هو تنهنجي هلٽيءَ ۾ ڪجهہ خود اعتمادي اچي وئي هئي، تنهنجون اکيون ڪجهہ مٿي ٿي ويون هيون. ڪجهہ حد تائين تنهنجو ڪنڌ اوچو ٿي ويو هو تون ڏاڍي خوش هئينءَ، تنهنجي اها خوشي تنهنجي چهري مان ئي ٻَکي رهي هئي. تنهنجي ان خوشيءَ مون کي بيحد

خوشي عطا ڪئي هئي. اسان پنڌ ڪندا جڏهن مرزا قليچ بيگ پارڪ جي پرسان پهتا هئاسين، تہ پچيو هيئي:

"ٽائيم ڇا ٿيو آهي؟"

"ست لڳي چاليهہ منٽ ٿيا آهن."

"هونهہ..... معني پاڻ وٽ اڃان ويهہ منٽ پيا آهن."

"ها، گيٽ آئين وڳي بند ٿيندي آهي نہ؟"

"ها."

لان ۾ لڳل ٻُٽل بينچ تي هلي ويٺا هئاسين. تون مون کي ڏسندي وري اُداس ٿي وئي هئينءَ، ۽ ڏسندي ڏسندي پچيو هيئي:

"رات جو هاسٽل تي ڏاڍي بور ٿيندي آهيان. جيڪڏهن توهان وٽ ٽائيم هجي، تہ رات جو ڏهين وڳي، توهان جي هاسٽل واري پي ٽي سي ايل نمبر تي فون ڪريان."

"اوهان، بلڪل ڪال ڪجو. مون وٽ ٽائيم ئي ٽائيم آهي. مان ڪهڙو وائيس چانسلر آهيان، جو مون وٽ ٽائيم نہ هوندو؟"

مُرڪي پئي هئينءَ، مُرڪندي چيو هيئي:

"مهرباني!"

تو مون جهڙي ماڻهوءَ ۾ اهڙو الاءِ ڇا ڏٺو هو جو ڏينهون ڏينهن منهنجي ويجهو ٿي رهي هئينءَ! مان جيڪو ظاهري طور نہ تہ ڪو حُسن پرور شخص هوس، نہ ئي مون وٽ ڪي دولت جا خزانا هئا، ۽ نہ ئي ڪو عقل جو اڪابر هوس! نہ ڄاڻان ڪهڙي سبب جي ڪري توکي وٽي ويو هوس. مون موبائيل فون تي ٽائيم ڏٺو هو. ست لڳي پنجونجاهہ منٽ ٿيا هئا. اسان بينچ تان اُٿي هلي گيٽ جي پرسان بيٺا هئاسين. تون مون کي گهوري ڏسڻ لڳي هئينءَ! مون توکي ياد ڏياريو هو:

"پورا آٺ ٿيا آهن، هاڻي توهان اندر وڃو."

"ها..... ڇڳو ڳُڌ باءِ!"

"ڳُڌ باءِ."

"ڏهين وڳي پي ٽي سي ايل نمبر تي منهنجي ڪال جو انتظار ڪجو."

"ضرور انتظار ڪندس."

تون هاسٽل اندر هلي وئي هئينءَ ۽ مان خمارن ٽي خمارن ۾ پنهنجي هاسٽل ڏانهن موٽي رهيو هوس. مان ڏاڍو خوش هوس. سڄو جامشورو خوش پئي لڳو. جامشوري جون هوائون خوش هيون، وڻ خوش هئا، رابيلن ۾ رات جي راڻيءَ جي خوشبوءَ ٻڌايو پئي، تہ اهي بہ خوش آهن. يونيورسٽيءَ جا روڊ، رستا، عمارتون ۽ ٽيوب لائيٽون بہ خوش پئي لڳيون. سڀ ماڻهو پکي پکڙ ۽ سڄي فطرت خوش پئي لڳا. ويهن منٽن جو پنڌ هو جيڪو خوشيءَ ۾ آڻن ڏهن منٽن ۾ ٽي ويو هو. خوشيءَ جي هر گهڙيءَ ڏاڍي تيز ٽينڊي آهي. ڪمري جي در کي لڳل تالو کولي ڪمري ۾ داخل ٿيو هوس. ٽيوب لائيٽون ٻاري آئينو اڳيان ٻيٺو هوس. ڏٺو هوم تہ منهنجا ڳل ۽ سڄو منهن ٻهڪي رهيا هئا. خوشي منهنجي چهري مان ٻکي رهي هئي، ٻوٽ ۽ جوراب لاهي واش مان ٻير ڏوئي ويڇي ڪٽ تي آهلي پيو هوس. مون پنهنجو پاڻ کي خمارن جي سُرور ۾ ڇڏي ڏنو هو. تنهنجا اُداس، پر مُرڪندڙ نيٽ، اُپريل ڳل، سنها ۽ سهڻا چپ، پياري ڪاڏي ۽ ڪارن وارن جي چڱ منهنجي نيٽن جي اڳيان هئا. اڄ لڳم پئي جيڏا انسان خوبصورت آهن، سندن حُسن پيٽڙ لاءِ ايڏا خوبصورت لفظ ٺهيا ئي ڪٿي آهن! پلا مان تنهنجن نيٽن جي خوبصورتي بيان ڪرڻ لاءِ لفظ ڪٿان آڻيان ها؟ دنيا جا خوبصورت ترين لفظ بہ مون کي تنهنجن نيٽن جي خوبصورتي بيان ڪرڻ لاءِ ناڪافي پئي لڳا. سوچيم پئي دنيا جي هولين ۾ ايجان اهڙا لفظ ايجاد ئي نہ ٿيا آهن، جيڪي تنهنجي حُسن جي جائز نموني عڪاسي ڪري سگهن. تون ايڏي حَسين آهين، جو قدرت کان اتفاق سان ٿهي وئي هوندينءَ! تنهنجي ايڏي حَسين هجڻ تي قدرت پاڻ بہ ڪيتري وقت تائين حيران ٿي سوچيندي رهي هوندي، تہ "مارِ! چا تہ حَسين چوڪري خلقجي وئي آهي....."

واقعي تون ڏاڍي حَسين ۽ بيحد پياري آهين. ان شام تنهنجي باري ۾ سوچيندو ۽ خمارن ۾ الوٽ ٽيندو رهيو هوس. ساڍي نائين وڳي ڪٽ تان اُٿي، ريڊنگ ٽيبل تان هڪ ڪتاب "ڏيئا ڏيئا لاٽ اسان" کڻي رسيپشن ڏانهن ويو هوس. رسيپشن واري روم ۾ ڪرسيءَ تي ويهي ڪتاب جي شاعري پڙهڻ

شروع ڪئي هيم. پوري ڏهين وڳي پي ٽي سي ايل فون جي گهنٽي وڳي هئي. مون کان لاشعوري طور نڪري ويو هو:

"اها منهنجي فون آهي."

مون کي اهو اتاولو ٿيندي ڏسي رسيپشنسٽ مرڪي پيو هو. مون رسيور کن تي رکندي چيو هو:

"هيلوا"

پريان فون تي تون ئي هئينءَ! تنهنجو آواز آيو هو:

"هيلو! توهان منصور ئي پيا ڳالهايو نہ؟"

"جي ها! مان منصور ئي پيو ڳالهايان. اوهان ڪيئن آهيو؟"

"مان ٺيڪ آهيان."

"شڪر آهي."

ٻئي ڪلي پيا هئاسين. تو پڇيو هو:

"چا پئي ڪيوَ؟ مصروف ته نہ هيوَ؟"

"نہ نہ مصروف نہ هوس. ايئن ئي شاعريءَ جو هڪ ڪتاب پئي پڙهيم."

"ڪتاب جو نالو چا آهي؟"

"ڏيئا ڏيئا لات اسان."

"جنهن جو مهاڳ شيخ ايياز لکيو آهي؟"

"ها. اهو ڪتاب."

"ٻڌو آهي. ته ڏاڍو سُٺو ڪتاب آهي."

"ها! واقعي ڏاڍو سُٺو ڪتاب آهي."

"ٻڌو آهي. ان ڪتاب جي شاعريءَ کان وڌ. ڪتاب جو مهاڳ مشهور ٿيو آهي؟"

"ايئن ب آهي. پر شاعري ب ڏاڍي سُٺي اٿس."

"اڇا؟ پلا پوءِ ٻڌايو ڪجهه شاعريءَ!"

تون فون تي وڌيڪ ڪُليءَ دل سان ڳالهائي رهي هئينءَ. مون توکي چيو هو:

"هن ڪتاب ۾ سنڌي شاعريءَ جي هڪ پختي شاعر حسن درس جي ب شاعري شامل آهي. هن جو هڪ نظم مون کي ڏاڍو وٽيو آهي. اهو ٿو ٻڌايانوَ."

"ٺيڪ آهي، ٻڌايو."
"نظر جو عنوان آهي، ڪِل جهڙا پيار پنهنجا."
"ٺيڪ آهي، ٻڌايو."
مون توکي نظر ٻڌائڻ شروع ڪيو هو:
"ڪِل جهڙا پيار پنهنجا،
هار جڙ ٻيئي اسين،
گفتگو ۾ گڏ آهيون،
هڪٻئي جو سڏ آهيون،
پوءِ به ايئن لڳي ٿو جانان
ڏار جڙ ٻيئي اسين،
ڪِل جهڙا پيار پنهنجا،
هار جڙ ٻيئي اسين."
توکان ان نظم جي تعريف ۾ بي اختيار داد نڪتو هو. تو چيو هو:
"واهه واهه ڏاڍو زبردست! وري پڙهجو."
مون مٽيون حصو وري وري پڙهيو هو جنهن کي تون وڏيءَ سنجيدگيءَ سان ٻڌي رهي هئينءَ. مون محسوس ڪيو هو توتي وري اُداسيءَ جو حملو ٿيو آهي. اهو نظر جو حصو پڙهي، توکان پڇيو هوم:
"سنڌيا! اوهان ٻڌو پيا نہ؟"
"ها.... اوهان سڄو نظم پڙهي ٻڌايو."
تنهنجي آواز ۾ درد جون ڪيفيتون واضح هيون. تون اهو نظر جو ٽُڪرو ٻڌي شايد سوچي رهي هئينءَ تہ پاڻ روز ملون ٿا، گڏجي گهمون ٿا، چانهيون پيئون ۽ سموسا کائون ٿا، گڏجي ڪلاس وٺون ٿا، هڪٻئي جو خيال رکون ٿا، هڪٻئي سان گڏ بہ آهيون. پر پوءِ بہ ايئن ٿو لڳي جڙ ٻئي ڏار هجون. ۽ پاڻ پار هجون، جن جا پيار بہ هاريائا ۽ ڪِل جهڙا هجن. مون توکي نظر جو ٻيو حصو ٻڌائڻ شروع ڪيو هو:
"نوجوانيءَ ٻور چاڻيو
پاڻ هڪٻئي کي نہ ماڻيو
انب هڪڙي جا ٻڪل

ڈار جڑ ٻيئي اسين،
ڪِل جھڑا پيار پنھنجا،
ٻار جڑ ٻيئي اسين."
پريان تو وڏي ساھ کڑ ۾ ڳيت ڏيڻ کانپوءِ چيو ھو:
"واھ.....! واھ واھ.....!"
مون نظم جو آخري حصو ٻڌائڻ شروع ڪيو ھو:
"جيت ھڪ ٻئي جي ھٿان،
ڪين ٿي ڪنھن جي مٿان،
اوچتو محسوس ڪيوسين،
ھار جڑ ٻيئي اسين،
ڪِل جھڑا پيار پنھنجا،
ٻار جڑ ٻيئي اسين."
نظم جر آخري حصو ٻ ٻڌي تو واھ واھ ڪئي ھئي: ۽ پوءِ سوچ جي سمنڊ ۾ ٻڏي وئي ھئينءَ. ڪيتري ئي وقت تائين پاڻ ھڪٻئي جي وڏن ساھن جا آواز ٻڌندا رھيا ھئاسين ۽ ان ڪيفيت ۾ ٻڏل رھيا ھئاسين. پوءِ مون مڙئي ھِتان ھُتان جون ڳالھيون ڪري، سومر ڏينھن صبح جو ملڻ جو چئي فون رکي ھئي. ٻاھر نڪري مون آسمان ڏانھن ڏٺو ھو. جنھن ۾ ستارن ۽ ڳتين جون ڪھڪشائون جڳ مڳ جڳ مڳ جرڪي رھيون ھيون.

* * * * *

1.2

سومر ڏينھن جھرڪين. ڳيرن ۽ ڪوئلن جي ٻولڻ تي اک ڪُلي ھيم. ھنن جي اھڙي مڏر ٻولڻ تي مون کي مٽن ڏاڍو پيار پئي آيو. اک ڪُلڻ کانپوءِ ٻ ڪمبل ۾ سُتي تنھنجي باري ۾ ئي سوچي رھيو ھوس. مون واري موبائيل فون ستين وڳي جو الارم وڄائڻ شروع ڪيو ھو. ان کي بند ڪري پاڻ کي چيو ھوم:
"ھل شھزادا! تنھنجي خوابن جي راڻي اڃڻ واري ھوندئي."

مان تڙ تڪڙ ۾ تيار ٿي روم تان نڪتو هوس. ته موبائيل فون تي تنهنجي ڪال آئي هئي. جيئن فون اٽينڊ ڪري هيلو ڪيو هوم. ته پريان اُجري صبح جهڙو تنهنجو آواز آيو هو:

"هيلوا گڊ مارننگ"

"گڊ مارننگ"

"ڪيمپس اچو ٿا؟"

"ها! روم تان نڪري چڪو آهيان."

"ٽوروجلدي اچو مان باهر بيٺي آهيانو."

مون کان حيرانگيءَ مان نڪري ويو هو:

"باهر ڪٿي؟"

"بوائز هاسٽل جي مين گيٽ تي."

منهنجي حيرانگيءَ جي ڪا حد نہ رهي هئي.

"Really!?"

"Really! But come quickly."

"I will reach in a minute."

"Okay."

فون رکڻ کانپوءِ مون دل ۾ چيو هو:

"تون واقعي بہ ڏاڍي چري چوڪري آهين."

مان وڃ ۾ طوفان جي رفتار سان اچي بوائز هاسٽل جي مين گيٽ تي پهتو هوس. تون هلڪي گلابي رنگ جي ڪپڙن ۾ سونهري رنگ جي ڪوٽ جي مٿان اجرڪ اوڍي بيٺي هئينءَ. بوائز هاسٽل مان شاگردن جا نڪرندڙ لشڪر توکي ڏسندا. پنهنجي جاگيرداراڻي سوچ جو گند اُڇلائيندا اڳتي وڌندا پئي ويا. هنن ڏانهن تنهنجو ڏرو بہ ڌيان نہ هو. تون هڪ ڪنڊ ۾ ڪنڊ هيٺ ڪيو بيٺي هئينءَ. تنهنجي اڳيان اچي توکي سلام ڪيو هوم.

"گڊ مارننگ!"

ڪنڊ مٿي ڪٽي هڪ نظر ڏسڻ کانپوءِ جواب ڏنو هيئي:

"گڊ مارننگ"

"مون کي هتي پهچندي دير ته نه ٿي؟"

"صفا به نه"

تنهنجي پيارن نيٽن ۾ ڏسندي ۾ لفظن تي ٽورو زور ڏيندي چيو هوم:

"شڪر آهي."

تون مُرڪي پئي هئينءَ، چيو هيئي:

"اڄ جيئن ئي بس فزيالاجي ڊپارٽمينٽ پهتي، ته مون کي محسوس ٿيو ته اوهان روم تان نڪري رهيا آهيو. ان ڪري هتي لهي پيم. غلط ته نه ڪيم نه؟"

"اهو ته اوهان ڏاڍو بزردست ڪم ڪيو جو پنهنجي دل جو چوڻ مڃي هتي لهي پيون ۽ مان به فيڪلٽيءَ تائين اڪيلو اچڻ کان بچي ويم."

منهنجي ان جواب تي تون مُرڪي پئي هئينءَ. پاڻ جيالاجي ۽ باٽني ڊپارٽمينٽ واري رستي کان ٽيندا، آرٽس فيڪلٽيءَ ڏانهن وڌڻ لڳا هئاسين. مان دلي طور ڏاڍو خوش ٿيو هوس، جو تون مون کي محسوس ڪرڻ لڳي هئينءَ، ۽ جهڙيءَ ريت تو اچي بوائز هاسٽل جي مين گيٽ اڳيان منهنجو انتظار پئي ڪيو ان تي حيران به ٿيو هوس. تون واقعي به ڏاڍي عجيب چوڪري هئينءَ، توکي دنيا جهان جي ڪا پرواهه نه هئي. هن جاگيرداراڻي ۽ پدرشاهاڻي سماج ۾ جتي ماڻهن جو ذهن، ضمير ۽ روح قيدي هجن، اتي تنهنجا اهڙا جرئتمنداڻا قدم واقعي حيران ڪندڙ هئا. تون هن مُردار سماج جي هر فرسوده قدر جي خوبصورت نفي هئينءَ! رستي ۾ توکان پڇيو هوم:

"ڪالهوڪو ڏينهن ڪيئن گذريو؟"

"ڏاڍو بورنگ."

"منهنجو به..... اڇڪلهه آڇر منهنجو غير پسنديده ترين ڏينهن ٿي ويو آهي، ڪالهه ان ڏينهن تي ڏاڍي ڪاوڙ پئي آيم."

تو مُرڪي پڇيو هو:

"ڇو....!؟"

"هاڻي جيئن ته اهو منهنجو غير پسنديده ترين ڏينهن ٿي ويو آهي، ان ڪري ان جا سبب به ڪيترائي نظر اچڻ لڳا آهن."

"اڇا..... پلا ڪي هڪ به ٻڌايو!"

"ڏسو نا اسان اڳ ۾ ئي سُست ماڻهو هونئن ئي ڪم ڪار گهٽ ڪريون. مٽان وري سال جا ٻاونجاهه ڏينهن صفا نڪمائيءَ ۾ ٽا وڃائي چڏيون."

منهنجي ان ڳالهه تي طنزيه مُرڪندي چيو هيئي:

"ماڻهو ويچارا هفتي جا ڇهه ڏينهن ڪم ٽا ڪن، اوهان هنن کي هڪ ڏينهن به آرام ڪرڻ لاءِ نه ڏيندا؟"

"جيڪو اسان ڇهه ڏينهن ڪم ٽا ڪريون، اهو به دنيا ٿي ڏسي، توهان ڏسو هاري ۽ مزدور کا موڪل ڪن ٽا؟ هو ٻارنهن ئي مهينا چوويهه ئي ڪلاڪ ڪم سان لڳا پيا آهن."

منهنجي اها ڳالهه ٻڌي، ٽورو پيار واري شوخيءَ سان مُرڪندي کيو هيئي:

"هونهه....."

مون وڌيڪ ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"توهان ئي ٻڌايو ته هي صاحب آخر آچر ڏينهن گهر ۾ ويهي چا ڪندا هوندا؟ به چنبا ٻارن کي، پنج درڪا زالن کي، عام ڏينهن کان ڪجهه وڌيڪ گلا ٻيو چا؟"

"ها ها ها....."

منهنجون اهي ڳالهيون ٻڌي پهريون پيرو ٽهڪن ۾ ٻڏي وئي هئين؛ تنهنجن ٽهڪن جا آواز خوشين جي دهلن، شرنائين ۾ هو جمالي جي ٻڙاڏن جيئن لڳا هئا. ڪِلندي پڇيو هيئي:

"Are you serious!"

"No yaar! I am kidding!"

"مان به چوان، ته اوهان جهڙو ماڻهو ايئن ڪيئن ٿو چئي سگهي؟"

"مون مذاق پئي ڪئي. مان ڄاڻان ٿو ته ملين، ڪارخانن، دڪانن ۾ آفيسن ۾ ڪم ڪندڙ ماڻهن لاءِ هفتي ۾ هڪ ڏينهن موڪل نا ڪافي آهي. اهو ڏينهن به هنن کي گهرو ڪم ڇڏائيندي ۾ ٻيا خفا لاهيندي گذري وڃي ٿو. هو ويچارا ڪهڙو ويهي ان موڪل کي انجواءِ ڪندا هوندا."

"هونهه..... You are right"

دل ۾ چيو هوم. هي ته پنهنجي نہ ملڻ جي ڪري آچر واري ڏينهن تي چوهہ چندبيم نہ ته ڏينهن ۾ تاريخن تي گهٽ ۾ گهٽ مان يقين ڪونہ رکندو آهيان. پاڻ پنڌ ڪندا هلي آرٽس فيڪلٽيءَ جي سامهون واري پارڪ ۾ ويٺا هئاسين ۽ چانهہ ۽ سموسن سان ناشتو ڪري ڪلاس وٺڻ هليا هئاسين.

ان ڏينهن ڪانپوءِ تون روز بس مان فزيالاجي ڊپارٽمينٽ لهندي هئينءَ، جتان گڏجي آرٽس فيڪلٽي هلندا هئاسين: ۽ شام جو مارئي هاسٽل جي سامهون واري مرزا قليچ بيگ پارڪ ۾ ملندا هئاسين. ڏينهن مٽيا هئا، موسمون مٽيون هيون، پنهنجي دوستي به پيار ۾ مٽجي رهي هئي، باک وڌيڪ اجري ۽ شام جي مک تي شفق وڌيڪ چائنجي رهي هئي. پنهنجين ڪيفيتن جا رنگ به مٽجي گلابي ٿي رهيا هئا، چا چا نہ مٽجي رهيو هو. پر نہ مٽيو هو ته رهگو تنهنجي اداسيءَ جو ڪو رنگ ئي نہ مٽيو هو. جنهن منهنجي اندر جي گلابي رنگ کي به ڪو ڪري چڏيو هو.

* * * * *

1.3

فيبروري مهينو شروع ٿي چڪو هو. ويلنٽائن ڊي جي حوالي کان ڪيترين ئي دلچسپ ڳالهيون ٻڌجي رهيون هيون. ان ڏينهن ڪيترين ئي پيار ڪندڙ دلين هڪ ٻئي سان پيار جو اظهار ڪري هڪ ٿي ويندين آهن. مونکي يقين هو ته تون مونسان ان ڏينهن تي پنهنجي پيار جو اظهار ڪندينءَ. دل ته منهنجي به ڏاڍي چوندي هئي، پر الاءِ ڇو توسان پنهنجي پيار جي اظهار ڪرڻ جي جرئت نہ ٿيندي هئي. ان ڏينهن ۾ پاڻ گهٽو وقت گڏ رهڻ لڳا هئاسين. ٻارهن ٻارهن ڪلاڪ جڻ ٻارهن منٽن ۾ گذري ويندا هئا. تون رات جو روز فون به ڪندي هئينءَ! جڏهن پاڻ ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي پويلين جي سامهون فاطمہ جناح گرلز جمنازيم جي پٺيان هلي ويهندا هئاسين، ته تون مونکي ديوانن وانگي ڏسندي هئينءَ. ان وقت تنهنجي اداسي ويتر گهري ٿي ويندي هئي. جيتوڻيڪ تنهنجو پيار تنهنجي نيٽن مان ئي ظاهر هو ۽ جي مان

توسان پنهنجي پيار جو اظهار ڪيان ها. تہ تون مونکي پاڪر پائي چنبڙي پئين ها. پر الاءِ ڇو مونکي ڊپ ٿيندو هو تہ متان تون مونکي ايئن ئي ڏسندي هجين. ۽ منهنجي اها ڳالهہ ٻڌي ناراض نہ ٿي پئين. مان توکي پنهنجي دل جي ڳالهہ تہ نہ ٻڌائي سگهيو هوس. پر توکي تنهنجي ان اظهار لاءِ سدائين همٿائيندو هوس. تون جڏهن ديوانن وانگي مونکي ڏسندي هئينءَ. تہ ڪجهہ وقت کان پوءِ توکي چوندو هوس.

"توهان کي مونکي ڪجهہ بہ چوڻو هجي. تہ چئي ڇڏجو جيڪڏهن ڪيڏي بہ وڏي ۽ خراب ڳالهہ بہ هوندي تہ مان هرگز مائينڈ نہ ڪندس."

تون ٻڏل سوچ ۾ ويتر ٻڏي ويندي هئينءَ. ۽ آهستگيءَ مان چوندي هئين.

"ها.....!"

تيرهين فيبروريءَ تي تون ڏاڍو اداس هئينءَ. تنهنجي ان اداسيءَ مونکي وڌي ڇڏيو هو. مونکان رهيو نہ ٿيو هو بيچنيءَ ۽ پريشانيءَ مان توکان پڇي ويٺو هوس.

"ڇو اڄ توهان ڏاڍيون اداس پيون نظر اچو. خير تہ آهي؟"

وڏو ساهہ ڪڍندي چيو هيئي:

"ها خير آهي."

"تہ پوءِ ايڏو اداس ڇو آهيو!؟"

"ايئن ئي امان وارا ياد ٿا اچن."

"اڇا.....فون تي ڳالهائيندا ڪيو نا"

"ها....."

تون اصل ڳالهہ ٻڌائڻ کان نٽائي وئي هئينءَ. تون اهو سڄو ڏينهن مونکي ڏسندي ۽ وڏا ساهہ ڪڍندي گذاريو هو. توکان ائين وڃي موڪلائي پنهنجي هاسٽل آيو هوس. ڏهين وڃي ايس ايم ايس ڪيو هيئي تہ تون مونکي ٻارهين وڃي موبائيل فون تي ڪال ڪندينءَ. مان ٻارهن ٿيڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو هوس. انتظار ۾ وقت ڏکوئي ويو هو. جيئن تيئن بہ ڪلاڪ گذري ويا هئا. ٻارهين وڃي منهنجي موبائيل فون تي تنهنجي ڪال آئي هئي. مون فون ڪڍندي چيو هو.

"هيلو!"

"هيلو!....."

تون اداس هئين، توکان پڇيو هوم.

"کهڙا حال آهن؟"

بلڪل جهيڻي آواز ۾ چيو هيئي.

"ٺيڪ آهن."

"ٻيو ٻڌايو!"

تو وڌا وڌا ساهه پئي ڪنيا. مونکي ڪو جواب نه ڏنو هيئي. تنهنجيءَ دل جو وڌيل ڌڙڪو مونکي محسوس پئي ٿيو. تون خاموش ٿي وئي هئين. مون توسان ڳالهايو هو.

"سنڌيا!"

"هونهه.....!"

"توهان ٺيڪ ته آهيو نه؟"

"هونهه.....! ها."

ٻنهي پاسي خاموشي ڇائنجي وئي هئي. ڪجهه منٽن ڪانپوءِ پڇيو هيئي.

"اوهان چا پئي ڪيو؟"

"مون شيخ ايياز جي غزلن جو ڪليات "گيڙو ويس غزل" پئي پڙهيو."

"اڇا..... اهو ڏاڍو سٺو ڪتاب آهي نه؟"

"ها بلڪل! ايياز صاحب جا سموراهاڻ ڪلاس غزل ان ۾ شامل آهن."

"پلا! ڪو ٿورو غزل ٻڌايو."

مون غزل سوچيندي ڪيو هو.

"هونهه....."

"ايياز صاحب جو هڪ ڏاڍو پيارو غزل آهي. ٻڌجو!"

"ها ٻڌايو!"

"اسان سمجهيو ته وندرايون پيا ٿا روح کي کن پل،
نه ايندو چين هيئن تو بن، هئي ڪنهن کي نه اهڙي ڪل"

توکان بي ساخته نڪري ويو هو.

"واهہ واهہ واهہ.....

نہ ايندو چين هيئن تو بن، هئي ڪنهن کي نہ اهڙي ڪل.

واهہ واهہ واهہ....."

تون تمام گهٽي اداس ٿي وئي هئينءَ. ڏکاري آواز ۾ وري اهو بند پڙهيو هيئي.

"نہ ايندو چين هيئن توبن، هئي ڪنهن کي نہ اهڙي ڪل."

اها ست چئي چپ ٿي وئي هيئنءَ. ڪيتري ئي وقت تائين تنهنجي وڻن ساهن کٽڻ جا آواز ايندا رهيا هئا. تون ڏاڍي ڳنڀير ٿي وئي هئينءَ. مون پهريون پيرو تنهنجي روئڻ جو آواز محسوس ڪيو هو. ان وقت ايئن لڳو هو جڻ منهنجي دل خاردار تارن ۾ قاسي پئي هجي. مونکان بي اختيار نڪري ويو هو.

"سنڌيا! اوهان روئو ٿيون چا؟"

روئندڙ آواز ۾ چيو هيئي.

"هونهہ.....!"

تنهنجي روڪٿارکي آواز ٻڌڻ سان هڪ تيز ڌار وارو خنجر پنهنجي سيني ۾ لهندي محسوس ڪيو هوم. مون توکان لڇندي پڇيو هو.

"سنڌيا! چا ٿيو آهي؟ مونکي ٻڌايو پليز!"

"هنهہ..... انهہ....."

تون روئي رهي هئينءَ. مون کي چڪر اچڻ لڳا هئا. مون توکي ايلاز ڪندي چيو هو.

"توهان چو ٿيون روئو؟ مون کي ٻڌايو پليز.....!"

تون سڏڪي پئي هئينءَ. مون توکي وڏي درد مان چيو هو.

"مان توهان جو روئڻ برداشت نہ ٿو ڪري سگهان. پليز مونکي ٻڌايو تہ چا مسئلو آهي؟"

تو پاڻ سنياليندي چيو هو.

"ڏسو توهان مونکي چيو هو نا تہ منهنجي ڪاب ڳالهہ جيڪڏهن اوهان کي ڪيڏي بہ خراب لڳندي، تہ بہ توهان مائينڊ نہ ڪندا ۽ مونکي معاف ڪري ڇڏيندا."

"ها، ها بلڪل.....!"

"ڏسو مان هاڻي جيڪا ڳالهه اوهان سان ڪرڻ واري آهيان، اها جي توهان کي خراب لڳي تہ مونکي معاف ڪري ڇڏجو ۽ پاڻ ايئن ئي هميشہ دوست رهنداسين"

"ها، ها بلڪل! توهان جيڪو بہ چوڻ چاهيو ٿيون. سو بي فکر ٿي چئو. مان هرگز مائينڈ نہ ڪندس. ۽ پاڻ هميشہ ايئن ئي سڏا دوست رهنداسين."

ڪجهہ سيڪنڈن کانپوءِ چيو هيئي.

"او....."

"ها، ها پليز چئو!"

"او... او..."

ها، ها چئو پليز! جيڪو بہ توهان جي دل ۾ آهي."

"او... مان...."

پنهنجي ڳالهہ کي ڏهايو نہ بي فکر ٿي چئي ڏيو."

هڪ وڏو ساهہ کڻي چيو هيئي،

"مونکي توهان سان پيار ٿي ويو آهي. I Love You

مون کان خوشيءَ مان نڪري ويو هو.

"چا.....!"

سچ تہ ان وقت مان توتي. تنهنجي ديوانگيءَ تي ۽ تنهنجي محبت تي ڏاڍو حيران ٿيو هوس. تون واقعي بہ هڪ ڏاڍي عجيب چوڪري هئينءَ. منهنجي اها چا ٻڌڻ کان پوءِ تون وري شروع ٿي وئي هئينءَ.

"ڏسو اڄ منهنجي دل رکڻ لاءِ ئي چئجو تہ توهان کي بہ مون سان پيار آهي، پوءِ پلي سياڻي اچي ٻڌائجو تہ اوهان مون سان پيار نہ ٿا ڪيو.

مون توکان وڏي پيار مان پڇيو هو.

"سنڊيا! تون مون سان چا ٿي ڪرين؟"

"مان توسان پيار ٿي ڪيان. تمام گهڻو گهڻو پيار ٿي ڪيان I love you so much."

"اهي جملا ٻڌڻ لاءِ منهنجا ڪن سڪي مُٽا هٿا. چريا! مان بہ توسان تمام گهڻو پيار ڪندو آهيان."

"Do you love me? سچي!"

"Oh yes! I love you so much"

تون روئندڙ ۾ اداس ڪيفيت ۾ مرڪي هئين، ۽ چيو هيئي.

"هنهه.. هنهه.... مڙئي ته نه ٿو چئين؟"

"مڙئي ڇو چوندس؟ تون ته منهنجو ساهه آهين!"

"الا....!"

"الا.....! تون منهنجو ساهه آهين، جيئن پراڻن ڏند ڪٿائي قصن ۾ بادشاهن جو طوطي ۾ ساهه هوندو هو تيئن سچ ۾ منهنجو تو ۾ ساهه آهي"

تو بيحد خوشيءَ مان چري ٿيندي چيو هو.

"آئي..... مونکي يقين نٿو اچي ته تون به مون سان ايترو پيار ڪندو آهين."

"پيار نه ڪيان ها، ته ايئن توسان گهمندو وتان ها!"

"ها..... تو کي به مون سان پيار آهي، اهو ٻڌي اڄ مان ڏاڍي خوش آهيان."

"مان به ڏاڍو خوش آهيان، ايئن ٿو لڳي جڙ اڄ سڀ ڪجهه ملي ويو هجي."

"الا.....! تون مونکي ڏاڍي پياري آهين."

"تون به مون کي ڏاڍو پيارو آهين! I am crazy for you."

"Thank you پر هاڻي صبح ڪڏهن ٿيندو؟"

"ها....."

"منهنجي دل ٿي چئي ته بس هاڻي جو هاڻي صبح ٿئي ۽ مان اچي توسان ملان"

"ها..... منهنجي دل به اهوئي ٿي چئي."

ان رات پاڻ ڪيتري ئي وقت تائين هڪ ٻئي سان پيار واريون ٻاراٽيون ڳالهيون ڪندا رهيا هئاسين. اسان ٻنهي کي صبح ٿيڻ جو بيچينيءَ سان انتظار هو. مان ڪليل اکين سان خوابن جي جهان ۾ گم ٿي چڪو هوس. ايئن پئي لڳو جڙ صبح تنهنجي نيٽن ۾ لهي آيو هجي.

* * * * *

1.4

ان رات ڪلنڊي مسڪرائيندي ڇڏ پاسا ورائيندي الاءِ ڪهڙي ڦير وڃي اڪ لڳي هيم. جيتوڻيڪ روز جي پيٽ ۾ ننڊ ڪجهه گهٽ آئي هئي. پر صبح جو اٽيو هوس ته احساس جي تازگيءَ جي ڇاڪاڻ ئي ڪجهه ٻي هئي. ان ڪري صبح جا رنگ ئي نرالا هئا. وڻ وڻيڪ ڇڇ ۾ ساوا پئي لڳا. گلن جي رنگت جي ڇاڪاڻ ئي نرائي هئي. جيڪي ٽڏڙي ٽڏڙي هوا تي جهوميا پئي. مان وهنجي سهنجي تيار ٿي آف وائيٽ جينز تي سنين ڪارين لائينن واري ريڊش ميرون شرٽ پائي هاسٽل کان ٻاهر آيو هوس. ٻاهر گلاب ٽارين مان پٽجي رهيا هئا. مون سوچيو هو جڏهن ماٺهوءَ جي دل ۾ محبت جي گلن جا ڪيئي باغ آباد هجن. ته پوءِ ڇو ڪنهن پبلڪ پارڪ جي ٽاريءَ مان گل پٽجي! تون هميشه جيئن دنيا جهان کان بي نياز ٿي فزيالاجي ڊپارٽمينٽ جي اڳيان بيٺي. منهنجو انتظار ڪري رهي هئينءَ. پر ان ڏينهن تون ڏاڍي اداس هئينءَ! تنهنجا نيٺ ۾ ڪنڌ هيٺ هئا. مون تنهنجي ويجهو اچي توکي سلام ڪيو هو.

"گڊ مارننگ!"

تو پنهنجا اداس نيٺ کٽي مونکي ڏسندي چيو هو

"ما.....ر.....ننگ!"

ان وقت منهنجو هٿ پنهنجو پاڻ ملڻ لاءِ توڏانهن وڌي آيو هو. تو به بنا ڪنهن سوچ جي هٿ وڌائي منهنجي هٿ سان ملايو هو. تنهنجي ڪومل ۽ نرم ملائم هٿ کي ڇهڻ سان منهنجي دل جون تارون چڙي ويون هيون. تون مونکي معصوميت مان ڏسي رهي هئينءَ. تنهنجي چهري تي ڳنڀيرتا ۽ اداسي چانئي پئي هئي. مون تو کان پڇيو هو.

"ڪيڏانهن هلون؟"

ساڳي اداسيءَ ۾ ڳنڀيرتا مان چيو هيئي.

جيڏانهن وٽئي هل."

تو وڻيڪ ڇاڪاڻ نه ٿي چاهيو. اسان چپ چپ زولاجي ڊپارٽمينٽ جي سامهون واري نندڙي ڪينٽين تي هلي وينا هئاسين. تون ڏاڍي اداس هئينءَ.

تنهنجا نيڙ ڪٽوري جيئن پرجي آيا هئا. اتان چانهه پيئڻ ۾ بسڪيٽ کائڻ کانپوءِ گرلس جمنازيم هلي هڪڀئي جي پرسان ٽي وينا هئاسين. پهريون پيرو تون مون تي ٽيڪ ڏئي وينيءَ هئينءَ! مون ترکان پڇيو هو.

"Sindhia do you love me?"

مون تي پاڻ ڇڏي، چيو هيئي.

"Yes! I love you more than any thing"

"تون مون سان ڪيترو پيار ڪندي آهين؟"

"مان توسان تمام گهڻو پيار ڪندي آهيان. سوچ کان به گهڻو پيار ڪندي آهيان."

"مان توکي ڏوکو ڏيان ته پوءِ؟"

"..... پليءِ."

"توکي زماني ۾ رسوا ڪيان ته پوءِ؟"

"..... پليءِ"

"توکي Exploit ڪري ڇڏي ڏيان ته پوءِ؟"

تون جذباتي ٽي وئي هئينءَ. تنهنجي نيڻن مان تيزي سان لڙڪ ڳڙي پيا هئا، روئندي چيو هيئي.

"پليءِ پليءِ پليءِ! توکي جيئن وٽي جيئن ڪجانءِ تون مونکي ڏوکو ڏين، منهنجي زماني ۾ بدنامي ڪرين يا ڪجهه به ڪرين، مون کي ان جي پرواهه نه آهي. منهنجي توسان ڏاڍي دل ٽي وئي آهي، مان تو کان سواءِ جي نه سگهندیس."

سچ ته تنهنجي نيڻن ۾ ڳوڙها مون لاءِ نا قابل برداشت هئا. منهنجون اکيون دنيا جون وڏي کان وڏيون تباهيون ته ڏسي سگهن ٿيون، پر تنهنجي پياري ڪجري نيڻن ۾ ڳوڙها نه ٿيون ڏسي سگهن. منهنجو هنيانءِ پئي ڦاتو مون توکي پاڪر پاتو هو. تون مون کي هارن وانگي چنبڙي اوچنگارن ۾ شروع ٽي وئي هئينءَ، ۾ زور سان پاڪر ۾ پکوڙي چوڻ لڳي هئينءَ.

"مان چا ڪيان!؟ تون مون کي ڏاڍو پيارو ٽي ويو آهين، مان جاڻان ٽي ته دنيا ۾ چوڪرا چوڪرين کي ڏاڍو Exploit به ڪن ٿا، پر مون کي پڪ آهي، ته تون مون سان ايئن نه ڪندين."

مون تنهنجا لڙڪ اگهندي ڇيو هو.

"چريا! تون مون کي بيحد عزيز ۽ پياري آهين. تو ۾ منهنجو ساهه آهي. مان تو سان ڏوکو ڪرڻ جو سوچي به نه ٿو سگهان!"

"مان جاڻان ٿي. ته تون ڏاڍو حساس ماڻهو آهين. تون ڪنهن جي ۾. جذبن ۽ احساسن سان کيڏڻ جو تصور به نٿو ڪري سگهين."

تون مون کي ايئن زور سان ٻاڪر پائي ويهي رهي هئينءَ، جيئن ڪا ٻارڙي رات جي اونداهيءَ ۾ ڊڄي پنهنجي ماءُ کي چنبڙي ويندي آهي. ڪجهه منٽن کان پوءِ تنهنجو ٻاڪر ڍرو ٿي ويو هو. مونکي محسوس ٿيو هو جڙ تو کي نند اچي وئي هجي. تون وڏا ۽ گهرا ساهه کڻي رهي هئينءَ. مون توکي پنهنجين ٻانهن ۾ قابو ڪري ٿورڙو پوئتي ڪري تنهنجي چهري کي ڏٺو هو. تون ان ئي وقت وري پنهنجي مک کي منهنجي سيني تي رکي چڏيو هو. مون ڏٺو هو تون جڙ گهري سڪون واري نند ۾ هئينءَ. تنهنجي چهري تي ڏاڍا پر سڪونيت وارا پاڙ هئا. مون به جمنازيم جي پٽ کي ٽيڪ لڳائي. هڪ لمحي لاءِ اکيون بند ڪيون هيون. اکيون بند ڪرڻ سان ئي جڙ سڪون جي پرڪيف ۽ حسين وادي ۾ هليو ويو هوس. هن ئي ڪيفيت "ڪيف ڏاران ڪوءِ ، جيئي ڪو نه جهان ۾" واري رمز پروڙائي وڏي هئي. ان وقت دل ئي دل ۾ لطيف سائين سان مخاطب ٿيو هوس.

"لطيف سائين! شايد هيءَ ئي اها ڪيفيت آهي، جنهن کان سواءِ ڪوبه جهان ۾ نه جيئي واري تو ڳالهه ڪئي آهي"

تنهنجي ان هڪ ٻاڪر مونکي مليل سپني ڏکن کي ڏوئي چڏيو هو. ان وقت مونکي ايئن لڳو هو سالن کان دردن جون فوجون، جيڪي منهنجي من ۾ ڏکن جي مارشل لا لڳائي ويٺيون هيون، تن کي نيڪالي ملي آهي. ان ڪيف تنهنجي چهري تي پنهنجا رنگ نروار ڪري چڏيا هئا. اسان هڪ وڏي ڪيف ۾ هئاسين. منهنجي دل ۾ پوري عالم جي انسانن لاءِ هڪ پڙاڏو هو.

"ڪيف ڏاران ڪوءِ، جيئي ڪو نه جهان ۾..... ڪيف ڏاران ڪوءِ جيئي ڪو نه جهان ۾..... ڪيف ڏاران ڪوءِ ..... ڪيف..... ڪيف..... ڪيف....."

* * * * *

2

گرلز جمنازيم جو پُٹيون پاسو اسان جو آستان ٿي ويو هو. پاڻ ڪلاس ونڊ ڪانپوءِ روزانو اتي هلي ويهندا هئاسين. تون مون سان پيار جو اظهار ڪرڻ ڪانپوءِ صفا چُپ ٿي اُداس ٿي وئي هئينءَ. تنهنجو ڳلو پرجي ٿو آواز ڳورو ٿي ويو هو هر وقت تون ڏاڍي ڳنڀير رهندي هئينءَ. تنهنجي نيٽن ۾ لالاڻ لهي آئي هئي. مونکي تنهنجي ڏاڍي ڳڻتي ونڊي وئي هئي. مان سوچيندو هوس ته تون ايڏي اُداس ٿي ڳنڀير ڇو آهين؟ مان توکي ڪِلائڻ ٿي تنهنجي اُداسي ختم ڪرڻ لاءِ ڏاڍا جتن ڪندو هوس. توکي مزاحيه ڳالهيون ٿي لطيفا ٻُڌائيندو هوس. پر تو وٽان سواءِ هڪ اُداس مُرڪ جي ٻيو ڪجهه به نه ورندو هو. تنهنجي ڪيفيت ۾ پُرسڪون تبديلي تڏهن ايندي هئي. جڏهن تون پنهنجو مُک منهنجي گلهي تي رکي آهلي پوندي هئينءَ. مان توکان اڪثر انتهائي اُکير. پنهنجائپ ٿي پيار مان پُڇندو هوس. ته:

"سنڌيا! منهنجي مِٺي جانان! پليز مونکي ٻُڌاءِ ته تون ايڏي اُداس ڇو آهين؟ توسان اهڙو ڪهڙو مسئلو آهي. جيڪو تنهنجي محبوب جي هوندي به توسان ڇُهٽيو پيو آهي؟"

تون پوءِ ٿهائين وڌيڪ اُداس ٿي ويندي هئينءَ. تنهنجي نيٽن ۾ لٽل لالي ريتي ڳاڙهي ٿي ويندي هئي. ٿ تون وائڙي ٿي چوندي هئينءَ:

"هان.....! نہ نہ..... ڪو مسئلو نہ آهي. تون پريشان نہ ٿيندو ڪر. مان آهيان ئي اهڙي....."

"چو منهنجي مِٺي!؟ تون اهڙي چو آهين؟ تڙڦ جي ڏينهن ۾ تون مُرجهائي پئي آهين. خوشيءَ جي ڏينهن ۾ اُداس آهين. ڪِلڻ جي ڏينهن ۾ روئين ٿي. تو وٽ مُرڪن جي موسم ۾ سُڏڪا آهن. ۽ تون چوين ٿي ته ڪو مسئلو نہ آهي!؟ ايئن ڪيئن هوندو جانان!؟..... ايئن ڪيئن هوندو!؟..... ڪجھ ته آهي. جنهن ڪي تو پنهنجي اندر ۾ دٻائي رکيو آهي. جنهن تنهنجون سڀ خوشيون. جنهن تنهنجون سڀ مُرڪون. ۽ جنهن تنهنجا سڀ ٿڪ ماري چڏيا آهن."

تون روئي پئي هئينءَ ۽ مون پنهنجيءَ دل ۽ دماغ تي رولر هلندي محسوس ڪيو هو. تنهنجي روئڻ تي سچ ته مان ڦٽڪي پيو هوس. اکيون پرجي آيون هيون. آواز گهگهوٽي ويو هو. مون پنهنجي ٻُڪ ۾ تنهنجو مُک جهليو. تنهنجي نيٽن ۾ ڏسندي وڏيءَ تڪليف مان چيو هو:

"جانان! تون مونکي ٻُڌاءِ ته سهي. آخر توسان اهڙو ڪهڙو گهات ٿيو آهي؟"

تنهنجي اکين جي وَس تيز ٿي وئي هئي. مون توکي پاڪر ۾ پري چڏيو هو ۽ توکي انتهائي ڏکاري آواز ۾ چيو هوم:

"منهنجي مِٺي! تون مون سان پيار ٿي ڪرين نہ؟"

تو چيو هو:

"ڏاڍو..... ڏاڍو پيار ٿي ڪريان."

"پوءِ.....؟ تون ۽ مان جي ڪوبہ ڏک هڪجهي سان Share نہ ڪنداسين ته ڪنهن سان ڪنداسين؟"

"مون کي ڊپ آهي ته تون مون کي چڏي نہ ڏين."

"چريا! مون تنهنجو هٿ چڏڻ لاءِ ٿورئي جهليو آهي.....! تون منهنجو ساهہ آهين. I can't live without you."

تون ڪجھ پلن لاءِ مونکي ٻڪجي وئي هئينءَ. پوءِ پاڪر ڊرو ڪري چڏيو هيئي. ٻئي لمحي مون پاڪر چڏي تنهنجي نيٽن ۾ نهاريو هو تنهنجا نيٽ

روئڻ ڪري ڳاڙهو لال ٿي ويو هئو. اُن لمحي سوچيو هوم ته مون ڪڏهن آسمان کي ڳاڙهو ٿيندي نه ڏٺو آهي. جيڪڏهن اُهو ڳاڙهو ٿئي ته شايد تنهنجي نيٽن جيئن لڳي. تو پنهنجون اکيون اُکهي ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"تون منهنجي زندگيءَ جو آخري سهارو آهين. توکان اڳ مون کي پنهنجي زندگيءَ ۾ ڪا به دلچسپي نه هئي. تو مون کي چڏيو ته مان خودڪشي ڪري چڏيندس. هڪ دفعو هونئن ئي خودڪشيءَ جي ڪوشش ڪري چڪي آهيان. هاڻي اهڙو ڪر ڪندس جو اصل بچي نه سگهان..... مان آرٽس فيڪلٽيءَ جي ڇت تان ٽپو ڏئي چڏيندس!"

مون توکي آٽت ڏيڻ لاءِ وري پاڪر پائي چيو هو:

"Believe me. اهڙو ڪجهه نه ٿيندو جانان!..... چريا! تون مون کي ڪيتري بيپاري آهين. اهو نه مان بيان ٿو ڪري سگهان ۽ نه ئي تون تصور ٿي ڪري سگهين."

ڪجهه پلن کانپوءِ مون توکي ڪُلهن کان جهلي چيو هو:

"هونئن مان ڪنهن جي به Personal Matters ۾ دخل نه ڏيندو آهيان. پر مان ڏسان ٿو ته توکي ڪو ڏک آهي. جيڪو اندران ئي اندران توکي کائي رهيو آهي. چوندا آهن ته ڏک شيئر ڪرڻ سان گهٽجي ويندو آهي. ان ڪري مان چاهيان ٿو ته تنهنجي ڏک کي گهٽائي اُن جي ڪا دوا تجويز ڪجي."

"منهنجي سيني ڏکن جي دوا رڳو تون ئي آهين منهنجا منا!"

اهو جملو ڳالهائي پنهنجا ڳوڙها اُکهي هڪ ساهي پٽي ڳالهائڻ شروع ڪيو هيئي:

"مان ننڍي هيس، ته بابا گذاري ويو..... چون ٿا ته مان بابا کي ڏاڍي پياري هيس. هو هر وقت مونکي پاڻ سان ڪنيو وتندو هو. ياد ڪرڻ جي ڏاڍي ڪوشش ٿي ڪريان، ته به بابا جو چهرو ياد نه ٿو اچيم. بابا ڪاهيءَ ڏر جي هڪ سياسي پارٽيءَ جو اڳواڻ هو. بابا جي سوشلسٽ سياست ۾ سرگرم هڻڻ جي ڪري اسان جي گهر جو ماحول اڄ به ڏاڍو ترقي پسند ۽ سيڪيولر آهي. بابا جا پارٽي ساٿي اڃا به هارين ۽ ڇپين اسان جي گهر ايندا آهن. بابا هڪ ڏينهن ڇگو پلو پنهنجي دڪان تي ويو. ۽ اُتان سندس بي ساهو جسم کٽ تي گهر

موٽيو. چون ٿا تہ بابا دوستن کي روس جي پورهيت انقلاب جي باري ۾ ٻڌائي رهيو هو تہ کيس دل جو دورو پيو ۽ هو دل جي بهرئين دوري ۾ ئي گذاري ويو."

مون ڏٺو هو تہ ہ لڙڪ تنهنجي نيٽن مان تيزيءَ سان نڪري تنهنجي سُرخ ڳلن کان ٽيندا وڃي هيٺ ڪِريا هئا. مون کي تنهنجي ترقي پسند پيءُ جي اهڙي المناک مرتيي جو ٻڌي ڏاڍو ڏک ٿيو هو. مون ڏکاري لهجي ۾ توکي چيو هو تہ:

"Your father was a really revolutionary person; and he was a committed worker of Marxist philosophy."

تون وڌيڪ ڳالهائڻ لڳي هئينءَ:

"امان ٻڌائيندي آهي تہ هن ڪڏهن ہ مون کي دڙڪو نہ ڏنو سدائين هر ڳالهہ ڪِ ۽ مذاق ۾ ڪندو هو..... ۽ ادا ۽ پيءُ وارا ٻڌائين ٿا تہ هن امان ۾ ڪڏهن ہ کي فرق نہ رکيو. هو سدائين عورتن ۽ مردن جي برابريءَ تي ڳالهائيندي چوندو هو تہ:

'عورت ۽ مرد جي وچ ۾ ڪوہ سوشل يا بائلاجيڪل فرق نہ آهي. عورت ۽ مرد اسان جي سماج جون ہ مختلف، پر برابر حيثيت واريون صنفون آهن.'

بابا اهڙو ماحول پنهنجي گهر ۽ پارٽي ساڻين جي گهرن ۾ ہ ٺاهي ورتو هو..... بابا جي وفات وقت تہ بابا جي ڀيٽي دوستن امان کي چيو هو:

'توهان امان جو اولاد آهيو امان هر ڏک سُک ۾ توهان سان گڏ هوندامين، پاڻ کي ڪڏهن ہ اڪيلو نہ سمجهجو.'

پر ڪڏهن ہ ڪنهن اڃي امان کان نہ پُڇيو تہ توهان کهڙي حال ۾ آهيو؟ امان ۽ وڏي پيٽ سخت پورهيا ڪري امان پاڻ پيٽ جي پرورش ڪئي، هنن ہن مينهن ۽ ہنيءَ جي ہاري کان ويندي سلايون ڪيون، پرت پريا، ۽ رلهيون سيون، پر ڪڏهن ہ ڪنهن جي اڳيان هٿ نہ ٽنگيو. امان چوندي آهي تہ بابا کيس اڪثر چوندو هو:

'عالم خاتون! مرندي مري وڃجانءِ پر ڪڏهن ہ ڪنهن جي اڳيان هٿ نہ ٽنگجانءِ.'

بابا وڏو خوددار انسان هو جنهن امان کي اهڙا سبق ڏنا هئا. امان ٻڌايو تہ جڏهن هن عِدت پوري ڪئي هئي، تڏهن سندس پاڻ کيس ڳوٺ جي هڪ

پوڑهي شخص وٽ هڪ لک روپين ۾ ڪپائي آيو هو. ۽ نانيءَ اڇي امان کي چيو هو ته:

'رات پاٽين ايندئي، ۽ اڇي توکي پنهنجي حق ۾ ڪندئي، اُن کي ناراض ڪري متان راڄ ۾ اڪيلي ٽئين!'

رات جو مامو آيو هو جنهن اڇي امان سان ڪوڙي ڏک جو ناٽڪ ڪندي چيو هو:

'ادي! الله ياءِ غلام نبيءَ کي جنت ۾ جاءِ ڏي، هن ويچاري جي ته حياتي پوري ٿي، پر پيٽ اڇان توکي ته زندگيءَ جو جهنگ جهاڳڻو آهي نه؟'

امان کيس کو جواب نه ڏنو هو هوءَ ڪنڌ هيٺ ڪيو ويٺي هئي. مامي سمجهيو هو ته نانيءَ جي سمجهائڻ جي ڪري امان سمجهي وئي هوندي. هن وڌيڪ ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

'اڇان پيٽ تنهنجي عمر ٿي ڇا آهي؟ تو جيتريون عورتون ته ڪنوارون لڳيون ٽيون وتن..... اهو ته غربت تنهنجي جواني ۽ سونهن ٿي وڃائي ڇڏي آهي.....'

امان اهڙي چُپ هئي، جهڙي پٿر. مامي موقعو ڏسي چيو هوس:

'مان تنهنجي ڳالهه رئيس حاڪر خان سان پڪي ڪري آيو آهيان. هو هڪ زميندار ماڻهو آهي. تنهنجو ڏاڍو خيال رکندو.'

مامي سمجهيو هو ته ڪر ٿي ويندو. پر امان چيٽي جيئن جوابي حملو ڪيو هوس:

'الله الله ڪر ادا! تون جي اهڙيون ڳالهيون ٿو ڪرين، ته پوءِ منهنجا ٻار ته رُلي ويندا. اُنهن جي ڪير ڪندو؟'

مامي تِکو ٽينڊي چيو هوس:

'ٻارن جي ڳٽتي نه ڪر. اُنهن لاءِ مان ويٺو آهيان.'

'ايئن ويهندين نه. جيئن مون لاءِ ويٺو هئين!'

مامي ڪاوڙ مان باهه ٽينڊي چيو هوس:

'ادي راضي ٽئين يا رنج ٽئين. مان هاڻي زبان ڏئي چڪو آهيان.'

'ٽورو شرم ڪر ادا. ڪجهه شرم ڪر.'

ماما کاوڙ مان گهران نڪتو هليو ويو هو سپني امان کي گهٽو ئي سمجهائڻ جي کوشش ڪئي هئي تہ اڳ ئي مڙس مري ويو اٿئي. هاٿي پاءُ سان نہ ڦٽاءِ تہ چگو اٿئي. امان سپني کي ست ٻُريون ٻُڌائي گهران ڪڍي ڇڏيندي هئي. اڃ ڳوٺ اسان سان کائڻ پيئڻ ڇڏي ڏنو. اسان ڏاڍن ڏکن ۾ اچي ويا سين. بابا چوندو هو تہ:

'اسان کي عورتن جي رڍن، ٻڪرين، ڏڳين ۾ مينهن جيئن ٽيندڙ وڪري جي مزاحمت ڪرڻ گهرجي.'

بابا جا ڪجهہ دوست رڳو مرٽي پرٽي جو ٻُڌائڻ لڳا. باقي ٻين صفا وساري ڇڏيو. بابا جو هڪ دوست ڈاڪٽر وقار ڪڏهن ڪڏهن پيو فون ڪندو هو ۽ عيدن تي يا بيماريءَ وقت ايندو هو. امان کي ادي ۽ اسان کي بابا ڪوٺيندو هو. اسان کيس چاچا ڪري سڏيندا هئاسين، تہ اسان کي دڙڪو ڏئي چوندو هو:

'مون کي چاچا نہ چوندا ڪريو. اوهان مون کي منهنجي اولاد جيئن آهيو مون کي بابا چوندا ڪريو.'

پوءِ اسان اُن کي بابا چوندا هئاسين. منهنجي پڑهائيءَ سان ڏاڍي دل هئي. اٺين درجي تائين ڳوٺ جي مڊل اسڪول ۾ پڙهيم. سيڪنڊري تعليم لاءِ شهر جي گرلز اسڪول ۾ داخلا ورتم. ٻہ سال ڳوٺ کان شهر تائين روزانو آئوٽ بيڪ ڪيم. جڏهن يارهين درجي ۾ پهتس تہ ڈاڪٽر وقار امان کي چيو:

'سنڌيا کي پاڻ ڈاڪٽر ٻڌائيندا سين. هوءَ صبح جو گرلز ڪاليج ويندي ۽ شام جو ڪوچنگ سينٽر تي ٽيوشن پڙهندي. ان ڪري اڄ کان هن جي سڄي ذميواري مون مٿان آهي. هوءَ هاٿي هي ٻہ سال اسان جي گهر ۾ رهندي.'

امان اهو سوچي ڦهريان تہ گهٽو انڪار ڪيس، تہ ماٺهو ڇا چوندا تہ جوان جماڻ ڏيءُ پرائي گهر ۾ ڇو رهائي اٿن؟ پر هُن چيو هو تہ:

'سنڌيا جهڙي توهان جي ڏيءُ آهي، تهڙي ئي منهنجي. ان ڪري هوءَ اسان جي گهر ۾ رهندي.'

ڈاڪٽر وقار جي اهڙي مهرباني ۽ تي کيس سپ دعائون ڏيڻ لڳا هئاسين: ۽ سپ کان وڌ دعائون هن کي مان ڏيڻ لڳي هيس. هن جي گهر ۾ هن جي ليڪچرر زال، پُٽ ۽ ڏيءُ منهنجو ڈاڍو خيال رکڻ لڳا هئا. هن جا ٻار هر وقت

مون کي آپي آپ پيا سڏيندا هئا. مان پنهنجي پڙهائيءَ ۾ ڏينهن رات هڪ ڪري محنت ڪرڻ لڳي هيس. مون کي ڊاڪٽر ٿيڻ لاءِ هڪ جنون ٿي پيو هو. اُنهن ڏينهن ۾ مان ڏاڍي خوش هيس، جو مون کي يقين هو ته مان ڊاڪٽر ٿي ويندس. سال گذرندي ڪو احساس ئي نه ٿيو هو فرسٽ ايئر جا امتحان اچي ويا هئا، ته خبر پئي هئم ته سال ٿيڻ تي آهي. مون محنت ڪري پيپر ڏنا. هن مهينن کانپوءِ رزلٽ آيو هو ته اُن ۾ منهنجون A گريڊ جون مارڪون اچي ويو هيون. سڀ خوش هئاسين. مان ڏاڍي محنت سان پڙهائي ڪرڻ لڳي هيس. بابا جو اُهو دوست انسان جي روپ ۾ جڻ ڪو فرشتو هو. ڪڏهن هو مون کي بابا ته ڪڏهن امان چئي سڏيندو هو، ۽ جڏهن مان هن کي بابا چوندي هيس ته اهو لفظ بابا منهنجي دل جي گهراين مان ۽ وڏيءَ محبت سان نڪرندو هو. مون کي منهنجي بابا جي صورت ته ياد نه هئي، پر هن جي صورت ۾ مون کي بابا نظر ايندو هو. مان هن جي وڏي جمار خوشيءَ ۽ آسودگيءَ لاءِ ڏاڍيون دعائون ڪندي هيس. هن جي هارن ۾ زال تي ساهه ڏيندي هيس."

تون وري سُڌڪي پئي هئينءَ، هڪ هڪ لفظ بيان ڪندي تون درد جي ڏُکهي پُلصراط تان گذري رهي هئينءَ. ڪجهه وقت سُڌڪڻ کان پوءِ وري شروع ٿي وئي هئينءَ، مان تنهنجي مُک کي ڏسي رهيو هوس:

"هڪ رات..... هڪ رات....."

مون ڏٺو هو ته لفظ تنهنجي نڙيءَ ۾ قاسي پيا هئا، جن کي وڏيءَ تڪليف کانپوءِ تون زبان تي آڻي اُچارڻ لڳي هئينءَ. مون تنهنجو ساڻ ڏيندي چيو هو ته:

"ها منهنجي مٺي جانان! چا ٿيو اُن رات؟"

"هڪ رات..... هڪ رات مان دير تائين پڙهي، جڏهن سُتي هيس، اُن رات ڊاڪٽر جي گهر واري پنهنجن هارن سميت پيڪين ويل هئي. ڊاڪٽر پنهنجي بيڊروم ۾ سُتل هو ۽ مان هارن واري ڪمري ۾....."

هڪ دفعو وري لفظ تنهنجي نڙيءَ ۾ قاسي پيا هئا، تو تمام وڏي ڪرب مان چيو هو:

"اُهو شخص..... جيڪو مون کي امان ۽ ڏيءَ چوندو هو....."

تنهنجو ساهه مُنجهڻ لڳو هو تون وڏا وڏا ساهه کڻي رهي هئينءَ ۽ رُکي رُکي ڳالهائي رهي هئينءَ:

"جنهن کي مان بابا چوندي هيس..... جنهن جي صورت ۾ مون کي منهنجو پيءُ نظر ايندو هو..... اُهو شخص مون واري ڪمري ۾ آيو....."

منهنجا تارا ٽوٽارجي ويا هئا. تو وڏيءَ ڪرب مان دانهن ڪندي چيو هو:

"منصور! اُن شخص مون کي Rape Attempt ڪيو!"

"What.....!!"

مون کان دانهن نڪري وئي هئي. مون کي ايئن لڳو هو جڙ سڄو سارو آسمان پنهنجن سمورن سيارن سميت اچي منهنجي مٿان ڪِريو هجي. منهنجي دل کي چَڪ لڳي ويو هو مٿي بولاٽيون پئي کاڌيون. تمام وڏي درد مان آهون پئي نڪتيون. تون زاروزار روئي رهي هئينءَ. منهنجا ڳوڙها سُڪي ويا هئا. ڳيتن مٿان ڳيتون پئي ڏنم ساهه نڙيءَ ۾ اٽڪي پيو هو نڙي سُور ۾ ڏُکي رهي هئي. تون مون سان. پاڻ سان. الائي ڪنهن سان ڳالهائي رهئينءَ.

"شل دنيا ۾ ڪوبه يتيم نه ٿئي..... ماڻهو يتيمن سان ايئن چو ٿا ڪن منصور.....!؟ سياڻي هو حادثاتي طور مري پئي ۽ ڪو هن جو دوست هن جي ڏيءَ سان ايئن ڪري ته پوءِ....."

مون کي ڏرتي ڏُڌندي ۽ آسمان لُڏندي محسوس پئي ٿيو. هڪ دفعو وري منهنجي مٿي تي جڙ رولر هلڻ لڳو هو. مان چا ڪريان ها؟ ڪجهه سمجهه ۾ نه آيو هوم. فقط توکي بار وانگر چنبڙي پيو هوس.

* * * * *

2.1

اُها سڄي رات ڏاڍو تڙپي گذاري هيم. سڄي رات بيقراريءَ ۾ لُڇندو ۽ ڦٽڪندو رهيو هوس. اُن ماڻهوءَ جو سوچي اُلٽي ٻه آئي هئي. اهڙن ماڻهن لاءِ سوچيندي دل ڪچي پئي ٿي ۽ اوڪارا پئي آيم. سوچيم پئي ته اهڙن ماڻهن جي ڪري ماڻهن جو رشتن تان ويساهه ڪچي ويو آهي. ماڻهو ناپاڪ ۽ مڪروح ڪم ڪرڻ لاءِ ڪيڏن مقدس رشتن ۽ لفظن جو استعمال ڪرڻ لڳا

آهن. ڏيءَ ۽ ماءُ جي رشتي جي تقدس جو جڏهن اهڙو هاڃو ٿئي تہ باقي ڇا ٿو بچي! مون کي سمجهہ ۾ اچڻ لڳو هو تہ ماڻهو چريا ڪيئن ٿيندا آهن!. ماڻهو ڪنهن تي اعتبار ڇو نہ ڪندا آهن؟. ماڻهو ايڏا شڪي مزاج ڇو هوندا آهن؟. ۽ ڪي ماڻهو ڪيڏا وحشي آهن! اُن رات لڳو هوم تہ وسيع تر ماڻهو ايان وحشي جانور ئي آهن. کين مهذب انسان ٿيڻ ۾ ايان وقت لڳندو. توسان پيش آيل ان واقعي پوري انسانيت جي عظيم ورثي جا ڪنڊَ شرم وچان جهُڪائي ڇڏيا هئا.

ان ڏينهن پاڻ ڪلاس وٺڻ جي پوزيشن ۾ نہ هئاسين. مون کي رکي رکي ايئن پئي لڳو جڻ ڪنهن ٽيڪر ۽ هٿوڙن سان منهنجي مٿي تي ڏڪ پئي هنيا. پاڻ چُپ چاپ فاطمہ جناح گرلز جمنازيم جي پُليان هلي وينا هئاسين. خاموشيءَ ۾ چگو پهر گذري ويو هو مان ڏاڍو اُداس ۽ ڏُکارو هوس. ايڏو ڏُکارو جو ڪنهن زماني کان پوءِ دل چيو هو تہ اڄ روئجي. پر لڳو ٿي تہ منهنجا ڳوڙها سڙي سُڪي ويا هئا. تون منهنجي اهڙي حالت ڏسي ڏڃي وئي هئينءَ ۽ رڙ ڪندي چيو هيئي:

"جانو! منهنجا مڻا! مون سان ڪجهہ تہ ڳالهاءِ. نہ تہ مان هن خاموشيءَ ۾ مري ويندي سانءِ"

مون توکي چرڪ پريندي چيو هو:

"هان.....! ها جانان!"

پوءِ توکي ٻانهن کان پکڙي پنهنجي ويجهو سوريو هوم. تون مون کي پاڪر پائي ويهي رهي هئينءَ ۽ مون توسان ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"هن دنيا ۾ ڏک گهڻا آهن. خوشيون تمام گهٽ آهن. جيڪي ماڻهوءَ کي ايئن ئي پاڻ ناهن ملنديون. پر اُنهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ وڏي محنت ڪرڻي پوندي آهي..... هڪ ماڻهوءَ جي زندگي هر وقت ڏکن جي گهيري ۾ رهي ٿي..... هڪ ماڻهو هر وقت اُهي ڏکن جا گهيرا توڙڻ جي ڪوشش ۾ آهي. هو هڪ گهيرو توڙي نڪري ٿي مس ٿو تہ وري اڃي ٻئي گهيري ۾ ٿو ڦاسي. ان ڪري ڏکن جي اثر ۾ رهي جيئڻ بزدل ماڻهن جو ڪم هوندو آهي. اسان کي انهن حالتن سان مقابلو ڪري ڏکن جا اثر ختم ڪري. خوش ٿي جيئڻ جي ڪوشش ڪرڻي آهي."

تنهنجو مُک منهنجي سيني تي هو تو اُتان ئي پنهنجا اُداس ۽ گنهيار نيٺ کٽي مون کي ڏنو هو. مون توکي ڏسندي وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"دنيا جو هر ماڻهو ڏک ضرور ڏسي ٿو اُنهن ڏکن جا سبب ته مختلف ٿي سگهن ٿا، پر اُنهن جون ڪيفيتون ساڳيون هونديون آهن. هڪ بهادر ماڻهوءَ جو ڪم آهي، ته هو انهن ڪيفيتن کي پاڻ تي طاري ٿيڻ نه ڏي."

تو پاڪر جي گرفت مضبوط ڪندي چيو هو:

"هونهه....."

مون توکي چيو هو:

"اڄ مان توکي هڪ ڪهاڻي ٿو ٻڌايان."

تون مون کي تجسس مان ڏسڻ لڳي هئين.

"هڪ عجيب قسم جو چوڪرو هو! نندپڻ کان ئي بلڪل مختلف، هن پنهنجي نندپڻ ۾ ڪا راند نه کيڏي، نه ئي هارن جيئن ڪنهن سان وڙهيو نه ئي ڪڏهن ڪنهن سان تيز ڳالهايائين. نندپڻ کان ئي ڪاڏي جا ڪپڙا ۽ ليڏر جا بوٽ پائي ٽپ ٽاپ ٽيو پيو هلندو هو. پنهنجي ڏاڏي جو اهڙو دادلو هو جو ڪڏهن پيءُ ماءُ ۽ ٻئي ڪنهن به ڪيس کي درڪو نه ڏنو. هر ماڻهو ڪيس جيءُ ۾ جايون ڏيندو هو سندس گهر جو وڏو هن جو ڏاڏو هو معنيٰ اُهو چوڪرو هو. هن جي ڏاڏي پاڙي جي سيني دڪاندارن کي چئي چڏيو هو ته هيءُ اوهان کان چا به وٺي. سو هن کي بنا دير ڏئي چڏجو. پوءِ پٺسا مون کان وٺجو. دڪاندار هن کي سڏي شيون ڏيندا هئا. جن مان گهڻو حصو هو پاڙي جي غريب هارن ۾ ورهائي چڏيندو هو. شيون ورهائڻ وقت هن کي ڏاڍي خوشي ٿيندي هئي. جڏهن هو پنجن سالن جو ٿيو ته ڪيس پرائمري اسڪول ۾ داخل ڪيو ويو. اُتي به هن جو ڏاڏو ڪيس روز ڏسڻ ويندو هو. هن جي ڏاڏي اسڪول جي در پرسان قائم اسٽيشنريءَ واري، چولن واري، سموسن ۽ پڪوڙن واري، ملائيءَ واري ۽ ٻين دڪاندارن کي ايڊوانس ۾ پٺسا ڏئي چڏيا هئا، ته هيءُ چوڪرو جڏهن به اوهان کان ڪا شيءِ وٺي ته هن کي بنا دير ڏئي چڏجو. جڏهن اُهو چوڪرو اسڪول کان گهر موٽندو هو ته هن جو ڏاڏو پٽ تي ويهي ڪيس پاڪر پائي چوندو هو:

"ابا چئا! هاءِ هاءِ....."

هو چوندو هو:

"هاءِ هاءِ....."

"دل ٹري....."

"دل ٹري"

"من ٹريو....."

"من ٹريو."

"پيپن سان....."

"ابل سان."

اهي جملا چئي هو ڪِلي پوندا هئا. هن جو ڏاڏو ان چوڪري کي مٽي کٽندو هو. پوءِ هو ڪجهہ دير ڪِلندا رهندا هئا. منجهند جي وقت هڪ ئي ڪٽ تي سمهندا هئا ۽ جڏهن ڪچڙي شام ٽيندي هئي، تہ اُن چوڪري جو ڏاڏو ان کي ميٽ ٽڪي، سرنهن جي پنن ۾ ليمي جي ٽڏي پاڻيءَ سان وهنجاري ۽ پهراڻ پارائي پنهنجي پراڻي جيپ تي چاڙهي شهر جي چوڏاري چڪر ڪرائي ايندو هو. هڪ ڏينهن اُهو چوڪرو گهر آيو ۽ ڪجهہ ڪاوڙ مان پنهنجي ڏاڏي کي سڏ ڪيائين:

"ابا.....!"

هن جي ڏاڏي ڏٺو تہ سندس پياري پوٽي اڄ اچي پاڪر نہ پاتو آهي ۽ پري کان بيهي ڪاوڙ مان سڏيو اٿائين تہ هن حيرت مان اُتي جو اُتي جواب ڏنو هو:

"جيءَ ڪري ابل ابا! جيءَ ڪري ابل.....!"

"ابا سپاڻي کان تون منهنجي اسڪول نہ اچجانءِ"

"چو ابا!؟"

"مون تي چوڪرا ٽوڪون ٿا ڪن تہ هاءِ اسڪول ۾ اچي پهتو آهين، هيڏو سارو ٽيو آهين، اڃان توکي تنهنجو ڏاڏو روزانو ڏسڻ ٿو اچي!"

"بس ابا اڳتي نہ ايندس، بس نہ.....!"

چوڪري کو جواب نہ ڏنو هو.

"ابا، هاڻي تہ ڪاوڙ ڇڏي اچي پاڪر پائي هنيانءِ نار نا!"

پوءِ چوڪري وڃي ڪيس پاڪر پاتو ۽ هن چوڻ شروع ڪيو:
"ابا ڇنا هاءِ هاءِ....."
هن ڇيو هو:
"هاءِ هاءِ....."
"دل ٺري....."
"دل ٺري"
"من ٺريو....."
"من ٺريو."
"پين سان....."
"ابل سان."
هڪ ڏينهن اُهو چوڪرو اسٽيشنري شاپ تان نوٽ بُڪ وٺڻ ويو ته اسٽيشنريءَ واري هن کي هڪ لطيفن جو ڪتاب "گامڻ جا گُفتا" ڏنو جيڪو هن هڪ ڏينهن پڙهي پورو ڪيو هئي ڏيهن وڃي اُن دڪاندار کي چيائين:
"چاچا! هيءَ ڪتاب مون کي ڏاڍو وڻيو آهي، مهرو ڪو ٻيو ڪتاب هجي ته ڏيو."
پوءِ دڪان واري هن کي مرزا قليچ بيگ جو ڪتابڙو "ڪارو جِن" ڏنو. جنهن کانپوءِ هو"گُل قُل"، لوڪ داستان جا ۽ ٻيا هاراٿا ڪتاب وڏي شوق سان پڙهڻ لڳو. جڏهن ٻار لغڙ اُڏائڻ ۽ ڏِڪي ڏَڪر کيڏڻ ۾ مشغول هوندا هئا، ته هو ڪنهن ڪُنڊ ۾ ويٺو هاراٿا ڪتاب پڙهي ڪڏهن اُداس ٿيندو هو ته ڪڏهن ٿهڪ ڏئي ڪِلي پوندو هو. ايئن هن ڪيترائي ڪتاب پڙهي ورتا، جن هن جي اخلاق ۽ حساسيت ۾ بيحد اضافو ڪري ڇڏيو. هن کي ننڍپڻ کان ئي تمام گهڻو پيار ۽ پئسا مليا هئا، ايتري تائين جو سندس ڏاڏو جڏهن سالياڻو فصل ڪٽندو هو، ۽ سمورين بٽئين جا پئسا رائيس مل تان ڪٽي ايندو هو ته پهرين ڪجهه وقت اُهي پئسا هن جي سيراندي‌ءَ کان رکندو هو. اُهو چوڪرو ڪجهه وقت اُنهن پئسن جي مٿان سمهي رهندو هو پوءِ سندس ڏاڏو وڃي اُهي پئسا بئنڪ ۾ جمع ڪرائي ايندو هو. وقت گذرندو ويو هن جي ڏاڏي کي ڏينهون ڏينهن ضعيفي گهيريندي وئي. هن چوڪري جي ماءُ سان هن جي پڳين، ڏاڏي‌ءَ

۽ پيءَ جا رويا خراب ٿي ويا. هن جو ڏاڏو جيئرو هو اُن کري کنهن کي سڏيءَ ريت جهيڙو کرڻ جي جرئت نه ٿي هئي. هڪ ڏينهن هن جو ڏاڏو بيمار ٿي پيو کيس شهر جي وڏي اسپتال کڻائي ويا. کجهه ڏينهن کان پوءِ هن جي طبيعت ۾ ٿورڙي بهتري آئي. جڏهن هو ٿورڙو هلڻ جهڙو ٿيو ته هن چوکري کي چيائين:

"پٽن!"

"جيءِ ابا!"

"هيڏانهن اچ، ته ٻاهران چکر ڏئي اچون."

"ٺيک آهي ابا."

هن جو ڏاڏو سندس ٻانهن ۾ هٿ وجهي، کيس مختيارکار آفيس وٽي ويو ۽ وڃي مختيارکار کي چيائين:

"منهنجي زمينن جا کاتا کوليو."

مختيارکار پڇيس:

"ڇو رئيس، خير ته آهي؟"

"ها خير آهي، مان پنهنجا کاتا کولائي، پنهنجون زمينون پنهنجي پوٽي جي نالي کرائڻ ٿو چاهيان."

"اوهان سياڻي اچجو اڄ تپيدار فيلڊ ۾ ويل آهي."

"ائي....."

هن کان دانهن نکري وئي هئي. هن وڏي ارمان سان چيو هو:

"هل، سياڻي ايندا سين."

پنهنجي پوٽي جي ٻانهن ۾ هٿ وجهي سڏو گهر اچي نکتو. ٻئي ڏينهن صبح ٽيندي ئي ڏاڏنهنس سڏ کيو.

"پٽن!"

"جيءِ ابا!"

"اڄ ته هلون."

"ابا! مان اسکول ٿو وڃان."

هن چڙٻ ڏيندي چيو هوس:

"چڏ ڙي اسڪول کي، اڄ مون سان گڏ."

سندس ڏاڏي اڳ ڪڏهن ايئن نه ڳالهايو هو. هن پنهنجي ڏاڏي کي ڏٺو جنهن جي چهري مان تڪليف جا ڀاوَ بَکي رهيا هئا. هو ان ننڍڙي جي ٻانهن ۾ هٿ وجهي سڌو وڃي مختيارڪار آفيس نڪتو. مختيارڪار کي چيائين:

"سائين! تپيدار صاحب کي سڏايو. مون کي منهنجون زمينون هن جي نالي ڪرائڻيون آهن."

مختيارڪار چيو هوس:

"اوهان جي ڏيهه وارو تپيدار اڄ موڪل تي آهي. اوهان سياڻي نائين وڃي اچجو."

هن جي ڏاڏي کان رڙ نڪري وئي هئي:

"يا حُسين!"

"رئيس اوهان ڳڻتي نه ڪريو سياڻي اوهان جو ڪم ضرور ٿي ويندو."

هن انتهائي افسوس مان کيس چيو هو:

"ها.....! پر.....!!"

ٻاهر نڪري هن جو ڏاڏو هن سان چرين وانگي ڳالهائي رهيو هو.

"هو وڏا حرامي آهن. توهان کي ڏايو نقصان ڏيندا. مون وٽ وقت گهٽ آهي. وڏو ظلم ٿي ويو..... يا حُسين..... اي خدا هنن تي ٻاجهه ڪجانءِ....."

چوڪرو پريشان ٿي ويو هو ته سندس ڏاڏو ڇا ڳالهائي رهيو هو. هن کان روئڻهار کي انداز ۾ لاشعوري طور جملا نڪري ويا هئا:

"ابا! ڇا ڳالهه آهي؟ تون ايڏو پريشان ڇو آهين؟"

"ارَي ابا! توکي ڪا خبر ناهي..... هنن مان ڪنهن کي غذا نه پوندي، هو توهان کي ڏاڍي تڪليف ڏيندا."

چوڪرو پنهنجي ڏاڏي جي ڳالهه سمجهي نه سگهيو هو ۽ ڏکارو ٿيندي پڇيو هئائينس:

"ابا! ڪنهن مان غذا نه پوندي.....؟"

هن ايڏا جملو پورو نه ڪيو هو ته سندس ڏاڏي رڙ ڪندي چيو هوس:

"پٺهين مان..... هاڻي بس ڪري هل."

هو رستي ۾ چرين وانگي ڇپن ٿي ڇپن ۾ ڳالهائي رهيو هو:

"ابا! الله سڀائي ڪندو رب ڏکيو ڏينهن نه ڏيکاريندو اي ربا هاڻي تنهنجو ئي سانگو اٿني!"

هن ڏنو هو ته هن جي ڏاڏي جي اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيا هئا. هو به پنهنجي ڏاڏي جي اکين ۾ ڳوڙها ڏسي روئي پيو هو. هن جو ڏاڏو هن جي اکين ۾ ڳوڙها ڏسي پريشان ٿي ويو هو ۽ هن جا ڳوڙها اُگهندي چيو هئائين:

"روءِ نه ابا.....! هاڻي الله مددگار اٿوَ..... او ربا هنن کي ڏکيو ڏينهن نه ڏيکارجانءِ"

گهر پهچندي ئي هن پنهنجي ڏيئرن کي نياپو ڪرايو ته اچي ڏسي وڃو. شام ٿيندي ئي سندس ڏيئرون، پائٽيا ۽ پٽُ اچي گڏ ٿيا. هن جو ڏاڏو ڪٽ تي ليٽيو پيو هو. اُهو چوڪرو اُن ئي ڪٽ تي سيراندي ڪان ويٺو هو. هن سڀني کي ڏسي ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"ٽيهٺ سال عمر اٿم نبين، ولين ۽ اولياٽن جي عمر ماڻي اٿم سڄي زندگي سُڻي گذريم نه ڪا بيماري پرايم نه ڪنهن سان خراب هليم سڀ جو پلو چاهيم سڄي عمر منهنجي نيت صاف رهي..... اوهان به منهنجو ڪِليو ڳالهايو بخش ڪجو."

اهي جملا ڳالهائي هن جو ڏاڏو خاموش ٿي ويو. سندس مٽان ٻيئل ڏيئرون، پٽ ۽ پائٽيا چوڻ لڳا هئس:

"ابا همت نه هار، الله توکي وڏي حياتي ڏيندو، ٻن ٽن ڏينهن ۾ تون چاق ۽ چڪو پلو ٿي ويندين."

"هائو ابا.....!"

اهي لفظ ڳالهائي پڇيو هئائين ته:

"پيٽ ڪٽي آهي؟"

ان چوڪري جواب ڏنو هوس ته:

"مان هتي ويٺو آهيان ابا!"

هن جو هٿ پڪڑي پنهنجين ڏيئرن ۽ پٽ کي چيو هئائين:

"ابا! بس هنن جي پارت اٿو هنن کي ڏکيو نه ڪجو."

هنن رُکائيءَ پر چيو هو:
"چو ڏکيو ڪنداسين ابا!"
"بس ابا! ايئن ئي پارت ڪيو ٿو وڃانءِ."
پوءِ هن کي چيو هٿائين:
"پپن!"
"جيءِ ابا!"
"اڄ مون کي پاڪر پاءِ!"
"ها ابا!"
"ابا چئا هاءِ هاءِ....."
هن چيو هو:
"هاءِ هاءِ....."
"دل ٺري....."
"دل ٺري"
"من ٺريو....."
"من ٺريو"
"پپن سان....."
"ابل سان."

هن جي ڏاڏي هن کي ڳٽن تي چُميون ڏنيون ۽ هڪ نظر سيني کي ڏسي جيئن ئي چت ڏانهن ڏٺائين، تہ سندس ساهہ پڙڪو کائي اُڏامي ويو.

هن چوڪري جا هُوڙها ڪيترن ئي ڏينهن تائين وهندا رهيا هئا. هو ڪيترائي پيرا اسڪول کان موتندي جيئن گهر ۾ داخل ٿيندو هو تہ ابا ابا چوندو سڏو پنهنجي ڏاڏي جي ڪمري ۾ هليو ويندو هو. ٻئي لمحي کيس جڏهن احساس ٿيندو هو تہ سندس ڏاڏو هاٿي جيئرو نہ رهيو آهي، تڏهن اوچنگارون ڏئي روئي پوندو هو. آخري ٻن ڏينهن ۾ هن جي ڏاڏي هن کي چا ٿي سمجهائڻ چاهيو اها خبر کيس ڪجهہ مهينن کان پوءِ پئجي وئي هئي. هن جي ڏاڏي جي وفات کي ايڏا سال سوا ئي مس گذريو هو تہ هن جي پيءُ ٻي شادي ڪري ڇڏي هئي. پوءِ هن کي خبر پئي هئي تہ هن جي ڏاڏي کي آخري وقت ۾

اها ڇا جي اُڻ ٽُڙ هئي. هڪ ڏاڏي جي موت جي صدمي ۾ ٻيو گهرو ماحول هن کي ڏاڍو اُداس ۽ ويڳاڻو ڪري ڇڏيو هو. هو سندس ماءُ، پيءُ ۽ ياءُ اڪيلا ٿي ويا هئا. ڪالهه تائين جا اميرَ، فقير ٿي ويا. ماڻڻ مڻن ۾ دوستن جي روين ۾ تبديلي اچي وئي هئي، ڪن ٽوڪون ڪرڻ شروع ڪيون تہ ڪن رحم کائڻ. ان قسم جي سماجي تبديليءَ هنن کي جهوري وڌو هو. هو جيئرا لاش ٻڌجي چڪا هئا. مسلسل سوچڻ جي ڪري هن کي مٿي ۾ ايترو تہ شديد سُور پوندو هو جو هو بيهوش ٿي ڪِري پوندو هو. ڊاڪٽر سمجهي ويا هئا تہ چوڪري کي ڪو گهرو صدمو رسيو آهي، مٿي جو سُور ڏينهون ڏينهن وڌندو پئي ويس، گهڙيال جي ڪانٽي جي ٽڪ ٽڪ هٿوڑي جيئن مٿي ۾ لڳندي هيس. راتين جون راتيون ننڊ نہ ايندي هيس. ننڊ جون گوريون بہ هن کي ننڊ نہ ڏياري سگهنديون هيون. سرڪاري اسپتالن ۾ ڪلاڪن جا ڪلاڪ ڊاڪٽرن جا انتظار ڪندو هو. جڏهن هو سرڪاري دوائون وٺڻ لاءِ ڊگهين ڊگهين قطارن ۾ بيهندو هو تڏهن هن کي زندگي ڏاڍي ذليل لڳندي هئي. پهريون دفعو جڏهن سرڪاري دوائون وٺڻ جو وارو آيو هوس، تہ دوائن جي انچارج ڊاڪٽر هن کي چڙٻ ڏيندي چيو هو:

"اڙي! تون غريب آهين....؟"

هو سوچ ۾ پئجي ويو هو تہ هن کي ڪهڙو جواب ڏيان. هو غربت جنهن جي پاسي کان بہ نہ گذري هئي، اڄ پاڻ کي سڀ کان غريب شخص سمجهڻ لڳو هو. هو ان سوچ ۾ ئي ٻُڏو ٻيٹو هو تہ ڊاڪٽر وري رڙ ڪندي کانئس پڇيو هو:

"اڙي سچ ٻُڌاءِ تون غريب آهين؟، هي غريبن جون دوائون ائين، جي ڪوڙ ڳالهائي ڪٽي وئين تہ خدا پڇندئي."

هن تي سڪتو طاري ٿي ويو هو. پهريون دفعو پاڻ کي غريب چوائيندي هن جي من تي قيامت برپا ٿي چڪي هئي. لفظ هن جي نڙيءَ ۾ اٽڪي پيا هئا، جن کي هن وڌيون ڳيتون ڏئي مس زبان تي آڻيندي چيو هو:

"ها سائين! مان غريب آهيان."

اهو جملو ڳالهائڻ کانپوءِ هن جو ساهه گهنجڻ لڳو هو. هو اڃان ان جملي جي ڪرب ۾ ئي هو تہ ڊاڪٽر وري اڻڪهي نموني ۾ سختيءَ سان چيس:

"قسم کڻ تہ تون غريب آهين."

هن حيرت جي سمنڊ ۾ ٻڏندي چيو:

"جيءُ سائين....!!"

"قسم کٽي ٻڌاءِ، تہ تون غريب آهين يا نہ؟"

هو سڄو پگهر جي ويو هو ۽ ڪنبندڙ آواز ۾ پڇيو هئائينس:

"سائين! ڪنهن جو قسم کڻان؟"

"جيڪو سڀ کان گهڻو پيارو اٿئي، اُن جو قسم کڻ!"

"سائين! سڀ کان پيارو خدا آهي، اُن جو قسم کڻان!؟"

ڊاڪٽر هڪ لمحي لاءِ هن جي چهري ڏانهن ڏسندو رهيو هو، ۽ پوءِ چيو هئائينس:

"ٺيڪ آهي، خدا جو ئي قسم کڻ."

هن جي دل جو ڌڙڪو تيز ٿي ويو هو ڪيس پنهنجي دل ڦاٽندي محسوس ٿيڻ ٿي، دماغ جون رڳون ٽٽندي پيڻ محسوس ڪيائين، سوچيائين پيڻ تہ زندگيءَ کهڙي نہ ذليل موڙ تي آڻي بيهاريو آهي! هڪ امير خاندان جو چوکرو پنهنجي علاج لاءِ کهڙي نہ اذيتناڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي. هن جڏهن کوڙو قسم کنيو ٿي، تڏهن سندس چپ ۽ سڄو جسم ڏڪي رهيا هئا. هن ڏکندي ڏکندي وڏيءَ ڪرب مان چيو هو:

"مون کي خدا جو قسم آهي، مان غريب آهيان."

هو قسم کڻڻ کانپوءِ پنهنجي لوندڙين تي هٿ ڦيرڻ ٿي ويهي رهيو هو. ڊاڪٽر هڪل ڪندي پُڇيو هوس:

"ڇا ٿو ٿيئي؟"

"سائين! لوندڙين ۾ مٽي ۾ چڪ لڳي ويو آهي ۽ ڏاڍا چڪر ٿا اچن."

ڊاڪٽر سندس ڳالهہ ٻڌي اڻ ٻڌي ڪندي چيو هوس:

"پرچيءَ ۾ ستن ڏينهن جي دوا لکيل آهي، اسان رڳو ٽن ڏينهن جي ڏئي سگهون ٿا. هن مان ۾ ٽڪيون اسان وٽ آهن. باقي ڪيپسول ٿورا مهانگا آهن. اُهي اسان وٽ ناهن هوندا. سرڪار کي چئو تہ ڏين تہ توهان کي ڏيون. هاڻي اُٺ ۽ نڪر ٻاهر."

هو چهہ تيز گلابي ۽ ٽي اڇيون ٽِڪيون هٿ ۾ ڪٽي ٻاهر نڪتو. پنهنجو پاڻ سنياليندي سِول اسپتال جي سامهون ڪيترن ئي ميڊيڪل اسٽورن مان وڃي هڪ جي اڳيان بيٺو. اسٽور واري کي چيائين تہ:

"پيارا! مون کي ٻڌائجو ته هي ٽيبليٽس گهٽي جون آهن."
اسٽور واري پرچي ڏسي چيو ته:
"دماغي دوائون مڙئي کجهه سستيون هونديون آهن، ڪيپسول نٿا ونو؟"
"نه پيارا، في الحال کجهه پئسا گهٽ آهن، پوءِ اچي ونڊي ويندس."
"ٺيڪ آهي، سڄي هفتي جون ٽيبليٽس ارڙهين روپين جون آهن، ڪيپسولن سميت ٻڌايانو؟"
هن ميڊيڪل اسٽور واري جي دل رکڻ لاءِ چيو هو:
"ها پيارا! ٻڌايو."
ميڊيڪل اسٽور واري شيلف مان ڪيپسولن جا پيڪيٽس ڪڍيا، ۽ قيمتون ڏسي حساب ڪرڻ شروع ڪيون ته هن جون نظرون پيڪيٽ جي مٿان لکيل "Not for Sale" واري ليبل تي وڃي ٽڪيون، هن کان بي اختيار نڪري ويو:
"هي ته نٿ فار سيل آهن، اوهان سرڪاري دوائون ٿا وڪڻو!"
"بس سائين! ڇا ڪريون؟ مجبوري آهي، جي هي دوائون ڊاڪٽرن کان نٿا ونون، ته هي حرامي مريضن کي ٿا چون، ته هن اسٽور واري کان دوائون نه ونجو هن جون دوائون نقلي آهن. هاڻي ٻڌايو ته اسان ڇا ڪريون؟ اسان کي به پنهنجن ٻچن جو پيٽ ته پالڻو آهي نا."
هن سوچيندي چيو هو:
"ها پيارا.....!"
هن کي ان ڊاڪٽر جو جملو ذهن ۾ بولائيون کائي ڦرڻ لڳو:
"هي غريبن جون دوائون اٽئي، جي ڪوڙ ڳالهائي ڪٽي وئين ته خدا پُڇندئي..... هي غريبن جون دوائون اٽئي، جي ڪوڙ ڳالهائي ڪٽي وئين ته خدا پُڇندئي..... غريبن جون دوائون..... خدا پُڇندئي..... خدا..... پڇن.....د.....ئي...."
هن جي مٿي کي ڦيري اچڻ لڳي، ڪجهه لمحن کان پوءِ هو ڦهڪو کائي وڃي هيٺ ڪِريو. ڪجهه منٽن کانپوءِ ماڻهن جي رش پنهنجي مٿان بيٺل محسوس ڪيائين. ڪجهه ٻُڌن انسانن هن جي هٿن پيرن جون تريون پٽي مهٽيون، هڪ ماڻهوءَ ڪيس پاڻيءَ جا تيز ڇنڊا پٽي هنيا، ماڻهن جا آواز سندس ڪنن ۾ پوڻ لڳا هئا:

"اڄ گرمي ٻہ تہ آهي..... چوڪري کي ڏينهن لڳو هوندو..... ها، هيءَ بيمار ٻہ آهي..... پڪ ڏينهن لڳو هوندس....."

فرش تي ڪِرڻ کان اڳ سندس مٿو پهرين ميڊيڪل اسٽور واري ڪاٺ جي دخل کي لڳو هو. بيهوشيءَ مان اکيون کُلڻ کان اڳ ئي سندس هٿ مٿي جي اُن حصي تي پيو جتي کيس زوردار ڏک لڳو هو. جيئن ئي هن جو هٿ ڏُک لڳل حصي کي وڃي لڳو تہ هن کان درد مان آهہ نڪري وئي:

"آهہ.....!"

"بچيو آهين نوجوان.....! سِرُ بچيو اٿئي.....!"

پيرن جون ٽريون مهٽيندڙ هڪ شخص کيس همت ڏيندي چيو.

هن سندس ٻُوراڻ محسوس ڪيو:

"مهرباني پيارا!"

هو اُٿيو پنهنجو سئنبل پائي ڪپڙا چنبڙ لڳو تہ پرسان بينل همدرد انسانن ٻہ سندس ڪپڙا چنبائڻ ۾ مدد ڪئي. هن اُنهن سڀني ماڻهن جا ٻُوراڻ محسوس ڪيا، جي پنهنجو ساڃو هٿ اُن ڏُک لڳل حصي تي رکي بس اسٽينڊ ڏانهن وڌڻ لڳو. پنج روپيا ڇنگچيءَ جي ڪرائي جا بچائڻ لاءِ ئي چار ڪلوميٽر اُس ۾ پنڌ ڪيائين. بس اسٽينڊ تي پهچي لوڪل بس ۾ چڙهي ويٺو جيڪا سندس شهر وڃڻي هئي. هن چار سال ايئن ئي محرومين جي خاموشيءَ ۾ گذاريا. پنهنجو پاڻ کي سنڀاليائين، پنهنجن گهر وارن کي سنڀاليائين، جي آهستي آهستي ڏکن جي اثر کي ختم ڪري ڇڏيائين. الائي ڪيئن پئسا هٿ ڪري يونيورسٽيءَ ۾ داخلا ورتائين. هو هن وقت يونيورسٽيءَ جو شاگرد آهي، جي هڪ عام شاگرد جيئن زندگي گذاري رهيو آهي.... ڏس جانان! اُهو چوڪرو جنهن وٽ دولت جي ڪا ڪمي نہ هئي، جنهن کي شين جي ڪا ڪمي نہ هئي، جنهن جي پسند تي گهر جي ياڃي پچندي هئي، تنهن کي وقت ڪٽي وڃي بيهاريو هو، جي هن حالتن سان ڪيئن نہ مقابلو ڪيو آهي."

تون منهنجي اُداس ٿي ويل اکين ۾ ڏِکَ ٻَڌي ڏسندي رهي هئينءَ، جي مون کان پڇيو هيئي:

"اُهو چوڪرو تون آهين جانو!؟"

مون توکي ڪوبہ جواب نہ ڏنو هو منهنجن ڳلن کي پنهنجن هٿن ۾ جهليندي پڇيو هيئي:

"منا! اُهو چوڪرو تون آهين نہ؟"

مون پنهنجو ڪنڈُ هاڪار ۾ ڏوٽيو هو جنهن کان پوءِ لفظ توکان بي اختيار ڇڏائجي ويا هئا:

"اڙي! مان صدقو پنهنجي مٽي جانوءَ تان، اڄ مون کي پاکي پاءِ"

مون توکي پاکي پاتي هئي، تون پنهنجي سموريءَ سُڳند سميت مون ۾ سمائجي وئي هئينءَ، ۽ مون کي چيو هيئي:

"چٽ هاءِ هاءِ!"

مان ٿورو مُرڪيو هوس، تو وري چيو هو:

"چٽ هاءِ هاءِ!"

مون مُرڪندي چيو هو:

"هاءِ هاءِ....."

"دل ٺري....."

"دل ٺري"

"من ٺريو...."

"من ٺريو"

"مِٽي جانو مُنوءَ سان....."

"مِٽي جانا سنڊيا سان"

مان تنهنجي ٻَڪ ۾ تنهنجي پيار ۽ پنهنجائپ تي سوچي رهيو هوس، منهنجي هنَ ۾ هيءَ گيت گُنگنائجي رهيو هو:

"تيرا غم ميرا غم اِڪ جيسا صنم
هم دونون کي ايک کهاني،
آ لگجا گلي، دل جاني....."

* * * * *

3

پنهنجن ڏکن جا اثر گهٽجي رهيا هئا. سچ چوندا آهن ته ڏُکَ وندڙ سان گهٽجي ويندو آهي. تون نارمل ٿي وئي هئينءَ، تو ۾ آهستي آهستي خوشگوار تبديلي اچي رهي هئي. مان توکي خوشگوار ماحول ڏيڻ جي وڌ ۾ وڌ ڪوشش ڪندو هوس، لطيفا ٻُڌائيندو هوس، مشڪريون ۽ مستيون ڪندو هوس، رکي رکي پاڻ صفا هار ٿي ويندا هئاسين. سچ ته تنهنجو انداز پيار ۾ به نج نيار ۽ اوريجنل ئي هو. جهڙي تون هونئن منفرد هئينءَ، تهڙي پيار ڪرڻ ۾ به تون مون کي ڪو نئون انسانوي قسم جو رومانوي ڪردار لڳندي هئينءَ. تنهنجين پيار پرين ڳالهين تي ڏاڍو پيار ايندو هوم. هڪ شام مارئي هاسٽل جي سامهون واري مرزا قليچ پارڪ ۾ ويٺي چيو هيئي:

"مُنا ووڃا"

"جي،ءَ."

"منهنجي توسان ڏاڍي دل اٽئي."

مون نخرا ڪندي چيو هو:

"منهنجي به"

تو پڇيو هو:

"ڇا تنهنجي ٻه؟"

مون پنهنجي منهن تي معصوماڻي مُرڪ پري نخرو ڪندي چيو هو:

"منهنجي ٻه توسان ڏاڍي دل آهي."

چيو هيئي:

"چٽ آءِ لَوَ يو."

هڪ ساعت لاءِ پنهنجين اکين ۾ چپن کي بند ڪري توڙانهن وڏائيندي، ٿورڙي توتلي ٻوليءَ ۾ چيو هوم:

"معاف..... پي....."

تو مون کي ڏسندي تيزيءَ سان چيو هو:

"ڇا چيئي؟"

مون سوچيو هو شايد توکي منهنجو اهو انداز نه وٽيو آهي. تنهن ڪري اُتي جو اُتي جواب ڏنو هوم:

"مان ٻه"

"ايئن نه جيئن اڳ ۾ چيئي، تيئن چٽ"

مان مُرڪي ٻيو هوس، ۾ اڳ واري انداز ۾ چيو هوم:

"معاف..... پي....."

تو تيزيءَ سان منهنجن چپن جي ڪُنڊن تي چُمي پاتي هئي، ۾ توکان جملو نڪتو هو:

"ائي.....! مان صدقي.....چورا مون سان گهٽيون مستيون نه ڪندو ڪر، نه تہ چُميون ڏئي ساهہ ڪڍي ڇڏيندياسانءِ"

مون کي زور سان ٻاڪر پائي، پنهنجا ڳل منهنجن ڳلن سان ملائي ويهي رهي هئينءَ، ۾ مون کي چيو هيئي:

"مُنا!"

"جيءِ!"

"منهنجي دل ٽي چوي، مون کي علاءُ الدين جو جادوءَ وارو چراغ ملي وڃي."

ڪِلندي پڇيو هومانءِ:

"پوءِ ان کي ڇا ڪندين؟"

مُرڪندي ۽ سوچيندي چيو هيئي:

"پوءِ ان کي ڇا ڪندم!؟ اُن سان توکي ننڊڙو ڪري توکي ڪچ تي ڪٽي پچندي وتندم."

مُرڪندي ڪيو هوم:

"هونهه.....!"

"ها.....! وري توکي صفا ننڊڙو ڪري، پرس ۾ وجهي، پنهنجي هاسٽل ڪٽي ويندم، وري توکي ٽورو وڏو ڪري وهنجاري سهنجاري، پائوڊر ڪريم لڳائي، ڪٽي ڏئي، سُرمو پارائي، توکي ڪِلائيندم..... الي الي الي..... ڪِلي ڪِلي منهنجو بابلو.....!"

"ها ها ها....."

پاڻ ٿڪ ڏئي ڪِلي پيا هٿاسين. ڪِلندي پڇيو هيئي:

"ٻڌايان ۽، ٻيو ڇا ڪندم؟"

"ها ٻڌاءِ."

سوچي ٻڌايو هيئي:

"توسان نا ڇم ڇم راند ڪيڏندم."

تون ڳاڙهي ٿي وئي هئين، تنهنجا ڳاڙها ڳل، تنهنجين اکين ۾ چمڪ ۽ تنهنجي چهري تي خوشي، جا وڏا پاوَ ڏسي مون کي توتي پيار اچي ويو هو. تو چيو هو:

"اڄ ته ڇم ڇم راند ڪيڏون."

"اها ڪيئن ڪيڏبي آهي؟"

"تو منهنجي هٿن کي پڪڙي، هڪ هٿ کي سِڌو ۽ ٻئي کي اُبتو ڪري ڇڏيو هو. ۽ هڪ هٿ کي منهنجي هٿ تي ۽ ٻيو پنهنجي هٿ تي رکي اُن سان تاڙي وڄائيندي چيو هيئي:

"هاٿي جيئن مان چوان ۽، تيئن تون چئجان ۽."

"ٺيڪ آهي."

"ڇڪ، ڇم ڇم."

توسان گڏ چوڻ شروع ڪيو هوم:

"چم چم چم."

"ٽِتلي اُڏي، اُڏ نه سگي."

"ٽِتلي اُڏي، اُڏ نه سگي."

"بس مين چڙهي، سيٽ نه ملي."

"بس مين چڙهي، سيٽ نه ملي."

"ڊرائيور ني ڪها، آجا ميري پاس."

"ڊرائيور ني ڪها، آجا ميري پاس."

"تتلي ني ڪها، چل بدمعاش."

"تتلي ني ڪها، چل بدمعاش."

تو منهنجي پيٽ ۾ ڪِتڪِتايون ڪيندي ۽ ٿهڪ ڏيندي چيو هو:

"بدمعاش..... بدمعاش..... بدمعاش....."

"ها ها ها..... ها ها ها....."

پاڻ ٻنهي گڏجي ڏاڍا ٿهڪ ڏنا هئا. تو مون کي پاڪر پائي چيو هو:

"مُنا! تون ڏاڍو بدمعاش آهين."

"چو؟"

"بس، ايئن ئي پيار ۾....."

پاڪر ڪيندي چيو هيئي:

"هُڏ مُنا!"

"هونهه.....!

"توکي جادوءَ سان ايئن ڪري چڏيندم جو تون مون کي ته نظر اچين، پر ٻين کي نظر نه اچين."

"هونهه.....! پوءِ چا ڪندين؟"

"پوءِ مان توکي پاڻ کان هڪ منٽ ٻ پري نه ڪندم."

"اچا.....!"

"ائي.....! مُنا! جيڪڏهن ايئن سچ ۾ ٿئي، ته ڪيڏو نه مزو ٿي وڃي."

"ها! واقعي.....!"

"منهنجا تہ صفا مزا ٹي وڃن."

"ها بلڪل!"

تو مُرڪندي ۽ سوچيندي آسمان ڏانهن ڏٺو هو. آسمان ۾ اڃ ڳڻيا تارا ٽِمر ٽِمڪي رهيا هئا. ۽ تون سوچ ۾ پئجي وئي هئينءَ. ان قسر جي سوچ کي ئي ڪُليل اکين سان خواب چئبو آهي. پيار جو هر هڪ پل ڪيڏو نہ مست الست ٿيندو آهي. جيڪي خواب هونئن ڏسڻ ماڻهوءَ جي لاءِ ممڪن نہ هوندا آهن. اُهي پيار ئي ممڪن بڻائي ڇڏيندو آهي. پيار اڻيان ڪنهن جي به راءِ ناهي هلندي. تنهنجون مست الست ڪيفيتون ڏسڻ وٺان هيون. زندگيءَ جي بيڪار ۽ نہ وٽندڙ گهڙين کي به پيار وٽندڙ ۽ ڪارائتو بڻائي ڇڏيندو آهي. انهن لمحن ۾ چا تہ ڪيف آهي! پنهنجن نيٽن ۾ خمار چڙهي رهيا هئا. ۽ هڪ دفعو وري جامشوري جي وادي ۾ هڪ صدا گونجي اُٿي هئي:

"ڪيف ڏاران ڪوءِ، جيئي ڪو نہ جهان ۾..... ڪيف ڏاران ڪوءِ جيئي ڪو نہ جهان ۾....."

* * * * *

3.1

ٻئي ڏينهن توکان اڳ ۾ فزيالاجي ڊپارٽمينٽ ۾هران پهچي چڪو هوس. ڪجهہ منٽن ۾ تون به پوائنٽ مان اچي لٿي هئينءَ. پوائنٽ مان لهي مُرڪندي مون ڏانهن وڌي هئينءَ. منهنجي ويجهو اچي مونکي سلام ڪري، هٿ ملايو هيئي. اڄ تون ريڊش برائون رنگ جي ٽوري وڌي پرس ڪٽي آئي هئينءَ. پاڻ پنڌ ڪندا زولاجي ڊپارٽمينٽ اڻيان ٽهيل ڪُليل ڪينٽين ۾ هلي ويٺا هئاسين. ڪرسيءَ تي ويهندي ئي تو چيو هو:

"هن کان هڪ خالي پليٽ گهراءِ. اڄ مان هاسٽل تان پاڻ ناشتو تيار ڪري آئي آهيان."

مون تنهنجي ان پيار تي مُرڪندي چيو هو:

"ايڏي تڪليف چو ڪيئي.....؟"

تو منهنجن نيڻن سان نيرُ ملائي مُرڪي پُڇيو هو:

"ڪهڙي تڪليف....؟"

مون توکي ڪوبہ جواب نہ ڏنو هو بس تنهنجي پيار تي مُرڪندو رهيو هوس. مون ڪينٽين تي ڪم ڪندڙ ڇوڪري کي هڪ خالي پليٽ ۽ ٻہ چانهيون کڻي اچڻ لاءِ چيو هو. اُهو ڇوڪرو هڪ منٽ ۾ اچي خالي پليٽ ڏئي ويو هو. تو پرس کولي، اُن مان هڪ ٽيلهي ڪڍي هئي، جنهن ۾ هڪ پرت پريل رومال ۾ ويڙهيل هڪ اُڀرانتو ۽ آملیٹ ٽيل آنو ڪڍي، اُن پليٽ ۾ رکيا هيئي. مون کان مرڪندي وري جملو نڪري ويو هو:

"تو ايڏي تڪليف ڇو ڪئي....؟"

ٽورو معمولي تيز ٽيندي چيو هيئي:

"ڪهڙي تڪليف مٺا! مون کي روز روز هي سموسا کائڻ سان ايسڊٽي ٿي ٿئي، ان ڪري ٺاهي آيس. توکي اها تڪليف ٿي لڳي؛ ۽ توکي اهو سُنو نٿو لڳي تہ سياٽي سموسا کائيندیس تہ جيئن مونکي ايسڊٽي ٿئي، بس نہ....؟"

مون بہ اُتي جو اُتي جواب ڏنو هو:

"نہ نہ جانان، مون کان تہ بس ايئن ئي نڪري ويو."

تون مُرڪي پئي هئينءَ ۽ مُرڪندي چيو هيئي:

"چگو هاڻ کائڻ شروع ڪر."

مون هڪ لمحي لاءِ توکي ڏسي، سنجيده ٿي چيو هو:

"شروع ڪريان ٿو اُن ساهہ کان پياري مٹي جانان سنڌيا جي نالي سان، جنهن اڄ صبح جو سوير اُٿي منهنجي لاءِ پنهنجن هٿن سان هيءُ ناشتو تيار ڪيو."

تون منهنجو اهو جملو ٻُڌي بيحد خوش ٿي وئي هئينءَ، جڏ توکي تنهنجي محنت جو جائز اُجورو ملي ويو هجي. پهرئين گرهہ کائڻ کان پوءِ مون توکي چيو هو:

"جانان! تون ايڏي سُٹي Cook بہ آهين چا؟"

"ها، ايان تو منهنجي هٿن جي پڪل پلي، ساڳ، مڇي، قورمو ۽ برياني نہ کاڏا آهن."

"تون اهي سڀ پچائيندي آهين؟"

"ڏاڍا زبردست پچائيندي آهيان. ڪائيندين تہ خبر پوندئي."

مُرڪندي چيو هوم:

"معني تہ مان پريشان نہ ٿيان نہ؟"

"ڪيئن؟"

"يار جيڪڏهن مون کي ڪا نوڪري نہ ملي تہ پوءِ پاڻ سنڈي ڪاڏن جو ريسٽورنٽ کولينداسين."

تو مُرڪي چيو هو:

"ريسٽورنٽ تہ نہ پر تون مون کي هڪ ننڍڙي بوتيڪ کولي ڏجانءِ، پوءِ ڏسجانءِ مزو."

"بوتيڪ.....! اُها وري ڇو؟"

"توکي مون جهڙي سلائي ڪرڻ ۾ پرت پرڻ جي ماهر ہي ڪا نہ ملندي"

"تون ڪپڑا بہ سبندي ۾ پرت بہ پريندي آهين؟"

"ڏاڍا عاليشان. منهنجا سڀ ڪپڑا منهنجا ئي تہ تيار ڪيل هوندا آهن."

"سچي! يار! تون ڪپڑا بہ سبين، پرت بہ پرين، رڳ پچاءُ بہ ڪرين، تون تہ ڏاڍي سُگهڑ چوڪري آهين!"

"ها.....! تون مون سان شادي ڪر، ڏاڍي فائدي ۾ ويندين."

"ها يار! واقعي بہ هيڏي سُگهڑ ۾ ايڏو پيار ڪندڙ زال هوندي، ہيو مون کي چا کپي؟"

تون شرمائجي وئي هئينءَ، تہ مون کان بي اختيار نڪري ويو هو:

"الا! مان صدقي.....!"

"چو؟ چا ٿيو....!؟"

"چا ٿيو....؟، تون ايڏي سهڻي ٿي لڳين، جو.....!"

تون وري شرمائجي وئي هئينءَ ۾ چيو هيئي:

"جو.....؟"

"جو..... مان تنهنجي ان سهڻي لڳڻ تي قربان ٿي وڃان."

تو خوش ٿيندي چيو هو:

"معني ته توکي اڄ ناشتو وٺيو؟"

مون حيرت مان چيو هو:

"وٺيو.....!؟"

تو حيرانگيءَ مان پڇيو هو:

"ڇو؟ نه وٺيو ڇا.....؟"

"اڙي يارا رهڻو وٺيو.....؟ ڏاڍو وٺيو بيحد وٺيو."

تو خوش ٿيندي پڇيو هو:

"سچي؟"

"سچي."

تون کِلي پئي هئينءَ

"هُنهه هُنهه هُنهه....."

ايتري ۾ ڪينٽين تي ڪم ڪندڙ ڇوڪرو به چانهيون ٽيبل تي رکي هليو ويو هو. چانهن جو ڪوپ کڻي اُن مان سُپ پرينديءَ چيو هيئي:

"يارا هاسٽل تي رهندڙ ڇوڪريون ٽيون چون. ته مان ڏينهون ڏينهن ڏاڍي مهربان ٽيندي ٿي وڃان."

مون توکي ڏسندي چيو هو:

"پيار ماٺهوءَ کي ڏاڍو شفيق ۽ مهربان بڻائي ڇڏيندو آهي."

"ها..... نه رهڻو هاسٽل تي رهندڙ ڇوڪريون پياريون لڳڻ لڳيون آهن. پر ڪم واريون ماسيون ۽ سڀ انسان پيارا لڳڻ لڳا آهن. سچي فطرت ۽ اُن جا سڀ رنگ ڏاڍا پيارا ٿا لڳن."

"ها. بلڪل صحيح ٿي چوين. ڪالهه سوئيپر کي جو چاچا چئي سڏ ڪيم. ته هو حيران ٿي چوڻ لڳو:

'ابا! ڪو چوي اڙي، ڪو چوي وڻ، ڪو چوي سوئيپر، ڪو چوي پنگي، تون پهريون چوڪرو آهين. جنهن مون کي چاچا چيو آهي.'

مون کيس چيو:

'چاچا! اهو هر ڪنهن جي اخلاق جو مسئلو آهي. صفائي ڪرڻ توهان جو ڪم آهي. باقي ته توهان به انسان وانگر انسان آهيو نا ۽ توهان منهنجي پيءُ جي عمر جا آهيو ته توهان کي چاچا ئي چوندس نا'

'هائو ابا! تون ڏاڍو سُٹو چوڪرو آهين. باقي ٻيو چوڪرو جي چاچا چئي، معني اُهو مون کي پنهنجي پيءُ جو پاءُ چوي ۽ هڪ ٻنگي ڪنهن ٻنگيءَ کان سواءِ ٻئي ڪنهن جو پاءُ ڪيئن ٿيندو؟'

مون کيس چيو هو:

'چاچا! توهان صحيح ٿا چئو اسان جي سماجي اخلاقيات ايجان اُن پد تي نہ پهتي آهي، جتي سڀ تفريقون ڇڏي، فقط انسان هجڻ جي ناتي سان سڀ کي جاتو ۽ سڃاتو وڃي. بهرحال! توهان منهنجا چاچا آهيو.'"

سڄ پچين تہ جانان! هو ڏاڍو خوش ٿيو هو. سڄو ڏينهن ڪم ڪري هن جو ستُ ئي ڇڏائجي ويو هو منهنجي اها ڳالهہ ٻڌي هن ۾ نئين توانائي اچي وئي هئي. اسان ٻيو ڪجهہ نہ ڪريون. رڳو ماڻهن سان عزت ۽ احترام سان پيش اچون، تہ بہ اسان جو سماج ڪيترن ئي مونجهارن مان نڪري پئي.

تو مون کي ڏسندي ۽ سوچيندي چيو هو:

"ها.....! تون صحيح ٿو چئين."

پاڻ چانهہ پي، پنڌ ئي پنڌ آرٽس فيڪلٽيءَ ڏانهن هلڻ لڳا هئاسين. مون توکي رستي ۾ چيو هو:

"هيءُ ڏاڍو عجيب سماج آهي، هن سماج ۾ ماڻهن کي نالن سان نہ پر اُنهن جي عهدن ۽ رُتبن سان جاتو ۽ سڃاتو ويندو آهي."

تو سوچيندي چيو هو:

"هونهہ..... !Its bad yaar"

"پر هڪ ڏينهن اهڙو ايندو جڏهن ماڻهوءَ ۾ ايترو ماڻهپو هوندو جو اُهو هر ماڻهوءَ سان ماڻهوءَ جي ناتي هڪ جهڙو ۽ دوستاڻو ورتاءُ ڪندو."

"ها بلڪل!"

"ان حوالي سان مون کي شيخ ايياز جو هڪ نظم ڏاڍو وٽندو آهي."

"ڪهڙو؟"

"اج تہ چئي ڏي، اج تہ چئي ڏي، اج تہ علي الاعلان،
منهنجو ڪوئي ديس نہ آهي، منهنجو ديس جهان،
منهنجو ڪوئي نانءُ نہ آهي، مان آهيان انسان."

"واهہ واهہ.....! ان حوالي کان هن جي هڪ يونيورسل دعا بہ ڏاڍي عاليشان آهي- ٻڌايانءِ؟"

"ها يارا بلڪل!"

"يا ربا

منهنجي پيار کي آفاقي بڻاءِ،

تہ جيئن مان هر انسان کي،

پنهنجو پاءِ سمجهان."

"Wow! Its really great!"

"Oh! yes!"

"اهڙن عظيم انساني قدرن جي اسان جي سماج کي ڏاڍي ضرورت آهي."

"ها يار.....! ان لاءِ ضروري آهي تہ هر انسان کي زندگيءَ ۾ ڪنهن نہ ڪنهن سان هڪ دفعو ضرور پيار ٿئي."

اهو جملو ڳالهائي تون مُرڪي پئي هئينءَ. مون بہ مُرڪندي چيو هو:

"Oh! yes!"

پاڻ ڪيمسٽري ڊپارٽمينٽ ۾ علامہ آءِ آءِ قاضي سينٽرل لائبريريءَ کان ٽيندا. هلي آرٽس فيڪلٽي پهتا هئاسين. انگريزي ڪمپلسريءَ جو ڪلاس وٺي پاڻ جڏهن پنهنجي شعبي ڏانهن وريا هئاسين، تڏهن اُتي ادبي سنگت جو سيڪريٽري محمد علي مليو هو. هو مون کي پاڪر پائي مليو هو ۽ توکي ادي چئي سلام ڪيو هئائين. مون کي ميار واري انداز ۾ هن چيو هو تہ:

"واهہ سائين واها مون اوهان کي بہ پيرا اڳ بہ اچڻ جو چيو آهي، پر اوهان نہ آيا آهيو هاڻي ٻڌايو تہ اڄ ڪهڙي وقت ٽا اچو؟"

"معاف ڪجانءِ يارا پر اڄ ضرور ايندس."

"وقت ٻڌايو ڪهڙي وقت ايندا؟"

"اڄ شام سوا اٺين وڳي."

"جيڪڏهن نہ آيا تہ؟"

"نہ نہ... اڄ مان ضرور ايندس."

محمد عليءَ مُرڪي چيو هو تہ:

"جي اڄ نہ آيؤ تہ پوءِ اوهان جي ڪنهن کي دانهن ڏبي."

پاڻ ٽئي ڪِلي پيا هئاسين، تون خوشيءَ مان وڌيڪ مُرڪي رهي هئينءَ. محمد علي مُرڪندو هليو ويو هو تہ پوءِ مون کان پڇيو هيئي:

"هيءَ ادا ڪير هو؟"

"هيءَ پنهنجو دوست محمد علي آهي، هن جي ڪمپيوٽر سائنس ۾ ماسٽرس ٽيل آهي، سنڌي ادبي سنگت سنڌ يونيورسٽي شاخ جو سيڪريٽري آهي، ۽ آءِ ٽي ڊپارٽمينٽ ۾ ڪمپيوٽر ليب جو انچارج آهي."

"ڏاڍو سُٺو ماڻهو آهي، ها نا؟"

"ها بلڪل!"

"توسان ڪيئن مليو؟"

"منهنجا جيڪي ٻہ چار ليک اخبارن ۽ رسالن ۾ ڇپيا آهن، اُنهن جي ڪري سُجاڻي ٿو. پنهنجي گهر رات جي مانيءَ ڪائڻ جي دعوت ڏني اٿائين."

"هونهہ.....!"

"جانان! ڏسين ٿي نہ، هتي ڪو ٽورڙو ئي ڪم ٿو ڪري، تہ اُن کي ماڻهو ڪيئن نہ جيءَ ۾ جايون ٿا ڏين!"

"ها....! پر پنهنجي قوم کي ڪجهہ ماڻهو مُرده پرست ڇو چوندا آهن؟"

"جيڪي ماڻهو ايئن چوندا آهن، اُهي عهدن ۽ دولت جا ٻُکيا هوندا آهن. نہ تہ اسان وٽ جن فردن ڪم ڪيو آهي، تن کي سندن ڪم جي ڪري تمام گهڻو پيار مانُ ۽ مرتبو مليو آهي. شاهہ لطيف کان ويندي شيخ اياز تائين، مرزا قليچ بيگ کان ويندي جمال ابڙي ۽ امر جليل تائين، حيدر بخش جتوئي، جي. ايم. سيد، محمد ابراهيم جويو، ڊاڪٽر بلوچ ۽ رسول بخش پليجي کان ويندي موجوده دؤر جي عام سياسي ورڪر ۽ ليڪڪ تائين هر فرد کي اسان جي قومَ جيئري ئي مانُ ڏئي پنهنجي جيءَ ۾ جايون ڏنيون آهن."

"ها....! تون صحيح ٿو چئين، جن بہ ماڻهن پنهنجي ادب، پنهنجي ٻوليءَ، پنهنجي قوم ۽ پنهنجي وطن لاءِ ٽورو ڪي گهڻو ڪم ڪيو آهي، پوءِ پل ئي اسان ساڻن مليا نہ هجون، پر اسان جون دليون سندن احترام ۽ پيار سان پريون پيون آهن."

"بلڪل صحيح ٿي چئين. هتي ته اُنهن جي جيئري ئي ماڻهو جيئي جيئي ٿا ڪن. عزتون ۽ پيار ٿا ڏين. اُنهن جي چوڻ تي پنهنجا ساهه به قربان ٿا ڪري ڇڏين."

"ها يارا بلڪل!"

اُن وقت پاڻ ڪيتري ئي وقت تائين ڳالهيون ڪندا رهيا هئاسين. شام جو توسان ملي سوا آئين وڃي سنڌ يونيورسٽي ڪالوني۽ ۾ واقع محمد علي۽ جي گهر پهتو هئس. جتي هن ۽ سندس هڪ دوست منهنجو اچڻ ئي انتظار پئي ڪيو. هو گهر اڳيان پلاسٽڪ جي ڪُرسين تي ويٺا هئا. سندن سامهون هڪ پلاسٽڪ جي ٽيبل به پيل هئي. مون کي ويجهو ٽيندي ڏسي مُرڪي اُٿي بيٺا هئا. مون کين سلام ڪيو هو اسان پاڪر پائي مليا هئاسين. پاڪر پائي ملي، ڪُرسين تي ويٺاسين. ته محمد علي۽ اُن نئين دوست سان تعارف ڪرائيندي چيو هو:

"هي۽ منصور صاحب آهي. ڪهاڻيون ۽ مضمون لکندو آهي. هينئر سنڌي شعبي ۾ پڑهي ٿو..... ۽ هي۽ سڪندر علي آهي. مصور ۽ راڪي آهي. فائن آرٽس ڊپارٽمينٽ مان ايم. اي ڪئي اٿائين. هن وقت سنڌ يونيورسٽي۽ ۾ هڪ آرٽسٽ طور ڪم ڪري رهيو آهي."

مون مُرڪي سڪندر کي چيو هو:

"توهان سان ملي مون کي ڏاڍي خوشي ٿي پيارا!"

"مهرباني سائين! مون کي به اوهان سان ملي ڏاڍي خوشي ٿي."

محمد علي۽ پڇيو هو:

"ٻيا ڪهڙا حال آهن؟"

"ٺيڪ آهن."

محمد علي۽ مذاق واري انداز ۾ چيو هو:

"معني ته دانهن جي ڊپ کان اچي ويؤ؟"

اسان ٽئي دوست کِلي پيا هئاسين. مون ڪلندي چيو هو:

"نه يارا اهڙي ڳالهه نه آهي."

"هوءَ اسان جي ٽيڙ واري پاڃائي آهي. يا.....؟"

"ها يارا بلڪل.....!"

"ماشاءَ اللهَ ادي ڏاڍي خوبصورت آهي."

محمد عليءَ جو اهو جملو ٻڌي مُرڪي پيو هوس. هن پڇيو هو:

"نالو ڇا اٿس؟"

"سنڌيا."

"يارا! ڏاڍو سُٺو نالو اٿس..... تنهنجو رکيل اٿس يا مائٽن جو.....؟"

"هن جي پيءَ رکيو هوس."

"ايڏو سُٺو نالو رکيو اٿائينس، هُن جو پيءَ ڇا ڪندو آهي؟"

"يارا! هن جو پيءَ ڪاهي ڏر جو ڪامريڊ هو هوءَ ننڍي هئي، جو سندس والد صاحب گذاري ويو."

"اوهه هو.....! پوءِ هاڻي ٻيو گهر ٻر ڪيو اٿس؟"

"هڪ پاءُ ۾ هڪ پيڙ اٿس. جيڪي سڀ ڪامريڊ ماڻهو آهن."

"بهرحال! اوهان خوش نصيب ماڻهو آهيو اوهان هڪٻئي کي ڏاڍا سُٺا ساٿي مليا آهيو."

"ها يارا بلڪل....!"

اسان ڳالهائي ئي رهيا هئاسين، ته اسان جي دوست سڪندر علي آلاپڙ شروع ڪيو هو. مون ۾ محمد عليءَ مُرڪي ڏانهنس نهاريو هو. هو آلاپي رهيو هو. هن آلاپڙ کانپوءِ پُڇيو هو:

"سائين ٽي وڄي.....!؟"

"ها يارا ڇو نه؟"

"ايار صاحب جي شاعري آهي."

"واهه واهه! ڏاڍو سُٺو."

هن شيخ ايار جي وائي ڳائڻ شروع ڪئي هئي:

"عشق اسان وت آرائينءَ جيئن آيو جهول پري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

اسان کان واهه واهه نڪري وئي هئي، ۾ هُن وڌيڪ ڳائڻ شروع ڪيو هو:

"جنهن جي چڱ چنبيليءَ وَل جيئن، مگر و مات ڪري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

"واهہ سڪندر واهہ.....!"

"جنهن جا نهڻا نيٺ ايئن، جڙ ريڙ ۾ رات ٿري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

اهو بندُ ٻڌي مون کان هڪ جملو بي اختيار چڏائجي ويو هو:

"واهہ واهہ واهہ..... وري چئجانءِ پيارا!!"

مون تي تنهنجي نهڻي نيٺن جي تصور ايندي ئي خمارن جا سانوٽي مينهن وسي پيا هئا، ۽ منهنجي دل، جيئن رڙ ۾ رات ٿري، تيئن ٿري پئي هئي. سڪندر اهي بندَ وري ڳائڻ شروع ڪيا هئا:

"جنهن جا نهڻا نيٺ ايئن، جڙ ريڙ ۾ رات ٿري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

مون بيحد خوشيءَ مان بي ساخته چيو هو:

"واهہ پيارا واهہ! ماري چڏيئي.....!"

"ڏاڙهونءَ ڏولَ ڏُلاريا، مُنهن ۾ ٻهہ ٻهہ يار ٻري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

اهو بند ٻڌي تنهنجا ٻهڪندڙ ڳاڙها ڳل ياد اچي ويا هئس. مان به سڄو ٻهڪي پيو هوس. منهنجي نيٺن ۾ چپن تي مُرڪ چانئجي وئي هئي. اهڙي وائي ڳائڻ تي مون کان بي اختيار واهہ واهہ پئي نڪتي. مون سان گڏ محمد عليءَ به هن کي خوب داد پئي ڏنو. سڪندر جي آواز ۾ شيخ ايازجي ان وائيءَ صفا موهي وڌو هو. منهنجي نيٺن ۾ تون سمائجي وئي هئينءَ. چوڏسا سڀ ڪجهہ حَسين لڳي رهيو هو. پيار جو هر هڪ پَلُ ڪيڏو نہ حَسين ۽ پيارو هجي ٿو سو رڳو محسوس ڪري سگهجي ٿو. اُن وقت دل چاهيو پئي ته ان وائيءَ جي خيالَ ۾ رِڌم جي لئہ تي جهومجي..... ڪجهہ ئي منٽن ۾ محمد علي گهران ماني کڻي آيو هو. ماني کائي محمد عليءَ ۽ سڪندر مون کي علامہ علامہ آءِ آءِ قاضيءَ جي مزار تائين چڏڻ هليا هئا. سڪندر چيو هو:

"سائين! سپاٽي پاڻ ۽ اوهان منهنجي آفيس اچي چانهہ پي وڃجو."

اسان وٽ دوست دوستن جي محبوبائن کي به پاڻ سمجهندا آهن.

مون کيس چيو هو:

"ها پيارا! ضرور.... سنڌيا توهان سان ملي ڏاڍي خوش ٿيندي."

"وڏي مهرباني سائين!"

محمد علي ۽ چيو هو:

"هاڻي سائين! ڪڏهن اسان وٽ ۽ ڪڏهن اوهان اسان وٽ هوندا."

"ها پيارا! بلڪل.....!"

"وڏي مهرباني سائين!"

"پيارا! پوءِ سياڻي توهان مون وٽ ڪهڙي وقت ايندؤ؟"

"جيئن ئي ڪلاس پورا ٿيندا، تہ اوهان کي ايس ايم ايس ڪري هليا ايندا سين."

"ڏاڍو سُٺو."

"چڱو! هاڻي سدائين گڈ."

"سدائين گڈ سائين!"

رات ڪافي ٿي چڪي هئي، چند هر پاسي روشني ڪيو بيٺو هو جامشوري جون ٽڏڙيون ٽڏڙيون هوائون لڳي رهيون هيون، مان لوَرس پوائنٽ کان زيرو پوائنٽ ڏانهن وڌڻ لڳو هوس. مون کي چوڏسائن مان آواز ٻڌڻ ۾ آيا. لڳو هو، جڙ سڄي فطرت ڳائيندي هجي.

"جنهن جا نهٺا نيڻ ايئن، جڙ رڙ ۾ رات ٿري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

تنهنجي نهٺي نيڻن جي خمارن ۾ مست ٿي پنهنجي هاسٽل ڏانهن وڏي رهيو هوس، ۽ جڙ سڄي فطرت ڳائي رهي هئي:

"جنهن جا نهٺا نيڻ ايئن، جڙ رڙ ۾ رات ٿري،
ڪوئي ڪيئن ڪري

جنهن جا نهٺا نيڻ ايئن، جڙ رڙ ۾ رات ٿري..... نهٺا نيڻ..... نهٺا نيڻ..... نهٺا..... نيڻ....."

* * * * *

3.2

پئي ڏينهن پاڻ ڪلاس وٺي سڪندر ڏانهن هليا هئاسين. هو اسان کي ڏسي بيحد خوش ٿيو هو ايترو خوش. جو هڪ لمحي ته کيس ڪجهه سمجهه ۾ ئي نه ٿي آيو ته هو ڇا ڪري. اسان هن جي آفيس ۾ پيل ڪرسين تي ويهي رهيا هئاسين، مون تنهنجو سڪندر سان ۽ هن جو توسان تعارف ڪرائيندي چيو هو:

"هيءَ سنڌيا آهي..... ۽ هيءَ اسان جو دوست سڪندر آهي."

اوهان هڪٻئي کي سلام ڪيو هو سڪندر توکان پڇيو هو:

"ياڃائي! اوهان ٺيڪ آهيو؟"

ياڃائيءَ جو لفظ ٻڌندي ئي تون ٻهڪي پئي هئينءَ، خوشي تنهنجي مُنهن مان ٻکي رهي هئي، توکي ان ڪيفيت ۾ ڏسي مون کي بہ بيحد خوشي ٿي هئي. تو هن کي مُرڪندي جواب ڏنو:

"مان ٺيڪ آهيان ادا! اوهان بہ ٺيڪ آهيو؟"

"ها ادي! بلڪل.....!"

مون سڪندر کان پڇيو هو:

"ٻيو ٻڌاءِ پيارا! ڪيئن پئي گذري؟"

"ڏاڍي سُٺي....پر، اوهان چانهه سان گڏ سموسا کائيندؤ يا بسڪيٽ؟"

"بسڪيٽ، پر اڄ ۾ پاڻي پيئنداسين ۽ توکان ڪو گيٽ ٻڌنداسين، پوءِ چانهه پيئبي."

تو هن کي مُرڪندي چيو هو:

"ادا! چانهه سان گڏ بسڪيٽ نہ، پر سموسا وٺي اڇجو بسڪيٽن سان هيءَ موٽو نہ ٽيندو نہ، مون کي هن کي موٽو ٻڌائڻو آهي."

هو ڪِلي پيو هو مون توکان ڪِلندي پڇيو هو:

"ڇو پلا.....؟"

"ڇو جو مان چاهيان ٿي ته تون ايڏو موٽو ٿي وڃين، جو مون کان سواءِ ٻيءَ ڪنهن بہ ڇوڪريءَ کي نہ وڻين."

"يارا اها صفا انتهاپسندي آهي."

"ڪجهہ ٻہ هجي. پر مان اهو چاهيان ٿي. تہ تون مون کان سواءِ ٻيو ڪنهن ٻہ چوڪريءَ کي نہ وٺين. هاڻي هر چوڪري ٿي تہ پُڇي. تہ اهو گورو گورو انگريزن جهڙو چوڪرو تنهنجو چا ٿئي؟"

پاڻ سيڻي ڪِلي پيا هڻاسين.

"هوءَ واري روم ميٽ حنا آهي نہ.....؟"

"ها!"

"اُها تہ توکي ئي چوندي ئي جپاني گُڏو آهي."

"ها ها ها....."

اسان سيني کان ٿهڪ نڪري ويا هئا. توڙي ڏايو هو تہ:

"سميده وري هير و چوندي اٿئي."

"هونهہ..... معنيٰ مارڪيٽ ۾ پنهنجي وڏي ڏماند آهي نہ؟"

"ها! تڏهن ئي تہ چوانءِ ٿي. تہ توکي ايترو موٽو ڪري چڏيان. جو ڪا چوڪري توکي ڏسي ٻہ نہ"

"چڏ يارا! اهڙو ظلم چو ٿي ڪرين؟ مون سان جي شادي ڪندينءِ تہ پوءِ چوڪريون نہ چوندئي. تہ ڪهڙي موٽي چوڪري سان شادي ڪئي اٿئي؟"

"شاديءَ کانپوءِ توکي سنهو ڪرڻ منهنجو ڪم آهي."

"اُهو وري ڪيئن؟"

سڪندر چيو هو:

"پوءِ توهان جي ماني گهٽائي چڏيندي"

تو چيو هو:

"نہ نہ..... رڳو هڪ ننڍڙو ڪُتو پاليندم. جيڪو هن کي پڃائي پاڻهي سنهو ڪري چڏيندو."

"ها ها ها....."

پاڻ ٿهڪ ڏئي ڪِلي پيا هڻاسين.

مون ڪِلندي چيو هو:

"Very Funny!"

"ڪيئن! وٽيئي نہ مون وارو فارمولا؟"

کِلندي چيو هوم:

"ها! بلکل.....!"

"الائي! متان نہ مڃين!"

"منهنجي کهڙي مجال آهي، جو نہ مڃان!"

پاڻ مسلسل کِلي رهيا هئاسين. اوچتو ئي اوچتو سکندر جو خيالَ- پکيڙو پڙکو کائي ماضيءَ ڏانهن اُڏاٽو هو. هو اُن لمحي اُداس ٿي ويو هو. اُن کان اڳ جو اسان کانئس ڪجهہ پڇون ها، هن پاڻ ئي ٻڌايو هو:

"زاهده ياد اچي ويم!"

مون کانئس پڇيو هو:

"هوءَ ڪير هئي؟"

"هوءَ منهنجي ڪلاس فيلو هئي، جنهن سان منهنجو ديوانگيءَ جي حد تائين پيار هو اسان چار سال گڏ هئاسين. فائنل کان پوءِ مون گذر سفر لاءِ پينٽنگس جو دڪان کوليو مان غريب ماڻهو هوس، مون وٽ وڏن خوابن ۽ پيار کان سواءِ ٻيو ڪجهہ بہ نہ هو....."

اسان ڏٺو هو تہ سکندر ڏاڍو ڳڻپير ٿي ويو هو سندس اکيون پرجي آيون هيون. هڪ ساهيءَ کانپوءِ هن وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو.

"مون سوچيو هو تہ زاهده ۽ مان شادي ڪنداسين، سڄي زندگي هڪٻئي جو ساڻ ڏينداسين، هر ڏک جو گڏجي مقابلو ڪنداسين، سڀ خوشيون گڏجي ماڻينداسين..... پر، آخر ۾ هن جون ترجيحون مٽجي ويون! هوءَ بہ ٻين عام چوڪرين جيئن دنياوي آسائشن کي وڌيڪ ترجيح ڏيڻ لڳي. هن هڪ دفعي مون کي چيو هو:

'سڪندر! زندگي گذارڻ لاءِ تو وٽ آهي ئي ڇا.....؟ تنهنجين پينٽنگس، هارمونيم ۽ گيتن سان تہ سڄي زندگي نٿي گذاري سگهجي؟'

زندگي گذارڻ لاءِ هن کي هڪ بنگلو گهربل هو جنهن جي پارڪنگ ۾ هڪ وڏي ۽ سُٺي ڪار بيهل هجي. هن کي ايئرڪنڈيشنڈ ڪمرو گهربل هو صوفا سيٽ گهربل هئا، ڪارپيٽ گهربل هئا، فرجون گهربل هيون ۽ تمام گهڻو پئسو گهربل هو..... افسوس تہ انهن مان مون وٽ ڪجهہ بہ نہ هو....."

سڪندر ڏاڍو ڏکارو ٿي ويو هو اسان تي به ان المناڪ واقعي ڏُک جا تاثر اُپاري چڏيا هئا. سڪندر وڌيڪ ٻُڌائڻ شروع ڪيو هو:

"آخري ڏينهن ۾ هُن انهن سڀني شين تي پاڻ چڙڻ شروع ڪيو جيڪي هن لاءِ ڪڏهن وڏي خوشيءَ جو سبب هيون. جن شين تي هن کي ڪڏهن فخر هو جن شين جي اهميت سمجهائيندي هوءَ مون کي اُتساهيندي هئي. تن ئي شين تي سپ کان اڳ هن ئي چڙون ڪرڻ شروع ڪيون..... پهرين هوءَ ڏينهن جا ڏينهن. پوءِ هفتن جا هفتا ۽ مهينن جا مهينا ملڻ نه ايندي هئي. جڏهن وڏين ڪوششن ڪرڻ کانپوءِ ساٿس ملندو هوس. تڏهن به ساڳيون ئي گالهيون ڪندي هئي.

'زندگي گذارڻ لاءِ.....'

مان ننڍو ئي هوس. تہ امان ۽ بابا گذاري ويا هئا. زاهده ۽ ئي مون کي منهنجي ماءُ جي ممتا ۽ پيءُ جي شفقت نظر ايندي هئي. هوءَ منهنجي زندگيءَ جو سپ کان وڏو ڏُکَ هئي..... هڪ ڏينهن هوءَ آئي. ۽ اچي چيائين:

'مان شادي پئي ڪريان.....'

ڪنهن تي قيامت ڪيئن اچي ڪڙڪندي آهي؟ اِها اُن وقت خبر پئي هيم. مون بي يقينيءَ مان چيو هو:

'پر ڪنهن سان.....!!؟'

'اسان جي هڪ سچاڻڻ واري فيملي آهي. چوڪرو ڪئنيڊا ۾ انجنيئر آهي. شاديءَ کانپوءِ مان به ڪئنيڊا هلي ويندس.'

'چا.....!!؟'

'ڏِس نا تون ڏاڍو سُٺو ماڻهو آهين. پاڻ ڏاڍا سُٺا دوست رهياسين. پر مون کي خبر آهي تہ پاڻ سُٺا زال مڙس ٿي نہ سگهون."

'پر چو.....!؟. مان ڪوشش ڪريان ٿو ڪٽي نہ ڪٽي ليڪچررشپ يا ڪا ٻي نوڪري ملي ويندي. پلي تون به نوڪري ڪجانءِ. پاڻ سُٺي نموني رهي ويندا سين.'

'I am very sorry.....! مون کي معاف ڪري ڇڏجانءِ. اڄ مان توسان آخري پيرو ملڻ آئي آهيان. ٻُڌاءِ تہ ويندي ويندي مان تو لاءِ چا ٿي ڪري سگهان؟'

مان روئي ويٺو هئس. هُن شوخيءَ مان چيو هو:

'ٻڌائڻو اٿئي ته ٻڌاءِ، نه ته مان وڃانءِ ٿي.'

مون کيس چيو هو:

'چڱو! هميشہ لاءِ وڃين ٿي ته مون کي ويندي ويندي هڪ الوداعي پاکي پايو وڃ.'

هن طنزيہ انداز ۾ مُرڪي مون کي پاکي پاتي هئي. مان کيس چنبڑي پيو هئس. هوءَ مون کي ڇڏي هلي وئي. پر سندس آخري پاکيءَ جو احساس هن وقت بہ منهنجي حواسن تي تازو توانو ٿيو بيٺو آهي.

پاڻ ٽئي ڏاڍا ڏُکارا ٿي ويا هئاسين. سڪندر پنهنجون آليون اکيون اُگهي آلاپڻ شروع ڪيو هو. ڪجهہ لمحا آلاپڻ کانپوءِ چيو هئائين:

"استاد بخاريءَ جي شاعري آهي."

مون چيو هو:

"ڏاڍو سُٺو."

سڪندر اُن ڏکاريءَ ڪيفيت واري دردبلي آواز ۾ ڳائڻ شروع ڪيو هو:

"منهنجي توسان مڻا محبت ايتري،

چا چوان ڪيتري، چا ڪٿيان ڪيتري،

جيتري ڪير سوچي سگهي تيتري،

منهنجي توسان مڻا....."

پاڻ گڏيل آواز ۾ دل کولي واهہ واهہ ڪئي هئي. تو پنهنجا پيارا نيٺ منهنجي نيٺن ۾ لاهي ڇڏيا هئا. سڪندر اهو بندُ وري ڳائڻ شروع ڪيو هو:

"منهنجي توسان مڻا محبت ايتري،

چا چوان ڪيتري، چا ڪٿيان ڪيتري،

جيتري ڪير سوچي سگهي تيتري،

منهنجي توسان مڻا....."

ڪجهہ لمحن کان هڪٻئي جي نيٺن ۾ ٻُڌ ٻڌجي ويا هئاسين. پر پوءِ اوچتو سڪندر کي داد ڏيندي واهہ واهہ ڪرڻ لڳا هئاسين. هر بند تي پنهنجي ساڳي حالت هئي. سڪندر اُن گيت جو آخري بندُ ڳائڻ شروع ڪيو هو:

"ياد يارن جي اُستاد سانديِ ڪٽي،
زندگيءَ کان ڊگهي، وقت کان ويڪري،
"منهنجي توسان منا محبت ايتري،
چا چوان ڪيتري، چا ڪٽيان ڪيتري،
جيتري ڪير سوچي سگهي تيتري،
منهنجي توسان منا....."

اسان سڪندر کي ڏاڍو دادُ ڏنو هيوسين. سچ تہ استاد جي ان گيتَ ۽ سڪندر جي آواز اسان کي ڏاڍو متاثر ڪيو هو. هو گيت ٻڌائي چانهہ ۽ سموسا وٺڻ لاءِ ويو هو. ۽ ويندي ويندي چوندو ويو هو تہ:

"اوهان هتي آرام سان ويهو. منهنجي آفيس ۾ ٻيو ڪو آفيسر تہ ٿيندو پر ڪو پٽيوالو به نہ ايندو آهي."

هو جيئن ويو هو تہ مون توکان پُڇيو هو:

"جانان!"

"جيءَ منا؟"

"تون تہ مون کي ايئن چڏي نہ ويندينءَ نا؟"

"هل ڪِنا.....!"

اهو چوڻ کانپوءِ منهنجي ڳل تي چُمي ڏئي منهنجي ڪلهي تي ڪنڈُ لاڙي ويهي رهئي هئينءَ. ۽ پاڻ سوچن جي مها ساگر ۾ ٻُڏي ويا هئاسين.....

* * * * *

3.3

وقت گذرندي ڪا خبر ئي نہ رهي هئي. ايئن لڳو هو جڻ اک چنپ ۾ سيمسٽر گذري ويو هجي. امتحان مٿان اچي پيا هٿا. پاڻ پيپرن جي تياريءَ ۾ لڳي ويا هئاسين. پاڻ ٽين وڳي تائين سينٽرل لائبريريءَ جي اوريئينٽل سيڪشن ۾ ويهي پڙهندا هئاسين. سڀني سينيئر شاگردن ۽ اُستادن ٻڌايو هو تہ يونيورسٽيءَ جا پيپر ڏُکيا نہ ٿيندا آهن. پر هڪ ٻي ڳالهہ. جيڪا ڏاڍي

عجيب ٿڳي هئي. سا هيءَ هئي ته رات جو پڙهائيءَ وقت نام نهاد سياسي شاگرد پارٽين جي هاسٽلن اندر نعري بازي ۽ فائرنگ وڌندي پئي وئي جنهن سبب هاسٽل ۾ رهندڙ شاگردن ۾ ڏهڪاءُ پکڙجي ويو هو. هر وقت عدم تحفظ جي احساس ۾ وکوڙيا ويا هئا. هاسٽل جي اهڙي ماحول جي ڪري توڪي منهنجي ڏاڍي ڳڻتي وٺي وئي هئي. ڪجهه شاگردن جو خيال هو ته اهڙا واقعا "متيان فرشتا" اهو سڀ ڪجهه هڪ سوچيل سمجهيل سازش تحت ڪرائيندا آهن. ته جيئن سنڌي شاگرد پنهنجي پڙهائي نه ڪري سگهن. اُن ڏينهن منهنجي ڪمري جي ٻاهران ونگ ۾ اُڀ ڏارينڊڙ نعرا لڳي رهيا هئا. پرسان واريءَ هاسٽل تان فائرنگ به ٿي رهي هئي. پڙهائي ڪرڻ لاءِ منهنجيءَ دل نه پئي چيو. انتظاميه جي اهڙي مثل ڪارڪردگيءَ تي ڏاڍي ڪاوڙ پئي آيم. اُن وقت منهنجي ڪمري جو دروازو ڪڙڪيو هو.

"ٺڪ.... ٺڪ... ٺڪ...."

مون چيو هو:

"دروازو کُليل آهي پيارا، اندر هليا اچو!"

منهنجي ڪمري جي پر واري ڪمري C – 5 تان اسان جو ڪلاس فيلو ساجد آيو هو. مان ساڻس اُتي بيهي پاڪر پائي مليو هوس. ۽ ڪائنس پڇيو هوم:

"پيارا ڪهڙا آهن؟"

"حال ته نيڪ آهن، پر هي ٻاهر گوڙ جا آواز ٻڌين ٿو؟"

"ها يار....!"

"سياڻي پنهنجو پيپر آهي، ۽ هنن کي هاڻي نيون گهٽرائڻ ۽ بسون وڌرائڻ جو خيال آيو آهي."

"امتحانن جي هلندي اهڙن مطالبن لاءِ ايڏا وڏا احتجاج ڪرڻ ۾ هنن جي الائي ڪهڙي حڪمت عملي آهي؟ اهي مطالبا ته نئين داخلا وقت ۽ نئين سيشن جي شروعات ۾ ڪرڻ کپن."

"بس ڏي يارا امتحاني ڏينهن ۾ نعريبازيءَ ۽ فائرنگ ڪرڻ جي حڪمت عملي اها آهي. ته جيئن غريب سنڌي شاگردن جي پڙهائيءَ ۾ جيتريون ٿي

سگهن، رندڪون وڃجن، تہ جيئن سنڌي شاگرد پڙهي نہ سگهن، ۽ اُنهن کي يونيورسٽيءَ جو ڏگري يافتہ اٺپڙهيل ۽ جاهل بڻائي سگهجي."

"ها يارا تون صحيح ٿو چئين."

"اهي جيڪي باهر فائرنگ ٿا ڪن، سي سڀ اُنهن "مٽين فرشتن" جا پگهاردار آهن، جيڪي پاڻ کي وڏو قومپرست ۽ سنڌ ڏرتيءَ جو حلالي پُٽ ۽ جوڌو ٿا چون."

مون ڏٺو هو تہ هو ڪاوڙ ۾ صفا باهہ ٿي ويو هو. هن وڌيڪ ڳالهائيندي چيو هو:

"اسان جو هڪ مائٽ بہ هنن سان گڏ سنڌ جو سچو سپاهي ٿيو پيو هلي، هڪ پيري ان وسڪيءَ جي نشي ۾ ڏُت ٿي ٻڌايو هو تہ:

'اسان کي "مٽين فرشتن" وٽان حڪم ايندا آهن، تہ امتحانن جي ڏينهن ۾ ڪيمپس ۾ هاسٽل ۾ اسپري ڪريو هفتي ٻئي هفتي مخالفن کي وضو ڪرايو فلاڻو وڏو گرمٿي رهيو آهي، اُن کي غسل ڪرايو.'

مون کيس چيو هو تہ:

' اسپري.....!؟، وضو.....!؟، غسل.....!؟، يار مون کي تہ ڳالهہ سمجهہ ۾ نہ آئي؟'

چيائين تہ:

'اهي اسان جا ڪوڊ ورڊس آهن، اسپري ڪريو معنيٰ انڈاڏنڈ فائرنگ ڪريو وضو ڪرايو معنيٰ ٽنگون ٻانهون پڇو غسل ڪرايو معنيٰ ماري ڇڏيو. ۽ ها! جڏهن ڪلاس روانيءَ سان هلڻ لڳندا آهن، تہ چوندا آهن تہ مزو ناهي، ڪجهہ ڪريو معنيٰ بائيڪاٽ ڪرايو پڄ ڏاهہ ڪرايو بسون روڪي ڊرٽا هڻايو وغيرہ....'

اها ڳالهہ ٻڌي منهنجا تہ ٽپ ئي ٽري ويا، پوءِ مون کانئس پڇيو هو تہ:

'ان جي بدلي ۾ توهان کي ڪهڙو فائدو ملندو آهي؟'

چيو هئائين:

'فائرنگ ڪرڻ، بائيڪاٽ ڪرائڻ، پڄ ڏاهہ ڪرڻ، ماڻهن کي مارڻ ۽ اُنهن کي زخمي ڪرڻ جي عيوض اسان کي مفت مانيون ملنديون آهن، مفت

ڪپڙا ڏوپجي ملندا آهن، مفت چانهيون ۽ سموسا ملندا آهن، مفت بوتلون ۽ سگريٽ ملندا آهن، هر شيءِ مفت ملندي آهي، ۽ سڀ کان اهم ڳالهه ته پئسا ۽ يونيورسٽيءَ جي ليڊري ملندي آهي.'

اُن وقت مون سوچيو هو ته هي ڪجهه پئسن، لٽي ڪپڙي ۽ ماني ڳيي لاءِ پنهنجي قوم جي ڏهنن ۽ انسانيت تي اهڙا ڪاپاري ڏڪ ٽا هڻن! اهو سوچي منهنجو روح ڪچو ٽيڙ لڳو هو. مان هن جي روم تان نڪري واش روم ويو هئس، جتي مون کي هنن وحشي درندن ۽ جلادن تي ڏاڍيون اُلٽيون آيون هيون....."

* * * * *

3.4

ٻئي ڏينهن اسان جو پيپر هو مان تڙ تڪڙ ۾ تيار ٿي پنهنجي ڪمري کان ٻاهر نڪتو هوس. ڏٺو هوم ته شاگردن جا لشڪر اسان جي هاسٽل Block – C کان ٽيندا Block – B طرف تيزيءَ سان وڃي رهيا هئا. مان بلاڪ سي جي گيٽ تي جيئن اچي پهتو هوس، ته ڏٺو هوم ته ساجد به تڪڙو تڪڙو واپس اچي رهيو هو. اُن کان اڳ جو مان کانئس ڪجهه پڇان هو هن ئي ٻڏائڻ شروع ڪيو هو.

"هنن "سنڌ جي سڃڻن" هاسٽل جي مين گيٽ کي وڏو تالو لڳائي ڇڏيو آهي. ڪنهن به شاگرد کي اُتان نڪرڻ ڏين."

مون حيران ٿيندي پڇيو هو:

"پر ڇو.....!؟"

"چون ٿا ته فيون گهٽايو شاگردن کي وڌيڪ بسون ڏيون. ۽ يونيورسٽيءَ مان فورسز کي نيڪالي ڏيو."

"Oh! My God!"

"بس يارا! ڇا ڪريون؟"

"اهي ڪوڙا ڪاميد ۽ بينا هٿا چا؟"

"نہ اهي تالو لڳائي پنهنجن ڪمرن ڏانهن هليا ويا آهن."

"پوءِ انتظاميہ تالو ٽوڙائي چو نہ ٽي؟ سيڪيورٽي گارڊز چا ٿا ڪن؟"

"ڏوڙ ٿا پائين! انتظاميہ کي مٿان حڪم هوندو آهي، تہ هي پنهنجا ماڻهو آهن. ٽورا جذباتي آهن. ان کري هنن کي ڪجهہ نہ چئجو."

"Oh! My God! لعنت اٿن."

"رات جيڪي رٿا هنيا، سي سڀ وسري ويا! ڪي شاگرد ٿا چون، تہ بائيڪاٽ ٽي ويو آهي، ڪي ڪجهہ تہ ڪي ڪجهہ ٿا چون."

ساجد ڏاڍو جذباتي ٽي ويو هو. اسان تڪڙيون تڪڙيون وِڪون ڪٽندا، هاسٽل بلاڪ پِي ڏانهن وڌي رهيا هئاسين، جيڪا پوليس هاسٽل ۾ تبيل ٽي چڪي هئي. جيئن اُتي پهتا هئاسين، تہ اُتي موجود انسپيڪٽر کي ساجد ڪاوڙمان چيو هو:

"توهان هنن چند غنڊن کي منهن نٿا ڏئي سگهو، تہ پوءِ توهان جي هتي موجودگيءَ جو ڪهڙو فائدو؟"

انسپيڪٽر ڪِلندي چيو هو:

"مٿان حڪم ناهي سهٹا! نہ تہ هنن کي پنجن منٽن ۾ سِڌو ڪري چڏيون."

"يار منصور! پوءِ يونيورسٽيءَ ۾ ايڏي رينجرس ۽ پوليس چو رهائي اٿئون."

"عام شاگردن ۾ ڏهڪاءُ پکيڙڻ لاءِ پيارا!"

"هنن جي تہ.....!"

"Cool down my dear! Cool down!" مون کي يقين جهڙي اُميد آهي، تہ هڪ ڏينهن پنهنجا تعليمي ادارا ۽ سڌريل سماجن جي تعليمي ادارن جيئن ٽي ويندا."

ايتري ۾ منهنجي موبائيل فون تي تنهنجون مِسڊ ڪالون اچڻ شروع ٽي ويون. منهنجي قدمن ۾ ازخود تيزي اچي وئي هئي. ساجد کي چيو هوم:

"پيارا! جلدي هلُ!"

"چو....؟ پاڃائي پئي مِسڊ ڪالون ڏئي ڇا؟"

"ها يارا"

"ڪٿي آهي؟"

"فزيالاجي ڊپارٽمينٽ جي اڳيان بيٺي آهي."

"توسان ڏاڍي دِل اٽس، ايئن نہ؟"

مون خوش ٿيندي مُرڪي چيو هو:

"ها پيارا!"

"ڇ تنهنجي؟"

"منهنجي بہ ڏاڍي دل اٽس يارا"

"شل سدائين خوش هجو."

"Thanks a lot my dear!"

"Welcome."

مان ڇ ساجد سنڌ يونيورسٽيءَ جي پُٽئين پاسي کان تڪڙا تڪڙا وڃي مهراڻ يونيورسٽيءَ جي لطيف ڇ سڃل هاسٽل پرسان پهتا هئاسين. تہ تو ڪال ڪئي هئي.

"جانو! ڪٿي آهين؟"

"جانان! يونيورسٽيءَ جي پُٽين پهاڻن کان ٿيندو مهراڻ يونيورسٽيءَ جي لطيف ڇ سڃل هاسٽل جي پرسان پهتو آهيان."

تو حيرت مان پڇيو هو:

"چو.....!؟"

"يار هنن يونيورسٽيءَ جي "جوڏن" هاسٽل جي مين گيٽ کي تالو لڳائي ڇڏيو آهي."

"اڇا....!؟"

"هاڻي تون هيئن ڪر، جو اڇي حبيب بئنڪ وٽ بيهہ. مان بہ پنجن منٽ پر اُتي ٿو پهچان."

"ٺيڪ آهي."

مان تمام تيز هلندو حبيب بئنڪ پهتو هوس. منهنجي اهڙي تيزيءَ تي ساجد کان ٿڪ نڪري ويو هو ۽ هن چيو هو:

"مون اڄ کان اڳ ڪنهن کي به ايئن تيز هلندي نه ڏٺو آهي. تون تڪڙو پيو هلين الائي پڄندو ٿو هلين. خبر نه ٿي پوي."

مان فقط ڪِلي پيو هوس. تہ هن چيو هو:

"اهو آهي پيارا"

ساجد پوسٽ آفيس واري رستي کان ٽيندو فيڪلٽيءَ ويو هو مان به منٽن ۾ اچي حبيب بئنڪ پهتو هوس. جتي تون اڳ ئي منهنجو انتظار ڪري رهي هئينءَ. پاڻ هٽ ملائي مليا هئاسين. تہ تو مون کان پڇيو هو:

"چو جانو! ايڏو سهڪين ٿو؟ پڄندو آيو آهين چا؟"

"پڄندو.....!؟ اڙي يار! اُڏندو آيو آهيان."

تون ڪِلي پئي هئينءَ. ۽ منهنجو سجو ٽَڪُ. ڪاوڙ ۽ غصو لحظي ۾ لهي ويا هئا. پڇيو هيئي:

"تائيم گهٽو ٽيو آهي؟"

"ائي..... سادا نَوَ ٽا ٽين!"

"اوهه... هو... هو... ڇ تہ پڇئون!"

"پڇئون نڻا. رکشو ٽا ڪرايون."

مُرڪندي چيو هيئي:

"ٹيڪ آهي."

حبيب بئنڪ باهران بيئل رکشو ڪرائي پاڻ ان ۾ چڙهيا هئاسين. رستي ۾ ڏٺو هوسين. تہ هاسٽل تان ايندڙ اڪثر شاگرد ڊوڙندا پنهنجي پنهنجي ڊپارٽمينٽ پئي ويا. رستي ۾ مون توکان پڇيو هو:

"سڀ پوائنٽون تائيم تي اچي ويون هيون؟"

"ها! پر هاسٽل کي تالو چو لڳائي چڏيو اٽائون؟"

"ان ڪري تہ جيئن غريب سنڌي شاگرد چگو پيپر نه ڪري سگهن."

"Really....!؟"

"نہ تہ پلا ٻُڌاءِ. ميرپورخاص. ٽنڊوالهيار. ٽنڊوجام. ٽنڊو آدم. ٽنڊو محمد خان. هالا. حيدرآباد ۽ جتان ڪٽان پوائنٽن ۾ چڙهي اچي ٻين شاگرد تہ

امتحان ڏين ٿا، پر جيڪي پنهنجي محدود مالي وسيلن سبب هاسٽل تي رهيل آهن، تن سان اهڙي جُٺ چو ڪئي وئي؟"

"ها.....! واقعي ڪو خاص سبب نظر نه ٿو اچي."

"سبب اهو ئي آهي، ته غريب سنڌي شاگردن کي آرام سان پڙهائي ڪرڻ نه ڏجي."

"ها...! تون صحيح ٿو چئين."

"ايتري پر رڪشي واري زور سان اچي فيڪلٽيءَ جي در اڳيان بريڪ لڳائي هئي، پاڻ ٽپو ڏئي رڪشا مان لٿا هئاسين، ۽ مون پنهنجي پرس مان ويهه روپيا ڪڍي رڪشا واري کي ڏنا هئا. پيپر شروع ٿيڻ کي چاليهه منٽن کان وڌيڪ وقت ٿي چڪو هو سنڌ جي انهن سڄڻن جي اهڙي "عظيم ڪارنامي" اسان جا لاهه ڪڍي چڏيا هئا. پاڻ پيپر پنجيتاليهه منٽ دير سان شروع ڪيو هوسين. نتيجي طور ڏيڍ سوال رهجي ويو هو. سنڌ جي انهن سڄڻن جي "عظيم ڪارنامي" جي ڪري هزارين غريب سنڌي شاگردن جي GPA ڏاڪجي وئي هئي، هاسٽل ۽ رهندڙ ڪيترائي سنڌي شاگرد پوزيشن واريءَ ٻوڙمان باهر ٿي ويا هئا.

* * * *

3.5

جيتوڻيڪ تنهنجي گهر جو پسمنظر سياسي هو، پر تنهن هوندي به تنهنجي سياست ۾ دلچسپي بنهه ڪانه هئي. تون به عام نوجوانن وانگي چوندي هئينءَ:

"هڪ شاگرد جو ڪم پڙهڻ آهي، سياست ۾ هنن جو چا وڃي؟"

مان توکي نوجوانن جي سياست ۾ نه رڳو دلچسپي، پر حصو وٺڻ تي به قائل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو هئس. هڪ ڏينهن ڳالهيون ڪندي چيو هيئي:

"يارا! منهنجو خيال آهي، ته شاگردن کي رڳو پنهنجي پڙهائيءَ تي ڌيان ڏيڻ گهرجي. جيڪڏهن ڪو شاگرد اسٽوڊنٽس پاليٽڪس ۾ ٿو وڃي، ته اهو ڪرمنل بڻجي ٿو وڃي. پاڻ وارن 'جوڌن' جو حال نه ٿو ڏسين؟"

"يارا ان کي بہ تون شاگرد سياست ٿي سمجهين؟ هي تہ 'مٽين فرشتن ' جا پرتي ٽيل پگهاردار آهن. جن جو ڪم سنڌ جي تعليم تباهہ ڪرڻ ۽ شاگرد سياست کي گندو مڪروهہ ۽ ڪرمنل بڻائڻ آهي. سڀني سياسي پارٽين جون شاگرد ونگز ايئن نہ آهن. ڪجهہ اهڙيون بہ شاگرد تنظيمون آهن. جيڪي بائيڪاٽ، پٽي، زوري چندي ۽ سڄي سوشل ڪرائيم کي ڪرائيم ٿي سمجهن ٿيون. ۽ ضروري نہ آهي، تہ هر شاگرد سياسي پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي. پر هو سياسي شعور ضرور رکي ۽ جنهن ڏر کي صحيح سمجهي ٿو تنهن سان همدرديءَ طور لاڳاپيل رهي ۽ پنهنجي وطن ۽ قوم لاءِ ڪردار ادا ڪري."

"ها! تون صحيح ٿو چئين. اسان کي پنهنجي وطن ۽ قوم جي پلي لاءِ ضرور ڪجهہ ڪرڻ کپي."

"ها يارا سڀ جي چوندا 'اهو اسان جو ڪم تہ آهي. اسان جو ڪم فلاٽو آهي'. تہ پوءِ اسان جا مسئلا ڪيئن حل ٿيندا؟"

"ها....."

"سياٽي پاٽيءَ جي هٽرادو کوت. گريٽر ٽل ڪٽنل ۽ ڪالاباغ ڊيم خلاف سکر کان ڪراچيءَ تائين نڪتل پيادل لانگ مارچ حيدرآباد پهچي رهيو آهي. مان چاهيان ٿو تہ تون ۽ مان بہ هوٽل سٽي گيٽ کان پريس ڪلب تائين ان ۾ شامل ٿيون. تون ان لانگ مارچ ۾ شريڪ ٿيندين؟"

"ها بلڪل! توسان گڏ تہ مان جهنم ۾ بہ هلي هلان!"

پاڻ ڪِلي پيا هئاسين. تو پڇيو هو:

"يارا هڏي گرميءَ ۽ نٽهڻ اُس ۾ سکر کان ڪراچيءَ تائين پيرين پنڌ لانگ مارچ ۾ ماڻهو ڪيئن پنڌ ڪندا هوندا؟"

"جذبو ڪابہ گرمي، سردي ۽ بيءَ ڪنهن بہ تڪليف کي نہ ڏسندو آهي."

"ها يارا! تون صحيح ٿو چئين. جذبي کان سواءِ ايئن پنڌ نہ ٿو ڪري سگهجي."

"پوءِ چا ٽي چئين؟ پنهنجن مظلوم ۽ محڪوم مارو ماڻهن جي حقن لاءِ سياٽي مارچ ۾ شرڪت ڪندين؟"

"ها بلڪل!"

"Very good.... سپاٽي منجهند جو ٻين وڳي لانگ مارچ سٽي گيٽ هوٽل پهچندو پاڻ هتان هڪ وڳي شٽل ۾ هلنداسين."

"ٺيڪ آهي."

ٻئي ڏينهن پاڻ هڪ وڳي شٽل بس ۾ چڙهي سٽي گيٽ هوٽل پرسان پهتا هئاسين. لانگ مارچ جي آڇيان لاءِ وڏا استقبالہ لڳايا ويا هئا. مون اتي موجود ان سياسي پارٽيءَ جي رضاڪارن کي ٻڌايو هو تہ اسان ٻئي يونيورسٽيءَ کان خاص طور تي هن لانگ مارچ ۾ شرڪت ڪرڻ لاءِ آيا آهيون. ۽ ڪائنس پڇيو هوم تہ مارچ ڪهڙي وقت ايندو. هن چيو هو:

"مارچ اسري يونيورسٽي ڪراس ڪري چڪو آهي. ڪجهہ دير ۾ پهچڻ وارو آهي. سوا ٻہ يا اڍائي ٽي ويندا."

اهو ٻڌي تو چيو هو:

"هل تہ هلي تيستائين پاڻ مڌوي ريسٽورنٽ ۾ ٽا ويهون."

"ٺيڪ آهي، هلُ!"

پاڻ مڌوي ريسٽورنٽ جي فيملي هال ۾ هلي ويٺا هئاسين. تہ تو پڇيو هو:

"هيءَ لانگ مارچ ڪنهن ڪومپرسٽ تنظيم جو آهي؟"

"هنن کي ڪومپرسٽ ٻہ چيو ويندو آهي، پر هنن پاڻ کي ڪڏهن ٻہ ڪومپرسٽ Claim ناهي ڪيو. بنيادي طور تي هي ڪاهي ڏر جا ماڻهو آهن. پر هنن جو قومي اشوز تي ٻہ تمام وڏو ۽ ڏاڍو زبردست اسٽينڊ آهي."

"هونهہ..... پلا تون ڪومپرسٽ آهين؟"

"نہ يارا مان ڪومپرسٽ نہ آهيان."

"چو.....؟ توکي پنهنجيءَ قوم سان پيار نہ آهي؟"

"مون کي منهنجيءَ قوم سان بلڪل پيار آهي. مان پنهنجيءَ قوم سان بيحد محبت ڪريان ٿو ان جي بيحد عزت ۽ احترام ڪريان ٿو پنهنجيءَ قوم جي عوام جي حقن جي ڀالهہ ڪريان ٿو انهيءَ سلسلي ۾ اڄ پاڻ هن لانگ مارچ ۾ شريڪ ٿيڻ آيا آهيون. پنهنجيءَ قوم تي جڏهن ٻہ ڏکيو وقت آيو تہ شايد مان پهرين صفن ۾ هجان. مان پنهنجيءَ قوم سان اٿاهہ محبت تہ ڪريان ٿو. پر ان جي پرستش نہ ٿو ڪريان. ها! توهان مون کي وطن دوست ۽ عوام دوست چئي سگهو ٿا."

"اڇا.....!؟"

"ڀ ٻيو ته منهنجي پيار جو محور سڄي عالم جا سڀ انسان آهن. جڏهن مان دنيا جي هر انسان سان رڳو انسان هجڻ ناتي بيپناهه محبت ڪريان ٿو ته پوءِ مان پنهنجي محبت کي رڳو پنهنجيءَ قوم تائين محدود ڇو ڪريان؟"

"تنهنجي ڳالهه آهي ته صحيح. پر الاءِ ڇو ٻڌندي ڪجهه عجيب پئي لڳي!"

"ڏس نا مان جڏهن اکيون بند ڪري کوليان ٿو تڏهن سڀ کان اڳ منهنجي نظر جي سامهون منهنجي قوم آهي. پهرين نظر ۾ سڀ کان اڳ مان پنهنجيءَ قوم کي ڏسان ٿو. پر پوءِ منهنجي نيٺ نهار ۾ پوري عالم جون سڀ قومون ڀ اُنهن جا امن پسند عوام آهن. منهنجيءَ قوم تي جڏهن به ڪو ظلم ٿئي ٿو ته اهو ظلم ازخود مون تي به ٿئي ٿو ڇو ته مان هن قوم جو حصو آهيان. پر جڏهن دنيا ۾ ڪٿي به ڪنهن به قوم سان جيڪڏهن ڪو ظلم ٿئي ٿو ته اهو ظلم به مون کي پاڻ تي ٿيندي محسوس ٿئي ٿو."

"ها يار.....! مون سان به ايئن ئي ٿيندو آهي. ها.....! تو هنن جي باري ۾ ٻڌايو پئي ته هي ڪير آهن.....؟"

"هي اصل ۾ ڪابي ڏر جا سياسي فرد آهن. هي طبقاتي سسٽم جو خاتمو آڻي. قومي ڀ جمهوري انقلاب آڻڻ چاهين ٿا."

"اڇا.....!"

تو موضوع تبديل ڪيو هو:

"پلا هن هوٽل وارن کي ڪجهه آڻڻ لاءِ چيو اٿئي؟"

"نه يارا هينئر ئي سڏي ٿو وڃان. پر ٻڌاءِ ته سهي. پاڻ چا ٿا کائون؟"

"ها يارا منجهند جي مانيءَ جو وقت ٿي ويو آهي. به گرهه ماني کائي وڃجي."

"هڪ چڪن برياني ڀ ۽ ڪولڊ ڊرنڪس چوانس؟"

"هڪ برياني ٿوري ته نه ٿيندي؟"

"نه يار..... هتي برياني جي پليٽ نه پر ڊيش هوندو آهي. پوري پڄجي ويندي."

تو مُرڪي شرارتي انداز ۾ چيو هو:

"الاهه.....! توکي موٽوبه ته ناهٽو آهي نه؟"

پاڻ ڪِلي پيا هئاسين. برياني ۽ بوتلون گهرائي مانجهاندو ڪري باهر نڪري آيا هئاسين. پڇا ڪرڻ تي ٻڌايو هئائون. ته لانگ مارچ ۾ڪرا منديءَ تي پهتو آهي. بس ڪجهه ئي منٽن ۾ پهچي ويندو. باهر نٿهڻ اُس جو وڏو ڪاڙهو لڳو پيو هو. اسان هڪ پٽ جي اوٽ وٺي بيهي رهيا هئاسين. ڪجهه ئي منٽن ۾ هزارين ماڻهن جو سمنڊ چوليون هٽندو اڳتي وڌندو پئي آيو. تو مارچ کي ڏسي حيران ٿيندي چيو هو:

"آئي..... مُنا! مون اڄ کان اڳ ايترا سارا ماڻهو ڪڏهن به گڏ نه ڏٺا آهن."

"متان نه مڃين! اسان سان گڏ هوندينءَ ته اهڙا مزا پئي ڏسندينءَ."

تو ڪِلي مون ڏانهن نهاريو هو منهنجا نيڻ ۾ دل ٺري پيا هئا. دماغ تازو توانو ٿي ويو هو پوءِ چيو هيئي:

"ها سائين! بلڪل.....!"

مارچ پرسان پهچي چڪو هو لائوڊ اسپيڪر تان وڏا آواز اڇڻ لڳا هئا:

"هن عظيم الشان، تاريخي، قومي، عوامي، جمهوري ۽ پُرامن لانگ مارچ ۾ شريڪ سنڌ جي سمورن سرويچ پائرن ۽ بهادر سنڌيائٽين کي حيدرآباد پهچڻ تي پليڪار ڪريون ٿا ۽ کين اهڙي عظيم قرباني ۽ تي خراج تحسين پيش ڪريون ٿا. ان سان گڏوگڏ حيدرآباد ۾ آسپاس جي وڪيلن، صحافين، اديبن، ليکڪن، شاعرن ۽ سنڌ يونيورسٽيءَ، زرعي يونيورسٽيءَ، لياقت ميڊيڪل يونيورسٽيءَ ۽ مهراڻ انجنيئرنگ يونيورسٽيءَ جي استادن ۽ شاگردن جا پڻ ٿورائتا آهيون، جن اسان جي سڏ ۾ سڏ ڏئي سنڌ ڏرتيءَ جي سچي سپوت هجڻ جو ثبوت ڏنو آهي."

اهو ٻڌي مون توکي چيو هو:

"ڏِس ڏِس..... پنهنجي لائوڊ اسپيڪرن تي نيڪي پئي ٿئي!"

"ڪٿي؟"

"اڙي يارا سنڌ يونيورسٽيءَ جي شاگردن جو ٿورا پيا مڃين، ۽ کين سنڌ ڏرتيءَ جو سچو سپوت ٿا چون. پاڻ سنڌ يونيورسٽيءَ جا شاگرد نه آهيون چا؟"

تو ڪِلندي چيو هو:

"ها.....!"

"پوءِ.....!؟"

"يارا هڪ ڀالهه ته ٻڌاءِ، هتي جيڪي مرد آيا آهن، تن کي ته سچو سپوت چون ٿا، پر اسان عورتن کي سچيون سُپتريون چو نٿا چون؟"

مون مُرڪندي چيو هو:

"تون صحيح ٽي چئين. بلڪل چوڻ گهرجي. پر پدرشاهاڻي نظام جي هولي ۽ پدرشاهاڻين روايتن جي پاسبان هوندي آهي."

لانگ مارچ سنڌي گيٽ کان پريس ڪلب لاءِ نڪري چڪو هو اسان ۽ ان هزارين ماڻهن جي سمنڊ ۾ لهي ويا هئاسين. تمام گهڻي گرميءَ جي باوجود ماڻهن جا حوصلا بلند هئا. اڳيان هلندڙ مزاد ترڪ مان زوردار نعرا لڳي رهيا هئا:

"ڊيم ڊيم.....؟ شيم شيم.....!"

"ڊيم سمورا.....؟ نا منظورا"

"چشما - جهلم لنڪ ڪئنال.....؟ بند ڪريو بند ڪريو!"

"توسان-پنجند لنڪ ڪئنال.....؟ بند ڪريو بند ڪريو!"

"درياهه تي ڏاڙا.....؟ نا منظورا!"

"ٽل ڪئنال.....؟ نا منظور؟"

ماڻهن اُپ ڏارندڙ نعرا پئي هنيا، پاڻ ۾ نعرن هٽندڙن ۾ شامل ٿي ويا هئاسين. تو پڇيو هو:

"تونسا-پنجند ۽ چشما-جهلم لنڪ ڪئنال ڇا آهن؟"

مون توکي ٻُڌايو هو:

"اهي ڪئنال تربيلا ڊيم مان غير قانوني طور ڪڍيا ويا آهن. جيڪي جڏهن ٺهيا پئي، ته سنڌي عوام تمام گهڻي مزاحمت ڪئي هئي ۽ چيو هو ته انهن ڪئنالن کي سنڌ جو پاڻي چورائي وهايو ويندو. پر 'مٽين صاحبن' فرمايو ته جڏهن برساتون پوندیون ۽ ڊيم جي سطح کان پاڻي مٿي چڙهندو ته پوءِ ان ۾ چوڙ ڪيو ويندو. پر هنن تاريخي ويساهه گهاتي ڪري، انهن ڪئنالن کي ٻارنهن مهينا ئي کولي ڇڏيو."

"اڇا..... يارا لعنت هجين. وڏا ڪي حرامي آهن!"

"ها يار....! هو وڏا ڪي حرام نہ پر وڏا حرامي ئي آهن."

لانگ مارچ تِلڪ چاڙهي لهي ريلوي اسٽيشن روڊ تي هلي رهيو هو مٽان فليٽن مان ماڻهو وڌيڪ حيرت منجهان لانگ مارچ کي ڏسي رهيا هئا. نعرن ۾ وڌو پُرجوش اضافو ٿي رهيو هو.

"سنڌ جي دشمنن تي.....؟ لعنتا"

اسان به نعرن جا جواب ڏئي رهيا هئاسين. لانگ مارچ حيدر بخش جتوئي چوڪ ڪراس ڪري ڊاڪٽر نبي بخش خان ماڊل اسڪول اولڊ ڪئمپس سنڌ يونيورسٽيءَ طرف وڌي رهيو هو جتان پوءِ ڏيئلداس ڪلب ميٽارام هاسٽل ۾ ريڊيو حيدرآباد کان ٽيندو پريس ڪلب پهچڻو هو. ڏيئلداس ڪلب پار ڪري اسان لانگ مارچ سان پريس ڪلب پهتا هئاسين. تہ تو چيو هو:

"يارا ٽڪجي پياسين!"

اها ڳالهہ ٻڌي مارچ ۾ شريڪ هڪ عورت توکان پڇيو هو:

"ڪٿان آيا آهيو؟"

تو چيو هوس:

"سنڌ يونيورسٽيءَ کان."

"لانگ مارچ ۾ ڪٿان شريڪ ٿيا آهيو؟"

"سنڌي گيت کان."

"سنڌي گيت کان هيستائين آيا آهيو ۽ ٽڪجي پيا آهيو! مان سکر کان هلي آهيان ۽ اڃان ناهيان ٽڪي!"

حيران ٽيندي اسان ان اڌول عورت کي ٻيرن کان مٿي تائين ڏٺو هو. هن عورت جي ٻيرن ۾ هڪ ڪُٽل چپل پاتل هئي ۽ سندس ٻيرن ۾ پٽيون ٻڌل هيون. اسان هن کي سليوٽ ڪندي چيو هو:

"اديا تنهنجي جذبي ۽ عظمت کي سلام آهي."

هوءَ مُرڪي پئي هئي. اسان جي ان Appreciation هن جي اکين ۾ چمڪ ۽ چهري تي مُرڪ پکيڙي ڇڏي هئي. سندس منهن ڀهڪي پيو هو. ايئن پئي لڳو جڙ سکر کان حيدرآباد تائين جي ڪيل پنڌ جو هن کي اُجورو ملي ويو هجي. ۽ ڪراچيءَ تائين پنڌ ڪرڻ لاءِ ڪيس نئين سگهہ ملي وئي هجي.

* * * * *

3.6

اُن ڏينهن مان تنهنجي پهچڻ کان اڳ ئي فزيالاجي ڊپارٽمينٽ پهچي چڪو هوس. تون پوائنٽ مان لٽي هئينءَ، تہ ايئن لڳو هوم جڻ دل تان وڏا بار لٿا هجن. مُرڪي هٿ ملايو هوسين. تو پڇيو هو:

"تنهنجو موبائيل فون ڇو بند آهي؟"

مون چيو هو:

"يارا رات ڪجهہ ڇوڪرا منهنجي ڪمري تي آيا. چيائون تہ سندن دوست سان جامشوري ڦاٽڪ تي حادثو ٿي ٻيو آهي. هو انتهائي غريب ڇوڪرو آهي. ان حادثي ۾ سندس حالت ڏاڍي ڳڻتيءَ جوڳي ٿي پئي آهي. هن جي علاج لاءِ پئسن جي سخت ضرورت آهي. مهرباني ڪري اوهان هن جي زندگي بچائڻ لاءِ اسان جي مدد ڪريو. هن جا ٻُڌڻا ماڻ پيءُ اوهان کي ڏاڍيون دعائون ڏيندا. پريشانيءَ جا پاوَهنن جي چهري تي ئي نمايان هئا. مون کانئن پڇيو:

'ٻين ڪمرن تان ڇوڪرن کي ڪجهہ چندو ڏنو اٿوَ؟'

چيائون:

'بس سائين! ڪو پنج روپيا ، تہ ڪو ڏهہ روپيا مس ٿو ڏي. شاگردن جي اڪثريت اهو سمجهي چندو نہ ٿي ڏئي، تہ اسان بہ ڪوڙن ڪامريڊن جيئن ڪوڙا ڳالهايون.'

'ها يارا هنن ڏانهن بہ ڏوهہ نہ آهي. پر هن وقت تائين اوهان کي گهٽو چندو مليو آهي؟'

'سائين! سيڪاسٽلون لتاڙي آيا آهيون. ٻہ ٽي هزار مس ٽيندا.'

'ڊاڪٽر چا ٿا چون؟ گهٽو خرچ لڳندو؟'

'سائين! چون ٿا تہ گهٽ ۾ گهٽ پنجاهہ هزار روپيا لڳندا!!'

مون کين ڏاڍي افسوس مان چيو:

'اوهہ.....! پوءِ ٻين پئسن جو بندوبست ڪيئن ڪندا؟'

'صبح جو هن جي ڊپارٽمينٽ ويندا سين. هن جي ڪلاس فيلوز شاگردن ۽ استادن کي مدد لاءِ عرض ڪندا سين.'

مون پنهنجي موبائيل فون بند ڪري، بيٽري ڪڍڻ کان پوءِ سر ڪڍندي چيو:

'يارا! هن وقت تہ مون وٽ صفا پئسا نہ آهن.'

مون ڏٺو تہ منهنجو اهو جملو ٻڌي هنن جا مُنهن لهي ويا، هڪ نوجوان ڳٻٽيءَ مان چيو:

'سائين! اوهان کان جيترو ٿي سگهي، اسان جي مدد ڪريو اسان جو دوست بيوس، لاچار، مجبور ۽ بي واهو ٿيو اسپتال ۾ پيو آهي، هن جا ڪُراڙا ماءُ پيءُ توهان کي ڏاڍيون دعائون ڪندا. '

مون سر پنهنجي پرس ۾ رکي، موبائيل هنن ڏانهن وڌائيندي چيو:

'هيءَ منهنجي موبائيل فون وکٽي، ان جا پئسا چندي ۾ شامل ڪري ڇڏيو.'

منهنجي اها ڳالهہ ٻڌي سڀ حيران رهجي ويا، هڪ نوجوان حيرانگيءَ جي حد اورانگهي چيو:

'پر سائين! اها تہ اوهان استعمال ٿا ڪريو!؟ '

'پيارا! منهنجي موبائيل فون استعمال ڪرڻ کان ڪنهن جي جان جو بچڻ وڌيڪ اهم آهي.'

حيرت هنن جي اکين مان ٻَکي رهي هئي، ڪنهن ۾ هٽ وڌائي مون کان موبائيل فون نہ پئي ورتي، هنن کي يقين ئي نہ پئي آيو تہ ڪو ايئن ۾ ڪري سگهي ٿو مون هڪ شاگرد کي موبائيل فون هٽ ۾ ڏيندي چيو:

'جي اوهان چاهيو تہ هيءَ اڄ ئي سوسائٽيءَ ۾ ۽ هزار روپين تائين کپي سگهي ٿي، نہ تہ صبح جو جامشوري ڦاٽڪ تي کپائي ڇڏجوس.'

هڪ نوجوان وڏيءَ حيرت مان پڇيو:

'سائين! هن جو توهان سان ڪوبہ رشتو نہ آهي، تڏهن بہ توهان.....!!'

مون کيس پوري يقين سان چيو هو: 'انسانيت کان وڏو ٻيو ڪوبہ رشتو نہ آهي، منهنجا ياءُ!'

پوءِ هو مون کي وڏيون دعائون ڏيندا هليا ويا. سچ پچين جانان! هنن جي مدد ڪري ڏاڍو سکون مليو. مان هن وقت تائين هڪ وڏي ڪيف ۾ آهيان. دنيا جو سڀ کان وڏو سکون ۽ مزو وٺڻ ۾ نہ پر ڏيڻ ۾ آهي."

اسان زولاجي ڊپارٽمينٽ جي ٻاهران واري ڪينٽين تي هلي وينا هئاسين. تون تمام گهٽي پيار مان مون کي ڏسي رهي هئينءَ. ڪجهه لمحن کان پوءِ منهنجو هٿ پڪڑي، ان کي چُمي چيو هيئي:

"I am proud of you my sweet heart!"

"Me too my love!"

"تون ڏاڍو عجيب آهين!"

"چو....!؟"

"بس..... تون ڏاڍو عجيب آهين. ڪڏهن پنهنجي ميس جا پئسا ڏئي، ڪنهن جي في ۾ مدد ڪرين، ۽ سڄو مهينو رڳو هڪ وقت جي مانيُ کائين، ڪڏهن ڪنهن غريب کي پنهنجا ڪپڑا ۽ بوٽ ڏئي چڏين، پراڻن ڪمن لاءِ پنهنجا پئسا، وقت ۽ توانايون خرچ ڪرين. اڄان عجيب نه آهين!؟"

"ان عجيب هجڻ جا مزا به وڏا عجيب اٿئي! سچ پچين، ته ڪنهن به ماڻهوءَ جي ڪم اچي جا خوشي ملندي اٿم شايد تنهن کي ئي حقيقي خوشي چوندا آهن."

"ها يار....!"

"يار! منهنجي هڪ نصيحت اٿئي، ته هميشه ضرورتمندن جي جيتري توکان پُڄي سگهي، ضرور مدد ڪجانءِ."

"ضرور....!"

"پوءِ ڏسجانءِ، توکي ڪيڏي خوشي ۽ سڪون ٿو ملي."

"ها...."

پاڻ ڪجهه منٽن ۾ چانهه پي اُٿيا هئاسين. تون خوشيءَ ۾ ڏاڍي ٻهڪي رهي هئينءَ، تنهنجون اکيون ۽ چهرو چمڪي رهيا هئا. آرٽس فيڪلٽيءَ جي در وٽ پهچندي چيو هيئي:

"هل پاڻ ڪجهه دير فيڪلٽيءَ جي چت تي تا هلي ويهون."

"چو....!؟"

"بس ايئن ئي."

تون خوشيءَ ۾ ڏاڍي ٻهڪي رهي هئينءَ، ان خوشيءَ واري ٻهڪ ۾ هاڻي تون ٿورڙي شرمائجي به وئي هئينءَ. اسان پبلڪ ايڊمنسٽريشن ۽ اردو

ڊپارٽمينٽ جي چٽ واري پاسي، فيڪلٽيءَ جي ڊگهي برّ جي وڃ جي لامن جي ڇانوَ ۾ پٽَ کي ٽيڪ ڏئي ويهي رهيا هئاسين. تون پنهنجي ٻانهن منهنجي چيلهه ۾ ورائي ۽ پنهنجو ڪنڌ منهنجي ڪنڌ تي رکي پٽڪي رهي هئينءَ:

"You are great!، تون ڏاڍو پلو آهين مُنا! تون ڏاڍو پلو آهين، تون ڏاڍو مهربان ۽ ٻاجهارو آهين، تو ۾ منهنجو ساهه اٽڪيو! تون مون کي ڏاڍو پيارو آهين....."

ڪجهه منٽن کانپوءِ چيو هيئي:

"مُنا...!"

"جيءِ مِني!"

"تون منهنجو آهين نه؟"

"ها جانان! مان تنهنجو آهيان."

"سڄو سارو منهنجو؟"

"بلڪل..... سڄو سارو تنهنجو!"

"سچي....!؟"

"سچي....!"

تون منهنجي منهن کي پنهنجن هٿن ۾ جهلي، منهنجي نيٽن کي ڏسي رهي هئينءَ، تنهنجون نرم ۽ ملائم آڱريون منهنجن ڳلن تي آهستگيءَ ۽ نفسات سان ڦِرڻ لڳيون هيون. تنهنجا ڪوسڙا ساهه منهنجن ساهن سان ٽڪرائجي رهيا هئا. ايئن پئي لڳو جڙ تون مون کي چپن سان ڏسي ۽ اکين سان چُمي رهي هجين. ڪجهه ئي لمحن ۾ تنهنجن چپن منهنجن ڳلن کي چُمڻ شروع ڪيو ۽ ٻئي لمحي تو پنهنجا چَپ منهنجن چپن تي رکي ڇڏيا هئا. ڪجهه ئي لمحن ۾ پاڻ خمارن جي ستين آسمان تي هئاسين. هن ڪيف جا چا تہ عجب احساس هئا.....

* * * * *

3.7

مئڈم گلمينا ڏاڍي مهربان، شفيق، رحمدل، حساس، بهادر ۽ معزز انسان آهي. ڇا ته پُروقار شخصيت اٿس، هوءَ اسان کي ڏاڍو پائيندي هئي، هن جهڙي انسانن جي دنيا ۾ جي گهٽائي ٿي پئي، ته شايد دنيا ڏاڍي بهتر ٿي پئي، هن کي اسان جو ۽ هر شاگرد جو پنهنجي اولاد جيئن خيال هوندو هو ڪو شاگرد ڪلاس ۾ غير حاضر هوندو هو ته ٻين استادن جيئن ايئن نه چوندي هئي، ته "چورا ۽ چوريون وتن ٽا سجو ڏينهن رُلندا، پڙهڻ کان آگوئو باقي سجو ڏينهن رُل رُلان ۾ پورا." پر ميڈم گلمينا پچندي هئي:

"فلاٽو نه آيو آهي، ايئن نه ته طبيعت ٺيڪ نه هجيس!"

جيڪڏهن ڪو شاگرد ٻڌائيندو هوس ته:

"نه مئڈم! طبيعت ٺيڪ هيس، پر الاءِ ڇو نه آيو آهي؟"

"ايئن نه آيو آهي، ته ٺيڪ آهي، پر خدا ڪري ڪو مسئلو نه ٿيو هجيس."

هر معاملي تي ڏاڍي Positive Approach رکندي هئي. هڪ پيري جڏهن يونيورسٽيءَ ۾ بائيڪاٽ ڪيو ويو هو ته پاڻ هن وٽ هليا هئاسين، هوءَ اُداس هئي، اسان کي پنهنجي آفيس ڏانهن ايندي ڏسي چيو هئائين:

"اڇو اڇو منصورا سنڌيا! ڪهڙا حال آهن منهنجا ٻچڙؤ؟"

اسان سندس سامهون ڪرسين ۾ ويهندي چيو هو:

"ٺيڪ آهن ميڈما! اوهان به ٺيڪ ۽ آهيو؟"

"ها.... مان به ٺيڪ آهيان."

مون کانئس پڇيو هو:

"ڇو ميڈما! اڄ اوهان ڪجهه اُداس پيون نظر اچو؟"

"هو لوفر خوامخواهه بائيڪاٽ ڪرائي ويا، ان جي ڪري طبيعت خراب ٿي وئي آهي."

"هونهه..... بس ميڈما! اوهان اُداس نه ٿيو."

"اها اُداسي نيچرل آهي منصورا! مان جڏهن سوچيان ٿي، ته منهنجي قوم جي ٻارن جو مستقبل تباهه ٻيو ٿئي، هنن جو وقت ۽ پئسو ضايع ٻيو ٿئي....

هتي جيڪب آباد، ڪشمور، گهوٽڪي، ننگرپارڪر، ملهي، عمرڪوٽ، لاڙڪاڻي ۽ الاءِ ڪٿان ڪٿان هار پڙهڻ لاءِ اچن ٿا، پر هتي ڪڏهن بائيڪاٽ ٿا ٿين، ته وري ڪڏهن استاد ڪلاس نٿا وٺن، اهو لقاءُ ڏسي مون کي ته وڏو ٿا پون منصورا!"

پاڻ ڪجهه لمحن لاءِ خاموش ٿي ويا هئاسين، ته ميڊم گلمينا وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:

"مان به چاهيان، ته هين پروفيسرن جيئن اچي صحيح ڪري هلي وڃان، مون کي ڪو ڪجهه نه چوندو، اٽلندو سڀ خوش ٿيندا، ته هوءَ به اسان وانگر سسٽم جو حصو ٿي وئي آهي، پر مان هن ئي مقدس اداري ۾ پڙهي آهيان، هاڻي هتي ئي پڙهايان پئي، مون پنهنجي زندگيءَ جا پنجٽيهه سال هن اداري کي ڏنا آهن، هن اداري جي ايئن تباهي ڏسندي، منهنجو ته رت ٿو ٽڇڪي منصورا!"

"ها ميڊما اوهان صحيح ٿيون چئو، ان صورتحال ۾ ته هر باضمير فرد کي ايئن ئي تڪليف ٿيندي، جيئن اوهان کي ٿئي پئي."

"منهنجي وقت تي اچڻ ۽ وقت تي وڃڻ ۾ به هنن جي سينن تي مُڱ پيا ڏرجن..... ٿوري ٿوري ڳالهه تي نوٽيس ڪڍيو وينا آهن..... حق حلال سان ڏيوٽي به ڪرڻ نٿا ڏين."

"خير آهي ميڊما هوندئن ئي حق ۽ سچ جي واٽ اڳانگي هوندي آهي، جنهن تي رهڻو سچا، ڪرا ۽ باضمير ماڻهو ئي هلي سگهندا آهن."

"هاڻي هو جي توهان کي مون وٽ ويڻي ڏسندا، ته اوهان جي رزلٽ ڏَکي ڇڏيندا."

"ميڊما لطيف سائينءَ چيو آهي، ته:

چگا ڪن چگايون، مدايون هنن،

جو وڙ جڙي جن سين، سو وڙ سيئي ڪن.

هو ٻيو ڪري به چا ٿا سگهن؟ جيڪو هنن جو وَڙُ آهي، هو اهو ئي ڪندا، جيڪو هنن جو اختيار آهي، ان ۾ جي هو اسان کي ڏَڪ ڏيندا، ته پلي ڏين، پر فيل ٿيڻ جي ڊپ کان ڊڄي اوهان وٽ نه اچون، گهٽ ۾ گهٽ اسان کان ايئن نه ٿيندو."

منهنجي اها ڳالهه ٻڌي ميڊم مُرڪي پئي هئي. ايتري ۾ هڪ آڇاتل شخص سلام ڪري آفيس ۾ گهڙي آيو هو هو هڪ بار بي ڪيو جو سيلز ايجنٽ هو. هن پنهنجو تعارف ڪرائيندي چيو هو:

"مان لالازار بار بي ڪيو مان آيو آهيان. اسان جو هي‌ءَ بار بي ڪيو ڏُليلي ڪٽنال جي ڪپ تي ڏاڍي ڪُليل آبهوا واري زبردست هنڌ تي آهي. اسان يونيورسٽيءَ جي استادن جي مفت ميمبرشپ ٿا ڪريون ۽ ڪين بل ۾ 50 سيڪڙو رعايت ٿا ڏيون. اوهان مفت ميمبرشپ حاصل ڪريو. ۽ ڪڏهن ڪڏهن ويڪينڊ تي پاڻ يا پنهنجن مهمانن سان اچي. اسان کي خدمت جو موقعو ڏيو."

ميڊم مُرڪي ان بار بي ڪيو جي بروشر کي ڏسڻ لڳي هئي. بروشر ڏسندي سيلزمين کان پڇيو هئائين:

"پلا استادن سان ئي خاص مهرماني ڇو ڪئي اٿو؟"

هن جواب ڏنو هو:

"ميڊم! اها ته اسان جي مالڪ کي خبر آهي؟"

"اڇا....! پلا توهان جو مالڪ ڪير صاحب آهي؟"

هن وڏي فخر مان داڍي سان ٻڌايو هو:

"مسٽر ڪرنل راشد سعيد خان صاحب."

ميڊم هن کان وڌيڪ حيرت مان پڇيو هو:

"اوهان جو مالڪ فوج ۾ ڪرنل آهي؟"

هن مُرڪندي فخر مان چيو هو:

"جي ها ميڊم!"

سڄيءَ حيرت ۽ ٿوريءَ ڪاوڙ مان ميڊم پڇيو هو:

"توهان جي ان ڪرنل صاحب سان ملاقات ٿيندي آهي؟"

"جي ها ميڊم!"

ميڊم ٿورو ڪاوڙ ۽ شوخيءَ مان چيو هوس:

"اوهان پنهنجي مسٽر ڪرنل ارشد سعيد خان صاحب کي چئجو ته پروفيسر گلمينا اوهان لاءِ چيو آهي. ته هي اڇڪلهه اوهان کهڙا ڪم ڪرڻ

شروع کيا آهن. ٽيڪا ۽ اوهان ٽا ڪٽو پيٽرول ۽ اوهان ٽا ڪپايو ڪيڪ ۽ اوهان ٽا ڪپايو پاٽي ۽ اوهان ٽا ڪپايو بٽنڪون ۽ اوهان ٽا هلايو اسڪول، ڪاليج ۾ يونيورسٽيون ۽ اوهان کولي رهيا آهيو ۾ هاٽي ريسٽورانٽ ۾ باربي ڪيوز ۽ ڪولڊ شروع کيا اٽوا ڪجهه ڪم ته سويلين لاءِ ڇڏيوا اوهان پنهنجي ملڪ جي حفاظت ڪرڻ وارو عظيم ڪم ئي ڪريو ته بهتر ٿيندو اهو بار بي ڪيو ڪنهن سويلين جو هجي ها، ته مان ان جي ضرور ميمبر ٿيان ها، مان ان ڪرنل جي بار بي ڪيو جي ميمبر نه ٿي ٿيان، ۾ ها! پنهنجي ڪرنل صاحب کي منهنجو نيا پو ياد سان ڏجو۔ خدا حافظ!"

هن پنهنجو سامان ڪنيو هو ۾ ڪنڌ جهڪائي واپس هليو ويو هو. مون پيار مان مُرڪي ميڊم کي ڏٺو هو هن مون کي چيو هو:

"پٺان! ظلم ته ڏسو! هر شيءِ لُٽي ڪائي ويا آهن. اڃان پيٽ نه ٿو پرجين. هاٽي هوٽل ۾ اهي ٿا کولين. باقي ٻيا ماڻهو ڪهڙا ڏنڌا ڪندا؟"

"اوهان صحيح ٿيون چئو ميڊم! پر اوهان کي پؤ نه ٿو ٿئي. اوهان ايڪويهين گريڊ جي سرڪاري نوڪريءَ ۾ آهيو ۾ هو اڃي ڪاري جا مالڪ لڳا ٻيا آهن!؟"

"ارڙي.... ڏڃي ڏڃي ته اسان پنهنجا شهر ڪُرايا سين. تعليم ڪُرائيسين. پاٽي ڪُرايوسين. سيڀ وسيلا ڪُرجن ٻيا. هر شيءِ ڪَسجي وئي آهي. ٻيو ڇا بچيو آهي اسان وٽ؟ پنهنجي زندگيءَ جا پنجاهه سال گذاري چڪي آهيان. هاٽي هي مون کي ڦاهيءَ تي چاڙهن. ته پلي وڃي چاڙهن. مان پنهنجي وطن ۾ قوم جي حقن لاءِ ڦاهي ۾ چڙهي وڃان. ته ان کان وڏ فخر جهڙي ٻي ڪهڙي ٿيندي"

مون مُرڪندي ميڊم کي چيو هو:

"اوهان ڏاڍيون بهادر عورت آهيو ميڊم!"

ميڊم رڳو مُرڪي چيو هو:

"هاٽي استادن کي لالچون ڏئي ۾ ڊيڄاري جاسوسي ڪرائيندا."

اسان مُرڪي ٻيا هٽاسين. مون چيو هو:

"ڪرنل صاحب کي نيا پو ملندو ته سوچيندو:

'متان ايئن سمجهين. مُٺا مور سارا!'"

اسان سيڀ ڪِلي ٻيا هٽاسين. ميڊم چيو هو:

"مون اهو نيا پو شعوري طور موڪليو. پلي هنن کي خبر پئي، تہ ماٺهو هنن جي ڪمن کي جاڻي ويا آهن: ۽ انهن کان ڊجن نہ ٿا."

"اهو بلڪل صحيح ڪيوَ ميڊم!"

ميڊم مُرڪي رهي هئي، پر ان ۾ شوخي نمايان هئي.

* * * * *

3.8

ان ڏينهن به تون روز جيئن فزيالاجي ڊپارٽمينٽ اڳيان بيٺي منهنجو انتظار ڪري رهي هئين، مون جيئن ئي توکي سلام ڪري هٿ ملايو هو تہ پڇيو هيئي:

"چو منا! ڏاڍو اُداس ٿو لڳين؟"

فيڪلٽيءَ ڏانهن هلندي توکي جواب ڏنو هوم:

"ها يار.....!"

"چو؟ چا ٿيو....؟"

"پاڻ وارو ڪلاس فيلو ساجد رات منهنجي روم تي آيو هو. ٻڌايائين پئي، تہ هڪ ڪوڙي ڪارو ڪاريءَ واري معاملي تي سندس ڳوٺ ۾ هنن جو سندن مائٽن سان پراڻو تڪرار هلندڙ آهي، انهن ۾ وري اڄ به جهيڙو ٿي ويو آهي....."

"اوهـ..... پوءِ؟"

"ساجد ٻڌايو تہ هو ڳوٺ جو پهريون چوڪرو آهي، جيڪو يونيورسٽي پڙهڻ آيو آهي. ان ڪري هو سڄي ڳوٺ جي لاءِ هڪ اُميد بڻجي ويو آهي. سڄي ڳوٺ ۾ هن جو نالو ۽ عزت ٿي پئي آهي. ان ڪري هنن جا دشمن، جيڪي اصل ۾ هن جي پاڇائيءَ جي مائٽن جا دشمن آهن، سي هن جي جان جا دشمن بڻجي ويا آهن....."

"Oh! I see....!، پر ان ۾ ساجد جو ڪهڙو ڏوهہ؟"

"هتي هڪڙن جي ڏوهن جون سزائون ٻين کي ملنديون آهن."

"اهو ڏاڍو ظلم آهي يار.....!"

"ها يار بلڪل....."

"پوءِ هاڻي ساجد ڪٿي آهي؟"

"الاءِ ڪيڏانهن ويو يار! رات ٻڌايائين پئي، ڪيس گهران فون آئي آهي، تہ هو ڪيس مارڻ لاءِ جامشوري آيا آهن. هن ٻڌايو تہ صبح ٽيندي ئي هو ڪراچي هليو ويندو. هن جي ڏاڍي ڳڻتي ٿي پئي اٿم....."

"ڳڻتي نہ ڪر يار سڀ ڪجهہ ٺيڪ ٿي ويندو...."

"ها يار....! پر هي جاگيرداراٽو نظام ڏاڍو فرسوده ۽ انسان دشمن آهي، هي جاگيردار، ميرن، پيرن ۽ وڏيرا خوني فساد ڪرائي پنهنجا پيٽ پريو وينا آهن."

"جاگيرداراٽو نظام اسان جي سماج جي سڀ کان وڏي لعنت آهي."

"ها بلڪل، جاگيرداراٽو نظام انساني سماج جي سڀ کان بيڙڻ ۽ انسان دشمن شڪل آهي."

پاڻ پنڌ ئي پنڌ هلي، سينٽرل لائبريريءَ جي پليان واري ڪينٽين جي سيمينٽ جي ٿهيل ڏڪن تي ويهي، ناشتو ڪري، چانهہ پي، فيڪلٽي هليا هئاسين. پنهنجي ڊپارٽمينٽ جي ويجهو پهچندي ڏٺو هوسين، اتي شاگردن جا انبوهہ لڳا پيا هئا، جن کي ڏسي مون کي ڳڻتي وٺي وئي هئي. هنن وٽ پهچڻ تي خبر پئي هئي، تہ اڄ صبح سوير جامشوري قاتڪ تي ساجد جي تاڙ ۾ ويٺل ماڻهن، ڪيس پستل سان فائر ڪري ماري فرار ٿي ويا. اها خبر اسان تي وڄ جيان ڪري هئي. پنهنجون اکيون پرجي آيون هيون. اسان جي ڊپارٽمينٽ جا سڀ چوڪرا ۽ چوڪريون ڏاڍا ڏکارا ٿي ويا هئا. اسان سيني شاگردن جي دلين ۾ پنهنجي ساٿيءَ جي اهڙي المناڪ موت جي ڪري ڏاڍو ڏک هو. مون سيني شاگردن کي چيو هو تہ:

"هلو تہ هلي جاءِ واردات تي ڊرٽو هڻي مطالبو ٿا ڪريون تہ شهيد ساجد جي قاتلن کي گرفتار ڪري سزائون ڏنيون وڃن."

ڊپارٽمينٽ جي شاگردن ۾ ڏاڍو ڏک ۽ ڪاوڙ هو تہ هڪ بي گناهہ ۽ معصوم شاگرد ڇو پرائي دشمنيءَ جي ڪري گولين جو ڪاڄ بڻائي ماريو ويو. هنن چيو ٺيڪ آهي، هلون ٿا. اسان سڀ جلوس جي شڪل ۾ زيرو پوائنٽ

تائين هليا هئاسين. جلوس ۾ اسان ۾ اسان جا ساڻي اُپ ڏارينڊ نعرا هڻي رهيا هئاسين:

"شهيد ساجد جي قاتلن کي گرفتار ڪريو.... ڦاهيون ڏيو."

اتي دوستن چيو ته پاڻ سان پنهنجون پينرون به گڏ آهن. ان ڪري زيرو پوائنٽ تي ئي ڏرڻو هڻائجي ته بهتر ٿيندو. اتي ڪلاڪ کن ڏرڻو هڻي ويهي رهيا هئاسين. صحافي آيا هئا، جن رپورٽنگ ڪئي هئي. اسٽوڊنٽ ويلفيئر آفيسر اچي چيو هو ته وي سي صاحب ڊي پي او کي چيو آهي، ته اسان جي شاگرد جا قاتل گرفتار ڪيا وڃن. ڊي پي او چيو آهي ته ڳولا جاري آهي، قاتل ضرور گرفتار ڪيا ويندا. سپ ڏڪارا شاگرد هيڏانهن هوڏانهن هليا ويا هئا. تون ۾ مان به هلي گرلز جمنازيم جي پٺيان وينا هئاسين. اسان ڏاڍا اُداس هئاسين، توڪان ۾ ٿي پيرا ڳوڙها ۽ ڪِري پيا هئا، مون اُداسيءَ مان ڳالهائيندي چيو هو:

"اڄ ساجد جو رڳو بي ساهو جسم ئي هن جي ڳوٺ نه موڪيو آهي، پر هن جا، هن جي ڳوٺ وارن جا، هن جي ماڻڻن ۾ هن جي پيءُ ماءُ جا سڀ خواب به بي ساها ٿي، هن جي ڳوٺ موڪيا آهن. هن جي بي ساهي ٽيل جسم سان گڏ ڪيترين ئي بي ساهين ٽيل اُميدن ۾ خواهشون به هن جي ڳوٺ موڪيون آهن....."

اهو ٻڌي توڪان ڳوڙها ڳڙي پيا هئا. پنهنجا لڙڪ اُگهندي پڇيو هيئي:

"يارا هڪڙن جي ڏوهه جون سزائون ڪيستائين ٻين کي ملنديون رهنديون؟ ڪيستائين ايئن مائرن کان پنهنجا لال کسي، انهن کي ماري هنن جون جهوليون ويران ڪيون ويندیون؟ ڪيستائين ماڻهن کان پنهنجا جاني کسيا ويندا؟ ۾ انهن جهيڙن ۾ ڪيستائين عورتون بيواهه ۾ معوصم ٻار يتيم ٿيندا رهندا؟"

مون توکي چيو هو:

"جيستائين هو مردود وڏيرا ۾ انهن جو ناپاڪ، مڪروهه ۾ انسان دشمن جاگيرداراڻو نظام موجود آهي، جيستائين اسان جا تاڻا ۾ قانون ۾ انصاف جا ادارا هنن جي هٿ وس ۾ غير فعال آهن تيستائين اهو ظلم جاري رهندو....."

"مُنا! مان ساجد جي پينرن ۾ ماءُ جو سوچي ڏڪي ٿي وڃان...."

"ها يار..... هنن تي تہ قيامت گذرندي هوندي... هڪ ماءُ جي جهوليءَ ۾ جڏهن جوان پٽ جو لاش وڌو ويجي، تہ هوءَ پنهنجا حواس وڃائي ويهندي آهي....."

"مُنا! مون کي ساجد جي ماءُ جون رڙيون هت ٻڌڻ ۾ ٿيون اچن، هوءَ پنهنجي پٽ لاءِ پار ڪيڙي رڙيون ڪري روئي رهي آهي:

'او ابا ساجدا منهنجا گهوٽ پُٽ..... '"

"توکان لُڙڪ ڪِري پيا هئا، مان پنهنجن ڳوڙهن تي ڪنٽرول ڪري ويو هوس. اسان جون دليون درد ۾ ٻڏي ويون هيون، منهنجن ڪنن ۾ به ساجد جي ماءُ جا آواز اچڻ لڳا هئا.

"او ساجدا منهنجا گهوٽ پُٽ.....

او ساجد منهنجا گهوٽ پُٽ.....

گهوٽ پُٽ.....

گهوٽ.....پُٽ....."

* * * * *

3.9

اُن ڏينهن فزيالاجي ڊپارٽمينٽ ۾هران ڪجهہ دير انتظار ڪرڻ کانپوءِ فون ڪئي هيئي. پهرين گهنٽيءَ تي ئي فون رسيو ڪندي ڪيو هيمر:

"هيلو.....!"

"ها جانو! ڪٿي آهين؟،

"يار لمس هاسپيٽل ۾...."

حيرت ۾ ڳنڀير تا مان پڇيو هيئي:

"ڇو....؟"

"يار! رات واري مانيءَ فوڊ پوائزننگ ڪري ڇڏي...."

منهنجي ڳالهہ ڪٽيندي پڇيو هيئي:

"اوهه.....! تون ڪهڙي واردات ۾ آهين؟"

"حادثاتي واردات ۾."

"مان اچانڪ ٿي....."

اهو چئي فون بند ڪري ڇڏي هيئي. ۽ ڏاهن پندرهن منٽن ۾ تڪڙي تڪڙي، جڙ ڦوڙندي اچي ان واردات ۾ پهتي هئين، جتي مون کان سواءِ ٻيو ڪوبه داخل ٿيل نه هو. منهنجي ڪاهي ٻانهن کي ڊرپ لڳل هئي. ۽ منهنجي ٻيڊ جي پر واري بينچ تي سڪندر ويٺل هو. ڪجهه لمحن لاءِ ٻيهي مون کي ڏسندي رهي هئين، تنهنجون اکيون پرجي تار ٿي آيون هيون. ڏسندي ڏسندي توکان لُڙڪ ڪِري پيا هئا. ٻئي لمحي مون کي پاڪر پائي چوڙ لڳي هئين:

"مُنا! مان توتان صدقي.....! مُنا! مان توتان صدقي.....!"

تون روئي رهي هئين، مون توکي دلداري ڏيندي چيو هو:

"I am fine Jana! Don't worry."

منهنجي ان جملي کي ٻڌو اڻ ٻڌو ڪندي منهنجي ساڃي ٻانهن کي زور ڏيندي چيو هيئي:

"مُنا! تنهنجو سڃو ستُ ڇڏائجي ويو هوندو نه؟ مُنا! تنهنجون تنگون، ٻانهون سُڪي ويون هونديون نه؟ مان زور ڏيان۽....."

تون منهنجي ٻانهن کي منڙا منڙا زور ڏئي رهي هئين، تنهنجون اکيون پريل هيون. سڪندر چيو هو:

"مان ٻاهران ٿي اچان ٿو."

مون کيس چيو هو:

"پيارا! تون هاٿي پلي ڏيوتيءَ تي وڃ. هاٿي سنڌيا اچي وئي آهي. تنهنجي ضرورت پئي، ته توکي سڏي ونڊاسين."

"ٺيڪ آهي، پر جي ڇئو ته موڪل ڪري سگهجي ٿي....."

"نه نه.... پيارا! موڪل ڪرڻ جي ڪابه ضرورت نه آهي. مان ٺيڪ آهيان. ۽ سنڌيا به ته اچي وئي آهي نه؟"

"ٺيڪ آهي. ته پوءِ مان هاٿي هلان ٿو....."

"ٺيڪ آهي."

هو جيئن ويو هو تہ منهنجي ڳل تي ڳرائڙي پائي، وڏو ساهہ کڻي چيو هيئي:

"ها..... ها..... منهنجو تو ۾ ساهہ اٽئي مُنا..... منهنجو تو ۾ ساهہ اٽئي.... پيرن ۾ پِنين کي زور ڏيانءِ مُنا؟"

ان کان اڳ جو مان توکي کو جواب ڏيان ها، تون پيرن ۾ پنين کي مٺڙا مٺڙا زور ڏيڻ شروع ٿي وئي هئينءَ، زور ڏيندي چئي رهي هئينءَ:

"مان صدقو! توتان منهنجا مٺا! مان صدقو....."

تنهنجا نيڻ پريا پيا هٿا، تون ڏاڍيءَ ڳڻپيرتا مان پنهنجي منهن ڳالهائي رهي هئينءَ:

"مان صدقو منهنجا مِنا.... منهنجا ساهہ... منهنجا پيارا منهنجو تو ۾ ساهہ اٽئي، تون مون کي ڪيڏو پيارو آهين؟ اهو مان ٻڌائي ٻہ نہ ٿي سگهان..... منهنجو تولاءِ ساهہ ئي سُڪي ويو آهي منهنجا مِنا!"

تون منهنجي پيرن ۾ ٽنگن کي زور ڏيندي ڳالهائي رهي هئينءَ ۽ مان توکي پيار جي تمام وڏي گهرائيءَ مان ڏسي رهيو هوس.

لڙڪ تنهنجن نيڻن مان ڇلڪي ڪِري رهيا هٿا. مون توکي چيو هو:

"ڏس مٽي! ايئن نہ ڪر! مان صحيح آهيان، ڊرپ لهندي، تہ پاڻ ڪيمپس هلنداسين."

تو بنا ڪنهن جي پرواهہ جي منهنجي ڳلن کي چُمڻ شروع ڪيو هو، تنهنجي زبان مان ساڳيا لفظ نڪري رهيا هٿا:

"مان صدقو توتان منهنجا مِنا..... مان صدقو..... منهنجا ساهہ..... منهنجا پيارا منهنجو تو ۾ ساهہ اٽئي..... منهنجو تو ۾ ساهہ اٽئي..... منهنجو ساهہ..... منهنجو..... ساهہ....."

* * * * *

4

بائيڪاٽ، احتجاجن ۽ غير يقيني ۽ واري ماحول ۾ سيمسٽر جا امتحان ٿي ويا هئا. ہن مهينن جي ڊگهي موڪل تي شاگرد/ شاگرديائيون پنهنجن پنهنجن گهرن ڏانهن وڃي رهيا هئا. تنهنجو منهنجو ساهه سُڪي ويو هو پاڻ موڪلن جو سوچي ڏاڍو پريشان پئي ٿياسين. هڪ شام سج لٿي، مارئي لان ۾ ويني تو ڏاڍي ڳڻيير تا مان چيو هو:

"منو جانوا منهنجا مِٺا! پنهنجا ۽ مهينا ڪيئن گذرندا؟"

مون ٿڏو ساهه ڪڍندي چيو هو:

"ڏاڍا اُداس گذرندا جانان!"

"ها يار..... ہُڏ جانوا توکي منهنجي ياد ٿ ايندي نہ؟"

"چري.....! رڳو ياد ايندي؟ چري پٺان! منهنجو تو لاءِ ساهه نڪري ويندو."

"سچي؟"

"سچي يارا مان ٿ سوچيان ٿو توکان سواءِ وقت ڪيئن گذرندو؟"

"ها يارا صفا مري ويندا سين.... ہُڏا هن چنچر تائين هاسٽلون خالي ٿي ويندیون، پاڻ ڳوٺ ڪڏهن هلنداسين؟"

"پاڻ ۽ چنچر ڏينهن هلنداسين."

"منهنجي دل ٿي چئي، تہ پاڻ رات جو سفر ڪريون."

"چڏ يار! ڏاڙيلن کان ڦرائي مارائيندينءَ چا؟ پنهنجي سنڌ ۾ اهڙو امن ڪڏهن کان ٿيو آهي؟"

"اڙي يار! پاڻ وٽ ڪهڙا لکَ هوندا؟ اهي ميرن ڪپڙن جا ٽيلها هوندا، جيڪي ڦري وڃي کوليندا، تہ خبر پوندن تہ چا ڦري آيا آهيون!!"

"ها ها ها....."

پاڻ ڪِلي پيا هئاسين.

"پوءِ اسان کي ڪهڙي وقت هلڻ گهرجي.....؟ هتان جيڪڏهن اٽين وڃي هلنداسين، تہ رات جو چئين وڃي ڳوٺ پهچبو ان وقت اُتي پهچي چا ڪنداسين؟"

"اڙي يار! تون بہ صفا ڪو چريو آهين، ٿوري دير واري ڪوچ ۾ هلنداسين نا"

"اڙي ها.... پر توکي تہ هاسٽل مان آڻين وڃي ٿي نڪرڻو پوندو آڻين کان پوءِ تہ گيٽ بند ٿي ويندي نا"

"ٺيڪ آهي، مان آڻين وڃي نڪري ايندس."

"پوءِ پاڻ ايڏو وقت ڪيڏانهن هلنداسين؟"

"هئ هئ.... آڏجي پياسين! مون کي تہ لڳي ٿو جڻ تون چوڪري هجين ۽ مان چوڪرو هجان!.... اڙي يار گهمنداسين، ڦرنداسين، مزا ڪنداسين، چئ ڪيڏانهن ويندا سين...."

تنهنجي اهڙي نموني ٽوڪڻ تي مون کان ٺهڪ نڪري ويا هئا:

"ها ها ها..... ڏاڍي استاد ٿي پئي آهين..... چڱو پلا ٻُڌاءِ، تہ ڪيڏانهن هلنداسين؟"

تو مُرڪندي چيو هو:

"الله سائين!! هاڻي ڏيو مُنهن! اڙي يار! حيدرآباد يا المنظر هلنداسين، بس نہ؟"

"ٺيڪ آهي.... پر هڪ مسئلو آهي؟"

"Oops!، اهو وري ڪهڙو؟ ٻُڌاءِ!"

"يارا اسان سان گڏ اسان جا ٽيلها ٻ هوندا. اهي ڪيڏانهن ٻيا گهلينداسين؟"

"Ohh my goodness. جامشوري ۾ تنهنجا هيڏا پيارا آهن. ڪنهن وٽ رکي اچجانءِ."

"Ohh yes! ها يار محمد علي يا سڪندر وٽ رکي سگهجن ٿا."

"بس!؟ ڳالهه ٻ ايتري نه...!؟"

مون توکي مُرڪندي چيو هو:

"يار اڄ تنهنجن دڙکن مان لڳي ٿو ته هڪ سبق سکڻو پوندو!"

"ڪهڙو سبق؟"

"بس، توسان شادي نه ڪبي."

تو مُرڪي لفظن تي زور ڏيندي چيو هو:

"چو...!؟"

"مان تو ۾ لکل هڪ وڏي ڀامينٽ زال ٿو ڏسان!"

تو کِلندي، فاتحاڻي انداز ۾ چيو هو:

"تون مون سان شادي نه ڪرين، ته ساهه ڪيڊي ڇڏيانءِ!"

مون کي توتي ڏاڍو پيار اچي ويو هو. مون توکان مُرڪندي پڇيو هو:

"منهنجو ساهه ڪيڊي پوءِ تون جيئري رهي سگهندين؟"

تو پنهنجون پياريون اکيون ملائيندي چيو هو:

"اڙي مُنا! منهنجو ته ساهه تو ۾ آهي. مان توکان سواءِ زندهه ڪيئن رهي سگهنديس!؟"

اهو جملو ڳالهائي، تو پنهنجي ٻانهن منهنجي ڪنڌ ۾ ڦيرائي، مون کي پاڻ ڏانهن ڇڪي، منهنجي ڳل تي چُميون پاتيون هيون. پيار جا احساس تنهنجي مُکڙ تي ئي نمايان هئا. سج لٿي گهڻو وقت گذري چڪو هو مارئي لان ۾ انڌيرو ڇانڀجي ويو هو پيار ڪندڙ جوڙا دنيا جهان کان بي نياز پنهنجي پنهنجي پيار جي موجن ۾ مست هئا. تنهنجي ٻانهن منهنجي ڪنڌ ۾ هئي، ٻئي لمحي تو پنهنجي ٻانهن جي زور سان منهنجي ڪنڌ کي ڇڪي، منهنجا ڳل پنهنجي سينې تي رکي چڏيا هئا. مون کي ان وقت پيار جا ڏاڍا نرم ۽ ملائم

احساس محسوس پئي ٿيا. انهن احساسن مون تي خمارن جا آبشار وهائي ڇڏيا هئا. پاڻ عجب ڪيف جي جهان ۾ هئاسين. ۽ اسان جي دلين مان پوري جڳ جي انسانن لاءِ دعا پئي نڪتي:

"ڪيف ڏاران ڪوءِ، جيئي نہ جهان ۾..... ڪيف ڏاران ڪوءِ..... ڪيف....."

* * * * *

4.1

ٻئي ڏينهن صبح جو مان ٽڪيٽون ڪٽرائڻ جامشوري ڪالڪ ويو هوس. اسان کي رات جو هڪ وڳي واري اي. سي ڪوچ ۾ سيٽون ملي ويون هيون. اسان ٻئي ڏاڍو خوش هئاسين. ڪلاس ختم ٿي چڪا هئا. تون پنهنجي هاسٽل تي هئينءَ، مون جامشوري ڪالڪ جي هڪ ڪسٽمر ڪال سينٽر تان توکي فون ڪري ٻڌايو هو تہ رات جو هڪ وڳي واري اي. سي ڪوچ ۾ سيٽون ملي ويون آهن، تو خوشيءَ مان توڏانهن اچڻ لاءِ چيو هو مان رڪشا ۾ چڙهي مارئي هاسٽل لان ۾ پهتو هوس. جتي تون اڳ ۾ ئي ناشتو ڪنيو ويٺي هئينءَ، مون کي پنهنجي ويجهو ٽيندي ڏسي اُٿي رهي هئينءَ، تہ مون توکي چيو هو:

"ويهہ ويهہ جانان! No need to get it formalities."

توڪان ويٺو نہ ٿيو هو اُٿي بيهي مُرڪي هٿ ملايو هو. ۽ پڇيو هيئي:

"ٽڪيٽون ڪٽرائي آئين؟"

مون مُرڪندي چيو هو:

"تنهنجي حڪم جي تعميل ڪيئن نہ ٿيندي؟"

تو ڪِلي چيو هو:

"That's like a good boy!"

پاڻ ڪِلي پيا هئاسين.

"چڱو! هاڻي جلدي ناشتو ڪر، تہ چانهہ پيئون!"

"واهہ واهہ..... عظمتن جا اهڑا ثبوت!!"

تون منهنجي ڳالهہ ٻڌي ڪِلي پئي هئينءَ، ۽ چيو هيئي:

"چڱو! هاڻي چڏ اهي نمونا!"

"ناشتو تو پاڻ ٺاهيو آهي يا ڪينٽين تان وٺي آئي آهين؟"

"پاڻ ٺاهيو آهي."

"چڱو! پوءِ پنهنجا هٿ اڳيان ڪر!"

"چو؟"

"I will kiss your hands"

تو شرمائيندي مُرڪي پنهنجا هٿ اڳيان وڌايا هئا ۽ مون اُنهن کي پڪڑي چُمي ورتو هو تون ان Reward تي ڏاڍي خوش ٿي وئي هئينءَ ۽ چيو هيئي:

"مُنا! منهنجي دل چوندي آهي، تہ مان پنهنجي سڄي زندگي تنهنجي خدمت ۾ گذاري چڏيان، تو لاءِ مانيون پچايان، تنهنجا ڪپڑا ڌوئان، توکي زور ڏيان، بجلي بند ٿئي، تہ توکي ونجڻو هٽان ۽ توتان گهور وڃان...."

"يارا مانيءَ پچائڻ، ڪپڑا ڌوئڻ ۽ ونجڻو هٽڻ تہ سمجهہ ۾ اچي ٿو، پر تون مون کي زور چو ڏيندين؟ مان کو ڳراڙو آهيان چا؟"

"نہ يارا! تون آفيس مان ٿڪجي ايندين، تہ پوءِ ايئن ئي پيار مان زور ڏيندي سانءِ."

"چڱو! ٺيڪ آهي، ڪپڑا ڌوئارڻ، مانيءَ پچائڻ ۽ ٻئي هر ڪم ۾ مان تنهنجي هيلپ ڪندس ۽ تون جڏهن ٿڪجي پوندينءَ، تہ مان بہ توکي زور ڏيندس."

"جائي ٻڌا!!"

"جائي!"

"I love you، مُنا ڪِنا!"

"ڪِنا!؟"

"ايئن پيار مان!"

"چڱو....!"

"چڱو! هاڻي جلدي ناشتو ڪر، نه ته چانهه نه ٺڏي ٿي وڃي. هن چائينا واري ٿرماس ۾ چانهه گهڻو وقت گرم نه ٿي رهي."

اسان آنا ۾ اولڙائا کائي، چانهه پيتي هئي سين. پوءِ تو چيو هو:

"جانو....!"

"هون....!"

"هاسٽل تي چوڪرين پئي چيو ته حيدرآباد ۾ سٽينيما ۾ "نو اينٽري" فلم لڳل آهي. پاڻ اڄ اها ڏسڻ هلون! مان چاهيان ٿي، ته هُوٽ ويڙ کان اڳ هڪ دفعو سٽينيما ۾ فلم ضرور ڏسان!"

تو اها سڄي ڳالهه ايلاز ڪرڻ واري انداز ۾ چئي هئي. مان توکي انڪار ڪيئن پئي ڪري سگهيم. مون توکي چيو هو:

"ٺيڪ آهي، پاڻ اڄ ئي فلم ڏسڻ هلنداسين."

"Thank you Janu!"

تون بهڪي پئي هئينءَ. پاڻ بمبينو سينيما ۾ ستين وڳي شام واري شو ۾ "نو اينٽري" فلم ڏٺي هئي. پاڻ ان ڪاميڊي فلم جي ڪيترن ئي Scenes تي ڪِلي ڪِلي ڪيرا ٿي پيا هئاسين. خاص ڪري ان هوٽل واري سين تي، جنهن ۾ انيل ڪپور ۽ فردين خان هڪٻئي سان فون تي ڳالهائيندي جڏهن مخالف رُخ ۾ مُڙندا آهن، ته هڪٻئي جي سامهون ئي ٻيٺا هوندا آهن. اتي انهن جي اهڙي سرپرائيزنگ حالت تي پاڻ ڏاڍو ڪِلِيا هئاسين. پوءِ ته هو هڪٻئي کان پڇي ڪجهه ڏينهن لاءِ ٻئي ملڪ ويندا آهن. توکي ڪِلندو ڏسي، تو لاءِ دعا نڪتي هئي:

"شال سدائين ايئن ئي خوش ۽ ڪِلندي رهين. وري ڪڏهن به اُداسي تنهنجي پاسي مان به نه گذري."

فلم ڏسندي اسان هڪٻئي کي چپس کارائي رهيا هئاسين. انٽرويل ۾ اسان ڊيو بوتلون پيتيون هيون. بمبينو سٽينيما جي ان فيملي گيلريءَ ۾ نوجوان جوڙا گهٽائيءَ ۾ هئا. اها اسان ٻنهي گڏجي ڪنهن به سٽينيما ۾ اها پهرين فلم ڏٺي هئي. فلم ختم ٿيڻ کان پوءِ پاڻ رڪشا ۾ چڙهي تاور مارڪيٽ آيا هئاسين، جتي جامشوري هلڻ لاءِ هڪ سوزوڪي تيار بيٺي هئي. سوزوڪيءَ

جي ڪلينر اڳيان ويٺل همراهه کي ليڊيز جو چئي اڳئين سيٽ خالي ڪرائي هئي. اسان ان سوڙهيءَ سيٽ تي ويهي رهيا هئاسين. جيڪا ہن ڇٽن لاءِ ناڪافي هوندي آهي. تون مون تي ٽيڪ لڳائي بالم ٿي ويهي رهئينءَ. ويهن پنجويهن منٽن ڪانپوءِ سوزوڪي هلي المنظر پهتي هئي. پاڻ اتي لهي پيا هئاسين. المنظر واقعي المنظر لڳو پيو هو ٽڏڙيون ٽڏڙيون هوائون، پاٽيءَ جي چولين جي آواز ۽ چوڌهينءَ جي چنڊ جي چانڊاڻ ماحول کي ڏاڍو خوبصورت ۽ رومينٽڪ بڻائي ڇڏيو هو. جيئن سوزوڪيءَ مان لٿا هئاسين، تہ تو منهنجو هٿ پڪڙيو هو. اسان المنظر ريسٽورنٽ واري پاسي هلڻ لڳا هئاسين. ان رات رش نہ هئي. عام ٽرانسپورٽ استعمال ڪندڙ ماڻهو تقريبن وڃي چڪا هئا. جن کي پنهنجون گاڏيون هيون. انهن جي اڪثريت هئي. اسان درياهه جي ڪپ تي اچي بيٺا هئاسين. چوڌهينءَ جي چنڊ جي چانڊاڻ جي ڪري سڄو درياهه چانديءَ جيئن پئي چمڪيو تو درياهه کي ڏسندي چيو هو:

"واهه..... اڄ کان اڳ مون کي درياهه ايڏو خوبصورت ڪڏهن نہ لڳو آهي."

"ها يار واقعي! هڪ چوڌهينءَ جي چنڊ جي ڪري درياهه ايڏو خوبصورت ٿو لڳي. مٽان هوائون ۽ چنڊ تہ ماحول ويتر پيارو بڻائي ڇڏيو آهي. پر هڪ ٻي ڳالهه بہ آهي!"

"ڪهڙي؟"

"يار پلي. هي هوائون ايئن ئي ہ جن ها. اهو چنڊ بہ ايئن ئي روشن هجي ها. درياهه بہ پلي چانديءَ جيئن چمڪي ها. پر جي تون نہ هجين ها. تہ اهي ايئن نہ ماٹيان ها. جيئن هاڻي ماٹيان پيو. هن سڄي منظر جي ڪُسناڪيءَ جو مزو رڳو تنهنجي هجڻ سان آهي."

تون مُرڪي پئي هئينءَ. ماٹهن کان ٽورو پريرو ٿي مون کي چڪي پاکي پاتي هيئي ۽ تنهنجي واتان لفظ نڪتا هئا:

"مُنا! I can't live without you, I love you yaar!, تون منهنجو ساهه آهين. منهنجا مُنا!"

"I can't live without you too, I love you a lot too Jana", تون منهنجو ساهه آهين. منهنجي مُني جانان!"

"سچي!؟"

"سچي!"

اهو ٻڌي زور سان ڀاڪي پائي مون کي چُميون ڏنيون هيئي. پوءِ المنظر ريسٽورنٽ جي مٿئين فيملي هال ۾ ڪراچي واهه واري پاسي هلي ويٺا هئاسين. جتان پاڻ وهندڙ پاڻيءَ جو نظارو پئي ڪيو چاندوڪيءَ تي چولين وڌيڪ تيز پئي محسوس ٿيون. ٺڏڙين هوائن رکي رکي جسم مان سيٺاندڙيون پئي ڪڍي ڇڏيون. هوائن تي درياهه مان رکي رکي ڦهنگيون اسان کي پئي اچي لڳيون. اسان اتي ماني کائي، پوٽين ٻارهين وڳي هلي روڊ تي بيٺا هئاسين. جتان ڪجهه ئي وقت ۾ جامشوري ڦاٽڪ لاءِ گاڏي ملي وئي هئي. آئن ڏهن منٽن ۾ اسان اچي جامشوري ڦاٽڪ پهتا هئاسين، جتي بلو لائين آفيس ۾ اسان کان اڳ ئي سڪندر ٽيلها ڪٽي پهچي چڪو هو. پاڻ خوش هئاسين. اهو اسان جي منهن مان ئي ظاهر هو. سڪندر کي تو سلام ڪيو هو ۽ مان ساڻس ڀاڪر پائي ملیو هوس. هن پڇيو هو:

"ڪيئن! مزو آيو؟"

اسان جو گڏيل آواز نڪتو هو:

"ڏاڍو!"

"زبردست! شل سدائين ايئن ئي خوش هوندا!"

"Thank you يار!"

مون تنهنجي موبائيل فون تي وقت ڏٺو هو. ٻارنهن پئي ٽيا. بس اڇڻ ۾ اڃان هڪ ڪلاڪ جو وقت هو. اسان ٽيلها بليو لائين آفيس ۾ رکي رند هوٽل جي فيملي هال ۾ هلي ويٺا هئاسين. سڄو هال خالي لڳو پيو هو. هن هوٽل تي باهر ڏاڍي رش هوندي آهي. ان ڪري فيملي هال ڏانهن بيرا گهٽ ايندا آهن. سڪندر وڃي تن چانهين جو آرڊر ڏئي آيو هو. اڄ اسان ڏاڍو خوش هئاسين. مون سڪندر کي چيو هو:

"يار! اڄ اسان جي ڪيفيت شيخ اياز جي وائي "عشق اسان وٽ آرائينءَ جيئن آيو جهول پري" واري اٿئي. اها ٻڌائين ته واهه واهه ٿي ويندي"

سڪندر پڇيو هو:

"پاڃائيءَ جو به مود آهي يا.....؟"

تو چيو هو:

"ها ها، بلڪل....!"

سڪندر چيو هو:

"ٺيڪ آهي."

پوءِ هن آلاپڻ شروع ڪيو هو. هن اڄ اها وائي ڳائڻ کان اڳ شيخ اياز جي نظم ۾ حليم باغيءَ جي غزل جون سٽون ڳائڻ شروع ڪيون هيون. هن ڳائڻ شروع ڪيو هو:

"جهومندڙ هوائن ۾ رات ڇامشوري جي،
ڪنهن رباب وانگر آ،
عمر ساز وانگر آ."

سڪندر جي آواز ۾ اياز جون اهي سٽون ٻڌي اسان کان واهه واهه نڪري وئي هئي. ان کان پوءِ هن حليم باغيءَ جي غزل جون هي سٽون ڳائڻ شروع ڪيون هيون. اسان هن کي وڌي چاهه مان ٻڌي رهيا هئاسين:

"سنڌ ورسٽيءَ مان جنهن جو گذر ٿيو وڃي،
ڇامشوري جو سو ڀرو پٽر ٿيو وڃي،
پلا پيٽيون اوهان کي ته ڪنهن سان پيٽيون،
جي ٿا پيٽيون خدا سان، ڪفر ٿيو وڃي."

اسان کان گڏيل طور واهه واهه نڪري وئي هئي.

"واهه واهه واهه..... واهه سڪندر واهه!"

ان کان پوءِ سڪندر اياز جي وائي ڳائڻ شروع ڪئي هئي.

"عشق اسان وٽ آرائينءَ جيئن آيو جهول پري،
ڪوئي ڪيئن ڪري!

تنهنجا منهنجا نيٺ هڪيئي جي نيٽن ۾ هئا ۽ ان بند تي اسان کان تمام گهڻي واهه واهه ٿي هئي. سڪندر ان وائيءَ جا ٻيا ٻه بند ڳائي، وائي ختم ڪئي هئي. تنهنجا منهنجا مودِ ڏاڍا رومينٽڪ ٿي ويا هئا. قدرت ڪنهن تي ايئن ٻه مهربان ٿيندي آهي، اهو ان ڏينهن پاڻ محسوس ڪري رهيا هئاسين. سچ ته اسان قدرت جا ڏاڍا ٿورائتا هئاسين. سڪندر وائي پوري ڪري هڪ

دفعو وري چانهه چوڙ ويو هو. تون منهنجو هٿ پڪڙي ويهي رهي هئينءَ، اسان هڪ ڏڪي سُرور ۾ اچي ويا هئاسين. سڪندر بيري سان گڏ چانهه ڪٽي آيو هو. چانهه پي بليو لائين آفيس هليا هئاسين. پنجن ڏهن منٽن کان پوءِ بس اچي وئي. اسان سڪندر کان موڪلائي، بس اندر آيا هئاسين، ۽ سيٽ نمبر 24، 23 تي ويهي رهيا هئاسين. هن ٽن منٽن کانپوءِ گاڏي هلي هئي. ٽڪيٽ چيڪر ٽڪيٽ چيڪ ڪري هليو ويو هو. ڊرائيور بس جون اندريون لائيٽون وِسائي چڏيون هيون، بس اندر هلڪي زيرو روشني هئي، تون منهنجو هٿ پڪڙي ويهي رهي هئينءَ. ڪجهه مسافر ننڊ ۾ هئا، تہ ڪن تي ننڊ جا ڪيپ چڙهي رهيا هئا. تون پنهنجو منهن منهنجي ڳلهي تي رکي آهلي پئي هئينءَ، ۽ مون کي آهستي آواز ۾ چيو هيئي:

"Thank you Janu!"

"For what Jana?"

"For today's all things."

"Thank you too Jana!"

"تون ڏاڍو سُٺو ۽ مهربان آهين، جانو!"

"تون بہ ڏاڍي سُٺي ۽ مهربان آهين، جانان!"

"تون جڏهن کان منهنجي زندگيءَ ۾ آيو آهين، تڏهن کان منهنجي زندگي ئي تبديل ٿي وئي آهي. مان اڄ ڪيڏي خوش آهيان، اهو ٻُڌائي بہ نہ ٿي سگهان."

"منهنجي زندگيءَ ۾ بہ جڏهن کان تون آئي آهين، تڏهن کان اها خوشين سان مالامال ٿي وئي آهي. اڄ جي ڏينهن ۽ هن رات جي ڪجهه ئي ڪجهه ٻي آهي."

"ها يار واقعي!..... هڪ ڳالهه چوان؟"

ها چئ.....!"

"تون ڏاڍو سُٺو آهين."

مان رڳو مُرڪي پيو هوس، تو وڌيڪ ڳالهايو هو:

"اڄ تو منهنجا سڀ چوڙ ورتا، مون کي سڀيما ۾ فلم ڏيکاري، المنظر تي ماني کارائي ۽ هاڻي رات جو مون سان گڏ سفر ٿو ڪرين ۽ منهنجي پاڪيءَ ۾ آهين."

"دراصل سُڻي تون آهين. تون عام ۽ رواجي چوڪري نہ آهين. ڏاڍي بهادر پيار ڪندڙ ۽ ڪميٽيڊ آهين. تنهنجي مهرباني ۽ سان تہ اڄ پاڻ فطرت ۽ سماج جي حُسناڪيءَ کي ماڻيو آهي. Actually you are great and you have a major role. تون ايئن نہ هلين ها، تہ اهو ڪيئن ممڪن هجي ها."

تون مُرڪي پئي هئينءَ، ۽ پاڪيءَ جي گرفت وڌيڪ مضبوط ڪري چڏي هيئي. مون بہ پنهنجي ڪاپي ٻانهن ورائي توکي پاکر ۾ پري چڏيو هو. ڪيترين ئي ڪيفيتن کي ڪيترو بہ چاهڻ جي باوجود بيان نہ ٿو ڪري سگهجي. اُنهن کي رڳو محسوس ڪري سگهجي ٿو. اسان ان وقت رڳو محسوس ڪري سگهجندڙ ڪيفيتن ۾ هئاسين. بس تيز تيز هلي رهي هئي. دل چاهيو پئي، تہ اها گاڏي ايئن ئي هلندي رهي. ۽ پنهنجي سڄي عمر ان ئي ڪيف ۾ گذري.....

* * * * *

4.2

اها رات هڪ لمحي لاءِ بہ نہ توکي نند آئي هئي ۽ نہ مون کي. اي سي ڪوچ ۾ مسلسل اي سي هلڻ جي ڪري، بس ۾ ڏاڍي ٿڌ ٿي پئي هئي. جنهن پنهنجن ڪوسڙن پاکرن کي وڌيڪ پُرڪيف بڻائي چڏيو هو. تون جڏهن منهنجي سيني تي آهلي جام دير تائين آرام ڪيو هو تہ پوءِ منهنجي ڪنڌ کي چڪي، منهنجي منهن کي پنهنجي سيني تي رکي چڏيو هيئي. مون کي تنهنجيءَ دل جو ڌڙڪو ڌهل جيئن وڄندي محسوس پئي ٿيو. مان سوچي رهيو هئس. ڇڙي دنيانوس ۽ واهيات جاگيرداراڻي ۽ پدرشاهاڻي سماج ۾ تون هڪ معجزو آهين. جنهن هن سماج جي سيني فرسوده رسمن کي ٽوڙي چڏيو آهي. پاڻ ايئن هڪٻئي جي سينن تي آهلبا، سڪون ۽ ڪيف ونندا، ڪچهريون ڪندا، لاڙڪاڻي پهتا هئاسين. گاڏيءَ جيئن ئي رائيس ڪنال پار ڪيو هو تہ پاڻ المنصور هوٽل جي پرسان لهي، ان هوٽل جي فيملي هال ۾ هلي ويٺا هئاسين. جنهن جون ڪيبنس ڏسي مان حيران ٿي ويو هوس. مون توکي چيو هو:

"يارا هڙي پرائيويسي تہ ڪراچيءَ جي بہ ڪنهن ريسٽورنٽ ۾ نہ آهي!"
تو ڪِلندي چيو هو:
"الاءِ! ايجان تون اسان جي شهر کي نہ ٿو پائنئين!"
مون بہ مُرڪندي چيو هو:
"نہ بابا نہ! منهنجي اهڙي مجال ڪٿي آهي!؟"
تون ڪِلي پئي هئينءَ، مان توکي ڏسڻ ۾ سوچڻ لڳو هوس، تو پڇيو هو:
"چا ٿو سوچين مِنا؟"
"سوچيان ٿو تہ جيڪڏهن استاد بخاري بہ پنهنجي محبوبا سان هيئن سفر ڪري ها، تہ هن بند جي هيلين سٽ بدلائي چڏي ها. هن لکيو هو:
سڄي رات جاڳي عبادت ڪبي،
ڪچهري رهڳو سونهن بابت ڪبي...."
تو اهو بند ٻڌي واهہ واهہ ڪئي هئي، ۽ پڇيو هيئي:
"پلا استاد بخاري هيلين سٽ ڪيئن لکي ها؟"
مون مُرڪندي جواب ڏنو هو:
"هو لکي ها:
سڄي رات جاڳي عبادت ڪبي،
مِنيءَ سان ٻڪجي مسافت ڪبي...."
تون ٽهڪ ڏئي ڪِلي پئي هئينءَ ۽ ڪِلندي چيو هيئي:
"ها يار....! تون صحيح ٿو چئين، پر تون وڏو حرامڙو آهين..."
"چو....!؟"
"بس ايئن ئي پيار ۾....."
پاڻ ڪِلندي ڪِلندي چُپ ٿي ويا هئاسين. شايد توکي بہ اها ئي سوچ اچي وئي هئي، جيڪا مون کي آئي هئي. مون توکان پڇيو هو:
"چا ٿيو جانان؟"
"يار بہ مهينا.... ڏاڍو ڏکيو وقت آهي..... ڪيئن ڪٽبو؟"
"ها يار ڏاڍو ڏکيو ۽ خراب گذرندو."
"مون کي روز تنهنجي سِڪ لڳندي... توکان سواءِ....."

تون ڏاڍي ڳنڀير ٿي وئي هئينءَ. تنهنجا نيٺ پرجي آيا هئا. مان تنهنجا پريل نيٺ نہ پئي ڏسي سگهيس. مون توکي آٿت ڏيندي چيو هو جيتوڻيڪ مون کي به آٿت جي ضرورت هئي:

"ڏس جانان! هيءَ هڪ لازمي حادثو آهي. جيڪو هر حال ۾ ٿيڻو آهي. هاڻي ان ڏک کي پنهنجي ڪمزوريءَ ۾ نہ پر پنهنجي طاقت ۾ تبديل ڪرڻو آهي."

"ڇا ٻه مهينا موڪلون ڪري يونيورسٽيون بند ڪرڻ جي الاءِ ڪهڙي Logic آهي؟ هر سال مڙئي سڙئي ڪورس پڙهائي امتحان ورتو ٿو وڃي. اهي ٻه مهينا يونيورسٽي چو ٿي بند ٿئي. وڌ ۾ وڌ ڪٿي مهينو ڪن موڪل ٿئي. تہ به ماٺهو وقت گذاري وڃي."

"جانان! جتي هڪ مهينو گذرندو اُتي ٻه مهينا به گذري ويندا. تون دل نہ لاهہ."

"مُنا! ٻه مهينا آهن. مان توکان ٻه منٽ به پري ٿيندي آهيان. تہ منهنجو ساهہ گهُٽجندو آهي."

مان توکي ڪيئن سمجهايان ها. مون کي سمجهہ ۾ نہ پئي آيو حقيقت ۾ مون سان به ساڳي حالت هئي. پر مون پنهنجو پاڻ کي تنهنجي اڳيان ڪمزور نہ پئي ظاهر ڪيو. مان آردر ڏيڻ لاءِ اُٿي ويو هوس. ڪائونٽر تي ٻن چانهين. ٻن پرائن ۾ هڪ انڊي قيمي جو آردر ڏئي موٽي اچي تنهنجي پر ۾ ويهي رهيو هوس. ۾ تنهنجي ڪلهي تي هٿ ڦيري توکي دلداري ڏني هيم. تون مون کي چنبڙي پئي هئينءَ ۾ پنهنجن چپن سان زور ڏئي چرين وانگي منهنجن ڳلن ۾ چپن تي چُميون ڏيون هيئي. تون ديوانن جيئن بي ترتيب ڳالهائي رهي هئينءَ.

"آءِ ايم ڪريزي ابائوٽ يو جانو آءِ ڪانٽ لِو وڏآئوٽ يو يو آر ماءِ لاسٽ هوپ. آءِ ايم نات ايبل تو بيئر دِس."

مون به وڏيءَ تڪليف مان الاءِ ڪيئن توکي آٿت ڏيندي چيو هو:

"آءِ ايم آلسو ڪريزي ابائوٽ يو جانان! آءِ ڪانٽ لِو وڏآئوٽ يو تو آءِ ايم يوئرس جانان. ڊونٽ وري پليز تون ايئن ڪمزور ٿيندينءَ، تہ پوءِ مون کي آٿت ڪير ڏيندو؟ پليز بي بولڊ. ايز يو آر."

تو ڳوڙها اُگهندي چيو هو:

"تون مون سان روز فون تي ڳالهائيندين نا؟"

"آفڪورس!"

"ڇ ڪهڙ ۾ ڪهڙ هفتي ۾ هڪ ڏينهن پاڻ ضرور ملنداسين."

ها بلڪل!"

"قسم کڻ!"

"قسم آ!"

تون آلين اکين سان مُرڪي پئي هئينءَ. مون توکي چيو هو:

"هاٿي جلديءَ ۾ پنهنجون آليون اکيون اُگهه. بيرو ايندو هوندو."

تو پنهنجون آليون اکيون اُگهيون هيون. ڪجهه منٽن کان پوءِ ڪنهن جي قدمن جا آواز صاف ٻڌڻ ۾ پئي آيا. هڪ منٽ ۾ بيرو به اوڀرانا ۾ هڪ آنو قيمو ڪٽي آيو هو. مون ڪيس پاڻي ۾ ڪٽي اڇڙ لاءِ چيو هو جيڪو هو ڪجهه ئي منٽن ۾ ڏئي ويو هو. مون توکي پاڻي پياريو هو ۽ اسان هڪٻئي کي ناشتي جا گرهه ڪارائڻ لڳا هئاسين. جڏهن چانهه آئي هئي. تہ اها به پهرين هڪ ڪوپ. هڪ ڏُڪ تون ۽ هڪ ڏُڪ مون پري پيتي هئي ۽ ٻيو ڪوپ به ائين خالي ڪيو هيوسين. ڪجهه ئي منٽن کانپوءِ ساڳيو بيرو ٽانوَ ڪڙ آيو هو تہ هن کي بل ۽ ويهه روپيا ٽپ ۾ ڏئي چڏي هئي. هو خوش ٿي هليو ويو هو. اسان اُٿي ٻيهي زور سان پاڪر پاتو هو ايترو زور سان. جو پوءِ هاڻهن ۽ پاسراٽين ۾ هلڪو هلڪو ۽ منڙو مِنڙو سُور ٿي رهيو هو. تنهنجون اکيون وري تار پرجي آيون هيون. مون توکي چيو هو:

"سنڌيا! هاٿي نہ..... بس!"

تو اکيون اُگهنديون چيو هو:

"ٺيڪ آهي..... بس نہ؟"

۽ وري مون کي هارن جيئن چنبڙي پئي هئينءَ. ۽ تو منهنجي نرڙ ڳلن ۽ چپن تي چُميون ڏنيون هيون. ان وقت منهنجون اکيون پرجي آيون هيون ۽ ڳلو ڳورو ٿي ويو هو. تون منهنجي حالت ڏسي سمجهي وئي هئينءَ ۽ مون کي آٽت ڏيندي چيو هيئي:

"مُنا! نہ..... هتان رُنو آهين!..... تون رُنين تہ منهنجو هنيانءَ ڦاٽي پوندو."

"مان نہ ٿو روڻان يار.....!"

"هاڻي هلي مون کي منهنجي ڳوٺ جي ويگن اسٽاپ تي ڇڏي اچ."

"ٺيڪ آهي، تون تيار ٿي، مان رکشو ڪرائي ٿو اچان."

مان رکشو ڪرائي آيو هوس، جيئن ڪيبن ۾ آيس ته توکي نقاب لڳل ڏٺم، تون نقاب ۾ ايڏي سُهڻي پئي لڳين، جو توکي پاڪر پائي ڇڏيو هوم ۽ تو کِلي منهنجي ڳل تي چُمي پائي ڇڏي هئي. توکان پڇيو هوم:

"چو جانان! ايئن صفا نقاب.....!؟"

"چا ڪريان يار! ڪنهن مٺ مائٽ توسان ڏٺو ته قيامت اچي ويندي."

"هل ٺيڪ آهي...."

مان توکي تنهنجي ڳوٺ جي ويگن اسٽاپ تي ڇڏڻ، پنهنجي شهر جي ويگن اسٽاپ تي آيو هوس، هيءَ پهريون دفعو هو جو پنهنجي اباڻي گهر ويندي، خوشيءَ کان وڌيڪ ڏک پئي ٿيو. توکي ويگن اسٽاپ تي ڇڏيندي شدت سان محسوس ٿيو هوم، ته جڙ منهنجي جسم جي ڪاهي پاسي وارو حصو مون کان ڇڄي ڌار ٿي ويو هجي. مان ڏاڍو اُداس ٿي ويو هوس، اها اُداسي گهر پهچي امان جي پاڪر ۾ وڃي جهَڪي ٿي هئي. مون گهر پهچندي هميشہ جيئن پنهنجا ٻئي هٿ امان جي پيرن تي رکي ڇڏيا هٿا. امان منهنجن هٿن کان پڪڙي اُتاري پاڪر پاتو هو، ۽ کوڙ ساريون دعائون ڏنيون هٿائين. سڄي گهر پاتين سان ملڻ کان پو مون ننڊ ڪرڻ چاهي هئي. مان ڏاڍو عجيب شخص آهيان، مون کي گهڻي پريشانيءَ، ڏک ۽ تڪليف ۾ ننڊ اچي ويندي آهي. امان کٽ تي هٿ وڇايو هو مان کٽ تي سمهي پيو هوس. منهنجن نيٽن ۾ گذريل رات جون يادون هيون. مان کيتري ئي وقت تائين تنهنجي باري ۾ سوچيندو رهيو هوس، پوءِ تصور ئي تصور ۾ توکي پاڪي پائي سُتو هوس، ته مون تي خمار چڙهڻ شروع ٿي ويا هٿا. ڪجهہ وقت ڪانپوءِ مون کي ننڊ اچي وئي هئي، مون خواب ۾ ڏٺو هو ته مان توکي آرٽس ڪلاسيءَ کان مارئي هاسٽل ڇڏڻ ٿو هلان، پاڻ پنڌ ئي پنڌ ڪِلندا، مُرڪندا، ڪچهريون ڪندا اچي مارئي هاسٽل جي گيٽ تي ٿا پهچون.....

* * * * *

4.3

ننڊ پوري ڪري ڪچڙيءَ شام جو اُٽيو هوس. اڃان اکيون ئي مس کوليون هيم. تہ امان چيو هو:

"ابا! مانيءَ گرم ڪري ڪٽي اچان؟ ٻَک لڳي هوندئي نا"

کيس چيو هوم:

"امان ڪجھ دير ترس. مان برش ڪريان ۽ وهنجي سهنجي تيار ٿي پوءِ مانيءَ کاوان ٿو."

"ٺيڪ آهي. پاڻين موبائيل فون رکي ويو اٿئي. چيائين. تہ موبائيل فون ادا کي ڏيو مون کان وڌيڪ هن کي ضرورت ۾ هوندي. ڪجھ ڏينهن ۾ مان ٻي ونڊس."

"ٽينڪ يو ماءِ ڊيئر برادرا هو ڪٽي آهي؟"

"پيٽرول پمپ تي ويو آهي."

"ٺيڪ آهي."

موبائيل فون ڪٽي. ان ۾ پنهنجي سمر لڳائي توکي ايس. ايم. ايس ڪيو هوم تہ:

"جانان! مون کي موبائيل فون ملي وئي آهي. آر يو هيپي نائو؟"

تو لکيو هو:

"اِٽس گريٽ يارا آءِ ايم هيپي سو مچ."

"اوڪي. آءِ وِل ڪال يو تو ڊي ايٽ نائيٽ."

"اوڪي ماءِ ساهـ"

"اوڪي ماءِ ساهـ"

پوءِ مون توکي لطيف سائينءَ جو هڪ بيت ايس. ايم. ايس ڪيو هو:

"متان ٽٽين هلوں ڪين آڪاهون آهيان،

ڏسڻ ۾ ڪر ڏور حد ٻنهي جي هيڪڙي"

تو به جواب ۾ چا تہ لطيف سائينءَ جو بيت موڪليو هو

"اڪ قصر، در لک، ڪوڙين ڪٽس ڳڙڪيون،

جيڏانهن ڪريان پرک، تيڏانهن صاحب سامهون."

مون جواب ۾ لکيو هو:

"واهه واهه واهه..... انجواءِ وِٽ يوئر فيملي، آءِ وِل ڪال يو ٽوڊي ايٽ نائيٽ."

"اوڪي."

جيتوڻيڪ ڪيترن ئي مهينن کان پوءِ ڳوٺ موٽيو هوس، پر تڏهن به نه دوستن سان مزو پئي آيو نه ئي گهر وارن سان. منهنجو سجو ڌيان توڏانهن لڳو پيو هو جتي ڪٽي بس رڳو تون ئي تون هئينءَ. "جيڏانهن ڪريان پرک، تيڏانهن صاحب سامهون" واري ڪار لڳي پئي هئي. منهنجا سڀ دوست سمجهي ويا هئا، ته منهنجو ڌيان توڏانهن ئي آهي. سج لٿي کان پوءِ مون توکي ڪال ڪئي هئي. ڪال ڪٽندي ئي تو پڇيو هو:

"اڄ تنهنجو ڏينهن ڪيئن گذريو؟"

مون توکي جواب ڏنو هو:

"تون ناهين، ته هيءَ چنڊُ، چڙو چنگ نه ڏي ساڻ،

اي هير مئي آءِ، هلي آءِ هلي آءِ."

"واهه..... يار منهنجو ڏينهن به ڏاڍو اُداس گذريو."

"خير آهي جانان! هي ڏينهنَ به گذري ويندا."

"ها يار! گذري ته ويندا، پر مشڪل سان گذري ويندا، ڀ ڏاڍي مشڪل سان گذري ويندا!"

"ڇڏ جانان! بهادر ٿيءَ يار! ايان ته رڳو ڪجهه ڪلاڪ گذريا آهن، اڃان پاڻ کي پورا ٻه مهينا گذارڻا آهن."

"اهو ئي ته جانو! ايان پاڻ کي الڳ ٿئي ڪجهه ئي وقت ٿيو آهي، ان ۾ هوڙي حالت ٿي آهي، باقي وقت ۾ ڪهڙي حالت ٿيندي؟"

"سڀ بهتر ٿي ويندو جانان! چڱو ٻيو ٻڌاءِ، تنهنجي امان، پيڙ ۾ پاڻ ڪيئن آهن؟"

"سڀ ٺيڪ لڳا پيا آهن، تون ٻڌاءِ تنهنجي ماءُ، تنهنجي پيڙ ۾ پاڻ ڪيئن آهن؟"

"بهترين!"

"هونهـ..... ٻيو ٻڌاءِ؟"

"ٻيو سپ ٺيڪ."

"منهنجي ڪمي محسوس ٿيئي ٿي؟"

"ڏاڍي! ايئن ٿو لڳي، جڙ مونکان منهنجي جسر جو اڌ حصو الڳ ٿي ويو آهي."

"هونهـ..... مون کي به ايئن محسوس ٿو ٿئي يارا مان به پاڻ کي اڌوري ٿي لڳان."

"ها يارا مان توسان ئي Complete لڳندو آهيان ۽ تون مون سان."

"هڪڙي کانسواءِ ڏاڍا اهاڻکا ٿي ٻيا آهيون نا؟"

"ها يارا بلڪل.....!"

"خيرـ..... تون ڳڻتي نه ڪر، پاڻ هر هفتي ملي هفتي جي ٻڪ لاهيندا سين، وري ٻئي هفتي ملي، ٻئي هفتي جي...."

"ها جانان! بلڪل.....!"

"ٻيو ٻڌاءِ؟"

"ٻيو ته يار اڄ شيخ اياز جون هي ستون ڏاڍيون ياد ٿيون اچن."

"ڪهڙيون؟"

"تون ناهين ته هيءَ چنڊ چڙو چنگ نه ڏي ساءِ،
اي هير مئي آءِ هلي آءِ هلي آءِ."

"واهـ....."

"مان ان جي هيئين سِٽ ۾ تبديلي آڻي ٿو پڙهان!"

"ڪهڙي تبديلي؟"

"تون ناهين ته هيءَ چنڊ، چڙو چنگ نه ڏي ساءِ،
اي سنڌيا مئي! آءِ هلي آءِ هلي آءِ."

تون اِهي ستون ٻڌي ڪِلي پئي هئينءَ ۽ ڪلندي چيو هيئي:

"مُنو! آءِ لَوَ يو."

"آءِ لَوَ يو ٽو جانان!"

"منهنجي دل ٿي چئي چُمي ڏئي چڏيان؟"

"ها ها ها....."

"تون مون سان مِل تہ ناهيان؟ ٿي."

"چو؟"

"چو.....!؟... ايڏو پيارو ٽبو آهي چا؟ مون سان مِل تہ چُميون ڏئي ساهہ نہ ڪيان؟، تہ چئجان؟"

"سچي؟"

"سچي مُنا! تنهنجي ڏاڍي سِڪ لڳي آهي، تو لاءِ صفا هنياءِ ٿو ڪائي."

"منهنجو بہ تو لاءِ هنياءِ ٿو ڪائي جانان!"

"سچي؟"

"سچي جانان!"

"مون سان ايڏو پيار ڪندو آهين؟"

"ان کان بہ گهٽو جانان! تمام گهٽو....."

"هونهہ..... مان بہ توسان ڏاڍو پيار ڪندي آهيان جانو! تمام گهٽو سوچ کان بہ گهٽو.....!"

"صحيح ٿي چئين جانان! اهو تنهنجين ڳالهين مان ئي لڳندو آهي."

"پيار ڪريان؟ ٿي، تہ چو نہ لڳندئي..... پر شڪر آهي، مون کي بہ مون سان پيار ڪندڙ جيوَن سائي ملي ويو آهي."

تنهنجي واتان اهو جملو ٻڌي ڏاڍي خوشي ٿي هيم، ان رات پاڻ اهي ڳالهيون پئي ورجايون، جيڪي ڪيترائي پيرا ورجائي چڪا هئاسين، پر پيار ۾ سوين پيرا ورجايل ڳالهہ بہ نئين ۾ نکور لڳندي آهي. پاڻ ايئن روز موبائيل فون تي ڳالهائيندا هئاسين. الاءِ ڪيئن موڪلن جا بہ مهينا گذريا هئا، تہ پاڻ موتي پنهنجي ماڳ ڄامشوري آيا هئاسين.....

* * * * *

4.4

اسان واپسيءَ جو پروگرام گڏ ٺاهيو هيوسين. مون ٻارهين وڳي آچر واري هاشمي ڪوچ ۾ ٻه سيٽون بُڪ ڪرايون هيون، تون ڏاڍي خوش هئينءَ پاڻ جيئن ئي ڪوچ اندر اچي پنهنجين سيٽن تي ويٺا هئاسين، ته تون منهنجي ڏوري کي پڪڙي منهنجي ڳلهي تي پنهنجا ڳل رکي ويهي رهي هئينءَ، تو ايئن وڏا وڏا ساهه پئي کنيا، جڙ مون کي پنهنجن ساهن ۾ لاهيندي هجين. مان ٻه دنيا جهان کان بي نياز ٿي توکي بيحد پيار مان ڏسي رهيو هوس. اسان کي ڪيترائي ماڻهو ڏسندا پئي ويا، جن جي نه توکي پرواهه هئي ۽ نه ئي مون کي. ان وقت مون کي لطيف سائينءَ جي شاعريءَ جي هيءَ ست ڏاڍي ياد پئي آئي:

"عقل، مت، شرم ٽيئي نينهن نهوڑيا."

تو مون کان پڇيو هو:

"جانو!"

"هونهه.... جانان!"

"پاڻ ڇامشوري موٽي ٿا هلون؟"

"ها جانان!"

"آئي....."

اهو لفظ چئي تون مون کي چنبڙي وئي هئينءَ. تو وري پڇيو هو:

"جانو!"

"هونهه جانان!

"پاڻ ڇريا آهيون نه؟"

مون مُرڪندي چيو هو:

"ها جانان!"

تون ڪِلندي وري منهنجي ڏوري کي زور سان چنبڙي پئي هئينءَ. سيوهڙ ۾ گاڏي مانيءَ لاءِ بيٺي هئي، تون پنهنجي گهران ڪڍڻ جو هوڙ ٺاهي آئي هئينءَ، اهو ڪاڏو هيوسين. مون پهريون گرهه ڪائيندي چيو هو:

"واهه! هوڙ ته ڏاڍي ٽيسٽي پڇائي آئي آهين!"

"الاءِ متان نہ مڃين! مون سان شادي ڪندين. تہ اهڙي ڪوڪنگ ڪري ڪارائيندي سانءِ"

"يارا توسان شادي نہ ڪندس. تہ ٻيو ڪنهن سان ڪندس؟"

"الاءِ متان..... ٽيندو آهي نہ؟"

"چري پٺان! مان توکان سواءِ رهي سگهندس؟"

تون مُرڪي پئي هئينءَ ۾ چيو هيئي:

"اها تہ مون کي خبر نہ آهي. پر مان توکان سواءِ صفا بہ نہ رهي سگهنديس."

مان تنهنجي اهڙي پيار تي مُرڪي ويڙو هوس ۾ توکي مُرڪندي چيو هوم:

"هاڻي پاڻ کي جلدي ماني کائي هلي گاڏيءَ ۾ ويهڻ ڪپي. بس نڪري وئي، تہ پاڻ رُلي ويندا سين."

"ها يار.... اڄي بس وارا اسان جي هڪ مائٽ کي ايئن ڇڏي ويا هئا."

"رهڳو تنهنجي مائٽ کي؟ هنن تہ راج رُلائي ڇڏيا آهن. هل تہ ماني کائي هلي گاڏيءَ ۾ ويهون."

مُرڪندي چيو هيئي:

"ها يارا! تون صحيح ٽو چئين."

پاڻ ماني کائي، بس ۾ چڙهي ويٺا هئاسين. ڪجهہ دير ڪانپور گاڏي هلڻ لڳي هئي. گاڏي جڏهن نئين روڊ تي چڙهي هئي، تہ ڪجهہ ئي منٽن ڪانپور ڪينٽرن ئي مسافرن کي ننڍا اڇڻ لڳي هئي. تو پنهنجي اجرڪ جو هڪ حصو منهنجي چيلهہ واري حصي تي ورائي ڇڏيو هو ۽ پوءِ منهنجي چيلهہ ۾ هانهن ڀيري منهنجي سيني تي آهلي، پنهنجون اکيون بند ڪري ڇڏيون هيئي، مون بہ پنهنجون اکيون هوتي ڇڏيون هيون. اندازن سوا ڪلاڪ ڪن ڪانپور گاڏي جامشوري ڦاٽڪ تي پهتي هئي، جتي حيدرآباد ۽ جامشوري جا ڪينٽرائي مسافر لٿا هئا. اڄيان ڪجهہ سيٽون خالي ٽيون هيون. اسان هلي اڳين سيٽن تي ويٺا هئاسين. جيئن مارئي هاسٽل وارو موڙ آيو هو تہ اسان بس روڪرائي هيٺ لٿا هئاسين. اسان پنهنجو سامان لهرائي هٽيڪو ڪيو هو ۽ جيئن ئي بس رواني ٽي هئي، تہ تو پُرجوش ٽيندي چيو هو:

"جانو! پاڻ پنهنجي جامشوري پهچي وياسين!؟"

ٻئي لمحي مون کي پاڪر پائي چنبڙي وئي هئينءَ. پرسان هڪ ڪار زوردار هارن وڄايو هو. پر توکي ڪنهن جي به پرواهه نه هئي. جامشوري جي هوائن ۾ عجب سرمستيون آهن. جيڪي نوجوانن کي ويتر مست ڪري ڇڏيندیون آهن. اسان آسمان ڏانهن ڏٺو هيوسين. جيڪو سرمئي ڪڪرن ۾ ڍڪيو پيو هو. مون کي وري لطيف سائينءَ جي سِٽ ياد پئي هئي:

"عقل، هٽ، شرم، ٽيئي نينهنَ نهوڑيا."

هن منٽن ۾ هڪ رڪشا اچي اڳيان بريڪ لڳائي هئي. پنهنجا ٽيلها رڪشا ۾ رکي، پاڻ به ان ۾ ويهي رهيا هئاسين. تو وري بي انتها خوشيءَ مان چيو هو:

"اسان هاڻي پنهنجي جامشوري ۾ آهيون؟"

"ها جانان! اسان پنهنجي جامشوري ۾ ئي آهيون."

"مان اڄ ڏاڍي خوش آهيان."

"مان به ڏاڍو خوش آهيان."

ايتري ۾ رڪشا مارئي هاسٽل جي مين گيٽ اڳيان اچي بيٺو هو. تو پنهنجي موبائيل فون ۾ ٽائيم ڏسندي چيو هو:

"هاڻي ساڍا پنج ٽا ٿين، تون ستين وڳي تائين هاسٽل تي سامان رکي موٽي اچجانءِ."

"ٺيڪ آهي، مان موٽي ٿو اچان."

مان هاسٽل تي سامان رکي، ستين وڳي تائين تيار ٿي موٽي آيو هوس. حيدر بخش جتوئي پوليس پار ڪرڻ وقت توکي ايس. ايم. ايس ڪيو هوم. منهنجي اچڻ کان اڳ ئي تون گيٽ تي اچي چڪي هئينءَ. اسان مُرڪي هڪٻئي سان هٿ ملايو هو. هٿ ملائڻ کانپوءِ اسان وري آسمان ڏانهن ڏٺو هو. ڪارا ڇ سُرمئي ڪڪر ڏاڍا گهرا ٿي رهيا هئا. سڀ نوجوان ڏاڍا خوش پئي لڳا. تو وري آسمان ڏانهن ڏسندي چيو هو:

"مُنا! موسم ڪيڏي سُٺي ٿي وئي آهي!"

"هونهه..... ها يارا ڏاڍي....! لڳي ٿو ته جاڻ مينهن وَسيو."

ڏسندي ئي ڏسندي کنوٽيون کجڻ لڳيون هيون ۽ وڏا گجگوڙ شروع ٿي ويا هٿا. تو اوچتو ئي اوچتو چيو هو:

"آئي مُنا! ڇ ته ڇڄئون. هاسٽلن جا پٽيوالا چوکرين کي اندر هلڻ لاءِ تا چون."

مون چيو هو:

"ڇُڄُ!"

اسان پيرن تي زور ڏنو هو پاڻ هٿن ۾ هٿ ڏئي تکڙا تکڙا علامہ آءِ آءِ قاضيءَ جي مزار طرف وڌي رهيا هئاسين. پنهنجن چهرن تي مُرڪ هئي، خوشيءَ مان اسان جا ڳل ڳاڙها ٿي ويا هٿا. رستي ۾ ڏنو هوسين، ته چمپا جا وڻ، اُبتي اشوڪ جو وڻ، بوگلن ويليا جا گلابي ۽ بوسڪي ٻوٽا ۽ گلاب جا گُل هوا ۾ جهومي رهيا هٿا. اُن ڏينهن فطرت پنهنجي پرپور رنگ ۾ هئي ۽ اسان پنهنجي رنگ ۾ هئاسين. ڪجهه ئي ساعتن ۾ هوائن زور ورتو هو ۽ چٽني طرف ڏنڊ ڇانئجي رهيو هو. ڪجهه ئي پَلن ۾ مينهن وَسڻ شروع ٿيو هو. تون منهنجي هٿ کي ڇڪيندي علامہ آءِ آءِ قاضيءَ جي مزار طرف وڌڻ لڳي هئينءَ، جيڪا اسان کان ڪجهه ئي وِڪن جي فاصلي تي هئي. اسان هڪ منٽ ۾ قاضي صاحب جي مزار تي پهتا هئاسين. مينهن جو پاڻي اسان جي وارن کان اڇي اسان جي ڳلن ۽ چپن کان ٽپندو هيٺ پئي ويو. تون بيحد سهڻي لڳي رهي هئينءَ، اهو تنهنجو حُسن جو هڪ نئون جلوو هو. جنهن کي پسڻ کان پوءِ منهنجي دل جو دَرَڪو وڌي ويو هو. مان چُپ ٿي توکي ڏسڻ لڳو هوس. تنهنجي ٻ ساڳي حالت هئي. تنهنجون اکيون منهنجي چهري تي ڪجهه ڳولي رهيون هيون ۽ منهنجون اکيون ٻ اسان هڪٻئي کان شرمائجي ٻ رهيا هئاسين. اوچتو هڪ وڏو گجگوڙ ٽيو هو ۽ ڪِنوڻ لڳي هئي. تون اهو پوائتو آواز ٻڌي مون کي چنبڙي وئي هئينءَ. مون کي ايئن لڳو هو جڻ قدرت اسان کي پاڪر پارائڻ لاءِ ئي اهو گجگوڙ ڪرايو ۽ ڪِنوڻ ڪجائي هئي. اسان جي آسپاس کو ماڻهو نه هو، باهر هڪ ڏنڊ ڇانيل هو، ٻيو سڄ ٻ لهي چڪو هو. اسان هڪٻئي جي ڪوسن ڪوسن پاڪرن ۾ هئاسين، تون ڏاڍي رومينٽڪ ڇوڪري هئينءَ، منهنجي رومينٽڪ هجڻ جي تنهنجي اڇيان کا

جاءِ نہ هئي. تو ان گهڙيءَ کي ايئن نہ پئي وڃائڻ چاهيو ان ئي لمحي تنهنجا چَپ منهنجن ڳلن کي چُمڻ لڳا هئا. ان ئي لمحي تنهنجن آلن ڳلن کي مون پنهنجن چَپن سان ڏنو هو. جيڪي بيحد حَسين ۽ سُندر لڳي رهيا هئا. ان ئي لمحي مون تنهنجي ڳلن کي چُمڻ شروع ڪيو هو ۽ تو منهنجن ڳلن کي چُمڻ شروع ڪيو هو. انهن ڪجهه ئي حَسين لمحن کان پوءِ پنهنجا چَپ هڪٻئي جي چَپن تي هئا. ايتري ۾ وري هڪ زوردار چمڪاٽ ٿيو هو تو ۽ مون پاڪر ڏرو ڪيو هو. تنهنجو ساڄو هٿ منهنجي کاپي هٿ ۾ هو. پاڻ ٻاهر روڊ تي تيز تيز ڪرندڙ مينهن ـ ڪڻين کي ڏسي رهيا هئاسين. مون توکي چيو هو:

"واسديو موهيءَ جو هڪ ڏاڍو خوبصورت شعر، ڪافي دير کان ياد ٿو اچي ـ ٻڌايانءِ؟"

تو چيو هو:

"ها ها..... ٻڌاءِ"

"موسم جي مانَ واسطي، ڪجهه گُنگُنائجانءِ،

بارش ۾ چٽيءَ بنا رستا گهُمائجانءِ"

تو چيو هو:

"واهه..... واهه..... چا ته شعر آهي!"

ان ئي لمحي تو منهنجين اکين ۾ ڏنو هو ۽ قاضي صاحب جي مزار کان ٻاهر نڪري بيهي رهئي هئينءَ مان ۽ توسان گڏ گڏ ٻاهر نڪري آيو هوس. تو چيو هو:

"هل، ان خوبصورت شعر جي حَسين خواب جي ساڃيان ٿا ٽيون."

مان ڏاڍو خوش ٿيو هوس، ۽ چيو هوم:

"اوهه گريٽ..... هَلُ!"

پاڻ ڏاکڻيون لهي روڊ تي پهتا هئاسين، تو پنهنجي ساڄي ٻانهن منهنجي چيلهه ۾ ڦيري ڇڏي هئي، ۽ مون پنهنجي کاپي ٻانهن تنهنجي ڳلهي ۾، اسان پنڌ ئي پنڌ سنڈالاجيءِ واري رستي کان ٽيندا سوسائٽيءَ ڏانهن هلي رهيا هئاسين. تون موقعي جو فائدو ونڊندي پنهنجي کاپي ٻانهن ۾ اڇيان ڦيري پنهنجو ساڄو ۽ کاپو هٿ ملائي، مون سان ٻڪجي رهي هئينءَ، وٽن مان

ڪويلون ڪُوڪي رهيون هيون. وڻ ۾ هوٽا ڏوپجي صاف ٿي پيا هئا. اُنهن گهڙين کي جهڙيءَ ريت اسان پئي ماڻيو شايد ئي ڪنهن ماڻيو هجي. اسان هڪٻئي سان ٻڪجي هلي سنڌالاجي پهتا هئاسين. تو موسم جي مانَ واسطي ڳائڻ شروع ڪيو هو:

موسم جي مان واسطي ڪجھ گنگنائجانءِ،
بارش ۾ چنبيءَ بنا رستا گھمائجانءِ

پاڻ ڪِلي پيا هئاسين. ۾ ايئن واسديوَ موهيءَ جي ان خوبصورت شعر کي گنگنائيندا اڳتي وڌي رهيا هئاسين. اسان جي سامهون هڪ رکشا اچي رهيو هو جنهن ۾ شاگرد سوار هئا. جن اسان کي ان حالت ۾ ڏسي هوڪرا ڪيا هئا. جن کي اسان ڏاڍو انجواءِ ڪيو هو. اسان انڊس هاءِ وي پار ڪري هڪ نظر سنڌالاجيءَ کي ڏنو هو جيڪا ڏوپجي صاف ٿي ڏَرڪي رهي هئي. سنڌالاجيءَ جي اگڙ وارو املتاس ۾ پيا وڻ جھُومي رهيا هئا. ۾ ان جي پنن جي ڪڙڪڻ ۾ ڏاڍي وڻندڙ موسيقيت هئي. اسان جڏهن سنڌالاجي پار ڪري اڳتي وڌيا هئاسين. تہ هڪ ڪار اسان جي اڳيان اچي زوردار بريڪ هنئي هئي. جنهن ڏانهن اسان ڏري برابر بہ ڏيان نہ ڏنو هو تہ هنن ڪار جا شيشا هيٺ ڪري هڪ آواز ٿي چيو هو:

"جيئو.....!"

اسان هنن کي چيو هو:

"Thanks"

هو ڪِلندا هليا ويا هئا. ۾ پاڻ مُرڪندا اڳتي وڌيا هئاسين. مون لطيف سائينءَ جي وائي جھونگارڻ شروع ڪئي هئي:

"بوند برهہ جي بهار لڳي وئي،
درد وندیءَ جو ديس وَسي پيو."

۾ اسان ان کي ڳائيندا، مُرڪندا، ڪِلندا، پاڪر پائيندا، چُميون ڏيندا، گنگنائيندا سوسائٽي پهتا هئاسين. جتي فروٽ جوس واري دڪان تي هلي ويٺا هئاسين. مون توکان پڇيو هو:

"جانان! ڪھڙو جُوس پيئجي!؟"

تو چيو هو:

"جانو! اڃڪلهه گريپ فروٽ ٻُلو ٿو اچي، ان جو جُوس ٿا پيئون."

"ٺيڪ آهي."

"پر هن کي چئو ته جلدي کٽي اچي. هاسٽل گيٽ بند ٿيڻ ۾ باقي ويهه منٽ آهن."

مون جوس واري کي جلدي جوس کٽي اچڻ لاءِ چيو هو. هو پنجن منٽن کانپوءِ جوس کٽي آيو هو. اسان پنجن منٽن ۾ جوس پي ورتو هو ته تو چيو هو:

"جانو! هاڻي پاڻ کي رڪشا ۾ هلڻ گهرجي. نه ته گيٽ وارا مٿو کائي ويندا."

"ٺيڪ آهي جانان!"

مون بوائز هاسٽل تائين رڪشو ڪهرايو هو توکي مارئي هاسٽل جي مين گيٽ تي ڇڏي رڪشو بوائز هاسٽل طرف هلڻ لڳو هو. پنجن منٽن کانپوءِ رڪشو بوائز هاسٽل جي مين گيٽ اڳيان هلي پهتو هو. رڪشي مان لهي رڪشي واري کي ٽيهه روپيا ڏئي، خمارن ئي خمارن ۾ اچي پنهنجي ڪمري تي پهتو هوس.... آلا ڪپڑا لاهي، ٽرائوزر ۽ ٽي شرٽ پاتي هيم ۽ پوءِ ڪٽ تي سمهي نيڻ بند ڪري ڇڏيا هيم. منهنجن نيڻن ۾ اُن ڏينهن جا سڀ حَسين منظر ڦِرڻ لڳا هئا ۽ مون تي خمارن جا آبشار وَهي رهيا هئا. منهنجي دل مان هڪ صدا نڪري رهي هئي، "ڪيف ڏاران ڪوءِ، جيئي نه جهان ۾..... ڪيف ڏاران ڪوءِ..... ڪيف..... ڪيف....."

* * *

4.5

اونهاري جا مينهن هئا. جيڪي ٽوري ٽوري وقفي کان پوءِ جيئن جو تيئن وَسي رهيا هئا. ٻئي ڏينهن ٻه ايئن ئي بارش پئجي رهي هئي. ڪيمپس مينهوڳيءَ ۾ ايترو حَسين ٽيندو آهي! اها اُن ڏينهن خبر پئي هئي. تو ڪيمپس جي عمارتن ۾ وڻن کي ڏسندي چيو هو.

"جانو! ڏس تہ سهي! اڄ ڪيمپس ڪيڏو سهڻو ٽولگي."

"ها جانان! واقعي اڄ ڪيمپس ڏاڍو حَسين ٽولگي."

"وڻ ڏس! ڪيڏا صاف ٿي ويا آهن!"

"ها يار! اڄ کان اڳ مون کڏهن ٻه هڙا چهچ ساوا وڻ نہ ڏٺا آهن."

"آرٽس فيڪلٽيءَ جي عمارت ڪيئن نہ جرڪي رهي آهي!"

"ها! ۽ مٽان وري ڪويل جي ڪُوڪُو تہ ٻڌ!"

"Its amaizing!"

"Oh yes!"

مينهن جي ڪري گهڻن شاگردن ڪلاس نہ پئي ورتا. شٽل بسون پرجي المنظر پئي ويون. تو چيو هو:

"جانو! اسان ٻه المنظر هلون؟"

مون چيو هو:

"هل!"

"Oh! Thank you so much!"

پاڻ شٽل بس ۾ چڙهي المنظر هليا هئاسين. جنهن ڏهہ ڏهہ روپيا وٺي. ويهن منٽن ۾ المنظر تي لاٿو هو المنظر تي موسم جو مزو ماڻڻ لاءِ ڪيترائي نوجوان جوڙا ۽ شهري ڪتنب اچي گڏ ٿيا هئا. اسان ڪونڙي ڍائون استريم واري پاسي هيٺ لهي هليا هئاسين. درياهہ جي بيئل پاڻيءَ ۾ ڪيترائي نوجوان تڙڪي رهيا هئا. هلڪو هلڪو مينهن وَسي رهيو هو. تو ٻيڙين کي ڏسندي چيو هو:

"جانو!"

"جيءَ جانان؟"

"پاڻ ٻيڙيءَ ۾ چڙهي درياهه ۾ سير ڪريون؟"

"پلي، پر مون کي الاءِ ڇو پاڻيءَ کان ڊپ لڳندو آهي."

"مون سان هوندي به ڊپ لڳندئي؟"

"نہ جانان! توسان هوندي تہ مون کي ڪنهن به شيءِ کان ڊپ نہ ٿيندو آهي."

تون مُرڪي پئي هئينءَ، ۽ مُرڪندي چيو هيئي:

"پوءِ چڙهون ٻيڙيءَ ۾؟"

"ها! هل."

ٻيڙيءَ واري درياهه کي چڪر ڏيارڻ جا سئو روپيا چيا هئا. پهرين مان ٽپ ڏئي ٻيڙيءَ ۾ چڙهيو هوس، پوءِ توکي هٿ ڏئي، ٻيڙيءَ ۾ اچڻ لاءِ سهارو ڏنو هوم. تون ڏاڍو خوش هئينءَ. خوشي تنهنجي چهري مان ئي ٻَکي رهي هئي، تو هر لمحي کي ماڻڻ سِکي ورتو هو. تون ٻيڙيءَ ۾ ڪنهن شهزادي جيئن منهنجي ڪاهي هٿ کي پڪڙي، منهنجي دل واري پاسي آهلي پئي هئينءَ. مينهن ٽوروَ تيز ٿي ويو هو. پاڻ سڄا ڀِجي ويا هئاسين. مينهن اسان کي ڏاڍو رومينٽڪ ڪري ڇڏيو هو. ٻيڙيتو نہ هجي ها، تہ پاڻ وري پاڪرن ۾ ڇُمين ۾ شروع ٿي وڃون ها. هو اسان کي ڏسي مُرڪي رهيو هو. مون ٻيڙيتي کان پڇيو هو:

"جيڪڏهن ٻيڙي اونڌي ٿي پئي، تہ تون اسان کي بچائي سگهندين؟"

هن پڇيو هو:

"اوهان تارو آهيو؟"

مون جواب ڏنو هو:

"نہ"

"ڳڻتي نہ ڪريو سائين! بيبل پاڻيءَ ۾ ٻيڙي اونڌي نہ ٿيندي آهي."

"اتفاق آهي، جيڪڏهن ٿئي تہ.....؟"

"اوهان مان ڪنهن به هڪ کي بچائي سگهندس."

مون تنهنجي پياري چهري ۾ نيٽن ۾ ڏٺو هو ۽ هن کي چيو هوم:

"مون کي ڇڏي، هن کي بچائجانءِ"

اهو جواب ٻڌي تو پنهنجو پاڻ مون تي چڏي ڏنو هو ۽ ٻيڙيتو منهنجي پيار تي مُرڪي پيو هو. تو مون کي وڏو ساهه کڻندي چيو هو:

"I want to kiss you Munna!"

"But he is watching us!"

"I don't care about it."

مون ٻيڙيتي کي ڏٺو هو تہ هن مون کان پڇيو هو:

"سائين! بيگم صاحبہ چا ٿي چئي؟"

مون کيس شرمائيندي چيو هو:

"منهنجي اها ڳالهہ ٻڌي جذباتي ٿي وئي آهي. ان کري ڳٽي تي چُمي پائڻ ٿي چاهي. پر ڊڄي ٿي. تہ ڪٿي تون کاوڙجي نہ پئين."

هو کِلي پيو هو ۽ کِلندي چيو هئائين:

"آئون ڪونہ ٿو کاوڙجان بيگم صاحبا"

اهو آواز تنهنجن ڪنن تي پوڻ جي دير هئي: ۽ تو ساڃي هٿ سان منهنجي ساڃي ڳل کي پڪڙي. منهنجي کاهي ڳل تي چمي پاتي هئي. ان ئي لمحي تنهنجين اکين مان ڳوڙها وهي آيا هئا. تو مون کان پڇيو هو:

"تون مون سان ايڏو پيار ڪندو آهين؟"

مون چيو هو:

"ان کان بہ وڌيڪ پيار ڪندو آهيان. تمام گهڻو پيار ڪندو آهيان."

"سچي؟"

"سچي!"

"I love you."

"I love you too unlimited."

"Thanks a lot."

"You are always welcome Jana!"

تو ڳوڙها اُگهندي چيو هو:

"تون ڏاڍو ڪِنو آهين مُنا!"

"چو....؟"

"بس! ايئن ئي تون ڏاڍو ڪِنو آهين!"

"چو...؟ مان چو ڪِنو آهيان؟"

"بس ايئن ئي..... تون مون سان ايڏو پيار چو ڪندو آهين؟"

"ان ڪري، جو تون آهين ئي ايڏو پيار ڪرڻ جي لائق."

"نہ نہ مون کي ٻُڌاءِ! مان نہ ايڏي خوبصورت آهيان، نہ ايڏي امير آهيان، نہ ايڏي هوشيار آهيان....."

تون اُداس ٿي وئي هئينءَ، اُداسيءَ جو سمنڊ وري تو ڏانهن وَڌڻ لڳو هو. تو رهيل جملو وري ڳالهايو هو.

"ٻُڌاءِ نہ مُنا! مون ۾ اهڙو چا آهي؟ نہ مان ايڏي سُهڻي آهيان، نہ ڪنهن وڏي شاهوڪار گهراڻي جي آهيان، نہ ايڏي هوشيار آهيان ۽ وڏي ڳالهہ ٿہ مان....."

مون تنهنجن چپن تي پنهنجون آگريون رکي چڏيون هيون ۽ توکي مُرڪندي ۽ شرارتي انداز ۾ چيو هوم:

"ٻڌ جانان! نمبر هڪ ٿہ تون چگو ٿيو جو ڪنهن امير گهراڻي جي نہ آهين، نہ ٿہ تون عجيب قسم جي Superior Complexity ۾ هجين ها، نہ پاڻ انجواءِ ڪرين ها ۽ نہ مون کي انجواءِ ڪرڻ چڏين ها. نمبر ٻہ ٿہ تو جهڙي هوشيار چوڪري کي مون کي ڏيکاري ٿہ سهي، جيڪا پرت ٻہ پري، ڪپڙا ٻہ سبي، رڌ پچاءِ ٻہ ڪري، ڪمپيوٽر ٻہ هلائي ۽ انگريزي ٻہ ڳالهائي. نمبر ٽيون، تون ڪيڏي حَسين آهين. اهو ٿہ تون مون کان پڇ نہ..... مان ان حوالي سان توکي نارايڻ شيام جو هيءَ شعر ٿو پيٽيان:

تون مُرڪي پئي هئينءَ، مون مُرڪندي شعر پڙهيو هو:

"سونهن تنهنجيءَ جو توکي قدر ٿي وڃي،

جي منهنجي نظر سان ڏسين پاڻ کي."

تو مُرڪندي ۽ خوش ٿيندي چيو هو:

"واهہ... ڏاڍو پيارو شعر آهي، پر تون ڏاڍو ڪِنو آهين! منهنجي دل چوندي آهي، توکي چُميون ڏئي ماري چڏيان."

مون توکي فقط مُرڪندي ڏٺو هو تو وري چيو هو:

"هل يونيورسٽيءَ ٿہ ٽاهيانءِ ٿي."

پاڻ مُرڪي پيا هئاسين. ٻيڙيتو ٻيڙي پُل پرسان تاري آيو هو. پُل مٿان هلندڙ گاڏين جي آواز ۽ هارنن جي آواز اسان جي احساسن جي روانيءَ کي توڙي ڇڏيو هو. مون ٻيڙيتي کان پڇيو هو:

"هيءَ پاٽي هيٺ گهٽا فوٽ ٿيندو؟"

"ٽورو آهي سائين! ڪٿي ڏهه فوٽ ته ڪٿي هارنهن ته ڪٿي وڌ ۾ وڌ پندرنهن فوٽ."

مون پاٽيءَ تي مٽاچري نظر ڦيرائيندي چيو هو:

"ڏاڍي افسوس جو مقام آهي!"

تو پڇيو هو:

"چو جانو؟"

"جانان! هيءَ اهو درياهه بادشاهه اٽئي، جنهن لاءِ لطيف سائينءَ چيو هو ته:

'دهشت دم درياهه جي، جت جايون جانارن،

نڪو سندو سير جو ماپ نه ملاخن،

درندا درياهه ۾ واڪا ڪيو ورن،

سڄا ٻيڙا هار ۾ هليا هيٺ وڃن،

پُرزو پيدا نه ٿئي، تختو منجهان تن،

ڪو جو ڪهر ڪنن ۾، ويا ڪينَ ورن،

اتي اٽتارن، ساهڙ! سير لنگهاءِ تون....'"

تو اهو ٻُڌي چيو هو:

"واهه واهه..... پوءِ يار هن درياهه کي ڪنهن جي نظر لڳي؟"

"بس جانان! اڳ ۾ هيءَ اهڙو درياهه هو جتي جانورن جون جايون هيون. درياهه جي سِيرَ جي ماپ جي ملاحن کي خبر نه پوندي هئي. ايڏا وڏا ڳُن هوندا هئا، جو ان ۾ سڄا سڄا وڏا ٻيڙا ٻُڏي ويندا هئا. هاڻي "مٿان" هنن يزيدن هٿرادو واهه کوٽائي، ڪٽنال ۽ ڊيم ٺاهرائي، اسان جي درياهه جي هيڏي حالت ڪئي آهي. جو هيءَ ملاح ٻُڏائي ٿو ته ڪٿي ٻيئل پاڻي ڏهه فوٽ آهي، ته ڪٿي پندرهن."

"Ohh! I see...." اهي ڪٽنال هنن درياهه مان چو ڪڍيا آهن؟"

پنهنجي جاگيردارن ۽ فوجين جون زمينون آباد ڪرڻ لاءِ ڪڍيا اٽئون.

"اڇا.....! ۽ ڏيڻ مان بجلي ٿا ناهن؟"

"ڏوڙ ٿا پائين. ڏيڻ مان ڪينال ڪيڏي هارهن ٿي مهينا پيا وهائين. ۽ هيڏانهن سجو نٽو ۽ بدين سمنڊ ڇڙڪائي ويو آهي. سنڌ سڪي ٽوٽ ٿي وئي آهي."

"وڏا ڪي پليت آهن."

"امداد حسيني هنن لاءِ هڪ ڏاڍو زبردست شعر چيو آهي.

پنهنجا درياهه وڪڻي هاٿي سنڌوءَ تي لامارا آهن

ڪالا باغ ڏيڻ اڏڻ وارن جا اندر ڪيڏا ڪارا آهن."

"واهه... زبردست! اڇا هنن پنهنجا درياهه وڪيا هئا چا؟"

"ها يار پنهنجا ئي شاهه درياهه پگڙن مڙ ۽ اندڀا کي وڪڻي چڏيائون. سنڌي ماڻهن ان وقت ۽ ڏاڏيون رڙيون ڪيون. پر ڪين نظر انداز ڪيو ويو."

"لعنت اٽن."

"بيشمار."

ٻيڙي واپس اچي ڪناري کي لڳي هئي. مان ٽپو ڏئي ٻيڙيءَ مان لٿو هوس. ۽ تون هٿ جي ٽيڪ سان هيٺ لٿي هئينءَ. ٻيڙيءَ واري کي سئو روپيا ڏئي پاڻ ڏاکڻين طرف هلڻ لڳا هئاسين. بارش جهڪي ٿي چڪي هئي. پاڻ مڪمل طور ڀڄي ويا هئاسين. ڪجهه ئي منٽن ۾ مينهن بند ٿي ويو هو. اسان ڏاکڻيون چڙهي مٿي هليا هئاسين.. مون تو کان پڇيو هو.

"بوتل پيئبي؟"

"نه رڳو بوتل پيئبي. پر چپس به کائبي."

"ڏاڍو سٺو"

اسان ريڙهي تي لڳل ٽافين، ڪٽمنٽن، چيوگمن، بسڪيٽن ۽ چپس جي اسٽال تان چپس ونڊي. المنظر ريسٽورنٽ جي فيملي هال ۾ هلي وينا هئاسين. بيرو اسان کي چپس کائيندو ڏسي سمجهي ويو هو ته اسان ماني نه کائينداسين. ان ڪري اچڻ سان ئي پڇيو هئائين.

"جي سائين چا پيئندا؟"

تو جواب ڏنو هوس

"ٻہ ڊيو بوتلون کڻي اچو."

"ٺيڪ آهي."

چئي، هو هليو ويو هو ۽ پنهنجن منڊن ۾ اسان کي ڊيو بوتلون آڻي ڏنيون هئائين. تو آسمان مان ڪراچي واهہ ۾ ڪرندڙ مينهن ڪٽين کي ڏسندي بوتل مان ڊُڪ پريندي چيو هو.

"واهہ..... چا ته دلڪش نظارو آهي."

مون ٻہ بوتل مان ڊڪ پرڻ ڪانپوءِ چيو هو.

"وقمي! ڏاڍو دلڪش...."

"هن منظر جي وڏي خوبي اها ٻہ آهي، ته اهو مان تو سان گڏ ماڻي رهي آهيان"

مون مرڪندي چيو هو:

"۽ مون لاءِ ٻہ هن منظر جي جيڪڏهن حسناڪي آهي، ته اها تنهنجي ڪري آهي."

تو مون کي مرڪي نهاريو هو. تهنجون پياريون اکيون هڪ دفعو وري ڪراچي واهہ ۾ ڪرندڙ مينهن ڪٽين کي ڏسي رهيون، تون رکي رکي ٽڏي بوتل مان ڊڪ پري رهي هئينءَ. تو هڪ لمحو سوچڻ کان پوءِ چيو هو:

"سوچيان ٿي، جيڪڏهن تون منهنجي زندگيءَ ۾ نہ اچين ها، ته هي زندگيءَ جون حسناڪيون، پيار ۽ خوشيون ڪيئن ڏسان ها؟"

مون ٻہ مرڪندي ساڳيو جملو ورجايو هو:

"مان ٻہ سوچيان ٿو جيڪڏهن تون منهنجي زندگيءَ ۾ نہ اچين ها، ته هي زندگيءَ جون حسناڪيون، پيار ۽ خوشيون ڪيئن ڏسان ها.... تون جيڪڏهن منهنجي زندگيءَ ۾ نہ اچين ها، مون کي پنهنجي پيار جي لائق نہ سمجهين ها، ته منهنجي ٻہ ڪهڙي زندگي هجي ها. مون کي تنهنجي پيار محبتن، احساسن، تصورن، جذبن، ڪيفيتن، حسناڪين ۽ سمجه جون جيڪي عجب ڪهڪشائون ڏيکاريون آهن، سي ڪيئن ڏسان ها.....!؟"

منهنجون اهي ڳالهيون ٻڌي تون ٻهڪي پئي هئينءَ. مون وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو.

"جانان مون کي ايئن لڳندو آهي، جڙ منهنجا احساس اڻ پورا هئا. جيڪي تو اڇي پورا ڪيا آهن: ۽ محبت ۾ هڪ پار اپار احساسن جي هڪ ڪائنات تہ آهي."

تون ٻهڪي پئي هئينءَ. تنهنجا گلابي اپريل ڳل ڳاڙها لال ٿي ويا هئا. تنهنجوين اکيون چمڪي پيون هيون. تنهنجي چپن جي مسڪراهٽ ويتر گهري ٿي وئي هئي. ۽ تو وڏي پيار مان چيو هو.

"تون ڏاڍو ڪنو آهين منا!"

مون توکان مرڪندي پڇيو هو.

"ڇو...؟"

"بس ايئن ئي پيار ۾..... پر توسان ڪير پڇي! شروع شروع ۾ مون کي لڳندو هو تہ توسان منهنجو پيار گهٽو آهي ۽ تنهنجو گهٽ آهي. پر هاڻي لڳي تہ تون ۽ مون سان مون جيترو ئي پيار ڪندو آهين. فرق رڳو اهو آهي، تہ تو وٽ پيار جو اظهار آهي."

"مون کي رڳو پيار جو اظهار ۽ ڪجهہ پيار آهي، پر تون جيڪا سراپا پيار آهين، اهو.....؟"

تون وري مُرڪي پئي هئينءَ. ۽ مرڪندي چيو هيئي.

"ان ڪري ئي تہ چوانءِ ٿي نہ تہ توسان ڪير پڇي؟"

"توسان ڪير پڇي! ايئن ٿي چئين جڙ مان ميراثن ريس ۾ سيني کان اڳيان ڊوڙندو هجان."

تون ڪلي پئي هئينءَ. ۽ منهنجي اکين ۾ ڏسي چپ ۽ اُداس ٿي وئي هئينءَ. اداسيءَ مان پڇيو هيئي."

"منا!"

"جيءُ مٺي!"

"تون مونکي ڇڏي تہ نہ ڏيندي نہ؟"

"چري پٺان! مان توکان سواءِ جيئرو رهي سگهندس؟ تون منهنجي شهہ رڳ آهين. تون منهنجو ساهہ آهين هن منافقتن پري دنيا ۾ منهنجي وجود جو

سڀ کان وڏو ڏيڻ آهين. منهنجو آخري سهارو آهين ۽ ۽ ۽ ٻيو تون مون لاءِ ڇا آهين؟ تون منهنجا کڙڪا احساس ۽ کيفيتون آهين. تن لاءِ دنيا جي ڪنهن به ٻوليءَ جي ڊڪشنريءَ ۾ لفظ نه آهن. بس رڳو تون مون کي چڏي نه ڏجانءِ"

"تون مون سان ايڏو پيار ڪندو آهين؟"

"چير نه ته مان توسان ان کان به وڌيڪ پيار ڪندو آهيان"

"سچي.....!؟"

"تنهنجو قسم آهي. بس؟"

"بس. بس مان ايئن ئي سچي چيو."

"ٺيڪ آهي."

"اڄ منهنجي دل ٿي چئي مان هوائدين فلمي سان ڳايان"

"کڙڪو فلمي سانگ؟"

تو ڳائڻ شروع ڪيو هو.

"آج لگتا هي ڪہ مين هوائون ۾ هون

آج اتني خوشي ملي هي مجھي"

مان کلي پيو هوس. تو مون کي چيو هو.

"منا! تون ڏاڍو سٺو آهين. منهنجو تو جيترو ڪنهن به خيال نه رکيو آهي. ڪنهن به نہ. مان ته هاڻي جي ٿوري بيمار ٿيندي آهيان. ته به توکي نه ٻڌائي سگهندي آهيان. مونکي هڪ سئو هڪ بخار نڪري ٿو ته توکي اهو ٻڌي 104 بخار ٿي پئي ٿو مون کي مٿي ۾ سور پئي ٿو ته توکي وري دل ۾ چڪ لڳي وڃي ٿو ايڏو پيار ڪيو آهي ڇا؟"

"منهنجي دل چوندي آهي. ته بس توکي پنهنجي ساهہ ۾ سمائي چڏيان. لطيف سائين چيو آهي. ته

اکين ۾ ٿي ويهہ. ته واري آئون ڏکيان

توکي ڏسي نہ ڏيهہ. آئون نہ پسان کي ٻيو."

"واهہ واهہ..... مون کي رکي رکي يقين نہ ايندو آهي. ته ڪوہ چوکرو ڪنهن سان ايئن پيار ڪري سگهي ٿو پر وري پنهنجي پيار کي ڏسندي آهيان ته يقين اچي ويندو اٿم."

ان ڪنهن پاڻ ڪيتري ئي وقت تائين ڪچهريون ڪندا رهيا هئاسين مينهن بند ٿي ويو هو پر آسمان ڪڪرن سان ڀريو پيو هو. تو آسمان ڏانهن ڏسندي چيو هو.

"اڄ هاسٽل ڏانهن موٽڻ تي صفا به دل نه ٿي چئي."

"ها يارا بلڪل صحيح ٿي چئين. اڄ منهنجي به دل تو کان ڇڄڻ تي نه ٿي چئي."

"پر ڇا ڪجي!؟ مجبوري آهي. هاسٽل موٽڻ به مجبوري آهي نه يارا!"

"هونهه.... تون صحيح ٿي چئين جانان!"

"ٽائيم گهٽو ٽيو آهي؟"

"چار ٽيا ٽين."

"هل ته حيدرآباد ٽا هلون."

"پلي، پر اتي ڪٿي هلنداسين؟"

"سڀ کان پهرين ڪوزي حليم کائيندا سين. پوءِ اتي سوچيندا سين ته ڪيڏانهن هلجي."

"ٺيڪ آهي."

اسان المنظر ريسٽورنٽ جي مٿين حصي مان هيٺ لهي آيا هئاسين. مان ڪائونٽر تي پيسا ڏئي آيو هوس. پوءِ پاڻ هٿن ۾ هٿ ڏئي، رستي تي هلي، ڪوڙي بيراج جي پرسان بيهي، حيدرآباد لاءِ ايندڙ ڪنهن بس يا سوزوڪيءَ جو انتظار ڪرڻ لڳا هئاسين. ڪجهه منٽن کان پوءِ بس اچي پرسان بيٺي هئي، جنهن جي ڪلينر اسان کي ڏسي "حيدرآباد..... حيدرآباد" جو هو ڪو ڏنو هو. مون توکي ڏنو هو. تو مرڪي چيو هو.

"بس ۾ نه ٽا هلون. سوزوڪي ۾ اڳيان ويهي هلنداسين"

مون چيو هو

"ٺيڪ آهي. سوزوڪي ۾ ئي ٽا هلون منهنجي ملڪ"

تنهنجي ان مرڪڻ ۾ ٿوري شرارت ۽ ٿورو شرمائڻ به هو. ڪجهه منٽن ۾ هڪ تيز رفتار سوزوڪي اچي اسان جي پيرن اڳيان بريڪ لڳائي هئي. سوزوڪيءَ ۾ اڳيان ويٺل هڪ همراهه توکي ڏسي، لهي پٺيان هليو ويو هو مان

ڊرائيور واري پاسي کان ٽي ويٺو هوس. تون منهنجي کاهي پاسي دل جي مٿان پنهنجي ساڄي پُٺيءَ جي ٽيڪ لڳائي ويهي رهي هئينءَ. تون ڏاڍي خوش هئينءَ. خوشي تنهنجي منهن مان ٽي ٻکي رهي. جنهن تنهنجي اکين، چپن ۽ ڳلن کي پر رونق ٻڌائي ڇڏيو هو. تو مون تي ٽيڪ لڳائڻ وقت هڪ نظر مرڪي مونکي ڏٺو هو. مون ۾ تنهنجي ان محبوب ادا تي مرڪيو هو. ڊرائيور توتي ۽ مون تي نظر ڊوڙائيندي. سوزوڪيءَ ۾ ٽيپ سان لڳل ريڊيو هلايو هو. ايف ايم 101 حيدرآباد هلي رهيو هو هڪ منٽ کان پوءِ. اسان ايڌا ڪوٽڙي بيراج واري پل تي ٿي هئاسين تہ ريڊيو تي عابده پروين جي آواز ۾ سر سارنگ ڳائجي رهيو هو.

"بوند برهہ جي بهار لڳي وئي، درد وندي‌ءَ جو ديس وسي ڀيو"

جنهن مان اسان ڏاڍو پرپور مزو ورتو هو. ان وقت مون توکان پڇيو هو.

"جانان!"

"جيءَ جانو!"

"هر حسين سفر ايڏو جلدي ڇو گذري ويندو آهي؟"

"نہ فقط هر حسين سفر، پر هر حسين وقت ۽ جلدي گذري ويندو آهي."

"ڪاش! ماڻهو پنهنجي حسين لمحن جي رفتار گهٽائي سگهي ها، انهن کي ايترو تيز ۽ جلدي وڃڻ نہ ڏي ها!"

تو منهنجي ان ڳالهہ تي سوچيندي چيو هو

"ڪاش.....!"

سوزوڪي منٽن ۾ تاور مارڪيٽ پهتي هئي. اسان سوزوڪي مان لهي، هٽن ۾ هٽ ڏٺي آلن روڊن تي هلڻ لڳا هئاسين.

سول اسپتال، لبرٽي فالودي، مسلم سائنس ڪاليج، تلڪ چاڙهي‌ءَ جا ڪپڙن، عينڪن ۽ گهڙين جا دڪان پار ڪري اچي ڪوزي حليم جي دڪان تي پهتا هئاسين. اتي ويهندي چيو هيئي:

"واهہ.....واهہ..... واهہ..... منا! مزو اچي ويو."

"اڄ ۽ ڪلهہ وارا ڏينهن مون کي ڪو حسين خواب تا لڳن"

"ها! تون صحيح ٿو چئين. پر مون سان جڏهن کان تون مليو آهين، تڏهن کان مون کي منهنجي زندگي هڪ خواب لڳڻ لڳي آهي. ۽ ڪڏهن ڪڏهن اهو خواب ڏاڍو پياروءِ حسناڪ ٿي وڃي ٿو."

"واهه..... تون به صفا شاعراڻيون ڳالهيون ڪرڻ لڳي آهين."

"اهو مان نٿي ڄاڻان، پر مان اهو ضرور ڄاڻان ٿي، ته مان سچيون ڳالهيون ٿي ڪيان"

"ارڙي يار! ڳالهيون سورهن آنا سچيون آهن، پر انهن جو اظهار شاعراڻو آهي."

"تو سان گڏ رهندي ۽ ادب جي شاگرد هوندي به منهنجين ڳالهين جو انداز شاعراڻو نه ٿيندو ته ٻيو ڪڏهن ٿيندو؟"

اسان ٽورو ڪليا هئاسين. بيرو اسان اڳيان پاٽيءَ جو جڳ رکي ويو هو. مون تو کان پڇيو هو.

"حليم جون به پليٽون گهرايان يا؟"

"نه نه هڪ پليٽ گهراءِ. ايڏي بک نه آهي."

"ٺيڪ آهي..... اڄ پاڻ حيدرآباد ۾ ٽوري آوارگي ٿا ڪريون"

"هونهـ! پر ڪيئن؟"

"پاڻ هيئن ٿا ڪريون. جو اڄ پنڌ ئي پنڌ پنهنجي ڪائڻ پيئڻ جي سيني من پسند هنڌن تي ٿا هلون."

"ٺيڪ آهي. ڏاڍو سٺو پر ڪٽي ڪٽي ۽ ڪيئن هلنداسين؟"

"هتان حليم ڪائي، پنڌ ئي پنڌ اينرجي بيڪرز تي هلي، پائين ايپل ڪريم پستري ڪائينداسين، پوءِ پنڌ ئي پنڌ بسنت هال هلي ڪتابن جي نمائش ڏسنداسين، پوءِ اتان اولڊ ڪيمپس هلي پوائنٽ ۾ چڙهي يونيورسٽي هلنداسين."

"ڏاڍو سٺو زبردست!"

"الاءِ متان نه مڃين؟"

تو به ڪلندي چيو هو "ڪيئن نه مڃبو سائين!"

هڪ چڪن حليم جي پليٽ هڪ ئي چمچي سان. هڪ گرهه تو ۾ هڪ گرهه مان ڪائي پوري ڪئي هئي. اتان پوءِ سنڌي ادبي بورڊ جي بوڪ اسٽال تي هليا هئاسين. جتان مون توڪي ماهوار "سرتيون" جو تازو شمارو ونڊي ڏنو هو. پوءِ اينرجي بيڪريءَ تان ۽ پائين ايبل ڪريم پيسٽريون ونڊي اتي ئي ڪائي چڏيون هيون سين. تنهنجو وس پڄي ها. تہ تون اها پيسٽري ۽ مون ڪي پنهنجي هٿن سان ڪارائين ها ۽ مون کان منهنجي هٿن سان پيسٽري ڪائين ها. پر بيڪريءَ تي رش هجڻ سبب تو ايئن نہ ڪيو هو. اتان اسان وري واپس ٽي ڪيفي جارج آيا هئاسين. جتي هڪ چانهه گهرائي ان مان هڪ ڊڪ تو تہ هڪ مان ڪري چانهه پيتي هئي. اتان ائي بنست هال ۾ آڪسفورڊ يونيورسٽيءَ پاران ڪتابن جي لڳل نمائش ڏٺي هئي سين. جتان مون هڪ ڪتاب "A Consize History of India" ورتو هو. اتان پنڌ ئي پنڌ ميناراما هاسٽل ۾ ڏيئل داس ڪلب کان ٽيندا اولڊ ڪيمپس طرف وڌڻ لڳا هئاسين. اسان جون نظرون اولڊ ڪيمپس جي تاريخي عمارت تي پيون هيون. جيڪا ڏوڀجي صاف ٿي چڪي هئي. پاڻ پنڌ ڪندا هلي ٽڏيءَ سڙڪ تي پهتا هئاسين. مون ٽڏي سڙڪ جي قد آور وڻن کي ڏنو هو جيڪي پڙ ڏوڀجي صاف ٿي. وڌيڪ چهڄ ۾ ساوا ٿي پيا هئا. پوءِ پاڻ سنڌ يونيورسٽيءَ جي پوائنٽ بس ۾ هلي ويٺا هئاسين ڪجهه منٽن کان پوءِ مون کي تو وٽان ائي هڪ عورت کي جاءِ ڏيڻي پئي هئي. 'ن ويهن منٽن جي دوري ۾ وڏي چڏيو هو. جيتوڻيڪ اسان ساڳي بس ۾ هڪ ٻئي جي ويجهو هئاسين. ويهن منٽن کان پوءِ بس جام شوري سنڌ يونيورسٽي سوسائٽي موڙ تي اچي بيٺي هئي. پاڻ ان مان لهي. تنهنجي هاسٽل گيٽ تائين پنڌ پنڌ اچي پهتا هئاسين. توکي اتي صبح تائين چڏي مان ۾ پنهنجي هاسٽل ويو هوس. جتي ڪپڑا متائي ڪٽ تي آهلي پيو هوس. اهي ٻئي ڏينهن واقعي هڪ حسناڪ خواب ئي تہ هو جيڪو منهنجين اکين ۾ سمائجي چڪو هو.

* * * * *

4.6

ان رات ڏاڍي دير تائين تنهنجا پيار پئي ياد آيم. تون جيڪڏهن ايڏي بهادر ۽ پيار ڪندڙ نه هجين ها، ته شايد اهو سڀ ڪجهه ممڪن نه هو. موسم بدلجي چڪي هئي، ڪافي سيءُ اچي چڪا هئا. ڏسندي ئي ڏسندي ايئن پيار ڪندي، گهمندي ڦرندي، زندگيءَ جا حسناڪ پل ماڻيندي، بائيڪات ٿيندي، ڊرٽا لڳندي، فائرنگ ٿيندي يونيورسٽيءَ جا سيمسٽر امتحان ٿي ويا ها، هي سال جا آخري امتحان هئا، جنهن کان پوءِ آخري سال وارن شاگردن ۽ شاگردياڻين جي پڙهائي پوري ٿيڻي هئي. آخري سال جا جوڙا ڏاڍا اداس هئا، ڪيترائي عاشق معشوق ڪارا ويس پهري ڪيمپس پئي آيا. اهڙي هڪ جوڙي کي ڏسي تو اداس ٿيندي چيو هو.

"جانو!"

"جيءَ جانان!"

پاڻ به فائينل ييئر کان پوءِ ايئن جدا ٿي ويندا سين"

"نه جانان! پاڻ ته فائنل ييئر ۾ ئي منگڻو ڪري چڏيندا سين"

تو مرڪي چيو هو.

"اڙي ها!!! مان ته اجايو پئي پريشان ٿيس.... پر منا تنهنجي گهر وارا راضي ٿي ويندا؟"

"ها جانان! چو نه راضي ٿيندا؟ ڪير راضي ٿئي يا رنج ٿئي، مان توسان ئي شادي ڪندس."

"سچي جانو؟"

"سچي!"

"تون منهنجي ڪري پنهنجا مائٽ ڪاوڙائيندين؟"

"مان تنهنجي ڪري سڄي دنيا کي ڪاوڙائي سگهان ٿو. مون کي ڪنهن جي به پرواهه نه آهي، جيڪو منهنجي خوشيءَ ۾ خوش نه ٿيندو سو پلي وڃي ڪاوڙجي."

"سچي منا! تون مون کي چڏي ته نه ڏيندي نه؟"

"چريا تو کي چڏڻ، معني پنهنجو ساٿ چڏڻ آهي"

تون خوش ٿي وئي هئينءَ، ۽ مون کي چيو هيئي.

"جيڪڏهن ڪنهن توکي مونکان الڳ ڪيو ته مان هنن کي نه چڏيندم."

مون مرڪي توکان پڇيو هو.

"هنن کي ڇا ڪندين؟"

منهنجو اهو سوال ٻڌي، تو تي جڻ برف ڪري پئي هئي، تون بيحد اداس ٿي وئي هئينءَ، تنهنجي اکين مان تيزيءَ سان ڳوڙها ڪري پيا هئا، تو گهگهي آواز ۾ چيو هو.

"مان غريب ڇا ڪنديمانِ؟ باقي جنهن به تو کي مون کان الڳ ڪيو ته مان ان کي اهڙيون پٽون هٽندم جو اهو ياد ڪندو."

تنهنجي اکين ۾ ڳوڙهن جي وس تيز ٿي وئي هئي، جنهن کي ڏسي، منهنجي دل ڏٽڪي پئي هئي، مون تو کي پاڪر ۾ پريندي چيو هو.

"منهنجي مڻي Don't worry اسان کي دنيا جي ڪابه طاقت الڳ نه ٿي ڪري سگهي، تون ان غير يقينيءَ مان نڪري اچ، چري مان پاڻ توکان سواءِ رهي نه سگهندس؟"

تو ڳوڙها اگهندي چيو هو.

"الاءِ مڻا! تنهنجا مائٽ ڏاڍا زور ماڻهو آهن، مون کي تو کان الڳ ٽيڙ جو ڏاڍو ڊپ ٽيندو آهي."

"تون کو ڊپ نه ڪر جانان! اسان جو پيار ايڏو ڪمزور نه آهي، جو کو اسان کي الڳ ڪري چڏي"

تون منهنجي پاڪر ۾ اچي پنهنجا ڳوڙها اگهي رهي هئينءَ، تنهنجي اها بيوسي ڏسي، تو تي ڏاڍو پيار آيو هو. ان وقت مون توکي ٻڌايو هو.

"جانان!"

"جيءِ مڻا!"

"يار مون کي هڪ ڏينهن لاءِ ڪراچي وڃڻو آهي."

"چو؟"

"يار! منهنجو هو دوست آهي نہ مراد؟"

"ها"

"هن کي هڪ ملٽاءِ نيشنل اداري ۾ نوڪري ملي وئي آهي"

"ها، تہ پوءِ؟"

"هو ان خوشيءَ ۾ منهنجي دعوت ڪرڻ ٿو چاهي، ہن مهينن کان پئي نٽايومانس، هاٿي ڏاڍو مجبور ڪيو اٽائين، تون جي هڪ ڏينهن جي موڪل ڏين تہ ان وٽان ٽي اچان."

تو ٽوري ڪاوڙمان چيو هو.

"تنهنجي دوستن مان قاسي وئي آهيان، چئينس تہ تو کي مان نہ ٽي چڏيان"

تنهنجي اها ڳالهہ ہڏي مُرکي پيو هوس.

"مون هن کي گهٽو ئي چيو آهي، تہ تون نہ چڏيندينءَ، پر هو چئي ٿو تہ توکي ہہ وٺي اچان"

اهو ہڏي تون مرکي پئي هئينءَ، ۽ مرکندي سوچڻ لڳي هئينءَ. تون مرکي سوچي رهي هئينءَ، تنهنجيٰ واتان آهستگيءَ مان لفظ نڪتا هئا

"توسان گڏ مان هلان.....!؟"

مون تو کي چيو هو

"ها، هلي هل!"

"سمنڊ تي وٺي هلندين؟"

"ڪراچي هلون ۽ سمنڊ تي نہ هلون! پوءِ ڪيئن چئبو تہ ڪراچيءَ هليا هئا سين"

"ڪراچي ۾ تنهنجون پسنديده جڳهون ڪهڙيون آهن؟"

"پهرين نمبر تي سمنڊ ۽ ہئين نمبر تي بوٽ بيسن"

"بوٽ بيسن چا آهي؟"

"ايئن سمجهہ تہ فوڊ اسٽريٽ آهي."

"هونهہ..... مان ہہ چوان تو موٽي کي اها جڳهہ چو پسند آهي؟"

"مراد اتي ئي تہ ڊنر ڪئي آهي."

"هونهن... هلو پلا هلان ٿي..... پر ڊنر آهي، تہ رات ڪٿي رهندا سين؟"

"ان جي تون ڳڻتي نہ ڪر، ان جو مراد پاڻ ئي ٻلو ڪندو."

"پوءِ ڪڏهن هلبو؟"

"چنچر ڏينهن صبح جو"

"ٺيڪ آهي."

"پر ٻڌ! پنهنجو Look ڪنهن شادي شده جوڙي جهڙو لڳڻ گهرجي."

"چو؟"

"نہ تہ مراد جي پلازه وارا شڪ ڪندا"

"چگو.....! ٺيڪ آهي."

چنچر ڏينهن مان صبح جو نائين وڳي تو کي مارئي هاسٽل تان وٺڻ آيو هوس، مون جيئن ئي توکي ڏٺو هو تہ تو کي ڏسندي ئي منهنجي دل جو ڌڑڪو وڌي ويو هو. تون ڪاٽن جي بادامي رنگ جي پرت پريل وڳي ۾ اجرڪ اوڍي آئي هئينءَ، تون واقعي ٻہ منهنجي ڪنوار لڳي رهي هئينءَ. تنهنجي هٿن ۾ پانهن کي ميندي لڳل هئي. مان ٻہ هڪ هلڪي انگوري رنگ جو جو پرت پريل ڪڙتو ۾ اڇي شلوار پهري اڇي تو اڇيان ٻيئو هوس. تون مون کي ديواني عاشقن وانگي ڏسندي چيو هو.

"ائي منا..... ڪٿي ڪنهن جي نظر نہ لڳي وڃئي منهنجا منا!"

تون تہ پنهنجي جذبن جو اظهار ڪري ويندي هئينءَ پر مون چريي کي ڪڏهن پنهنجي جذبن جو اظهار نہ ڪرڻ آيو. مون مرڪندي چيو هو.

"ڪانہ ٿي لڳي، ڪنهن جي نظر، مان سهڻو رڳو تهنجي نظر ۾ آهيان، مون کي دوست چوندا آهن، هن کي پيار ڪرڻ لاءِ اڇي اڇي تون ئي ٻُلهو ٻُلهو موٽو موٽو ۾ عجيب و غريب قسم جو بي ڊولو انسان مليو هئين؟"

تو شوخيءَ مان چيو هو:

"هو توکان سڙن ٿا."

مان ٿهڪ ڏئي کلي پيو هوس، تہ تو چيو هو.

"منا هاڻي تون اڃان ٻہ وڌيڪ سهڻو ٿو لڳين، تنهنجا ڳل ڳاڙها ٿي ويا آهن، اکيون ۾ چپ چمڪيلا، بس، ڳالهہ نہ پچ..... دل ٿي چئي چُميون ڏئي ماري ڇڏيانءِ."

مون توکي مرڪندي چيو هو.

"چگو هل تہ هلون"

"ٹيڪ آهي."

اسان رڪشا ڪرائي هلي سپر هاءِ وي تي لٽا هئاسين. ڪجهہ ئي منٽن ڪانپوءِ هڪ اي سي ڪوچ اچي اڳيان بريڪ هنئي هئي. منشيءَ ٻڌايو هو تہ بس ۾ جڳهہ آهي. چڑهي اچو پاڻ بس ۾ چڑهي وينا هئاسين سيٽ نمبر 33، 34 خالي هيون. انهن تي هلي وينا هئاسين. تون منهنجي ٻانهن پکڑي، منهنجي ڪلهي تي ٽيڪ ڏئي آهلي پئي هئينءَ. منشي ڪرايو وٺي ويو هو تہ ٻڌايو هيئي.

"منا!"

"جيءَ جانان!"

"توسان گڏجي ڪراچيءَ هلڻ جي خوشيءَ ۾سجي رات ننڊ نہ آئي اٿم تنهنجي ڪلهي تي ٽيڪ ڏني اٿم تہ ڏاڍي ننڊ ٿي اچي."

"پوءِ پلي ڪجهہ دير آرام ڪر جانان!"

منهنجين اکين ۾ ڏسندي، هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي، پڪ ڪندي چيو هيئي:

"هونهہ؟"

"ها ها... پلي ڪجهہ دير آرام ڪر."

"ٹيڪ آهي.."

پوءِ تون اکيون بند ڪري، منهنجي ڪلهي تي ٽيڪ لڳائي، ننڊ ڪرڻ لڳي هئينءَ. مان تنهنجي ڪنڌ ۾ ٻانهن ڦيرائي، پنهنجو هٿ تنهنجي مٿي تي رکي ويٺو هوس، تہ جيئن بريڪ لڳڻ وقت توکي ڪو لوڏو نہ اچي ۽ تنهنجي ملڙي ۽ پياري ننڊ نہ خراب ٿئي. ان وقت مونکي تو تي ڏاڍو پيار پئي آيو. ان وقت مون کان توتي هڪ نظم لکجندو پئي ويو.

"منهنجي پياري!

ايڏي پياري نہ ٿي مون کي

ايڏي سٽي نہ ٿي مون سان

سياڻي توکان سوار رهي بہ سگهان

تنهنجي دوريءَ جو درد سهي نہ سگهان.

سوا ڪلاڪ جي مختصر وقت ۾ بس ڪراچي ٽالي پلازه پار ڪري اسٽاپ تي بيٺي هئي. جنهن تي ڪيترائي مسافر لٿا هئا. مسافرن جي لهڻ کانپوءِ بقائي ميڊيڪل يونيورسٽيءَ جون ڪجهه شاگرديائيون بس ۾ چڙهي آيون هيون. هڪ چوڪريءَ کان سواءِ ٻين کي سيٽون ملي ويون. هو ٻن ٻن جي سيٽ تي ٽي ٽي ڇٽيون ٽي ويٺيون هيون. هڪ چوڪري اسان جي سيٽ جي پرسان اچي بيٺي هئي. مون توڪي ڏاڍي نرميءَ مان چيو هو:

"جانان!"

تو ڪاوڙ مان چيو هو.

"هاڻي اهو نہ چئجان تہ تون هن چوڪريءَ کي اٿي جاءِ ٽوڙين"

مان چپ ٿي ويو هوس. هڪ منٽ کان پوءِ ڊرائيور اوچتو هڪ وڏي بريڪ لڳائي هئي. هن شاگرديائيءَ ڪرڙ کان مس پاڻ بچايو هو. مان توکان بنا اجازت وٺڻ جي اٿي. هن شاگرديائيءَ کي پنهنجي سيٽ ڏني هئي ۽ سهراب ڳوٺ تائين بيٺي پير سفر ڪيو هوم. مون جيئن هن کي پنهنجي سيٽ ڏني ويهاريو هو تہ تو مونکي ڏٺو هو تہ مان ڪيئن بيٺو آهيان. ان وقت مون مسڪرايو هو چڙ تو کي چوندو هجان

"جانان! I am so sorry"

هوءَ چوڪري توسان سهراب ڳوٺ تائين ڳالهائيندي رهي آئي. جڏهن هوءَ بس مان لٿي هئي، تہ مون توکان مُرڪندي شرارتي انداز ۾ پڇيو هو.

"هن سان منهنجون ڪهڙيون گلائون پئي ڪيئي؟"

تو چيو هو.

"نہ يار! گلائون ڪانہ پئي ڪيم هن تو لاءِ چيو تہ تون ڏاڍو پلو انسان آهين. نہ تہ ڪير ٿو ايئن پنهنجي سيٽ ٻئي کي ڏئي. جڏهن تہ اهو ان وقت پنهنجي محبوبا يا ڪنوار سان سفر ڪندو هجي."

مون چيو هو

"هونهہ.... پوءِ منهنجي تعريف ٻڌندي مزو آيو؟"

"ڏاڍو.... هن پڇيو تہ تون منهنجو ڇا ٿيئن؟"

"پوءِ ڇا ڇيسي؟"

"ڇيو مانس مڙس آهي."

مان ڪلي پيو هوس. تون ٻه ڪلي پئي هئينءَ، ۽ پوءِ ڇيو هيئي:

"مان ڏاڍي خوشنصيب آهيان، جو تو جهڙو سين جو خيال ڪندڙ انسان منهنجو جيون ساٿي ٿيو آهي..... پر تون ته ٻڌاءِ جڏهن مون توکي منع ٻه ڪئي، تڏهن ٻه تو هن کي چو سيٽ ڏني؟"

"يار جڏهن تو حڪم ڪيو ته، مون پنهنجيءَ دل جي چئي کي تنهنجي چئي جي اڳيان هارائي ڇڏيو. پر جيئن ڏٺم ته ڊرائيور جي بريڪ سان هوءَ ڪرندي ڪرندي بچي آهي ته منهنجي ضمير کان اهو برداشت نه ٿيو. ۽ مون اٿي هن کي سيٽ ڏني"

"هون..... پوءِ خوشي ملي؟"

"ڪنهن ٻه ماڻهوءَ جي ڪم اچي، جيڪا خوشي ملندي اٿم شايد تنهن کي ئي حقيقي خوشي چوندا آهن. ڪنهن ٻه انسان جو مون وٽان ڪم ٿئي، ان لاءِ ڪوشش جي آخري حد تائين ويندو آهيان."

مون محسوس ڪيو هو. جڏ تون مون تي فخر ڪندي هجين، تو منهنجي هٽ کي چمندي چيو هو.

"تون واقعي ڏاڍو عجيب انسان آهين منا! تو جهڙا ماڻهو هن دنيا ۾ ڏاڍا گهٽ آهن." جڏهن هوءَ چوڪري ڪڍ تي هئي، ته مون کي ٻه ڏاڍو ڏک ٿيو مان توکي چوڙ واري هيم، پر تون پاڻ ئي اٿي وئين. "I am proud of you Munna"

"جانان! جيترو ئي سگهئي ٻين جي ڪم ايندي ڪر، پوءِ ڏس ته توکي ڪيڏو سڪون ٿو ملي."

"تون صحيح ٿو چئين منا! ٻين جي ڪم اچي واقعي ڏاڍو سڪون حاصل ٿيندو آهي."

اسان ايئن ڳالهائيندا پئي رهياسين، بس تاج ڪمپليس پهچي چڪي هئي. اتان اسان ڊفينس هليا هئاسين. جتي مراد جو فليٽ هو. مراد پنهنجي فليٽ کان هيٺ بيٺي اسان جو انتظار پئي ڪيو. اسان کي ايندو ڏسي، هو

اسان ڏانهن وڌيو هو. منهنجي ويجهو پهچي، پنهنجون بانهون کولي مونکي ونڊو پاکر پائيندي چيو هئائين:

"ادا کهڙا حال آهن؟"

"بلڪل ٺيڪ آهن ادا! تون ٻڌاءِ!"

"مان به بلڪل ٺيڪ آهيان."

پوءِ هن توکي سلام ڪيو هو.

"اسلام عليڪم پاڃائي!"

تون پاڃائيءَ جو لفظ ٻڌي مرڪي پئي هئينءَ. هن ڏانهن هٿ وڌائيندي چيو هيئي.

"وعليڪم سلام ـ ادا"

"اوهان ڪيئن آهيو؟"

"بلڪل ٺيڪ."

مراد منهنجي شولڊر بيگ کي مون کان وٺي پنهنجي ڪلهي تي لڙڪائيندي چيو هو:

"سفر ڪيئن رهيو؟"

"زبردست"

"اوهان ٻڌايو پاڃائي سفر ڪيئن رهيو؟"

"ڏاڍو سٺو ادا"

مراد پنهنجي فليٽ جي دروازي کي لڳل تالو کولي اسان کي اندر هلڻ لاءِ چيو هو. اهو ٻن ڪمرن ۽ هڪ ٽي وي لائونج وارو فليٽ هو جنهن ۾ مراد ۽ سندس هڪ دوست رهندا هئا. هو اسان سان اڃ ڪلاڪ تائين ويٺو رهيو هو. پوءِ چيو هئائين:

"يار ڪالهه اسان جي آفيس ۾ هڪ برٽش وفد آيو آهي. اڄ بين وڃي انهن جو اسان جي اداري طرفان ميريئيٽ هوٽل ۾ مانجهاندو آهي. اسان جي آفيس جي سيني ماڻهن کي ان ۾ ضرور شرڪت ڪرڻي آهي....."

مون هن جي ڳالهه ڪٽيندي چيو هو:

"ڪا ڳالهه نه آهي پيارا. تون ٽي اڇ."

"چگو پلا اُتو ته توهان کي هيٺ برياني سينٽر تي چڏيندو وڃان."

"ٺيڪ آهي."

تو مراد کي چيو هو

"ادا هن موٽي کي چکن برياني ڏاڍي وٺندي اٿو."

هن چيو هو:

"ها ادي! هيءَ منهنجو دوست آهي، مان هن کي سڃاڻان."

مون مراد کان پڇيو هو:

"تون ڪهڙي وقت واپس ايندين؟"

"يار شام ٽي ويندي، مانيءَ کان پوءِ هنن جي اسان سان هڪ ميٽنگ ۽ آهي."

"خير آهي، ڪو مسئلو نہ آهي، اسان برياني کائي ڪجھ دير آرام ڪري پوءِ گھمڻ ڦرڻ نڪري ويندا سين."

"ٺيڪ آهي، پوءِ موبائيل فون تي رابطو ڪري وٺندا سين."

"ٺيڪ آهي."

مراد ويندي ويندي منهنجي کيسي ۾ ۽ هزار روپيا وجھندو ويو هو. مون هن کي چيو هو:

"پيارا! تو ته صفا لٽ ڪرائي چڏي"

هو مُرڪندو هليو ويو هو. اسان هڪ هڪ چکن برياني جي پليٽ کائي فليٽ تي واپس آيا هئاسين. مان بيگ مان ٽرائوزر ۽ ٽي شرٽ کڻي واش روم ويو هوس، جيئن ڪپڑا بدلائي ٻاهر نڪتو هوس، ته توکي ڏٺو هوم. تنهنجو ڪنڌ هيٺ هو تون بيحد اُداس ٿي وئي هئينءَ، مان جيئن تنهنجي ويجھو ٿيو هوس، ته تون روئندي منهنجن پيرن تي ڪِري پئي هئينءَ. توکان ڳوڙھن جو مينھن وَسڻ شروع ٿي ويو هو تو مون کي ٻاڌائيندي چيو هو:

"منصور! مون يتيم اڳ ۾ ٿي ڏاڍا ڏُک ڏٺا آهن، مون سان دوکو نہ ڪجانءِ، ۽..... ۽..... مون کي Exploit نہ ڪجانءِ، مان..... مان....."

تون مُڙکي پئي هئينءَ. منهنجي مٿي ۾ دل تي ته ڇڻ ھاٿيءَ جي لت اچي وئي هئي. مان توکي پاکر پائي چنبڙي ويو هوس، ۽ توکي چيو هوم:

"واهہ جانان! واهـا تون مون کي بہ روايتي ماڻهو ٿي سمجهين! مان توکي Exploit ڪندس؟"

"تون صحيح ٿو چئين مُنا! پر مان نانگن جي کاڌل آهيان. اُن ڪري هاڻي نوڙيءَ کان بہ ڊجان ٿي."

منهنجون بہ اکيون پرجي آيون هيون. آواز گهگهو ٿي ويو هو. ڳيتن مان ڳيتون پئي ڏنم. نڙي ڏاڍي ڏُکي رهي هئي. مون توکي چيو هو:

"مون تي يقين رک جانان! مان اهڙو ڪجهہ بہ نٿو ڪري سگهان. تون انهن سپني شين کي وساري ڇڏ!..... هڪ ڏينهن اسان شادي ڪنداسين. ۽ هميشہ هميشہ لاءِ اهڙين بچڑين ڳالهين کان پنهنجو پاند آجو ڪرائينداسين."

پوءِ مون پنهنجن هٿن سان تنهنجا ڳوڙها اُگهيا هئا. منهنجي مٿي ۾ ڏاڍو سُور پيو هو. مان پنهنجا ٻئي هٿ مٿي کي ڏئي بيڊ تي ويهي رهيو هوس. توکان بہ منهنجي اها حالت ڏٺي نہ ٿي هئي. تو اچي منهنجي هنج ۾ ويهي مون کي چڪي پاکي پاتي هئي. ۽ مون کي چيو هيئي:

"منا چئہ هاءِ هاءِ!"

درد جي اها سٽ گهٽ ٽيڑ لڳي هئي. جيئن ڪنهن بيابان صحرا ۾ ڪنهن اُجي مسافر لاءِ پاڻيءَ جو مٽو چشمو ڦُٽي نڪرندو آهي. تيئن درد جي ان ڊگهي بيابان صحرا ۾ مون لاءِ سڪون جو هڪ احساس اُپريو هو. مون چيو هو:

"هاءِ هاءِ"

"دل ٺريا"

"دل ٺري."

"هنُ ٺريو!"

"هنُ ٺريو."

"مٺي جانو مُنوءَ سان."

"مِٺيءَ جانان سنڊيا سان."

"هونهہ هونهہ هونهہ....."

تون ڪِلي پئي هئينءَ. ۽ مون کي پاکر ۾ ئي بيڊ ڏانهن زور ڏئي ليٽائي ڇڏيو هيئي. ان ئي لمحي تون منهنجن ڳلن. اکين. نڪ. ڪاڌيءَ ۽ چپن تي

چُميون ڏئي رهي هئينءَ. چ.....چ..... جا سرگمي آواز ڪمري ۾ گونجائيجي رهيا هئا. ڪجهه منٽن کانپوءِ تو مُرڪندي پڇيو هو:

"چو اڙي! تون چُميون نه ٿو پائين؟ مان نڪي وڃانءِ چا؟"

"مان تنهنجي هيڻان ڏسيو ٻيو آهيان، ۽ تو چُمين جي برسات لائي ڏني آهي. مون کي موقعو ڏين، تہ مان به چُميون ڏيان نا؟"

"ها ها ها..... ها ها ها....."

تون ٿهڪ ڏئي ڪِلي پئي هئينءَ ۽ منهنجي ڳل تي پنهنجن ڇپن سان هلڪو ڇڪُ هنيو هيئي. مون توکي ياد ڏياريو هو:

"وڃ جانان! ڪپڑا چينج ڪري اچ، نه تہ گهنججي ويندئي."

"اوڪي."

تون ٽِپ ڏئي اُٿي هئينءَ، تو ۾ ڏاڍي چُستي اچي وئي هئي. پنهنجي بيگ مان نائيٽ ڊريس ڪڍي هيئي. جيڪا پنجن منٽن ۾ وڃي تون متائي آئي هئينءَ، تون Skin رنگ جي شميس ۾ Nighty ۾ هئينءَ. تنهنجون سڄيون ٻانهون، ڪُلها ۽ سينو ظاهر هئا. ان اسڪن رنگ جي شميس ۾ شرمائيندي ۽ مُسڪرائيندي اچي منهنجي اڳيان بيٺي هئينءَ. مون کان لفظ ڇڏائجي ويا هئا:

"Wow! what a beautiful You are!"

تو شرمائيندي ٻيڙ تي ٽپو ڏيندي چيو هو:

"هَل ڪِنا!"

مون توکي پاکر پائي، تنهنجي ڳل تي چُمي ڏيندي چيو هو:

"اڄ منهنجي دل شدت سان ٽي چئي، تہ پاڻ تمام جلد شادي ڪري ڇڏيون."

"هونهه هونهه هونهه....."

تون ڪِلي پئي هئينءَ، ۽ پڇيو هيئي:

"ڇو؟"

"ڇو؟ بس ڪنٽرول نه ٿو ٿئي يار!"

"ها ها ها ها....."

اسان ٿهڪ ڏئي ڪِلي پيا هئاسين. تو چيو هو:

"پر اسان کي شاديءَ تائين ڪنٽرول ڪرڻو پوندو."

"سُڻي ڀالهه آهي."

پوءِ اسان جي چُمين جا هلڪا هلڪا سرگمي پڙاڏا ڪمري ۾ جهمريون پائڻ لڳا هئا. مون کي اڪثر محسوس ٿيندو هو ته تون وڏي جنوني عاشق آهين، توکي مون کي چُمڻ لاءِ رڳو هڪ نہ پر گهڻ ۾ گهڻ پورا ست جنم کپن ۽ گهڻ ۾ گهڻ ٻہ ٽي پورا جنم مون کي ٻہ ضرور کپن. تو مون کان پڇيو هو:

"جانو! ڇا ٿو سوچين؟"

سوچيان ٿو ته لڳي ٿو توکي مون کي چُمڻ لاءِ هڪ جنم بنهه ناڪافي آهي، ان لاءِ توکي گهڻ ۾ گهڻ پورا ست جنم کپن."

".....Ohh yes, you are right، ست جنم چُمين ڏيڻ لاءِ کپن، ستن جنم پاڪيون پائڻ لاءِ، ست جنم توسان ٺهڪ ڏيڻ لاءِ، ست جنم تنهنجي خدمت ڪرڻ لاءِ، ايئن هڪ ڏکهي لسٽ آهي جانو!"

مان ڪِلي پيو هوس، ته تو وري هڪ چُمي پائي ورتي هئي.

"چگو ٻلا! ٿوري نندڙي ڪري ونون؟"

"ٺيڪ آهي."

پوءِ تون پنهنجو ڳل منهنجي ڳل تي رکي مون کي پاڪي پائي سمهي پئي هئينءَ. چٽ وارو پکو هلي رهيو هو. اسان ڪمبل اوڍي سمهي رهيا هئاسين. ڏاڍي پُرڪيف نند جا کيپ چڙهي رهيا هئا، ڪجهه وقت ڪانپوءِ اسان نند جي هندوري ۾ لُڏي رهيا هئاسين.

شام جو پنجين وڳي اسان نند مان جاڳيا هئاسين. ٿورو ڏرو ٽي ويل پاڪر ورڇي چڪجي ويو هو. ڪجهه منٽ ايئن ئي سڪون ونندا رهيا هئاسين، پوءِ هٽ منهن ڌوئي ڪپڙا بدلائي Schon چورنگي واري شاپنگ مارڪيٽ هليا هئاسين. مان توکي Chase وارن جي دڪان تي وٺي هليو هوس، جتي جيڪٽن جي سيل لڳل هئي، اتان مون توکي نو سئو نانوي روپين ۾ هڪ بخملي جيڪٽ وٺي ڏني هئي، توکي اها جيڪٽ ڏاڍي وٺي هئي. اتان کان پوءِ اسان جي اڳئين منزل Sea View Point هئي. پاڻ ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي سي ويو پڪنڪ پوائنٽ پهتا هئاسين. شام وقت آسمان ۾ لالاڻ هئي. سج لهڻ

وارو هو. شام وقت سمنڊ جي ڏڏڙيءَ هوا اسان کي ويٺر رومينٽڪ بڻائي ڇڏيو هو. لهرن جي پرسان بيهي، سمنڊ ۽ سج لهڻ جي منظر کي ڏسندي چيو هيئي:

"What a Romantic view sweet heart!"

Ohh yes! You are right darling!"

تو وَرَ ڪندي پنهنجو سينڊل لاهي هٿ ۾ کنيو هو. ۽ مون کي چيو هيئي:

"هل لاهه پنهنجو بوٽ، پنهنجا ور ڪ. ٿوري دير لاءِ لهرن ۾ گهمنداسين."

مون توکي چيو هو:

"يار! سمنڊ ۾ ڪيڏا هوندا آهن. چڪ نه پائين!"

تو پيار واري ڪاوڙ مان مون کي ڏسندي چيو هو:

"ايئن ٿو لڳي جڻ تون چوڪري هجين ۽ مان چوڪرو هجان! هل هاڻي گهٽي مستي نه ڪر! لاهه بوٽ، نه تہ وري....!"

مان تنهنجن درڪن تي اڪثر ڪِلي پوندو هوس. ڪِلندي چيو هوم:

"حاضر ملڪ عاليه حاضر!"

تنهنجي چهري تي فاتحانه مُرڪ اچي وئي هئي. ايتري ۾ رابيلن جا گجرا ڪپائيندڙ هڪ چوڪرو اچي بيٺو هو. هن چيو هو:

"سائين! بيگم صاحبه لاءِ گجرا وٺو."

مون توکي ڏٺو هو تنهنجون نظرون گجرن ۾ هيون. ۽ تون خوشيءَ مان مُرڪي رهي هئينءَ. هن چوڪري ۾ گجرا مون ڏانهن وڌائيندي چيو هو:

"ويهه روپيا سائين!"

مون هن کي ويهه روپيا ڏئي جيئن گجرا ورتا، تہ تو پنهنجي ساڄي هٿ جي مُٺ بند ڪندي چيو هو:

"هڪ هن ۾ پارايءَ"

"ٺيڪ آهي."

مون جيئن هڪ گجرو توکي هٿن ۾ پارايو هو تہ تو پنهنجو هٿ وارن ڏانهن ورائيندي چيو هو:

"هاڻي ٻيو گجرو چوٽيءَ ۾ پاراءِ"

مون خوش ٿيندي چيو هو:

"ٺيڪ آهي، منهنجي مني!"
مون جيئن ئي توکي گجرا پارايا هئا، تہ تو چيو هو:
"I love you Munna! ..... ائي."
"I Love you too."
"I love you so much!"
"Me love you so much too!"
"منا! دل ٿي چئي، تہ چُمي ڏئي چڏيانءِ."
"مهرباني! هيڏا ماٺهو بيٺا آهن."
"هل! هاٿي تہ لهرن ۾ پير پُسائي گهمون."
"هل!"

سج لهي چڪو هو اوندهہ ٽيڙ کان اڳ ئي وڏيون سرچ لائيٽون ٻري چڪيون هيون. انهن لائيٽن جي تيز روشنيءَ اسان جي چهرن کي ويتر اڇو ڪري چڏيو هو. تو منهنجي چهري کي ڏسندي چيو هو:
"آي منا! تون چا تہ لڳين ٿو؟"
"ڇ تون بہ جانان! ڏاڍي خَسين ٿي لڳين!"
اسان مُرڪندا ڪِلندا لهرن جي بلڪل پرسان هلي پهتا هئاسين، هڪ تيز لهر اسان ڏانهن جهاز جي رفتار جيئن وڌندي ٿي آئي، ان لهر جيئن ئي اسان جا پير چُهيا هئا، تہ پاڻ کان گڏيل طور آواز نڪتا هئا:
"آئي..... ايڏو ٽڏو پاڻي!"
"ها ها ها....."

تنهنجي منهنجي گڏيل تهڪن جا پڙاڏا سمنڊ مان پري کان ايندڙ لهرن سان ٽڪرائجي ويا هئا. اسان ڪناري سان لهرن ۾ ڪيترو ئي وقت هٽن ۾ هٿ ڏئي پنڌ ڪندا رهيا هئاسين. جڏهن اسان ماٺهن جي نظرن کان ڪجهہ پرپرا ٿيا هئاسين، تہ تو منهنجن ڳلن، اکين، نڪ، کاڏيءَ ۽ چپن تي چُمين جو مينهن وَسائڻ شروع ڪيو هو. هن پيري جڏهن تنهنجا چپ منهنجي چپن تي پهتا هئا، تہ مون بہ ڪيترين ئي چُمين ڏنيون هيون. سمنڊ تي اهي سڀ کان مست اهي لمحا هئا. پوءِ هٽن ۾ هٿ ڏئي پاڻيءَ کان ٻاهر آيا هئاسين. تو اُٽ تي ويٺل جوڙي کي ڏسي چيو هو:

"جانو!"

"جيءِ جانان!"

"اسان بہ اُٹ تي چڙهنداسين."

مون توکي ڪِلندي چيو هو:

"مون جهڙي ٽُلهي متاري شخص کي اُٽ تي چاڙهي، چو ٿي ويچاري اُٽ سان ظلم ڪرين؟ ڪٽي اُٽ جي چيلهه نہ پوجي پويا!"

"ها ها ها....."

پاڻ ٿهڪ ڏئي ڪِلي پيا هئاسين. مان اُٽ جي اڳئين حصي تي ءِ تون پُٺئين حصي تي ويٺي هئينءَ. جيئن اُٽ اُٿيو هو تہ تون مون کي پُٺيان پاڪر پائي چنبڙي وئي هئينءَ. مون توکي چيو هو:

"واهما هم تو گرين گي صنم!، تم ڪوپي لي گرين گي!"

"ها ها ها....."

اسان ٿهڪ ڏئي ڪِلي پيا هئاسين. اُٽ جي لوڏن تي ڪِلي ڪِلي پيٽ ۾ سُور پئجي ويا هئا. پوءِ جڏهن اُٽ ڊوڙيو هو تڏهن بہ ڏاڍو مزو آيو هو. اُٽ تان هيٺ لٿا هئاسين، تہ چيو هيئي:

"خدا خوش ڪندئي مُنا! تو ڏاڍا مزا ونرايا آهن."

"تنهنجي خوشيءَ ۾ ئي منهنجي خوشي آهي جانان!"

"تون ڪيڏو نہ پيارو آهين مُنا!"

"اصل ۾ پياري تون آهين، جنهن جي ڪري ٻئي خوش آهيون، نہ تہ مان ڪڏهن بہ First Step نہ ونان ها."

ايتري ۾ منهنجي موبائيل فون تي مراد جي ڪال اچي وئي، مون فون اٽينڈ ڪندي چيو هو:

"ها پيارا!"

ڪِلندي پڇيو هئائين:

"ڪِٿي آهيو؟"

مون بہ ڪِلندي جواب ڏنو هو:

"سمنڊ تي."

"واهہ واهہ ڏاڍو سُنو. گهڻي دير پر ٿا اچو؟"
"بس هاڻي اُٺ تان لٿا آهيون. ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي پهچون ٿا."
هو ڪِل ۾ ٻُڏجي ويو هو.
"اُٺ تان؟"
"ها! چو؟"
"بس بابا.... توهان انگريز آهيو!"
ڪِلندي چيو هوم:
"اهو ته آهيون."
"بس هاڻي اچو ٿا نہ؟"
"ها! ڏهن پندرهن منٽن ۾ اچون ٿا."
"ٺيڪ آهي."
تو چيو هو:
"چا پئي چيائين؟"
"چيائين پئي ته انگريز آهيو."
تو چيو هو:
"No Doubt!..... اهو ته آهيون."

پاڻ ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي مراد جي فليٽ تي پهتا هئاسين. ڪجهہ منٽن ڪانپوءِ ڊنر لاءِ بوٽ بيسن هليا هئاسين. جتي هن اسان جي ڏاڍي پُرتڪلف دعوت ڪئي هئي. پوءِ اسان تقريبن هر مهيني ڪراچي هلي ايئن مزا لُٽيندا هئاسين. مراد اسان جي بيار ۾ ڪمٽمينٽ کي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيندو هو. ان رات هو پنهنجي فليٽ جي ٻئي ڪمري ۾ سُتو هو. ۾ تون ۾ مان سڄي رات پاڪرن ۾ هڪٻئي تي چُمين جا وسڪارا لائي ڏنا هئا.

* * * * *

5

وقت هو جو تيز هوا جيئن گذرندو پئي ويو تي سال ڇڙ اک چنپ ۾ گذري ويا هئا. انهن ٽن سالن ۾ جيڪي وڏا وڏا ٿهڪ ڏئي ڪِليا هئاسين، يوگ ۽ مشڪريون ڪيون هيون سين، وڏا وڏا ۽ ڊگها ڊگها لکين پاڪرپاتا هئاسين، ۽ هڪٻئي کي جيڪي ڪروڙين چُميون ڏنيون هيون سين، ان مان لڳندو هو ڇڙ اهو وقت هڪ حُسناڪ خواب هجي. هڪ ڏينهن تو چيو هو:

"جانو! اڇڪلهه مون کي هڪ ڏاڍو ڊپ لڳڻ لڳو آهي."

"ڇا جو ڊپ جانان؟"

"سوچيان ٿي، ڪٿي اسانجي پيار کي ڪنهن جي نظر نه لڳي وڃي."

"واهه جانان واهه! تون به نظر لڳڻ جهڙن فرسوده خيالن تي يقين رکندي آهين؟"

"ڇا ڪريان منهنجا منا! ان ۾ منهنجو ڪوبه ڏوهه نه آهي. پيار ماڻهوءَ کي وهمي ۽ ڊڇڙو بنائي ڇڏيندو آهي."

مون تنهنجي هٿ کي پڪڙيو ان کي چُمندي چيو هو:

"جانان! تون ڪا ڳڻتي نه ڪندي ڪر. مان توسان گڏ آهيان نه؟"

"اهو ته ٺيڪ آهي منا! پر هر ڪو اسان جي پيار ۾ Understanding جي تعريف ٿو ڪري، ان ڪري وهر ٿي پيو آهي."

تون وهر نه ڪر جانان! تون پنهنجي پيار تي يقين رک، اسان جي پيار ۾ ڪا کوٽ نه آهي، اسان ضرور هڪ ٿيندا سين."

"ها....."

تون سوچ ۾ پَڏي وئي هئينءَ، پوءِ سوچيندي چيو هيئي:

"جانو!"

"جيءِ جانان!"

"پَڏا پاڻ مڱڻو ڪري چڏيون؟"

"ڏس جانان! مڱڻو ڪرڻ ۾ ڪو هرج نه آهي، پر سڄو مسئلو معاشي آهي. مان جيڪڏهن هن حالت ۾ گهر وارن کي مڱڻي لاءِ چوندس، ته هو باهه ٿي ويندا، ۽ اسان کي الڳ ڪرڻ جي هر وڏي ڪوشش ڪندا."

"هڪ نه هڪ ڏينهن ته پاڻ کي شادي ڪرڻي آهي نا پوءِ به ته هو اسان کي الڳ ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا نه؟ پوءِ.....؟"

"پوءِ جانان! ڀالهه ٻي هوندي، پڙهائي پوري ٿيڻ کان پوءِ اسان ٻئي نوڪرين ۾ هونداسين، پوءِ اسان کي ڪنهن جي ڪهڙي پرواهه هوندي؟ جيڪڏهن ڪو ڪاوڙيو ته چونداسين پلي وڃي ڪاوڙجي، ۽ هينئر ته پاڻ اڃان شاگرد آهيون، مائٽن تي Dependent آهيون، تون رڳو تصور ڪر، جي گهران اسان جو خرچ بند ٿئي، ته پوءِ؟"

تون روئڻهارڪي ٿي پئي هئينءَ. مون توکي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندي چيو هو:

"جانان! Please try to understand، اڃان ان ۾ ڪجهه دير آهي، وقت ۽ حالتن جي نزاڪت کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪر پليز!"

"منا! فرض ڪر، جيڪڏهن فائنل ڪانپوءِ تنهنجي گهر وارا راضي نه ٿيا، ته پوءِ؟"

"پوءِ مان تنهنجي ڪري گهر وارن کي چڏي ڏيندس."

"سچي؟"

"سچي."

تو پنهنجي چهري تان اُداسي ختم ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. منهنجي به من تان بار لهي رهيا هئا.

* * * * *

5.1

هڪ ڏينهن شام جو سج لٽي پاڻ علامہ آءِ آءِ قاضيءَ ۾ ايلسا قاضيءَ جي مزارن جي پرئين پاسي ويٺا هئاسين. تون منهنجي ڪلهي تي پنهنجو سر رکي ويٺي هئينءَ. ان ڏينهن تنهنجو موڊ ٺيڪ نہ هو. ڪجهہ اُداسيءَ ۾ رکائيءَ مان چيو هيئي:

"جانو!"

"جيءِ جانان!"

"مون کي نئين سِر وٺي ڏي"

"چو جانان!"

"اسان جي ڳوٺ جو هڪ چوڪرو نورو منهنجو سِرُ کائي ويو آهي."

حيرانگيءَ ۾ پريشانيءَ مان چيو هوم:

"اڙي پٺان! چو؟"

"ننڍپڻ کان منهنجي پٺيان لڳل آهي. جنهن اسڪول ۾ مان پڙهندي هيم تہ روز ان جي به گيٽ تي اچي بيهندو هو. جنهن سينٽر ۾ پڙهندي هيس. اُتي به اچي نڪرندو هو. هاڻي يونيورسٽيءَ ۾ اچي داخلا ورتي اٽائين. ڪال ڪري ٿو تہ مان رسيو نہ ٿي ڪيانس. باقي ايس. ايم. ايس ڪري سِرُ کائي ويو آهي."

مون سوچيندي چيو هو:

"هونهہ..... هاڻي هيئن ڪر. هن کي چئہ تہ ادا مان منصور سان پيار ڪندي آهيان."

تو ڪِلندي چيو هو:

"ادا!..... هڪ دفعي چيومانس. رڙين ۾ شروع ٿي ويو. تہ مون کي ادا نہ چئہ"

"Oh!Its too much serious matter"

"هونهـ.....!"

"پوءِ چا ڪجي؟"

"چڏينس، ڏوڙ وجهينس منهن ۾..... توسان گڏ ٻه ٽي دفعا ڏسندو ته پاڻ ئي پڇي ويندو."

"ٺيڪ آهي، پر.....!"

"چيم نہ چڏينس، ڏوڙ وجهينس."

مان پريشان ٿي ويو هوس. تو چيو هو:

"منا! منهنجا منا! پريشان نہ ٿيءِ نا"

"هان.....! ها."

"اڄ مون کي پاڪي پاءِ ته هاءِ هاءِ ڪريون."

مون توکي پاڪي پاتي هئي، ته چيو هيئي:

"چئہ هاءِ هاءِ!"

"هاءِ هاءِ"

"دل ٺري!"

"دل ٺري"."

"ڏنُ ٺريو!"

"ڏنُ ٺريو."

"مٺي جانو مُنوءَ سان."

مِٺيءَ جانان سنڌيا سان."

مان اُداس مُرڪ مُرڪيو هوس، ته تو منهنجي ڳل تي چُمي پائيندي چيو هو:

"منهنجا مِنا مُنا! منهنجا سهٹا! پريشان نہ ٿيءِ نا"

"هونهـ..... الاءِ چو مون کي ڏاڍو ڊپ ٿو ٿئي جانان! مان ڊجان ٿو ته ڪٿي تون مون کي....."

"او منهنجا جانو! او منهجا گُڏا! ايئن نہ ڪر نا.....منهنجو هيانءِ ڦاٽي پوندئي! چگو! اڄ ته چم چم ٿا ڪيڏون!"

مان اُداسيءَ جي گهيري ۾ هوس. تو منهنجي هٿن سان تاڙيون وڄائيندي چيو هو:

"چر چر چر."

مون به اُداس مُرڪ مُرڪندي چيو هو:

"چر چر چر."

"تتلي اُڙي، اُڙ نه سڪي."

"تتلي اُڙي، اُڙ نه سڪي."

"بس ۾ چڙهي، سيٽ نا ملي."

"بس ۾ چڙهي، سيٽ نا ملي."

"ڊرائيور ني ڪها آجا ميري پاس."

"ڊرائيور ني ڪها آجا ميري پاس."

"تتلي ني ڪها چل بدمعاش."

"تتلي ني ڪها چل بدمعاش!"

تون مون کي پيٽ ۾ ڪتڪتايون ڪيندي ۽ ٿهڪ ڏيندي چئي رهي هئينءَ:

"بدمعاش، بدمعاش، بدمعاش!"

مان به اُداس ٿهڪ ڏئي ڪِلي پيو هوس، ايئن ڪيترائي ڏينهن گذرندا رهيا هئا.

پوءِ مان توکان اڪثر ان ڇوڪري جي باري پڇندو هوس:

"جانان! هو توکي تنگ ته نه ٿو ڪري؟"

"نه نه..... هن جي ڪري تون ته پريشان نه ٿيءُ نه منا!"

"توسان پيار ٿو ڪريان جانان! پريشان ڪيئن نه ٿيندس؟ اها پريشاني ته Natural آهي."

"تون پريشان ڇو ٿو ٿئين؟ مان ته توسان پيار ٿي ڪريان نه؟"

"ها..... اهو ته ٺيڪ آهي، پر....."

"تون پنهنجي پيار تي يقين رک منا!"

"اهو ته آهي، پر....."

"پر ڇا؟"
"پر دنيا وڏي ظالم آهي سنڌيا!"
"تون صحيح ٿو چئين، پر تون مون تي يقين رک."
مان تنهنجي هنج ۾ پنهنجو مٿو رکي لان ۾ ليٽي پيو هوس.

* * * * *

5.2

انهن ڏينهن ۾ مان توکي رات جو ڪال ڪندو هوس، ته تون اڪثر ڪال Receive نه ڪندي هئينءَ، منهنجي مٿي جون رڳون تيز ڌوڙڪ شروع ٿي ويندیون هيون، بلڊ پريشر هاءِ ٿيڻ لڳندو هو. مان ڏهن پندرهن منٽن تائين توکي وري وري ڪال ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو رهندو هوس، مس وڃي تون فون کڻندي هئينءَ.
"هيلو! جانو!.... معاف ڪجانءِ، يار واش روم ۾ هئس."
"چگو..... ٺيڪ آهي، تون ڪيئن آهين؟"
"بهترين! ڪيئن فون ڪيئي؟"
"ايئن ئي....."
"هونهه....."
"جانان!"
"جيءَ جانو!"
"Do you love me?"
"Of course! I love you!"
"تون مون کي ڇڏي ته نه ويندينءَ نه؟"
"مان توکي ڇو ڇڏيندیس، منهنجا مِنا!؟ منهنجو تو ۾ ساهه آهي، توکي ڪيئن ڇڏيندیس!؟"
"سچي؟"

"سچي. منهنجا ساهـا"
"چگو پلا. هڪ Kiss ڪرا"
"هونهـ هونهـ هونهـ..... تون صفا چريو آهين!"
"اهو تہ آهيان."
"چگو پلا! هون ..... چ...."
"ها ها ها ....."
اسان ڪِلي پوندا هئاسين. پوءِ مان توکان پڇندو هوس:
"اسان بہ صفا چريا آهيون نہ؟"
تون چوندي هئينءَ:
"ها! اهو تہ آهيون!"
"ها ها ها..."
"ڪِني!"
"ڪِنا!"
"مِني!"
"مِنا!"
"پياري!"
"پيارا!"
"ساهـ"
"ساهـا"
"سهڻي!"
"سهڻا! گُڏا! جانو!"
"گُڏي! جانان!"
مان ڏُک مان ڪِلندو هوس.
"هونهـ... هونهـ..... جانان!"
"هونهـ.....!"
تون چڏي وئينءَ تہ منهنجو جيئڻ ڏاڍو ڏکيو ٿي پوندو.
"مان توکي ڇو چڏيندیس مٺا!"

"نہ نہ..... مان تہ توکي ايئن ٿي ٻڌايان ٿو."

انهن ڏينهن ۾ تون ڏاڍي Absent Mind ٿي وئي هئينءَ، تنهنجو ڌيان الاءِ ڪٿي رهندو هو. مان توکان پڇندو هوس:

"جانان!"

"جيءِ جانو!"

"چا ٿي سوچين؟"

"ڪجهه به نہ"

"نہ نہ ڪجهه تہ سوچين پئي؟"

"او... چا هي جو امان وارا ياد ٿا اچن."

"چوگو....."

انهن ڏينهن ۾ مان توکي فون ڪري ڪجي پوندو هوس. تون منهنجي فون، ڪڏهن اڌ ڪلاڪ کانپوءِ، تہ ڪڏهن ڪلاڪ کانپوءِ، تہ ڪڏهن نہ ڪٽندي هئينءَ، ڪڏهن واش روم جو ٻڌائيندي هئينءَ، ڪڏهن ننڊ اچي وڃڻ جو ڪڏهن ڪنهن جو تہ ڪڏهن ڪنهن جو تنهنجي مون ۾ ڌيان نہ ڏيڻ ۽ مون سان شوخ ٽيڻ ڪري مان ڏاڍو پريشان ٿي ويو هوس. راتين جون ننڊون حرام ٿي ويون هيون. فاطمہ جناح گرلز جمنازيم ۽ علامہ آءِ آءِ قاضيءَ ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن جي پٽيان ويهندي مان توکي چرين جيئن ڏسندو هوس. چرين جيئن تنهنجن هٿن، ڳلن، اکين، نڪ، ڪاڌيءَ ۽ چپن کي چُميون ڏيندو هوس. توکي ڏسندي ڏسندي منهنجون اکيون پرجي ايندیون هيون، مان توکي ٻارن جيئن چنبڑي چوندو هوس:

"I love you Jana! I love you so much, I can't live without you, I am nothing without you."

"I love you so much too Janu! I can't live without you too, I am also nothing without you dear!"

"پوءِ مون کي چو ٿو محسوس ٿئي، تہ تون هن سان فون تي ڳالهائيندي آهين؟"

تو ٽورڙو چڙ مان چيو هو:

"آئي.....! چوان ٽي نہ تہ ناهيانس ڳالهائيندي"

"ٹيڪ آهي....."

تون منهنجين اکين ۾ نهاري رهي هئينءَ، مون توکان وري پڇيو هو:

"تو هن سان فون تي هڪ دفعو بہ نہ ڳالهايو آهي؟"

تو منهنجين اکين ۾ نهارڻ کانپوءِ، پنهنجون اکيون هيٺ ڪري ڇڏيون هيون ۽ ڪجهہ لمحن کانپوءِ چيو هيئي:

"ڪجهہ ڏينهن اڳ هن مون کي فون ڪئي هئي....."

مون تنهنجين اکين ۾ ڏٺو هو. تنهنجون نظرون جهُڪيل هيون. تو وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو.

"..... مون..... هن سان ڳالهايو هو....."

منهنجون اکيون ڪُليل ئي رهجي ويون هيون. مٿي ۾ هٿوڑا لڳڻ لڳا هئا. رڳون تيز ٿي ويون هيون. رت تيز ڊوڙڻ لڳي هئي. تو وري ڳالهائڻ شروع ڪيو هو.

"هن مونکي ڪال ڪئي، مون ڪيس ڇيو تہ مان توسان پيار ڪندي آهيان..... هو روئڻ شروع ٿي ويو..... ڇيائين تہ هو منهنجي ڪري يونيورسٽي آيو آهي. جيڪڏهن مان هن کي نہ ملندس، تہ يونيورسٽي ڇڏي ويندو..... هڪ ڏينهن ايس. ايم. ايس ڪري ٻُڌايائين، تہ هو يونيورسٽي ڇڏيو ٿو وڃي، مون کي ڏک ٿيو تہ ڪو شخص منهنجي ڪري چو يونيورسٽي ڇڏي وڃي. مون ڪيس يونيورسٽي ڇڏڻ کان منع ڪئي، هن چيو تہ:

'ٹيڪ آهي، مان يونيورسٽي نٿو ڇڏيان، پر ڪجهہ ڏينهن توکي فون ڪندو رهندس ۽ مون سان ڪجهہ منٽ ڳالهائجانءِ....."

اهي جملا ٻُڌي منهنجي مٿي تي جڻ رولر هلڻ لڳو هو مون کي مٿي ۾ شديد سُور جي ست اُپري هئي. گيتن مٽان گيتون ڏيڻ شروع ڪيون هيم. ايئن پئي لڳو جڻ منهنجي نڑيءَ کي ڪنهن سِير ڏني هجي. منهنجي نڑي ڏاڍي ڏُکي رهي هئي، اکيون سڙي رهيون هيون. تو منهنجي اهڙي حالت ڏسي چيو هو:

"مُنا! منهنجا منا! مون کي معاف ڪر! مان وري هن سان نہ ڳالهائيندس، هو يونيورسٽي ڇڏي وڃي يا دنيا ڇڏي وڃي، وڃي ڏوڙ پائي، تون بس مون کي معاف ڪر! پليز مون کي معاف ڪر!"

مون کي لڳو هو جڏ ان وقت مان به کو جامشوري جو بي جان پٽر ٽي ويو هجان. تون روئي پئي هئين۽ روئندي چيو هيئي:

"مون سان گالهاءِ ٻنا! منهنجو هيان۽ نه ڦاٽي پوي."

مون تنهنجا ڳوڙها اُگهندي چيو هو:

"Its okay jana!... خير آهي....."

پر مون کي جيڪو ڏک پهتو هو تنهن جو کو ڪاٽو ئي نه هو. ڪنهن جي اعتماد کي جڏهن کو ساهه جهڙو پيارو انسان ٽوڙيندو آهي، تڏهن ڪيڏي تڪليف ٿيندي آهي، سا پوڳي رهيو هوس. مان ڪنهن پُرٽي پٽر جيئن پُري رهيو هوس. تو وري گالهايو هو:

"I am very sorry Janu! I am very sorry!

مان وري اهڙي غلطي نه ڪندیس. تون رڳو مون کي هن پيري معاف ڪر!"

"مون تہ توکي معاف ڪيو جانان! پر مون کي شديد ڏک پهتو آهي. ان جي شدت آهستي آهستي گهٽجي ويندي."

"تو مون کي معاف ڪيو نہ ٻنا!"

"ها مون توکي معاف ڪيو جانان! پر ٻئي دفعي ايئن نہ ڪجان۽!"

"منهنجي تويهہ منهجا ٻِنا!"

منهنجي اُداسيءَ لهڻ جو نالو ئي نہ ٿي ورتو. تو مون کي چيو هو:

"اڇ مون کي پاکي پاءِ."

مان توکي ان ٻار وانگي چنبڙي پيو هوس. جيڪو ڪيترو ئي وقت گم رهڻ کان پوءِ جڏ پنهنجي ماءُ جي سيني سان چنبڙي پئي. تو مون کي چيو هو:

"چئہ هاءِ هاءِ!"

مون ڏکاري آواز ۾ چيو هو منهنجي دل پرجي آئي هئي:

"هاءِ هاءِ!"

"دل ٹري!"

"دل ٹري."

"من ٹريو!"

"من ٿريو."
"مئي جانو منو سان."
"مئي جانان سنڌيا سان."
مان ڪو وقت بيوسيءَ واري اُداس مُرڪ مُرڪندو رهيو هوس.

* * * * *

5.3

ان ڏينهن جامشوري جو هر منظر ڏاڍو اُداس ۽ بي رونق لڳي رهيو هو. پاڻ چپ چاپ هلي علامہ آءِ آءِ قاضيءَ ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن جي پر ۾ ويٺا هئاسين. مان تنهنجي ڪلهي تي سر رکي ويهي رهيو هوس. تو اُداسيءَ مان چيو هو:

"مُنوا!"

"هونهہ."

"امان پنهنجي اڻ پڙهيل پاڻيجي قادر بخش سان منهنجي زوري شادي ٿي ڪرائڻ چاهي."

"ڇا.....!!؟"

مون تي جڙ وڃ اچي ڪِري هئي. تو منهنجي حالت کي ڏسندي، مون کي دلداري ڏني هئي.

"پر تون ڳڻتي نہ ڪر! چيو اٿمانس. تہ جي مون سان زبردستي ڪئي وئي، تہ مان زهر کائي مري ويندیس."

"پر تنهنجي ماءُ کي تنهنجي شاديءَ جي ايڏي تکڙ ڇو لڳي آهي؟"

"الاءِ يار خبر نہ ٿي پئي؟"

"....."

"پر تون بہ تہ مون سان شادي نہ ٿو ڪرين نہ؟"

"مان.....!! جانان! تون منهنجي معاشي حالت نہ ٿي ڏسين؟"

"يارا هاڻي هروپروان ۾ تنهنجي معاشي حالت جي ڪابه ڳالهه نه آهي."

"اهو تون ٿي چئين جانان!؟"

"ها مان ٿي چوان! تون ڪنهن کان به پُڇندين، ته سڀ توکي ئي غلط چوندا."

"ڳالهه سڀني جي صحيح يا غلط چوڻ جي ناهي. جانان! دراصل مان نٿو چاهيان، ته جن معاشي محرومين ۾ منهنجي اسٽوڊنٽ لائيف گذري آهي، تئين منهنجي اولاد جي به گذري.... مان چاهيان ٿو ته منهنجا هار پرپور نندپڻ ماڻين، پرپور اسٽوڊنٽ لائيف گذارن، سُٺن اسڪولن ۾ پڙهن، سُٺو کائين ۽ سُٺو پائين جانان!"

تو مون کي ڪو جواب نه ڏنو هو. شوخيءَ مان نظرون جهڪائي ويٺي هئينءَ.

"جانو! هاڻي سچي ڳالهه تنهنجي هٿ ۾ آهي. تون جلدي پنهنجي مائٽن کي منهنجي رشتي لاءِ منهنجي گهر موڪل، نه ته امان منهنجو رشتو نورو سان ڪرائي چڏيندي."

مان ڏاڍو پريشان ٿي ويو هوس. مان چا ڪريان، ها پنهنجي گهر وارن سان پنهنجي مڱڻي جي ڳالهه ڪيئن ڪريان ها. ڪا خبر نه پئي پيم. ايٿن روز روز تون اهڙين ڳالهين سان اچي نروار ٿيندي هئينءَ. مان توکي سمجهائڻ لاءِ ڏاڍا هيلا هلايا هئا پر ڪجهه نه وريو هو. هڪ ڏينهن اچي چيو هيئي:

"منصور! توکي رڳو هڪ هفتي جو وقت اٿئي. جيڪڏهن تون پنهنجن مائٽن کي راضي ڪري منهنجي رشتي لاءِ موڪليو ته ٺيڪ، نه ته امان وارا منهنجي شادي ڪرائي چڏيندا!"

"جانان! پليز تون ڪجهه ڪر! توکي خبر آهي، ته مان هڪ هفتي ۾ اهو سڀ ڪجهه نٿو مينيج ڪري سگهان. منهنجي پيءُ جا اسان سان Relations کي خاص بهتر نه آهن."

تو رڙ ڪندي چيو هو:

"پوءِ مان چا ڪريان؟.... هيڏانهن امان جو اڻ پڙهيل پاٽيجو قادو آهي، هوڏانهن نورو منهنجي پيٽ ۾ وري به

نورو بهتر رهندئي..... مان تہ توسان شادي ٿي ڪرڻ چاهيان نہ؟ تون نہ ٿو ڪرين، تہ مان ڇا ڪنديس؟"

مون سوچيندي چيو هو:

"چڱو ٺيڪ آهي، مان اڄ رات ڳوٺ وڃي گهر وارن سان ڳالهايان ٿو."

منهنجي اها ڳالهہ ٻڌي تون خوش ٿي وئي هئينءَ

"زبردستا! ايئن تون ڪو قدم تہ کڻ! پوءِ ڏس تہ ڪيئن پلائي ٿي ٽئي!"

"مان پنهنجي پاران پوري پوري ڪوشش ڪندس جانان! وڌيڪ ڪٿن پاڻ."

"تون ڪوشش تہ ڪر! وڌيڪ ڏس، تہ پوءِ ڪيئن نہ ڪر سولا ٿا ٽين."

"هونهہ....."

"مان رات ٻارهين وڳي واري ڪوچ پر چڙهي ڳوٺ ويو هوس، امان ۽ ماما وارن کي سمجهايو هوم، هو سمجهي ويا هئا، تہ اهو منهنجيءَ دل جو معاملو آهي، هو ٿي ويءَ تي نوجوانن جي پسند جي شادي نہ ٿيڻ سبب خودڪشيءَ جون خبرون بہ اڪثر ٻڌندا هئا. منهنجي مامي وارن بابا کي سمجهائي ورتو هو. هن ها ڪئي هئي. مان خوشيءَ پر چريو ٿيس، اهو بابا جي ٻڌي شاديءَ کانپوءِ پهريون موقعو هو، جو مون کي مٽس ڏاڍو پيار آيو هو. مون توکي فون ڪري چرين جيئن خوشيءَ مان ٻڌايو هو:

"جانان! Congratulations! بابا وارا پنهنجي مڱڻي لاءِ راضي ٿي ويا آهن. مان اڄ رات واري گاڏيءَ پر موتي ايندس."

"Wow! توکي بہ مبارڪون هجن جانو! تون ڏس نا خوامخواهہ پريشان پئي ٿئين."

"ها جانان! تون صحيح ٿي چئين؟"

"جانان! .I love you a lot."

"I love you too Janu!"

"I love you so much."

"I love you so much too."

"ڪِني! تون مون کي ايڏي پياري چو آهين؟"

"ڪِنا! تون بہ مون کي ايڏو پيارو ڇو آهين؟"
"هل ڪوڙي!"
"هل ڪوڙا!"
"جانو!"
"جانان!"
"مٺا."
"مٺي."
"سهڻا."
"سهڻي."
"پيارا."
"پياري"
"گُڏا."
"هونهـ هونهـ گُڏي"
"چُمي ڏيانءَ؟"
"ها ڏي!"
"هون.... آ.... چ...."
"ها ها ها....."
تهڪ ڏئي ڪِلي پيا هئاسين. تو پڇيو هو:
"پاڪي پايانءَ؟"
"ها پاءِ!"
"هونهـ..... آهـ.....!!"
"ڪِني!"
"ڇو؟"
"منهنجون پاسراتيون پڳيون هيئي!"
"ها ها ها..... هل ڪِنا!"
"هل ڪِني!"
"جانو!"

هونهـا"

"پاڻ خوشيءَ ۾ چريا تہ نہ ٿي ويا آهيون؟"

"ها ها ها..... الاءِ؟..... مون کي ٻہ ڪجھ ڪجھ ايئن لڳي ٿو."

"ها ها ها....."

"چڱو مان سيانڻي صبح جو نائين وڳي تنهنجي هاسٽل جي گيٽ تي اچي ويندس."

"چڱو ٺيڪ آهي."

* * * * *

5.4

ان رات مان بس ۾ واپس اچي رهيو هوس، تہ مون تو لاءِ الائي ڪيترا خواب پئي ڏٺا. سوچيم پئي، اسان جي شادي يونيورسٽيءَ جي جوڙن مان هڪ يادگار شادي هوندي. سوچيم پئي، تہ مان مڱڻي واري ڏينهن لاءِ ڦل سوٽ سبرائيندس. وري سوچيم پئي، نہ نہ فل سوٽ نہ. پر اڇي ڪاٽن جو جوڙو سبرائيندس. هي ڪندس، هو ڪندس. تو لاءِ مڱڻي واري ڏينهن لاءِ اسڪن ڪلر جو خوبصورت جوڙو ونڊندس. جيڪو توکي ڏاڍو ٺهندو. اهو ڏينهن پنهنجي زندگيءَ جو سڀ کان وڌيڪ خوشنصيب ڏينهن هوندو. ان ڏينهن پاڻ ڏاڍا خوش هونداسين. اسان جا ويجها دوست ۽ سڄڻ خوش هوندا. اسان جو جيءُ خوش هوندو ۽ پورو جهانُ خوش هوندو. ايئن سوچيندو مُسڪرائيندو ۽ خوش ٿيندو رات جي پهر ۾ اچي هامشوري فاٽڪ تي پهتو هوس. جتان رڪشو ڪهرائي بوائز هاسٽل پهتو هوس. ان رات رڪشو جيئن سنڌالاجيءَ کان يونيورسٽيءَ اندر گهڙيو هو. تيئن دل وڏي ٿي وئي هيمر. هامشوري جي تڏڙين هوائن سان گڏ تون ٻہ منهنجن ساهن ۾ سمائجي وئي هئينءَ. رابيلن ۽ رات جي راڻيءَ جي خوشبوءَ سميت تنهنجي خوشبو ٻہ منهنجي اندر ۾ اوتجي وئي هئي. مون هامشوري جي تڏڙين هوائن ۽ رابيلن ۽ رات جي راڻيءَ جي خوشبوءَ کي وڏا ساهہ ڪڍي اندر ۾ اوتيو هو. جيئن جيئن رڪشو لَورز پوائنٽ ۽

سينٽرل لائبريريءَ کان ٽيندو بوائز هاسٽل طرف پئي وڃيو تيئن تيئن منهنجيءَ دل پئي چيو مان رڙيون ڪري چوان:

"Sindhia! I love you a lot, Your Munoo loves you unlimited Sindhia! You are mine Sindhia! We will be together for fever!"

رڪشہ جيئن بوائز هاسٽل تي پهتو هو تيئن مان خوشيءَ ۾ ٽپو ڏئي ان مان لٿو هوس. جيتوڻيڪ رڪشہ واري اڇڙ جا پاڻ ئي چالیهہ روپيا چيا هئا، پر تنهن هوندي بہ مان کيس پنجاهہ روپيا ڏئي اڳتي وڌي ويو هوس. هن سڏ ڪندي چيو هو:

"سائين! بقايا تہ ونندا وڃوا"

مون کيس چيو هو:

"رکي ڇڏ پيارا! اڄ مان ڏاڍو خوش آهيان."

"خدا سدائين خوش رکندؤ سائين!"

"مهرباني منهنجا پيارا! وڏي مهرباني."

مان خوشيءَ ۾ جهڙوڪر ٽپا ڏيندو پنهنجي ننڍي ٽيلهي کي هوا ۾ اُڇلائي جهپيندو ۽ ڳائيندو پئي ويس:

"عشق اسان وٽ آرائينءَ جيئن، آيو جهول پري،
ڪوئي ڪيئن ڪري"

ان ڏينهن سوچيم پئي، ڪاش، مون وٽ سڄ لاهڙ ۽ اُپارڙ جو اختيار اڇي وڃي! هينئر جو هينئر سڄ اُپاري توسان اڇي ملان! ڪمري ۾ پهچي، الماڙيءَ ۾ ٽيلهي کي اُڇلائي خوشيءَ مان رڙ ڪري چيو هوم:

"Hey Hey! We won Jana! Our true love became success."

ان وقت چيم پئي:

"هاڻي وقت بہ ننڍون ڪندو آرس پيچيندو اوهاسيون ڏينهن پوءِ ٿو وڃي، ۽ جڏهن چوندو آهيان: 'اي وقتا! ٿورڙو آهستي گذر'، تہ روشنيءَ ۽ آواز جي رفتار سان گذري ويندو آهي."

مون موبائيل فون تي ٽائيمر ڏنو هو چار پنج ٽيا. موبائيل فون تي سادي ستين وڄي جو الارم ناهي سمهي پيو هوس. ڊنم پئي. ته ڪٽي اک دير سان نه کُلي. ڇو توسان ملڻ ۾ دير نه ٿئي. ان رات تو بابت سوچيندي، الاءِ ڪهڙي وقت اک لڳي هئم. پر اک کُلي سادي ستين وڄي هئي. مان ڪلاڪ کن ۾ تيار ٿي. پنهنجي هاسٽل کان نڪري چڪو هوس. سياري جو صبح هو ٽڏيون ٽڏيون هوائون گهلي رهيون هيون. مان جهڙوڪر هوائن ۾ اُڏندو اچي تو وٽ پهتو هوس. منهنجي دل ٽي چاهيو توکي پنهنجين ٻانهن ۾ ڪٽي گول ڦيري پارايان ڇو خوشيءَ مان وڌا ٽهڪ ڏيان. مان ڏاڍو خوش هوس. بس رڳو تنهنجي اچڻ جي دير هئي. منهنجي دل جو ڌڙڪو تيز ٿي ويو هو شايد تون گيٽ تي پهچي چڪي هئينءَ هڪ منٽ کانپوءِ تون مين گيٽ مان باهر نڪتي هئينءَ. منهنجي دل جو ڌڙڪو وڌيڪ تيز ٿي ويو هو. جيتوٽيڪ تون ڪجهه ئي سيڪنڊن ۾ مون تائين پهچي وڃين ها، پر اهي ٻه ٽي سيڪنڊ ٻه ٻن ٽن زمانن جيئن پئي لڳا. مان تڪڙو اچي تنهنجي اڳيان پهتو هوس. تو هٽ ملائڻ لاءِ وڌايو هو مون ان وقت هٽ ملائيندي تنهنجن نيٽن ۾ ڏنو هو جن ۾ مون کي پُراسرار شوخي نظر آئي هئي. پاڻ ڪجهه وِکون پنڌ ڪري هلي مارئي هاسٽل جي اڳيان واري مرزا قليچ بيگ لان تي هلي ويٺا هئاسين. ساڳي پُراسرار شوخي تنهنجين نظرن ۾ چهري تي نمايان هئي. مون توکي چيو هو:

"جانان! اسان جو پيار ڪامياب ٿي ويو منهنجي گهر وارا هن ئي هفتي مڱڻي لاءِ راضي ٿي ويا آهن."

تو کو خاص جواب نه ڏنو هو نظرون جهُڪائي ويٺي هئينءَ. مون توکان ڳڻپير ٽيندي پڇيو هو:

"Whats problem Jana?"

تون خاموش هئينءَ. منهنجي سڄي ايڪسائيٽمينٽ مري وئي هئي. مون توکان حيرت ۾ ڳڻپير تا مان پڇيو هو:

"What happened Jana? Tell me please!"

"او..... مُنا! رات مون پنهنجيءَ ماءُ سان ڳالهايو....."

"ها جانان! پوءِ چا چيو امان؟ مون کي ٻڌاءِ پليز...!"

"يار....! امان چيو تہ تنهنجو رشتو ڏارين پر نہ ڪندا سين....."
"What!!"

"ها جانوا امان چيو تہ: 'نوري جو پيءُ تنهنجي رشتي لاءِ اسان جي گهر آيو هو چيائين پئي، تہ جيڪڏهن سنڌيا جو منهنجي پٽ سان سگ نہ ٿيو تہ هو خودڪشي ڪري ڇڏيندو. ان ڪري اوهان جيڪو ڇئو سو ڪريان. پر سنڌيا جو رشتو منهنجي پٽ لاءِ ڏيو. ' امان چيو تہ: 'مون هن سان انڪار ڪيو تہ چيائين تہ بدي پر هو پنهنجي ڏيءُ جو سگ پٽ ڏاج لاءِ بہ لک روپيا بہ ڏيندو... پاڻين وارا ڏاڏا خوش ٿيا آهن، تہ پئسن سان گڏ سگ بہ ملي ٿو ان کان وڏ ڀيو چا گهرجي؟' مون امان سان سخت اعتراض ڪيو. هن چيو تہ: 'ٺيڪ آهي، هيڏانهن تنهنجي پرپٽ مامهين جي پٽ قادر بخش سان ٽي نڪاح ڪرائي ڇڏيان،، هو بہ بدي پر سگ ڏين ٿا. هاڻي وڏيڪ تنهنجي مرضي....' مان چا ڪريان، مون کي ڪجهہ بہ سمجهہ پر نہ ٿو اچي...."

منهنجين خوشين جو ٻيڙو ٻڏي ويو هو. ڏاڍو اُداس ٿي ويو هوس. مٿو چڪرائجي ويو هوم. نڙي سُڪي وئي هئم. اکيون پرجي آيون هيون. اُداس ٿيندي توکان پڇيو هوم:

"پوءِ جانان! هاڻي چا ڪجي؟"
"هڪ ڳالهہ ٿي سگهي ٿي....!"
مون اتاولو ٿيندي پڇيو هو:
"ڪهڙي؟"
تنهنجي اکين پر عجيب چمڪ آئي هئي.
"تون منهنجي بدي پر پنهنجي پيءُ جو سگ منهنجي پاءُ کي ڏيندين؟"
مون کان رڙ نڪري وئي هئي:
"What!?"
تو ساڳيو جملو ڏهرايو هو:
"تون منهنجي بدي پر پنهنجي پيءُ جو سگ منهنجي پاءُ کي ڏيندين؟"
"تون ڪهڙيون ڳالهيون پئي ڪرين؟ توکي شرم نہ ٿو اچي؟"
تو کاوڙ مان چيو هو:

"ان ۾ شرم جي ڪهڙي ڳالهه آهي؟ تون پاڻ هن جي پيڙ سان شادي ڪرين ٿو باقي پنهنجي پيڙ هن کي نه ٿو ڏين؟"

مون توکي ڪو جواب نه ڏنو هو. توکي رڳو هڪ گهڙيءَ تائين ڏسندو رهيو هوس. تو پڇيو هو:

"چا ٿو ڏسين؟"

"ڏسان ٿو ته تو اها ڳالهه ڪيئن ڪئي؟"

"چو! اتي غيرت ٽي اچئي؟"

"مون کي ان قسم جي بيغيرتاڻي غيرت نه ايندي آهي. مان رڳو اهو ڏسان ٿو ته تو اهو سوچيو ته سوچيو پر چئي به ڏنو؟"

"چو نه چوانءِ؟ تون پاڻ به ته پرائي پيڙ سان شادي ڪرين ٿو نه؟"

"تون صحيح ٽي چئين. پر مان جنهن سان شادي ٿو ڪرڻ چاهيان. اها چوڪري مون سان پيار ڪندي آهي. مان پڙهيل لکيل آهيان ۽ هن جي ۽ منهنجي عمر ۾ ڪو گهڻو فرق به نه آهي. منهنجي پيڙ جي شادي مان اتي ڪرائڻ جي ڪوشش ڪندس. جتي هوءَ پاڻ راضي هوندي ۽ تنهنجو پاءُ تون چاڻين ٿو ٽي. ته هو هڪ اڻ پڙهيل ۽ موالي آهي ۽ منهنجا مائٽ منهنجي رشتي لاءِ ئي الاءِ ڪيئن راضي ٽيا آهن. ته هو بدي لاءِ ڪيئن راضي ٽيندا؟"

"اهو تنهنجو مسئلو آهي منصور! منهنجو نه!"

"چا؟ اهو رڳو منهنجو مسئلو آهي. تنهنجو نه؟"

رڙ ڪندي چيو هيئي:

"هاڻي پلا مان چا ٽي ڪري سگهان؟"

"ڏس جانان! تنهنجي گهر وارا جيڪڏهن رڳو پٽسا ونن. ته به مان ڪوشش ڪريان. ڪر ٽي سگهي ٿو باقي بدي ۾ سڳ جي مان پاڻ ئي خلاف آهيان. ان ادي بدي واريءَ رسم اسان کان اسان جي نندپڻ ۽ جواني جا ڪيترائي خوبصورت سال کسي ورتا آهن..... مان پنهنجي خوشيءَ جي ڪري پنهنجي پيڙ کي سولي ۽ تي نه ٿو چاڙهي سگهان."

تنهنجو رويو ڏاڍو جارحاڻو هو. تو چيو هو:

"چگو! هاڻي مان گهر فون ڪريان ٿي. ڏسان ته هو چا ٿا چون؟ پوءِ تون شام اچجانءِ. ته وڌيڪ ڳالهائيندا سين....."

مان تو وٽان ڏاڍو اُداس ٿي وريو هوس. مون ڪنهن به ريت توکي وڃائڻ نه پئي چاهيو. منهنجيءَ دل ۾ ڇڪ لڳي ويو هو. تون ڏينهون ڏينهن اوپري ٿيندي پئي وئينءَ. مون کي منهنجي پيڙ، ماساتين ۽ ماروٽين، پڻائين جا ڪالهوڪا ڳايل سهرا پئي ياد آيا:

"خوشنصيب آهين اڙي ادا!
هڪ جيڏي ملي اٿئي،
هڪ جيڏي ملي اٿئي،
پاڻ ڳولي وتي اٿئي،
خوش نصيب آهين اڙي منصورا
دل گهُري ملي اٿئي...."

"هاڙ منصور جا مان لاڙئون گهرايان...."

ڪالهه شام هنن ڪيتري ئي دير تائين سهرا ڳائي جهميريون هنيون هيون. سي ياد ڪري ڏاڍي اُداسي ٿي رهي هئي، مون دل ئي دل ۾ سوچيو پئي.

"جيڪڏهن تنهنجي منهنجي شادي..... نه نه ايئن ڪيئن ٿيندو!! تون منهنجي آهين ۽ مان تنهنجو اسان ٻئي هڪٻئي جا آهيون..... اسان کي ڪوبه الڳ نه ٿو ڪري سگهي. هن پيري جيڪڏهن قدرت مون سان ايئن ڪيو ته مان آسمانن سان به وڙهي پوندس.... مان تنهنجي ماءُ ڏانهن تنهنجي مرحوم پيءُ جي ڪامريڊ دوستن کي ميڙ ڪري وٺي ويندس. تنهنجي ماءُ ۽ پائرن اڳيان پنهنجي محبت کي حاصل ڪرڻ لاءِ منٿون ڪندس. پر توکي پاڻ کان الڳ ٿيڻ نه ڏيندس....."

مان ايئن ئي سوچيندو اچي پنهنجي ڪمري ۾ ڪِريو هوس. منهنجيءَ دل کي ڇڪ لڳو پيو هو. هر هر چپ خشڪ پئي ٿي ويا، ٻُک جو ڪو احساس ئي نه ٿيو هو. مان هر ڪرسيءَ تي پئي ويئس، هر ڪٽ تي پئي ليٽيس. وري اُٺي ڪرُو پئي ٽيس. هر چٽ تي پئي چڙهي ويس. ته وري ڪڏهن هاسٽل جي لان ۾ پئي ويئس. منهنجيءَ دل کي وڏا اُڇل هئا. اهڙي بيچيني اڳ ڪڏهن ڪانه ٿي هيس.

مون کي بار بار لطيف سائينءَ جو هڪ بيت ياد اچي رهيو هو جيڪو توکي ايس ايم ايس ڪيو هوم:

"جاءِ نہ سارو ڏينهن، هينئڙو اوڻي وڃ جيئن،
مون پرين سين نينهن، چنڊ ڪاروڙ نہ ڪيو."

ان بيچينيءَ واريءَ حالت ۾ مون سوچيو هو تہ اجهو تنهنجو ايس ايم ايس ايندو ۽ تون مون کي دلداري ڏينديءَ، تہ:

"Don't worry Janu! Its all right....."

وري سوچيم پئي، تہ جاڻ تنهنجو ايس ايم ايس آيو جنهن ۾ تون لکندينءَ تہ:

"منا! تون ڪٿي نہ ڪر، مان تہ توسان گڏ آهيان نہ؟"

ڪجهہ دير ايئن پاڻ کي دلداري ڏيندو رهيو هوس، تنهنجو ڪو ايس ايم ايس نہ آيو هو. سوچيو هوم، تہ ڪٽي تون آرام ۾ نہ هجين، توکي فون ڪئي هئي، تنهنجو نمبر مصروف مليو هو، مون هر منٽ کان پوءِ توکي ڪال ڪئي هئي. تنهنجي فون تان ساڳيو ئي جواب پئي آيو

"Your dialed number is on another call."

مون سمجهيو هو تہ تون پنهنجي گهر ڳالهائيندي هوندينءَ، مان ہن ڪلاڪن تائين ايئن ڪوشش ڪندو رهيو هوس، سمجهيو هوم تہ شايد تون هنن سان ڏکهي بحث ۾ پئجي وئي آهين، مون کي تجسس ٿي ٻيو هو تہ تو واري گهر وارن الائي ڇا چيو ان ڪري بار بار توکي ڪال ڪري رهيو هوس. تنهنجي موبائيل فون تان ساڳيو ئي جواب پئي آيو.

"Your dialed number is on another call."

ايئن سوچيندو رهيو هوس، مٿي ۾ ڏاڍو سُور پئجي ويو هو ايئن پئي لڳو جڙ منهنجي دماغ جي حصن کي ڪو پڪڙ سان زور ڏيندو هجي، جنهن سان رکي رکي مون کان رڙ نڪري ٿي وئي. شام جا ساڍا پنج پئي ٽيا، اڄ پهريون ٻيرو نہ منهن ڏوئڻ ۽ نہ ڏٽي ڏيڻ جو خيال آيو هو. مٿي جي سُور واري ساڳي تڪليف هئي، مان آهستي آهستي هلندو اچي مارئي هاسٽل جي مين گيٽ اڳيان بينو هوس. شام جا ڇهہ ٿي چڪا هئا، تون اڃان نہ آئي هئينءَ، مان وڃي

لان پر ويڻو هوس. پندرهن منٽن کان پوءِ تون به اچي وئي هئينءَ، مان اهو چاڻڻ لاءِ ڏاڍو اتاولو ٿي پيو هوس، ته تنهنجي گهر وارن چا چيو؟ تون جيئن ويجهو آئي هئينءَ، ته مون توکان پڇيو هو:

"جانان! منهنجي مڻي! تنهنجي گهر وارن چا چيو؟"

تون طنزيه مُرڪي هئينءَ، مون ان ڳالهه جي پرواهه نه ڪندي اتاولو ٿيندي توکان پڇيو هو:

"منهنجي مڻي جانان! منهنجي ساهه تنهنجي گهر وارن چا چيو؟"

تو فخر مان چيو هو:

"هنن چيو ته جيئن مان چوندیس، تيئن ڪندا."

"Ohh great! Really?

"Yes, really."

مون ڪنهن جي پرواهه نه ڪئي هئي، توکي چنبڙي پيو هوس، ۽ توکي زور سان چوڻ لڳو هوس:

"I love you Jana! I love you unlimted, we got success yaar!"

مون تنهنجين اکين ۾ ڏٺو هو جن ۾ فاتحانه مُرڪ هئي.

"let me call to home and tell then this good news."

"Wait.....wait.....just listen to me, I can't marry you."

مون رڙ ڪندي چيو هو:

"What.....??"

تنهنجن نيٽن ۾ فاتحانه مُرڪ هئي، ۽ منهنجي اکين ۾ حيرت جي رُڃ هئي، مون توکان وڌيڪ حيرت مان پڇيو هو:

"Are you kidding?"

"No, I am serious!"

"What are you talking sweet heart!....."

"Its so simple, I don't want to marry you."

"But why...!?"

تنهنجن چپن ۾ اکين تي فاتحانہ مُرڪ هئي، تو مون کي سمجهائيندي چيو هو:

"ڏس نہ منصور! هيءَ دؤر پنهنجي مطلب جو آهي، هر ماڻهوءَ کي پنهنجو فائدو ڏسڻ گهرجي، توسان شادي ڪرڻ کان بهتر آهي، تہ مان نور محمد سان شادي ڪريان."

"چا...؟؟ اهو تون پئي چئين سنڌيا!؟"

مون تي جڙ ۾ڄ ڪري پئي هئي. مون کي تو وٽان اهڙي جواب جي ڪابہ اُميد نہ هئي، تو چيو هو:

"ها! اهو مان ئي پئي چوان....."

مان چا چوان ها؟ چا ڀالهايان ها؟ ڪيئن ڀالهايان ها؟ ڪجهہ سمجهہ ۾ نہ پئي آيم. منهنجي دماغ جي Thinking faculty تي ڪو بہ اچي ڪِريو هو. مان فقط حيرت مان توکي ڏسي رهيو هوس، تون ڀالهائڻ لڳي هئينءَ:

" هو توکان تہ هزار دفعا وڌيڪ بهتر آهي، هو بدي ۾ منهنجي ياءِ لاءِ پنهنجيءَ پيڙ جو سگ بہ ڏئي ٿو منهنجي ڏاڄ لاءِ پئسا بہ ڏئي ٿو....."

منهنجيءَ دل کي لڳل چَڪُ گهرو ٿي ويو هو تون وڌيڪ ڀالهائڻ لڳي هئينءَ:

"اها هڪ ئي پيڙ اٽس، ٻيو اهو پيءُ، جيڪو بہ ڳوٺ ۾ پنهنجون زمينون سنياليندو.... نہ گهر ۾ ماءُ هوندس، نہ پيءُ، نہ پيڙ، نہ پاءُ.... گهر ۾ اڪيلي ويٺي راڄ ڪندیس..... تون رکندي مون کي پنهنجي گهر ۾ اڪيلو؟"

مان توکي ڏسي رهيو هوس، مون تي چا پئي گذري، اهو ٻُڌائڻ کان مٿي آهي، منهنجا ڳوڙها سُڪي چڪا هئا، ساهہ منجهي رهيو هو نڙي سُڪي وئي هئي، مسلسل ڳيتون ڏيڻ جي ڪري نڙي ڏُکي رهي هئي، ايئن پئي لڳو جڙ ڄاڻ منهنجون اکيون نڪري اچي منهنجي جهوليءَ اڳيان ڪريون ۽ نڙي ڦاٽي، تو وري ڀالهايو هو:

"جيڪڏهن تون مون کي اڪيلو بہ رکين ۽ اهي سڀ شيون بہ ڪري، تڏهن بہ مون لاءِ هو بهتر آهي....."

مون پنهنجيءَ دل تي هٿ رکي آهستي رڙ ڪئي هئي:

"آ....آ...ئي....."

تون ٹوري ڪِلي هئينءَ، ايئن پئي لڳو جڙ تون خوش ٿيندي هجين، تہ ڪنهن کي تنهنجي ڪري هارڻ آئيڪ بہ ٿي سگهي ٿو.....

"چو تہ تون مون کي گهر ۾ برابريءَ جي بنياد تي رکندين ۽ هو منهنجو ٻڌو ٻانهو ٿي رهندو."

اهو جملو ٻُڌائي تون اُٿي هئينءَ، تہ مون تنهنجو هٿ پڪڙي ورتو هو. چيو هيئي:

"مون واري سهيلي گيت تي چانهہ ڪٹي آئي هوندي، مون سان ايڏو ٺنو هليو آهين، آخري ملاقات ۾ چانهہ تہ پياريان....."

مون کان درد مان دانهن چڏائجي وئي هئي:

"آهہ..... ٺنڊيا!....."

تون مون کان هٿ چڏايون هلي وئي هئينءَ، مون کي دل ۾ ڏاڍو سُور پئي ٿيو ان وقت منهنجي دل ڏاڍو روئڻ چاهيو هو منهنجي دل پئي چيو منهنجين اکين ۾ جيترا بہ ڳوڙها آهن، سي سڀ ڳاڙي چڏيان، پر ڳوڙها هئا، جي الاءِ ڪيڏانهن هليا ويا هئا، منهنجون اکيون سڙيون پئي، منهنجي دل ۾ دماغ ۾ ڏاڍو سُور پئي ٿيو مان لان ۾ ئي ليٽي پيو هوس، تون ڏهن منٽن کانپوءِ موٽي آئي هئينءَ، منهنجي پرسان پهچندي چيو هيئي:

"مري وئين چا.....؟"

تنهنجو اهو جملو ٻُڌي دل چيو هو ڪاش اهو ٻُڌڻ کان اڳ مري ويان ها، پر مان پاڻ سنياليندي اُٿيو هوس، ۽ توکي چيو هوم:

"نہ جانان! جيئرو آهيان....."

منهنجن چپن تي هڪ بيوسيءَ واري ڦِڪي مُرڪ هئي، مان تنهنجي پياري چهري کي غور سان ڏسي رهيو هوس، جيڪو مون کي ڏاڍو اوپرو پئي لڳو. تون ٽِري ۾ بہ ڪوپ ۽ هڪ پاڻيءَ جو گلاس کڻي آئي هئينءَ، مون توکان پڇيو هو:

"اڄ بہ ڪوپ چو کڻي آئينءَ، اڄ بہ هن آخري ملاقات ۾ هڪ ڪوپ کڻي اچين ها."

تنهنجي مُک تي ساڳي فاتحانہ ۽ طنزيہ مُرڪ هئي. تو ٿهڪ ڏيندي چيو هو:

"سوچيم. تہ هاڻي ويچارو هونئن ئي ايئن چانهہ پيئندو. ان ڪري هاڻي کان ئي عادت وجهي ڇڏي."

"اڄ ايئن ئي نہ ڪرين ها. تہ مان ياد ڪريان ها. پاڻ جيترو بہ وقت گذ رهياسين. هڪ ئي ڪوپ ۾ چانهہ پيئندا رهياسين."

پنهنجي ڪوپ جي چانهہ منهنجي ڪوپ ۾ لاهيندي چيو هيئي:

"هونهہ..... ٺيڪ آهي! پاڻ بہ تون مون سان ڏاڍو سُٺو هليو آهين."

"اهو جملو ٻُڌي منهنجي دل ۽ اکيون پرجي آيون هيون. مون توکان پڇيو هو:

"جانان!"

"هونهہ...!"

"تو مون کي فقط معاشي سبب جي ڪري چڏيون پئي وڃين؟"

تون هڪ لمحي لاءِ چُپ ٿي وئي هئينءَ. ۽ پوءِ چيو هيئي:

"ڏِسُ نہ مُنا! دنيا ۾ هر شيءِ معاشي حالتن سان آهي. ماڻهوءَ کي اُتاري بہ پئسو ٿو تہ ويهاري بہ پئسو ٿو. اسان اڳ ۾ ئي معاشي بدحاليءَ سبب ڏاڍا ڏُک ڏٺا آهن."

"پر جانان! منهنجو مستقبل روشن آهي. مون کي نوڪري ملي ويندي. توکي بہ نوڪري ملي وڃي ها. پاڻ معاشي طور ٺيڪ ٿي وڃون ها."

"مستقبل ڪنهن ڏٺو آهي پيارا! هتي نہ ڪو ماضيءَ کي ڏسندو آهي ۽ نہ ئي مستقبل کي. هتي سڀ حال کي ڏسندا آهن. ۽ سچ اهو آهي. تہ هُن جو حال توکان بهتر آهي."

تون مُرڪي رهي هئينءَ. توکان پڇيو هوم:

"پر مون کي جو ڪجهہ امير گهراڻن مان رشتن جي Offer ٿي. ۽ اهي مون تنهنجي ڪري چڏي ڏنا. معنيٰ مان چريو هوم نا؟"

تون ڪِلي پئي هئينءَ ۽ ڪِلندي چيو هيئي:

"No comments..."

مون کي هڪ دفعو وري پنهنجي مفلسيءَ تي بيوسيءَ واري ڪِکي مرڪ آئي هئي. چيو هومانءِ:

"مون کي يقين نہ ٿو اچي، تہ پاڻ وري ٻيهر نہ ملنداسين."

"هونهہ..... چا ٿو ڪري سگهجي!؟"

"توکي منهنجي ياد ايندي؟"

"اها تہ ايندي، پاڻ هيترو ويجهو رهيا آهيون."

"آهہ..... ظالمرا تون ڏاڍي ظالم آهين. مون کي ساهہ ساهہ چئي، منهنجو ساهہ کڏيئي ڇڏيئي!"

سج لهي چڪو هو اوندهہ چانئجي چڪي هئي، تو پڇيو هو:

"هاڻي مان هلان؟ نور محمد کان ايتري ئي اجازت ورتي اٿم."

ان وقت غور ڪيو هوم، تون هن کي نورو چوڻ بجاءِ نور محمد چئي رهي هئينءَ، توکي بيوسيءَ مان ڏسندي چيو هوم:

"ويندي ويندي هاءِ هاءِ نہ ڪندي ويندينءَ؟"

منهنجون الاءِ کهڙيون چڱايون ياد ٻيون هيئي، تو چيو هو:

"ها...."

"ان کان اڳ پر چر چر ڪيڏون؟"

تو چيو هو:

"ٺيڪ آهي."

۽ پوءِ پنهنجا هٿ منهنجن هٿن پر ملائيندي چيو هيئي:

"چر چر چر."

مون بہ اُداسيءَ مان گهڳهي آواز پر توسان گڏ چوڻ شروع ڪيو هو:

"چر چر چر."

"تتلي اُڙي، اُڙ نہ سکي."

"تتلي اُڙي، اُڙ نہ سکي."

"بس پر چڙهي، سيٽ نا ملي."

"بس پر چڙهي، سيٽ نا ملي."

"ڊرائيور ني ڪها، آجا ميري پاس."

"ڊرائيور ني کڻا، آجا ميري پاس."
"تتلي ني کڻا، چل بدمعاش."
"....."

اهو جملو مان چئي نه سگهيو هوس، ۽ نه ئي تو پيٽ ۾ ڪتڪتايون ڪيندي چيو هو. مان ڏاڍو اُداس ٿي ويو هوس. مون وڏي‌ءَ تڪليف سان توکي چيو هو:

"اڙي ظالم! مون کي چڏڻو ئي هيئي، ته مون سان ايڏو پيار ته نه ڪرين ها! مون کي ايجان بہ ايئن ٿو لڳي جڙ تون مون سان مذاق ڪندي هجين."

تون چُپ ٿي وئي هئينءَ، ڪجهہ وقت کانپوءِ چيو هيئي:

"منصور! يار تون ڏاڍو سُٺو چوڪرو آهين، هي ڪا سُٺي چوڪري ڳولي شادي ڪري چڏجانءِ..... تون ڏاڍو پيارُ ۽ خيال ڪندڙ ۽ باوفا انسان آهين.... مون کي توکان ڪابہ شڪايت نہ آهي.... تو منهنجو ڏاڍو خيال رکيو مون کي ڏاهيو ۽ Exploit نہ ڪيو، سچي تون گريٽ انسان آهين....."

تون ڪجهہ ڳڻيير ٿي وئي هئينءَ. ان وقت مون سوچيو پئي، ته ان ۾ تنهنجو ڪو ڏوهہ نہ آهي. اسان جي لوئر مڊل ڪلاس جي نفسيات مسلسل غير يقينيءَ واريءَ صورتحال ۾ رهڻ جي ڪري ڏاڍي موقعي پرست ٿي پئي آهي. نہ ته تون نہ ئي اهڙي بدنيت هئينءَ، ۽ نہ ئي ڪا ايڏي لالچي ۽ دوکيباز اهو سپ تون ان معاشي غير محفوظ ۽ غير يقينيءَ واري صورتحال جي ڪري ڪري رهي هئينءَ.

ٻئي لمحي چيو هيئي:

"منهنجا مٺا! مون کي معاف ڪري چڏجانءِ، مون توسان بيوفائي ڪئي....."

"مون توکي معاف ڪيو جانان! تو مون کي محبتن، احساسن، جذبن، تصورن، منظرن ۽ حُسناکين جون ڪيتريون ئي ڪهڪشائون ڏيکاريون، منهجي اندروني حُسن ۽ سمجهہ ۾ اضافو ڪيو مون کي چڏي ٿي وڃين، ان کان سواءِ توکان مون کي هي ڪابہ شڪايت نہ آهي. شل سدائين خوش ۽ سُکي ستابي هجين."

تو ياد ڏياريندي چيو هو:

"گيٽ بند ٿيڻ وارو آهي."

"Ohh! I see...."

"آخري پاڪي پاءِ، آخري دفعو هاءِ هاءِ ڪريون؟"

"منهنجو جڻ هنيان؛ ڪاتي پيو هو دل چيو هو، ٻارن وانگي رڙيون ڪري روئان. منهنجي نڙيءَ ۾ گلين ۾ سُور پئجي ويو هو. منهنجي دل ڏڪي نہ پئي جڻ هاتيءَ جي پيرن هيٺان اچي وئي هئي. تو مون کي آخري پاڪي پائيندي چيو هو:

"مُنا! چئہ هاءِ هاءِ"

مون کان درد مان دانهن نڪري وئي هئي

"آهہ..... ها ها....."

تو چيو هو:

"مُنا چئہ هاءِ هاءِ...."

مون چيو هو:

"هاءِ.... هاءِ...."

"دل ٽُري"

"آهہ... آئي سنڌيا! منهنجي مٺي جانان!"

"چئہ مُنا دل ٽُري"

"دل..... ٽُري...."

"من ٽُريو."

"آهہ..... من ٽُريو."

"مٺي جانو! مُنو سان!"

مان پنهنجي اندر ۾ ڏٺڪي پيو هوس:

"مٺي جانان! سنڌيا سان!"

اهو چئي، مان تنهنجن ڳلن، اکين، چپن، نرڙ ڪاڏيءَ، ڳچيءَ، هٿن ۽ پيرن کي چُمڻ شروع ڪيو هوس، چيو هيئي:

"پاڻ سنيال مُنا! پاڻ سنيال! ايئن تہ تون مري ويندين."

"ڪونہ ٿو مران جانان! مان ڏاڍو نرجو ٿي پيو آهيان، سڀ سختيون سهي ٿو وڃان."

"هميشہ پنهنجو خيال رکجانءِ مِٺا، ڀ مون کي معاف ڪري ڇڏجانءِ....."

"منهنجي مٺي جانان! سنڊيا.....!"

"هونهہ....."

"تون منهنجن ساهن ۾ سمايل آهين، مون کي جامشوري جي روڊن، رستن، بڙن، املتاسن ۽ سپني وٽن، گلن ۽ ٻوٽن مان تنهنجي مهڪ پئي ايندي آهي. تون جڏهن ٻہ مون ڏانهن موڪڻ چاهين، موڪي اڇجانءِ، مون کي سڄي عمر تنهنجو انتظار رهندو."

"منهنجو انتظار نہ ڪجانءِ، مون کي وساري ڇڏجانءِ، مون توسان بيوفائي ڪئي آهي....."

مان ڦٽڪي پيو هوس، دل تي ڪا ڇپ اچي ڪري هئي، اکيون سڙي رهيون هيون، نڙي ڏُکي رهي هئي، تون مون کي هميشہ لاءِ ڇڏي وڃي رهي هئينءِ، ڀ مان بي جان ٻڌجي توکي ڏسندو ئي رهجي ويو هوس.....

* * *

منير چانڊيو رڳو هڪ ليکڪ ۽ سوچيندڙ ماڻهو ئي نه، پر هڪ بيحد حساس اديب آهي. هن جو گذريل ڏهن سالن جو شعوري، علمي ۽ ادبي سفر منهنجي سامهون گذريو آهي. هن تيزيءَ سان پنهنجي علمي ۽ ادبي سفر جون ڪامياب وڪون ڪنيون آهن. جيتوڻيڪ هن جي اندر ۾ بي پناهه تخليقي سگهه ۽ صلاحيتون آهن، پر هن پنهنجو پرپور ادبي اظهار هڪ ناول جي صورت ۾ ڪيو آهي. نئين ٿهيءَ جي هن ليکڪ جو هيءُ ناول پڙ سندس ئي نسل جي رومانوي جذبن، احساسن ۽ حادثن جو ترجمان آهي، جنهن کي هن ڪاميابيءَ سان قلمبند ڪيو آهي. منير جي هن رومانوي ناول جي هڪ بي خوبي اها آهي، ته هن وڏيءَ هنرمنديءَ ۽ ڏانوَ سان هڪ رومانوي ڪهاڻيءَ جي سماجي، معاشي ۽ طبقاتي پس منظر کي پڻ اجاگر ڪرڻ جي ڪامياب ڪوشش ڪئي آهي. مان منير چانڊيي کي هيءُ خوبصورت ناول لکڻ تي مبارڪباد ڏيان ٿو.

جامي چانڊيو

منير چانڊيي جو هيءُ خوبصورت ناول جيڪو ٻن وجودن جي ڪهاڻي آهي- پيار ڪهاڻي- جيڪي اصل ۾ پيار ڪرڻ ۾ ڇاهين ٿا، گڏ رهڻ ۾ ڇاهين ٿا، پر اها حقيقت هوندي ۾ نه آهي. حقيقت ته اهو سماج آهي، جيڪو بينل آهي. منير بينل سماج جي ان ئي نتيجي تي ڏاڍو زبردست لکيو آهي.

اخلاق انصاري

سنڌ يونيورسٽيءَ جي پس منظر ۾ لکيل هيءُ ناول، هڪ اهڙي نوجوان جي احساسن، اُمنگن ۽ جذبن جو نچوڙ آهي، جيڪو پهريان محبت جي پُرمسرت گهڙين مان گذري ٿو ۽ پوءِ زندگيءَ جي تلخ ۽ معروضي حقيقتن کي پسي ٿو. سچ پچ ته اهڙا خوبصورت ۽ تلخ تجربا ئي ماڻهوءَ ۾ ماڻهپو پيدا ڪندا آهن.

ان حوالي سان منير چانڊيي جو لکيل هيءُ ناول، هڪ ڪامياب ناول آهي.

منظور کوهيار

Rs. 160/=

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.